

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”

ЕВРИКА – XV

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Івано-Франківськ
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
2014

ББК 70.516
М34

*Рекомендовано до друку вченою радою Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника*

Редакційна рада: *Цепенда І.Є.* – голова, ректор ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, доктор політичних наук, професор; *Загороднюк А.В.* – проректор з наукової роботи, доктор фізико-математичних наук, професор; *Васильєва В.А.* – доктор юридичних наук, професор; *Благун І.С.* – доктор економічних наук, професор; *Гасюк І.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Грещук В.В.* – доктор філологічних наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Калуцький І.Ф.* – доктор сільськогосподарських наук, професор; *Круль П.Ф.* – доктор мистецтвознавства, професор; *Парпан В.І.* – доктор біологічних наук, професор; *Рега О.С.* – кандидат педагогічних наук, професор; *Матківський М.П.* – кандидат технічних наук, доцент; *Остапович О.Я.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Будз В.П.* – кандидат філософських наук, доцент; *Осипчук М.М.* – кандидат фізико-математичних наук, доцент; *Луцький В.Я.* – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент; *Васильчук М.П.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Кошель В.І.* – кандидат технічних наук, доцент; *Сав’юк М.І.* – кандидат географічних наук, доцент; *Кіндратюк Б.Д.* – кандидат педагогічних наук, доцент.

М34 **Еврика – XV** : зб. студ. наук. праць. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2014. – 301 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, туризму, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях і на кафедрах університету.

ББК 70.516

Адреса редакційної ради:
76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Тел. 59-60-51

© Видавництво Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника, 2014

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

ІСТИНА, ПРАВДА ТА ХИБА У ФІЛОСОФІЇ

Абрамець Ігор,
II курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Возняк С.В.,
кандидат філософських наук, викладач.

Головною проблемою пізнання, як і його метою, є істина. “Коли мова йде про істину, неважливо, яку саме істину ми розуміємо, якого вона характеру. Її характер – це другорядне, основне – те, що відрізняє істину як таку” [1, с.11].

Отже, звичне формулювання істини: істина – це знання, що відповідає дійсності й має підтвердження цієї відповідності. Коли ми говоримо, наприклад, “цілувати кохану дівчину – істинне задоволення”, маємо на увазі, що це непідробне, дійсне задоволення. Істина – це дійсне. Однак це суперечливе судження. Так ми говоримо про непідроблене золото на відміну від фальшивого. Фальшиве золото в дійсності не те, чим воно здається. Воно – тільки “видимість”. Але ж фальшиве золото – це теж дещо дійсне. Тому істинність справжнього золота не може бути вже виправдана однією дійсністю. Виникає питання, яке ж золото в цьому разі є справжнім та істинним. Справжнє золото – це таке дійсне, дійсність якого співзвучна з тим, що ми власне розуміємо під словом “золото”.

Проте слово “істинний” відносимо не тільки до дійсного задоволення, справжнього золота, суцього; істинним називаємо не лише все суще, що за своєю суттю може бути справжнім чи несправжнім. Істинним може бути й висловлювання про суще. Висловлювання є істинним, якщо те, що воно має на увазі й про що говорить, узгоджене з річчю, про яку висловлюється це судження. Тобто річ це чи речення, істинне те, що узгоджене. З одного боку, збіг речі з тим, що про неї мислилося раніше, і, з іншого боку, збіг мислимого у висловлюванні з річчю (*veritas est adequatio rei et intellectus*).

Якщо істинне – це узгодження об’єктивної реальності з висловлюванням, яке, по суті, є суб’єктивним, то чи можемо ми стверджувати, що істина – це об’єктивне знання? Об’єктивність, передусім, незалежність від людини. А знання сприймає, здобуває саме людина. Об’єктивність істини в цьому випадку залежить від того, що ми сприймаємо, від дійсності, що по суті є об’єктивною. Якщо знання – це суб’єктивний образ світу, то об’єктивне в цьому образі і є об’єктивна істина. Об’єктивність – основна характеристика істини.

Здатність людини свідомо спрямовувати свою діяльність спочатку реалізується через створення в уяві двох образів світу: об’єктивно існуючого (недосконалого) і бажаного (омріяного). Перший не збігається з уявленнями про ідеали добра, краси, істини. Другий відповідає цим ідеалам. Визначення відмінностей між першим і другим, тотожності між ними здійснюється через

поняття “правда”. Отже, правда – поняття, яким встановлюється відношення об’єктивної дійсності до людських ідеалів буття. У цього погляду назвати правду об’єктивною не можна. Оскільки людські ідеали – це людські ідеали! Тут людина буде критерієм оцінки об’єктивної дійсності, згідно з ідеалами, а такі оцінки назвати об’єктивною істиною не можна. Чим більша відмінність між світом і людськими ідеалами, тим гостріше відчувається потреба в наблизенні до них життя, усвідомлюється сенс існування задля правди як життя відповідно до ідеалу.

Якщо людина не відрізняє об’єктивно існуючу дійсність від ідеалу, вона помиляється. Іноді цю відмінність приховують свідомо – це неправда, брехня. Це свідоме видавання неіснуючого за існуюче й навпаки.

Досить цікаво хибя, брехня розуміються в середньовічній філософії. Немає хибності як такої. Є лише відсутність істини, відмова від неї, утрата її. Тому можна сказати, що хибність – це втрата онтологічного зв’язку між речами, діями й думками.

Отже, поняття “істина”, “правда” і “хиба”, як бачимо, взаємопов’язані та взаємовпливають, пояснюються завдяки одне одному.

1. Хайдеггер М. О сущности истины / М. Хайдеггер ; пер. с нем. З. Н. Зайцева // Разговор на проселочной дороге : сборник / М. Хайдеггер. – М. : Высш. школа, 1991. – (Библиотека философа). – С. 8–27.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Барнич Олеся,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Лютак О.З.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Револьюційні соціально-економічні перетворення в країні детермінують істотні зміни молодіжної сексуальності з відходом від сексуальних традицій своїх батьків, з переоцінкою шкал духовних і сексуальних цінностей [2]. Природно, що сексуальна поведінка молоді істотно варіює залежно від етнокультурних впливів, віку, освіти, соціального походження.

Для багатьох молодих людей процес навчання у вузі, технікумі збігається із закінченням періоду статевого дозрівання, що суттєво впливає на їхню інтелектуальну, фізичну й емоційну активність, формування особистості загалом [1]. Тому знання про соціально-психологічні особливості сексуальної поведінки студентської молоді мають винятково важливе значення, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Теоретичні засади сексуальності вивчали Е.Гідденс, М.Кле, Ф.Райс, М.Фуко та ін.; Л.М.Гридковець, О.В.Сечейко, Л.Г.Сокурянська досліджували сексуальні практики українських підлітків та юнацтва [4].

Об'єктом нашої роботи є сексуальна поведінка студентської молоді.

Предметом – ціннісно-нормативний зміст і поведінкова форма об'єктивації сексуальної поведінки студентської молоді як особливої соціальної групи.

Мета дослідження полягала у з'ясуванні соціально-психологічних чинників, що зумовлюють специфіку сексуальної поведінки молоді студентського віку; визначенні ціннісної наповненості цього процесу.

Завдання дослідження:

Проаналізувати теоретичні набутки суспільних наук стосовно визначення психологічних характеристик сексуальності.

Дослідити психологічні особливості сексуальної соціалізації студентської молоді.

Проаналізувати динаміку й основні тенденції сексуальної поведінки студентів.

Практична значущість отриманих результатів полягає в розробці ефективного психологічного забезпечення процесу сексуальної соціалізації студентської молоді. Відповідно до мети та завдань ми провели емпіричне дослідження на базі Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. У дослідженні взяло участь 60 студентів, з них 30 юнаків і 30 дівчат. Вік для двох груп – 20–21 рік. Для визначення особливостей сексуальної поведінки студентської молоді було розроблено та використано авторську анкету, яка містить 29 запитань.

У ході проведеного дослідження виявили, що в 60% юнаків і 73% дівчат сексуальна поведінка формувалася самостійно. У вираженні сексуальної поведінки 80% дівчат орієнтуються на власні відчуття тіла, тоді як у 93% юнаків відсутні чіткі орієнтири. Елементи сексуальної поведінки, які є прийнятними для юнаків: дотики до людини, яка подобається, поцілунки й поверхневі ласки, ласки під одягом (53%), вагінальні статеві акти (23%), оральні форми прояву сексуального контакту (23%). Для дівчат – дотики до людини, яка подобається, поцілунки й поверхневі ласки, ласки під одягом (66%), вагінальні статеві акти (13%), оральні форми прояву сексуального контакту (21%). Вік здійснення першого статевого акту в більшості юнаків – після досягнення повноліття (74%); тільки 50% дівчат досягає повноліття незайманими. Тривалість знайомства з партнером до вступу в сексуальні відносини для юнаків – від декількох годин до півроку (64%), більше одного року (36%). Для дівчат – від декількох годин до півроку (48%), більше одного року (52%). Задля безпеки статевих актів 67% юнаків і 73% дівчат використовують презервативи. Юнаки та дівчата значною мірою дотримуються “подвійного сексуального стандарту”, який характеризується більшою терпимістю до сексуальної активності чоловіків [5]. На запитання, чи є для вас прийнятною наявність у вашого шлюбного партнера дошлюбного сексуального досвіду, 88% юнаків відповіли – “ні”, тоді як 77% дівчат дали схвальну відповідь. Серед альтернативних форм сексуальних відносин для юнаків і дівчат є допустимим тільки цивільний шлюб. Можемо дійти висновку, що сексуальна поведінка сучасної української студентської молоді відрізняється певною маргінальністю. З одного боку, у ній

присутні лібералізація установок щодо статевих відносин і суттєве зниження вікової межі першого сексуального досвіду; з іншого, деякі норми та цінності традиційної культури – “подвійний стандарт” суджень щодо чоловічої й жіночої сексуальності, сприйняття жінки як пасивного сексуального об’єкта, гомофобія як нетолерантність до іншого. Подібна амбівалентність ускладнює прогнози стосовно подальших поведінкових змін, проте дозволяє стверджувати, що сексуальна поведінка юнаків значною мірою втілює риси загальної сексуальної поведінки українського суспільства.

1. Голод С. И. XX век и тенденция сексуальных отношений в России / С. И. Голод. – С. Пб., 1996. – 207 с.
2. Гридковец Л. М. Развитие психосексуальной культуры личности / Л. М. Гридковец // Практическая психология и социальная работа. – 2000. – № 3. – С. 22–24.
3. Кон И. С. Психология юношеского возраста / И. С. Кон. – М., 1979. – 102 с.
4. Левенець А. Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в юнацькому віці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 / А. Є. Левенець ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.
5. Темкина А. Сценарии сексуальности и гендерные различия / А. Темкина // В поисках сексуальности : сб. статей / под ред. Е. Здравомысловой, А. Темкиной. – С. Пб. : Дмитрий Буланин, 2002. – 247 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ В ПІДХОДАХ ДО ВИБОРУ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЮ ВЧИТИСЯ

Боднарук Віталія,
V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Микитюк І.Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Уміння – це здатність людини продуктивно, з належною якістю й у відповідний час виконувати роботу в нових умовах. Будь-яке вміння охоплює уявлення, поняття, знання, навички сприймання, мислення, самоконтроль і регулювання процесом діяльності.

Уміння включає й розуміння взаємовідносин між метою даної діяльності, умовами і способами її виконання. Тому-то в психологічну структуру вмінь входять не тільки навички, а й знання, і творче мислення [1, с.80].

Існують різні підходи щодо визначення поняття “вміння вчитися”. Н.Мойсеюк розкриває поняття “вміння вчитися” як одну з ключових компетентностей школярів, що передбачає вміння учня самостійно визначати мету навчально-пізнавальної діяльності або свідомо приймати вчителю, організовувати свою працю для досягнення мети, виконувати в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції, усвідомлювати свою діяльність і практично її вдосконалювати, має вміння й навички самоконтролю й самооцінки.

Одним із засобів формування вмінь самоконтролю й самооцінки є робота зі спеціальними тестами, у процесі виконання яких учень може задатися питанням про те, як саме відбувається процес пізнання. Тим самим буде вчитися розуміти як проходить процес оволодіння знаннями й зможе його відповідно самостійно контролювати та коригувати. Тест:

1. Я вмію самостійно виконувати завдання вчителя:

а) так; б) ні; в) не завжди; г) не задумувався над цим.

2. Я активно працюю на уроках:

а) завжди; б) інколи; в) лише тоді, коли добре знаю навчальний матеріал; г) коли хочу отримати позитивну оцінку вчителя.

3. Чи допомагаєш своїм товаришам (однокласникам) навчатися краще?

а) так, завжди; б) ні; в) інколи; г) тільки тоді, коли мене про це попросять.

Обираючи варіант відповіді, учень замислиться: “Чи вмію я працювати самостійно? Чи активний? Чи допомагаю товаришам?” Однак потрібен час, щоб відповіді дітей стали щирими та відвертими, а самостійний аналіз власних дій – потребою. Тому подібні тести потрібно вводити поступово й періодично повертатися до них. Це сприятиме їхньому глибокому осмисленню учнями, що дасть змогу виробити в них звичку давати свідомі та виважені відповіді [2, с.18].

Віце-президент АПН (Академія педагогічних наук) України Олександра Яківна Савченко, яка протягом довгого періоду часу займалася цією проблемою, розробила навчальний посібник для молодших школярів під назвою “Умій вчитися”.

Зазначений посібник розрахований для учнів третього класу, матеріал підручника може призначатися для самостійного опрацювання учнями вдома чи в позакласній діяльності. Метою посібника є допомогти молодшим школярам оволодіти загальнонавчальними вміннями чи навичками. Матеріал для формування організаційних умінь і навичок зосереджений у розділах “Учись організовано працювати”, “Умій визначати, берегти час”, “Плануй складну роботу”.

Матеріал розділів підручника містить вправи, статті, правила, ілюстрації, спрямовані на оволодіння учнями логіко-мислительними операціями аналізу, планування, порівняння, умінням висловлювати й доводити свою думку, контролювати свою діяльність, оцінювати її [3, с.192].

Отже, опрацьовуючи проблему технології навчання молодших школярів уміння вчитися, можна говорити, що це питання є досить актуальним нині і тому вимагає ґрунтовного дослідження та впровадження в практику шкільного життя.

1. Кулько В. А. Формування в учнів умінь вчитися : посіб. для вчит. / В. А. Кулько. – М. : Просвещение. – 1993. – 80 с.
2. Бугрій О. Формування уміння навчатися / О. Бугрій // Рідна школа. – 2009. – № 4. – С. 17–21.
3. Савченко О. Я. Умій вчитися : навч. посіб. для мол. школярів / О. Я. Савченко. – К. : Освіта, 1996. – 192 с.

ТРИ ЧИСТІ ТИПИ ЛЕГІТИМНОГО ПАНУВАННЯ ЗА МАКСОМ ВЕБЕРОМ

Когут Андрій,
II курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гайналь Т.О.,
кандидат філософських наук, доцент.

Панування, або як говорить Вебер, шанси слухняності можуть ґрунтуватися на різних мотивах покірності, воно може мотивуватися, простим зацікавленням у тому, щоб слухатися. Також панування може ґрунтуватися на певному звиканні до якихось дій.

Проте, опираючись на вищеперераховані засади, панування не може бути стійким. І підлегли, і ті, хто панує, прагнуть до того, щоб воно мало правове зерно й було дійсно законним.

На основі вищесказаного німецький соціолог виділяє три чисті типи легітимного панування: традиційний, харизматичний, легітимний.

Традиційне панування

Воно ґрунтується на вірі у святість тих порядків і тих можновладців, які існують здавна. Об'єднанням, у межах якого здійснюється панування, тут є спільнота, пан – віддає накази, штаб управління – слуги, підлегли – піддані. Зміст і видання наказів пов'язані з традицією й тут неможливе існування і впровадження нових законів. Не реальний службовий обов'язок і дисципліна, а особиста відданість панують у взаєминах представників штабу управління. Тут можна виділити два види структури управління: патріархальну та станову.

Патріархальна структура управління характеризується повною залежністю штабу управління від володаря, по суті, раби або кріпаки є власністю господаря. У його руках знаходиться вся повнота влади, слуги не мають ніяких прав на власну посаду. Тут також не передбачається ніякого фахового відбору й ніяких привілеїв для службовців.

Станова структура управління. Слуги вже не є власністю свого господаря і теж є соціально значущими особами. Через займану посаду, власні привілеї, якими вони вже є наділені, підлегли свого пана здобувають права на посаду, якою вони володіють. Їхня посада стає автономною, засоби управління перебувають й у власності слуг. Стосунки регулюються традицією, влада поділена між володарем і його підлеглими.

Зразком цього типу панування можуть бути станово-представницькі органи, які скликалися монархами для того, щоб спільно вирішити нагальні проблеми в суспільстві. Наприклад, в Англії це є парламент з 1265 року, у Франції – Генеральні штати з 1302 року.

Харизматичне панування

Це – відданість підданих силі й волі правителя з огляду на його магічні й надприродні якості. Найчистішим типом такого панування є панування пророка, військового героя, великого демагога.

Типом того, хто віддає накази, буде вождь. Типом підлеглого буде “послідовник”. Управлінський штат тут формується відповідно до харизми й особистої відданості. За харизматичного панування відсутнє раціональне поняття “компетенції”, так само як і станові “привілеї”.

Характер харизматичного принципу: правитель видає чи виказує якісь певні розпорядження або закони, вони повинні бути визнаними громадою. У той самий існує можливість конкурентної протидії цим наказам володаря, унаслідок чого рішення приймається харизматичним шляхом (громада, зрештою, визнає, які норми вважати правильними).

Прикладом такого типу панування може бути християнський проводир Ісус, фашистський лідер Муссоліні або Гітлер, видатний військовий діяч Олександр Македонський.

Легітимне панування

Типом чиновника тут є освічений фахівець, службові обов’язки якого визначені контрактом, із чітко фіксованою заробітною платою та пенсійним забезпеченням, відповідно до встановлених правил чиновництва.

До типу “легального” панування належать не лише сучасні структури державного управління та місцевого самоврядування, але й управлінські відносини на приватному підприємстві – там, де є ієрархізований принцип управління.

Бюрократія з технічного погляду є найчистішим типом легального панування. Проте жодне панування не є тільки бюрократичним. Це, звичайно, ніяк неможливо. Вищий провід політичних об’єднань уособлюють або “монархи”, або обрані народом “президенти”.

Прикладом такого типу панування є країни Західної, Східної Європи, США, державні установи, підприємства – тобто всі структурні системи, де є чіткий поділ влади й ієрархізований принцип управління.

Названі типи легітимності політичної влади реально не існують у чистому вигляді. Кожний з них є поєднанням різних типів з переважанням тією чи іншою мірою якогось одного. Здійснюючи типологію різновидів легітимності, М.Вебер використав розроблену ним методологію так званого чистого, або ідеального, типу, яка надалі стала широко використовуватись у політології під час класифікації різноманітних політичних явищ і процесів.

1. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / М. Вебер. – К., 1998. – С. 157–172.
2. Примуш М. В. Загальна соціологія / М. В. Примуш. – К., 2004.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ЛЮДИНУ ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Лазор Мар'яна,
II курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Возняк С.В.,
кандидат філософських наук, викладач.

Актуальність теми зумовлена необхідністю виявлення особливого в людині. А також можливістю зацентувати на тому, що, не беручи до уваги вирішення суцільних проблем поколіннями, відмовитися від великого права бути їхніми спадкоємцями.

Унікальність людини як “двоїстої” (тілесно-духовної) істоти на перших кроках людської історії ще чітко не усвідомлювалася людиною, хоча перші здогади про це трапляються в деяких античних мислителів [2].

Випробовуючи пихатих жителів Афін на мудрість, Сократ навряд чи розраховував на їхню подяку. Його іронія дратувала, а сила розуму викликала заздрість. Тому трагедія Сократа була неминучою. Його звинуватили в тому, що він не визнає існуючих богів, розбещує молодь і підриває суспільні підвалини [1].

У своїй останній промові філософ сказав: “Афіняни, уникнути смерті не важко, набагато важче уникнути морального зіпсуття, бо воно йде швидше, ніж вона... Якщо ви думаєте, умертвляючи людей, ви позбавите себе осуду, то такий самозахист ненадійний. Є простіший спосіб – не затикати рота іншим, а самим намагатися бути якомога кращими...”

Ми говорили про кризу грецької демократії. У Римі ця криза настільки загострилася, що породила в усіх шарах суспільства апокаліптичні настрої. Порятунок набув специфічно християнський сенс, згідно з яким люди врятують насамперед свою душу, а не тіло, і врятуються вони після смерті, але не за життя.

Подібно до Афін, Рим був осередком філософської думки стародавнього світу. Тут же ми зустрічаємося з еkleктикою – спробою об'єднань елементів різних філософських систем. Особливого поширення в Римі отримали епікурейство й стоїцизм. І все ж Рим розвивав лише те, що зародилося в античній Греції. Академія Платона, Лікей Арістотеля, Сад Епікура й Стоїцизм – ось ті чотири філософських школи, які визначали філософське життя Риму.

І все таки, якою є причина, що стала поштовхом переходу від антропоцентризму до теоцентризму, таких протилежних, на перший погляд, світоглядів? Рим занепадав, а люди вимагали: “Хліба і видовищ!”, розбещені постійними бенкетами, на яких були присутні всі прошарки суспільства (бо Рим міг собі це дозволити!). Це й призвело до егоїзму змішаного зі споживацтвом, розчарування в усіх сферах життя, у тому числі й політичній. Сенс індивідуального існування залежав від існування цілісного. А завдяки епікуреїзму, що наголошував на індивідуалізмі, відбувся непрямий вплив на християнство, яке проголошувало “індивідуальне” спасіння. Стоїцизм пішов далі, бо

людина вже була розчарована не лише в суспільному, а й в індивідуальному існуванні, тому це вчення говорило, що переміни на краще неможливі. Єдине, що може зробити людина, достойно витримувати удари долі – нещастя, хвороби, смерть. Завдяки цим ідеям, що співзвучні з християнством, він вплинув на його становлення і набув такого поширення. Ситуація цієї кризи, безвиході привела до того, що імператор і раб сповідувати однакову мораль.

1. Кальной И. И. Философия для аспирантов : учебник / И. И. Кальной, Ю. А. Сандулов ; под ред. И. И. Кальной. – 3-е изд., стер. – С. Пб. : Лань, 2003. – (Учебники для вузов. Специальная литература).
2. Петрушенко В. Л. Парменид: концептуальный образ / В. Л. Петрушенко // Иов, или о человеческом самостоянии : исследования, эссе, размышления / В. Л. Петрушенко. – Львов : Новый свет – 2000, 2008. – С. 115–162.

ДОСЛІДЖЕНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ

Макогон Юрій,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Кошель В.І.,
кандидат технічних наук, доцент.

Виробничий процес будь-якої технологічної складності, організований у тій або іншій галузі промисловості, сфері послуг, управління й реалізації продукції, тісно пов'язаний з ризиком для життя і здоров'я працівників. Це залежить від виду трудової діяльності, особливостей того або іншого підприємства, а також від рівня підготовленості й захищеності робочих місць відповідно до вимог охорони праці. Статистика свідчить, що смертність у результаті нещасних випадків сьогодні посідає третє місце після смертності від серцево-судинних й онкологічних захворювань, що домінує в структурі смертності населення країни.

У зв'язку із цим, на охорону праці покладено вирішення двох основних завдань, а саме: сприяння створенню машин та інструментів, під час роботи з якими небезпека знижується до мінімального рівня, і розроблення спеціальних засобів захисту, що охороняють людину від небезпеки в процесі праці. Проте, згідно з даними міжнародної статистики, головним винуватцем нещасних випадків є, зазвичай, не техніка, не організація праці, а сама людина, яка працює [1, с.45].

Таким чином, актуальність зазначеної проблеми полягає в тому, щоб дослідити рівень вивченості впливу психологічних факторів на стан охорони праці та виробничого травматизму

Сучасна концепція охорони праці дозволяє охоплювати різні аспекти психологічного клімату на виробництві. Тут розглядається проблема вивчення дії психологічних й організаційних чинників на рівень виробничого трав-

матизму та інші аспекти виробництва. При цьому виділяються такі напрями дослідження:

- усунення виробничих стресів;
- забезпечення балансу між роботою і приватним життям працівників;
- вивчення дії психологічних й організаційних чинників на рівень виробничого травматизму й на інші чинники виробництва.

Ідея психології виробничого середовища спрямована, передусім, на виключення виробничих стресів, оскільки, на думку фахівців, саме стрес нерідко стає причиною виробничих помилок і травм. У стані стресу в людини часто порушуються сон, координація рухів, здатність приймати правильні рішення, знижуються загальна працездатність й ефективність трудової діяльності. Таким чином, скоротивши дію всіх перерахованих стресогенних чинників, ми можемо отримати не лише істотне поліпшення якості роботи, а й помітне зниження виробничого травматизму, а отже, і супутніх фінансових витрат [2, с.125].

Одним із таких чинників виступає дисбаланс між роботою та приватним життям працівників. Поза сумнівом, нові умови праці – висока мобільність бізнесу, жорсткі терміни, кар'єрні амбіції, диверсифікація типів трудових договорів та інше – викликають об'єктивні труднощі із забезпеченням балансу в цьому питанні. Так само негативно діють на людину низькооплачувана робота й некваліфікована праця в цілому. І там, і там працівники схильні переробляти, а працедавець – пред'являти завищені вимоги до працівників. І там, і там працівник нерідко витрачає на завершення певного проекту або фрагмента роботи вечір чи ніч, замість того щоб відпочити, поспілкуватися з друзями та родичами, взяти участь у соціальному житті [3, с.253].

Проблеми аварійності й травматизму на сучасних виробництвах неможливо вирішувати тільки інженерними методами. Досвід свідчить, що в основі аварійності й травматизму (до 60–90% випадків) часто лежать не інженерно-конструкторські дефекти, а організаційно-психологічні причини, такі як:

- низький рівень професійної підготовки з питань безпеки;
- недостатнє виховання;
- слабка установка фахівця на дотримання безпеки;
- допуск до небезпечних видів робіт осіб із підвищеним ризиком травматизму;
- перебування людей у стані стомлення або інших психічних станів, що знижують надійність і безпеку їхньої діяльності.

Звідси складність проблеми виробничого травматизму на базі психологічних причин впливає зі складності психічної діяльності людини, яка, у свою чергу, утворена з таких компонентів, як: психічні процеси, їхні властивості та стани [4, с.15].

Психічні процеси становлять основу психічної діяльності та є динамічним відображенням дійсності. Без них неможливе формування знань і набуття життєвого досвіду. Розрізняють пізнавальні, емоційні, вольові психічні процеси (відчуття, сприйняття, пам'ять). Психічні властивості (якості особи) – це властивості особи або її власні особливості (спрямованість, характер, темпе-

рамент). Серед якостей особи виділяють інтелектуальні, емоційні, вольові, моральні, трудові. Ці властивості є стійкими та постійними. Психічний стан людини – це відносно стійка структурна організація всіх компонентів психіки, що виконує функцію активної взаємодії людини із зовнішнім середовищем, представленим у даний момент конкретною ситуацією. Психічні стани відрізняються різноманітністю й тимчасовим характером, визначають особливості психічної діяльності в конкретний момент і можуть позитивно або негативно позначатися на перебігу всіх психічних процесів.

Кожна людина як діяльна істота в процесі професійного становлення проходить кілька психологічних етапів: професійний вибір, професійну адаптацію та самоідентифікацію, формування власного простору на робочому місці, налагодження відносин з колективом тощо.

Так, приходячи на підприємство, людина починає формувати своє власне коло спілкування, коригувати психологічні установки відносно колективу; виходячи з досвіду спілкування, формує власну думку та ставлення до організації. У процесі адаптації співробітник входить у певний режим, і основною психологічною проблемою в усталеному колективі є виробничі конфлікти, від вирішення яких залежить якість праці, психологічний стан працівників, особливості трудової діяльності. Під особливостями трудової діяльності маються на увазі не тільки конфлікт й адаптація, а й мотивація праці та формування професійної ідентифікації й корпоративності. Багато в чому ці процеси залежать від умов праці, складу колективу, особистісних якостей працівника.

Інтенсивний розвиток економіки зумовив необхідність професійної мобільності та конкурентоспроможності працівників. Ці зміни неминуче породили масу проблем професійного життя людини, тому цілком природним є те, що в прикладній психології з'явилася нова галузь – психологія професій, або профпсихологія. Технологіями реалізації практичної спрямованості психології професій (психотехнології) виступають різноманітні види практик психологічної допомоги й підтримки людей (психологічна профілактика, психологічна реабілітація тощо) [4, с.18].

Таким чином, об'єднання всього комплексу наукових і практичних проблем, пов'язаних з професійним розвитком особистості, дозволить ставити та вирішувати нові завдання, методологічно впорядкувати вже наявні знання, створити цілісну систему психологічної допомоги людині в професійному житті.

1. Даниель Ж. Психология труда / Ж. Даниель, И. Пикала и др. ; [под ред. К. Платонова]. – М., 1979. – 215 с.
2. Дмитриева М. А. Психология труда и инженерная психология / М. А. Дмитриева, А. А. Крылов, А. И. Нафтульев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. – 355 с.
3. Котик М. А. Психология и безопасность / М. А. Котик. – Таллин, 1981. – 408 с.
4. Черняева Д. В. Новые риски – новые тенденции: зарубежный опыт охраны труда / Д. В. Черняева // Справочник кадровика. – 2007. – № 6. – С. 9–21.

ДИНАМІКА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ Й ТЕОРІЯ “ОСЬОВОГО ЧАСУ” К. ЯСПЕРСА

Малецька Ольга,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Зеліско Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

До проблем визначення джерел, змісту та спрямованості культурно-історичного процесу не можна підходити однозначно. Адже як історія, так і культура за своєю сутністю є багатограними феноменами. Розуміння історії та культури як набору фактів, подій та явищ, що розгортаються хронологічно, є надто обмеженим. Розглядаючи культуру крізь часово-просторову призму, можемо простежити діалектику історії та культури, їхні нерозривні взаємозв'язки й означити культурно-історичний процес як тривання, розвиток, виникнення та функціонування культури в історичному розрізі. Велика кількість дефініцій культури породжує безліч концепцій сутності й спрямованості культурно-історичного розвитку. Таке різноманіття підходів до тлумачення культурно-історичного процесу, а також їх аналіз, досліджували, серед інших, українські вчені Л.Сандюк і Л.Матвеева [1, 2], які виділяють такі основні концепції:

– еволюціоністська (універсалістська) теорія, представники якої (Е.Тайлор, Г.Спенсер, Л.Г.Морган, Дж.Фрезер та ін.) пропонують розуміти історію як спрямовану у своєму розвитку в певному напрямі. У цьому разі розвиток трактується як ускладнення, урізноманітнення, рух від простіших форм до складніших. А тому можна робити висновок про спільні “корені” історичного процесу. Відповідно, культурний процес розглядається як рух від примітивного до складного, до виникнення досконаліших елементів. Еволюціоністські теорії сприяють розгляду культури як системного й упорядкованого феномену, однак, розуміючи всю складність і неоднозначність культурно-історичного процесу, ми не можемо розглядати культуру як схему, яка рухається по визначеній прямій. Власне, культурний процес, як й історичний, важко спрогнозувати, тому абсолютизувати еволюціоністський підхід недоцільно;

– теорії циклічного культурно-історичного процесу (М.Данилевського, О.Шпенглера, Л.Гумільова, Б.Маліновського, А.Тойнбі та ін.), що ґрунтуються на уявленні про історію не як односпрямовану, а як плюралістичну, різноманітну, яка не піддається уніфікації. Вихідною позицією цієї теорії є розуміння історії як циклічного процесу, для якого характерним є як етапи “злетів”, так і “падінь”. Ідея циклічного культурно-історичного процесу, таким чином, пропонує враховувати різноманіття культур, їхню унікальність і принципову неможливість робити порівняння в межах означень “краще–гірше”, “примітивніше–досконаліше” тощо. Зрештою, таке розуміння схиляє до утвердження категорії “Іншого” у розгляді сутності того чи іншого культурного феномена, події, факту чи явища, що, безумовно, позитивно впливає на утвердження методологічного принципу об'єктивності, зокрема, у галузі культурології;

– хвильова модель – її у своїй творчості репрезентує видатний соціолог П.Сорокін, який, ставлячи в центр своїх рефлексій поняття цінностей і світоглядних орієнтацій, виділяє ідеаційний та чуттєвий типи соціокультурних систем, а також перехідний (ідеалістичний) тип. Чергування цих типів пов'язане зі зміною ціннісних орієнтирів того чи іншого суспільства. Названі типи пронизують хід історії “хвилями”, а тому культурно-історичний процес набирає вигляду спіралі;

– концепція нелінійного культурно-історичного розвитку – синергетичний підхід, пропонований ученими І.Пригожиним і Г.Гакеном, застосовуючи який до аналізу культури та історії, розглядатимемо ці феномени як нелінійні та абсолютно непрогнозовані системи, що здатні до самоорганізації. Отже, надзвичайно важко спрогнозувати розвиток цих систем, адже вони часто знаходяться в стані невизначеності (так званій “точці біфуркації”). Зрештою, такий підхід постулює існування множини альтернативних рішень чи можливих шляхів розвитку як культури, так й історії загалом, що дозволяє знову ж таки розглядати культурно-історичний процес більш об'єктивно, однак ускладнює знаходження стійких закономірностей у ньому.

Німецький філософ-екзистенціаліст К.Ясперс пропонує своє трактування історії. У праці “Сенс і призначення історії” мислитель зазначає, що основоположною тезою його системи є думка про спільні витоки всього людства, а також спільну його мету: “Всі ми, люди, походимо від Адама, всі ми пов'язані спорідненістю, створені Богом за Його образом та подобою” [4]. Отже, К.Ясперс виходить із лінійного (універсалістського) тлумачення історії.

Розуміння історії, а разом з тим культурно-цивілізаційного процесу К.Ясперс обґрунтовує, використовуючи оригінальну ідею “осьового часу”. “Осьовий час” хронологічно охоплює проміжок між 800 та 200 рр. до н. е. Філософ вважає, що саме в цей час відбувається завершення міфологічного світогляду й починає формуватися раціональний погляд на світ. “Осьовий час” характерний зміною парадигми, однак це відбувається не локально, а в межах усієї Землі. Саме в період “осьового часу” виникає сучасний тип людини.

Поняття “осьового часу” К.Ясперс застосовує для позначення певною мірою трансцендентального ходу історії, адже пояснити раціонально, чому такий своєрідний духовний “вибух” відбувається на всій земній поверхні в приблизно однаковий час, – неможливо. Про це мислитель висловлюється так: “Наша історія здійснюється між витоками, які ми не можемо ні уявити собі, ні помислити, і метою, конкретний образ якої ми не можемо істотним чином зобразити)” [4]. Варто зауважити, що К.Ясперс підкреслює оціночний характер поняття “осьового часу” історії. Духовні здобутки людства цього періоду складають аксіологічний фундамент як Східної, так і Західної культури.

Висуваючи ідею “осьового часу”, К.Ясперс тим самим намагається встановити єдність світової історії, її витік з одного спільного джерела та, зрештою, спільну спрямованість у майбутнє. Власне, на єдності людства в майбутньому він особливо акцентує увагу, зауважуючи, що, коли така єдність була можливою в період “осьового часу”, то, визнаючи трансцендентальний сенс

історії, вона має стати метою і в майбутньому. Отже, історія – це тривання між витоками (“осьовим часом”) і реалізацією сенсу в майбутньому (єдність людства). Філософ пов’язує історичний процес із культурним, зазначаючи, що саме сфера культури є рушійною силою людського розвитку. Саме вона сприяє поступу людства, розкриваючи все нові обрії людського розуму та свідомості. Однак зворотним боком медалі постає цивілізація як така, що підкоряє природу собі й намагається панувати над нею. Тому завдання людини – одухотворювати все навколо, надаючи йому вищого сенсу, але пам’ятаючи при цьому про день сьогоднішній і його виклики. Саме антропологема духовності представляє людину як суб’єкта культури, як істоту, укорінену в нормативно-ціннісних світах релігії, етики, естетики, моральної й метафізичної інтуїції.

1. Матвеева Л. Л. Культурологія [Електронний ресурс] / Л. Л. Матвеева. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/14160416/kulturologiya/kulturologiya-matvuyeyeva_ll.
2. Сандюк Л. О. Основи культурології [Електронний ресурс] / Л. О. Сандюк. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/19961102/kulturologiya/osnovi_kulturologiyi-sandyuk_lo.
3. Ясперс К. Духовная ситуация времени [Електронний ресурс] / К. Ясперс. – Режим доступу : http://royallib.ru/book/yaspers_karl/duhovnaya_situatsiya_vremeni.html.
4. Ясперс К. Смысл и назначение истории [Електронний ресурс] / К. Ясперс. – Режим доступу : http://royallib.ru/book/yaspers_karl/smysl_i_naznachenie_istorii_sbornik.html.

СИМВОЛІКА ВІЗАНТІЙСЬКИХ ІКОН

Матвійчук Тарас,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Возняк О.Т.,
кандидат філософських наук, асистент.

Невід’ємними характеристиками візантійської іконографії є її символічність, смислова насиченість і змістовність. Ікона, позбавлена будь-якого символу, перестане бути іконою. Вона втратить релігійно-філософський зміст, десакралізується й стане частиною світського мистецтва. Тож потрібно розуміти, що поділ візантійської іконографії, запропонований такими дослідниками, як Дмитро Степовик, Віктор Лазарев, на символічну й антропоморфну є відносним, уся іконографія певною мірою символічна. Це зумовлено не тільки художніми чи технічними прийомами, а перш за все внутрішнім змістом і призначенням ікони, що сама є символом.

У культурологічному трактуванні символ – це форма виразу й передачі духовного змісту культури через певні матеріальні предмети чи спеціально створювані образи й дії. Потрібно чітко розмежовувати поняття релігійного символу й знаку. Знак вказує конкретний предмет, подію чи явище, символ відсилає нас до вищої метафізичної реальності. Якщо схематичне зображення людини на дорожньому знаку є тотожним самому собі й означає людину (пішохода), то зображення змії на візантійській іконі не позначає змію. Специ-

фічною рисою релігійної символіки є те, що вона відображає й виражає не просто якісь ідеї чи абстрактні поняття, а реальний, в очах віруючих, світ богів.

Символ формується й функціонує в релігійних практиках, у ньому закодований сенс конкретної історико-культурної епохи. Тому потрібно розуміти, що ікона для давнього жителя Константинополя і сучасного жителя Стамбула це, швидше всього, два різні предмети. Адже система символіки, яка притаманна для певної релігійної традиції, є самоочевидною тільки для тих громад й адептів, які її породили й культивували.

Для християнина, який жив у Візантії в десятому столітті, було очевидним те, що змія, котру зображали на чорному фоні печери, це персонаж біблійної легенди – Люцифер, для пересічної сучасної людини це не є очевидним. Змія, до речі, є одним із найпростіших в інтерпретації символів, значно важче зрозуміти символіку жестів, світла й кольору, простору й часу.

На заваді адекватного прочитання ікони нині є й те, що людство втратило здатність до інтуїтивного, ірраціонального способу пізнання. Адже візантійські ікони писалися в епоху усвідомлення обмеженості формально-логічного знання (відбувався розвиток скептицизму як крайньої форми античного агностицизму), звернення до внутрішнього світу суб'єкта пізнання, підвищення інтересу до сфери релігійного, ірраціонального. Сучасна людина, орієнтована на тотальний раціональний аналіз, може виявитися просто нездатною розуміти суть візантійської ікони.

Отже, невід'ємною ознакою візантійської іконографії є символізм. Майстри, створюючи ікону, одночасно створювали й релігійний текст. Замість слів вони використовували зрозумілу для їхніх сучасників систему символів і технічних прийомів. Важливим завданням для вчених сьогодні є комплексне дослідження самої символічної мови, її богословських, філософських і художніх аспектів, а також загальний аналіз культурно-історичних умов, у яких існували ці символи.

1. Аверенцев С. С. Символ художественный / С. С. Аверинцев ; под ред. Н. П. Аверинцевой, К. Б. Сигова // Собрание сочинений. София – Логос : Словарь. – К. : Дух і літера, 2006. – 912 с.
2. Білецька Б. Г. Структурні елементи релігійного символу / Б. Г. Білецька // Вісник : зб. наук. праць / Укр. АН, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 71, № 4. – С. 624–630.
3. Лазарев В. Н. История византийской живописи / В. Н. Лазарев. – М. : Искусство, 1986. – 194 с.
4. Остащук І. Релігійна символіка / І. Остащук. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2008. – 156 с.
5. Степовик Д. В. Іконологія й іконографія / Д. В. Степовик. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. – 320 с.
6. Удальцова З. В. Культура Византии. IV – первая половина VII в. / З. В. Удальцова. – М. : Наука, 1984. – 723 с.

ФІЛОСОФІЯ ЛЮБОВІ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА

Мацап'як Ольга,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Дойчик М.В.,
кандидат філософських наук, доцент.

“Любов – нездоланна пристрасть, яка перемагає голос розуму, спонукає жертвувати своїм благополуччям, породжує високі творіння мистецтва і ... раптом зникає, як привид” – А.Шопенгауер.

Про любов сказані мільйони слів і написані гори книг. Є формули кохання, наукові визначення, філософські трактати. Але все-таки тема любові нині залишається дуже актуальною, адже любов є провідною потребою людини, одним з головних способів укорінення її в суспільстві. Різні філософські вчення, різні релігії прагнуть зрозуміти й використати у своїх інтересах цю унікальну здатність людини любити. Проте й сьогодні вона – неповністю осмислена філософією сфера людського буття. Але любов є настільки феноменальною у відносинах, у спілкуванні людей, у формуванні їхніх долі, що філософський аналіз цієї проблеми з необхідністю виявляє свою значущість для нас.

Філософський аналіз любові – це, перш за все, її раціональне осмислення як джерела в людському бутті. Любов постає першоосновою, сутністю буттєвого стану людини: індивідуального та суспільного. З позиції філософії, любов, будучи однією з найінтимніших сторін життя в становленні та розвитку людських взаємин, виступає також і головною, фундаментальною характеристикою загальнолюдського буття [1, с.26].

Представники західноєвропейської філософії XIX століття трактували любов як найвищу цінність. Нові мотиви філософії любові ми знаходимо у творчості А.Шопенгауера, на думку якого, це моральне почуття ніщо інше як засіб продовження і вдосконалення роду. Любов є нестримний інстинкт, могутній стихійний потяг до продовження роду. Задоволення, яке нам приносить інша стать, яким би об'єктивним воно не здавалося, насправді не що інше, як замаскований інстинкт, тобто дух роду, який прагне до збереження свого типу. Мотиви, які керують нами при виборі об'єктів цього задоволення, діляться на такі категорії: одні з них належать до типу роду, тобто до краси, інші – мають своїм предметом психічні властивості, а треті – суто відносний характер і виникають з необхідності взаємних корекцій або нейтралізації однобічності й аномалій обох люблячих індивідуумів [2, с.332].

Любов чоловіка відрізняється від любові жінки. Мислитель зауважує, що чоловік за своєю природою виявляє схильність до непостійності в коханні, а жінка – до стабільності. Для чоловіка більш привабливою є та жінка, якою він не володіє, ніж та, яка поруч, жінка, навпаки, прив'язується до одного й інстинктивно піклується про годувальника й захисника майбутнього покоління. Це – результат цілей, які ставить собі природа: вона зацікавлена в збереженні, а отже, у якомога більшому розмноженні всякого даного роду істот [4].

На думку А.Шопенгауера, моментом зародження нового індивіда слід вважати виникнення симпатії між його батьками. Люди придивляються один до одного, шукають відповідності й доповнення до своїх фізичних і духовних особливостей. Тому мужній чоловік буде шукати собі жіночнішу жінку й, навпаки, точно так само всякий індивідуум буде тяжіти до того ступеня статевої визначеності, яка відповідає його особистим властивостям, чим більше їхні характеристики збігатимуться й доповнюватимуться, тим більш гармонійну й досконалу істоту вони народять – це задумка волі, яка займає керуючу функцію в житті людини. Наскільки між двома особистостями існує необхідне співвідношення, це вони відчувають інстинктивно й це, поряд з іншими відносними мотивами, лежить в основі вищих ступенів закоханості. Тому, коли закохані патетично говорять про гармонію своїх душ, то в більшості випадків це зводиться до відповідності, яка існує між ними стосовно їхньої майбутньої дитини та її досконалості, що, очевидно, є набагато важливіше, ніж гармонія їхніх душ. Шлюб, пише А.Шопенгауер, укладається не заради дотепних співбесід, а для народження дітей. Це – союз сердець, а не розумів. Щасливі шлюби рідкісні: така вже сама сутність шлюбу, що головною метою її служить не справжнє, а майбутнє покоління [4].

Тільки рід має нескінченне життя, і тому лише він здатний до нескінченних бажань, до нескінченного задоволення, до нескінченного страждання. Тим часом тут, у коханні, усе це укладено в тісні груди смертної істоти. Тому немає нічого дивного, якщо ці груди іноді готові “розірватися” і не можуть знайти вираження своїх почуттів: великого блаженства або нескінченної скорботи, які переповнюють її. Ось, що є поштовхом і дає зміст до високих зразків мистецтва, поезії, які виливаються в трансцендентних метафорах, вищих за все земне [4].

З позиції здорового глузду любов – це божевілля. Закоханий не має собі рівного в шаленості ідеалізації коханої істоти, а між тим усе це – “військова хитрість” генія роду, у руках якого люблячий є сліпим знаряддям, іграшкою. Воля роду настільки сильніша за волю індивідуума, що закоханий закриває очі на всі непривабливі для нього властивості, нічого не бачить, нічого не усвідомлює й назавжди з’єднується з предметом своєї пристрасті. Ось чому давні зображували Амура сліпим. Закоханий може ясно бачити й навіть з гіркотою усвідомлювати нестерпні недоліки в темпераменті й характері своєї нареченої, що обіцяють йому нещасне життя, проте це не лякає його. Бо, по суті, закоханий переслідує не свої інтереси, а інтереси когось третього, який повинен ще тільки народитися, його полонить ілюзія, ніби він піклується тут про свої особисті справи. Але саме це прагнення не до особистих інтересів, яке характеризує все велике, і додає пристрастній любові відтінку піднесеного, робить її гідним об’єктом поетичної творчості [3].

Привабливість однієї істоти в очах іншої має в основі своїй сприятливі дані для народження на світ хорошого потомства. Коли природою ця мета досягнута, ілюзія закоханості миттєво розсіюється. Такий погляд на любов між

протилежними статтями, природно, робить жінку головною винуватицею зла у світі, бо через неї відбувається постійне нове й нове утвердження волі до життя.

Таке пояснення таємниці любові у творчості А.Шопенгауера привірює любов до нестримного інстинкту, могутнього стихійного потягу для продовження роду.

1. Карась А. Філософія А. Шопенгауера та сучасність : колективна монографія / А. Карась ; за ред. А. Карася. – Львів : АНУ ім. І. Франка, 2001. – 164 с.
2. Молодцов Б. И. Философия А. Шопенгауера о трансцендентальном характере человеческой способности к одухотворению / Б. И. Молодцов // Гілея. – 2012. – № 9. – С. 330–337.
3. Чикин А. А. А. Шопенгауер и открытие тела как философской проблемы / А. А. Чикин // Философские науки. – 2013. – № 5. – С. 22–38.
4. Шопенгауер А. Метафизика половой любви [Електронний ресурс] / А. Шопенгауер. – Режим доступу : <http://www.litmir.net/bd/?b=172252>.

УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ УПРАВЛІНЦЯ

Мацуляк Юлія,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Чуйко О.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Сьогодні у зв'язку з активним проникненням жінок у різні сфери управління, є актуальним формування позитивного ставлення до керівника-жінки, що є неможливим без попереднього знання про очікування студентів як потенційних працівників від своїх майбутніх керівників. У сучасній психологічній науці є багато досліджень, які спрямовані на вивчення особистості управлінця з різних аспектів. Проте недостатньо вивченими виявились уявлення сучасної студентської молоді як майбутнього кадрового потенціалу суспільства про гендерний аспект управлінської діяльності. Такі уявлення можуть впливати на готовність студентів до професійної діяльності, на довіру й ставлення до керівника-чоловіка й керівника-жінки.

Тому мета дослідження – відображення уявлень студентської молоді щодо гендерних відмінностей особистості управлінця. Згідно з поставленою метою, реалізовувалися такі завдання: визначити уявлення студентської молоді як майбутніх робітників стосовно якостей і рис, мотивів діяльності, стилів керівництва, типів управлінської поведінки та стилів поведінки в конфліктній ситуації сучасного керівника через призму гендерного аспекту.

Для дослідження була розроблена авторська анкета, яка складається з 25 запитань відповідно до поставлених завдань. Дослідження проводилося на базі Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника. У ньому взяло участь 60 студентів філософського факультету спеціальності “Психологія”, зок-

рема, 85% опитуваних жіночої статі й 15% опитуваних чоловічої статі. Середній вік опитуваних – 20,4 року.

Безпосередній досвід взаємодії з керівником у якості працівника мали 58,33% опитуваних. Також у ролі свого керівника в першу чергу хотіли б бачити чоловіка 71,67% опитуваних, жінку – 28,33%; вважають, що краще свої обов'язки виконує керівник-чоловік – 66,67% опитуваних, керівник-жінка – 33,33%.

Особливих розбіжностей в уявленнях про ідеальний вік керівника-чоловіка й керівника-жінки немає. Так, ідеальний вік керівника-чоловіка, як і керівника-жінки, – від 30 до 52 років. Керівник-чоловік, на думку 58,33% опитуваних, буде найбільш ефективним у сфері юриспруденції, керівник-жінка – у сфері медицини (63,33% опитуваних).

Основними вимогами до керівника-чоловіка є інтелігентність (63,33%), розумова сила (61,67%), знання справи (61,67%). Головними вимогами до керівника-жінки є знання справи (65%), розумова сила (53,33%), ораторські здібності (50%). Керівника-чоловіка опитувані наділяють такими негативними рисами: невміння вирішувати конфлікти (68,33%), низькі організаторські здібності (60%), невміння приймати рішення (58,33%). Керівнику-жінці приписують такі негативні риси: невміння приймати рішення (60%), невміння вирішувати конфлікти (48,33%), невміння використовувати час (46,67%).

Окрім того, згідно з уявленнями студентської молоді, сучасний керівник-чоловік володіє такими позитивними якостями: вимогливість (63,33%), комунікабельність (56,67%), упевненість у собі (48,33%), здатність до лідерства (48,33%), цілеспрямованість (45%), авторитарність (43,33%), висока працездатність (43,33%). Керівника-жінку, у свою чергу, наділяють такими позитивними якостями: комунікабельність (68,33%), вимогливість (50%), активність (40%), упевненість у собі (38,33%), компетентність (38,33%), креативність (36,67%), висока працездатність (36,67%), відповідальність (36,67%).

Таким чином, можна зробити висновок, що уявлення студентської молоді про керівника-чоловіка й керівника-жінку практично збігаються. У той самий час спостерігаються відмінності у формуванні своєрідної ієрархії рис, властивостей та якостей, якими наділяються керівник-чоловік і керівник-жінка в першу чергу. Наявність такої ієрархії ілюструє те, які очікування студенти як майбутні працівники матимуть до керівника-чоловіка та керівника-жінки. Разом з тим опитувані надають перевагу працювати під керівництвом чоловіка, хоча не виявляють чіткої диференціації в описі особистості керівника-жінки та керівника-чоловіка. Слід звернути увагу й на те, що відмічено розбіжності між описанням професійно важливих якостей і рис реального керівника й ефективного (ідеального) управлінця в нашому суспільстві. Тому результати цього дослідження можуть бути використані керівниками для самовдосконалення, оскільки демонструють зони розвитку, виявлені на основі зворотного зв'язку потенційних людських ресурсів.

1. Бендас Т. В. Гендерная психология : учебное пособие / Т. В. Бендас. – С. Пб. : Питер, 2008. – 431 с.

2. Берн Ш. М. Гендерная психология / Ш. М. Берн. – С. Пб. : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2002. – 320 с.
3. Ильин Е. П. Пол и гендер / Е. П. Ильин. – С. Пб. : Питер, 2010. – 688 с.
4. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посібн. [Електронний ресурс] / Л. М. Карамушка. – К. : Міленіум, 2003. – 344 с. – Режим доступу до навч. посібн. : http://gendocs.ru/docs/31/30217/conv_1/file1.pdf.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. [Електронний ресурс] / Л. Е. Орбан-Лембрик. – 2-ге вид., допов. – К. : Академвидав, 2010. – 544 с. – (Серія “Альма-матер”). – Режим доступу до навч. посібн. : <http://redfox.if.ua/book/psihologija-upravlinnya-239.html>.

РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Неустроева Мальвіна,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Петрів О.П.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Папа Іоан Павло II в одній з проповідей звернувся до батьків, пропонуючи їм пораду на добре людське та релігійне виховання дітей. Він казав: “Якщо хочете оборонити ваших дітей перед деморалізацією та духовною пусткою, які пропонує світ через різні середовища, ... оточіть їх теплом вашої батьківської любові та дайте їм приклад християнського життя”. Коротка порада Папи: любов та приклад християнського життя.

Любов батьків є найважливішою потребою кожної дитини. Вона хоче бути коханою батьками й хоче мати кого кохати. Тому необхідним є запевнення дитини, що вона є люблена та дуже важлива. Не може забракнути слів про любов. Діти дуже цього потребують у кожному періоді свого життя. Потребують також відчуття фізичної близькості, похвал, спільної радості з удач. Дитина хоче відчувати, що є хтось, кому вона потрібна, з ким може ділитися власними досвідами.

Якщо дитина має добрих батьків, то й вона, коли виросте, буде добрим батьком або матір'ю. Бо тоді їй легше реалізувати цей ідеал. Вона так само, як її батьки, хоче створити подібний дім, який не складається лише з гарних меблів і телевізора. Дім – це відкрите, любляче, добре серце. Дім – це мудре правосуддя, це часом нелегкі, непрості, але творчі зауваження, настанови, це постійно відкрите серце матері, серце батька. Дитина, яка виростає в такому сердечному домі, здатна відкрити своє серце іншим.

Християнське виховання прагне дати дитині духовний напрям, щоб вона могла встояти перед різноманітними спокусами та йти в житті правильним шляхом. А для цього потрібно, щоб вона з дитинства не тільки знала правила поведінки, а й володіла внутрішньою силою, яка б робила ясними для неї різні прояви добра й зла.

Отже, у сім'ї людина одержує основи духовності, напрям у життя й свідомість свого життя. З перших днів свідомого життя новий член сім'ї вчиться цінувати ту повсякденну роботу, від якої залежить його життя, його здоров'я і зручності життя. Праця, а також деяка частка суворості життя – друзі сім'ї: вони укріплюють характер, прищеплюють діловитість і тверезий погляд на життя. Сім'я – хранителька традицій. У рідному домі дитина одержує й перші чисті естетичні враження. А при християнському релігійному сімейному устрої тут і закладаються початки християнської віри, молитви й добрих справ.

1. Буева Л. П. Духовність, художня творчість, моральність / Л. П. Буева // Питання філософії. – 1996. – № 2. – С. 119.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для пед., виховників, молоді і батьків / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 192 с.
3. Ващенко Г. Роль релігії в житті людства і релігійне виховання молоді / Г. Ващенко // Вибрані педагогічні твори. – Дрогобич : Вид. фірма “Відродження”, 1997. – С.128–142.
4. Знаков В. В. Духовність людини у дзеркалі психологічного знання і набутої релігійної віри / В. В. Знаков // Питання психології. – 1998. – № 3 – С. 104–114.
5. Клемантович І. Сучасна сім'я: структура, специфіка, виховні можливості / І. Клеманович // Виховання школярів. – 1998. – № 4.

РЕФЛЕКСІЯ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Радик Олена,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Міщиха Л.П.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Рефлексія пов'язана з такими важливими процесами, як інтроспекція власної психіки, самопізнання, осмислення життєвої програми, цілей, мотивів, установок, цінностей, прагнень тощо. Рефлексію також розглядають як своєрідну форму розумової діяльності людини, що розкриває специфіку її духовного світу, схильність до аналізу власних можливостей і переживань.

Особливо важливого значення рефлексія набуває як складова особистісної саморегуляції, яка передбачає здатність особистості пізнавати себе, самостійно керувати своєю життєдіяльністю, що є запорукою її психічного здоров'я й умовою реалізації її творчого потенціалу [2; 3].

Розвинені рефлексивність і здатність до особистісної саморегуляції повинні бути невід'ємною складовою професіоналізму психолога, оскільки однією із суттєвих психологічних відзнак його професійної діяльності є використання власного “Я”. Серед важливих якостей, які необхідні психологові для успішного здійснення своєї професійної діяльності, вирізняють адекватну самооцінку, упевненість у собі, позитивне самоствавлення, усвідомлення власних зон розвитку, внутрішніх конфліктів, потреб, мотивів тощо. Ці якості

безпосередньо пов'язані з розвитком рефлексивності та здатності до саморегуляції [1].

Ми провели емпіричне дослідження на базі філософського факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Загальна вибірка становила 94 учасники, які навчаються на філософському факультеті за спеціальністю "Психологія". З них 49 осіб – студенти-першокурсники, 45 осіб навчається на IV курсі. Для діагностики рівня розвитку рефлексії були використані опитувальник А.В.Карпова, метод спостереження та інтерв'ю.

Гіпотеза нашого дослідження полягала в тому, що навчання у ВНЗ за спеціальністю "Психологія", як важливий етап процесу професіоналізації майбутніх психологів, позитивно впливає на розвиток у них рефлексивності. А отже, рефлексія в студентів старших курсів повинна бути більш розвинена в порівнянні з рефлексією в студентів першого курсу.

Разом з тим результати дослідження показали таке: 36% студентів IV курсу мають низький рівень рефлексії, у той час як серед першокурсників цей показник є меншим і становить 30%. Середній рівень рефлексії мають 59% студентів IV курсу, 67% – I курсу. Щодо високого рівня, то тут він незначний (4,5% студентів IV курсу) і (2% студентів I курсу). Отже, наша гіпотеза не підтверджується.

Відтак виснуємо, що на етапі професіоналізації майбутніх психологів, що пов'язаний з навчанням у ВНЗ, розвитку особистісної саморегуляції приділяється недостатньо уваги. Виходячи з вищесказаного, вважаємо за необхідне розробку навчально-корекційної програми розвитку рефлексії майбутніх психологів на етапі їхньої професіоналізації.

1. Бубенко В. Ю. Саморегуляция: виды и содержание / В. Ю. Бубенко, В. В. Козлов // Проблемы психологии и эргономики. – 2003. – № 1. – С. 5–7.
2. Леонтьев Д. А. Феномен рефлексии в контексте проблемы саморегуляции [Электронный ресурс] / Д. А. Леонтьев, А. Ж. Аверина // Психологические исследования: электрон. науч. журн. 2011. – № 2 (16).
3. Наумчик Н. В. К проблеме психической саморегуляции личности / Н. В. Наумчик // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 1. – С. 57–60.

ІДЕЯ ЩАСТЯ В УКРАЇНСЬКОМУ РЕНЕСАНСНОМУ ГУМАНІЗМІ

Сагановська Тетяна,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Дойчик М.В.,
кандидат філософських наук, доцент.

Уявлення про щастя – це найдавніший елемент світогляду людини. Проблему щастя людини досліджували безліч філософів усіх часів і народів. Кожен з мислителів намагався дати відповідь на споконвічне питання: у чому полягає щастя людини? І хоча щастя багатьма розуміється як сенс людського життя, те,

до чого людина прагне все своє життя, тим не менш, єдності в розумінні щастя й досі немає.

Надзвичайно актуальною проблема щастя постає саме за доби Відродження, оскільки в основу філософських пошуків мислителів того часу був покладений новий світогляд, новий соціальний ідеал і новий метод – гуманізм. Відповідно до цього були переглянуті практично всі питання про людину: про її положення в суспільстві, про призначення, про гідність людської особи, потреби людини, що зумовлюють її буття й поведінку. Поєднавши гедоністичні ідеї античності з аскетизмом середньовіччя, філософи відродження підносять людину до божества, ставлячи її в центр своїх розмислів. Як стверджував ренесансний гуманіст Джовані Піко делла Мірандола, “Бог початок, а людина – центр усіх речей” [3, с.26].

Ідеї ренесансного гуманізму не минули й Україну як соціокультурну складову Європи. На думку радянського історика філософії О.Лосєва, “Ренесанс був не в якійсь одній країні, а в усіх країнах, і кожна переживала свій Ренесанс по-своєму і хронологічно, і по суті” [3, с.5]. Тому український ренесансний гуманізм виникає як наслідок діалогу із західноєвропейським, трансформуючись на ґрунті вітчизняної культури, що опиралася на здобутки киеворуської духовності [1, с.60]. Значний вплив на погляди українських мислителів тієї доби здійснили західноєвропейські мислителі, такі як Данте Аліг’єрі, Франческо Петрарка, Лоренцо Валла, Джовані Піко делла Мірандола, Еразм Роттердамський та ін. Проте ренесансний гуманізм розвивається на українському ґрунті в складному синтезі та взаємопереплетінні, що, зрештою, зумовило творчий характер теоретичного доробку представників філософської думки України тієї пори.

У контексті європейського ренесансного гуманізму філософи доби українського Відродження запропонували свій погляд на проблему досягнення щастя. Ця проблема не була новою для української філософської думки. Ще з праць книжників князівської доби простежується інтерес до проблем людського буття, пошуків ідеалу правильного життя, щастя. Зокрема, ще Володимир Мономах уперше ставить питання “Що таке людина?”, що тягне за собою ряд різноманітних проблем, пов’язаних із людиною, у тому числі й досягнення нею щастя.

Аналізуючи різноманітні підходи до визначення щастя українськими ренесансними філософами, можна виділити провідну тенденцію, відповідно до якої прагнення до щастя первинно властиве кожній людині й становить невід’ємну частину її природи. Узагальнюючи погляди мислителів на зазначену проблему, можна виокремити декілька основних умов, без яких досягнення щастя неможливе.

Першою умовою є гармонійна взаємодія, єдність душі й тіла та, як наслідок, задоволення як духовних, так і тілесних потреб. Людина постає як істота фізично й духовно досконала, здатна насолоджуватися красою землі й усім сущим на ній, радіощами тілесних почуттів. Людина, щоб досягти щастя, повинна рівноцінно дбати як про душу, так і про тіло. Так, представник україн-

ського ренесансного гуманізму Станіслав Оріховський-Роксолан говорить: “Існує найвищий закон природи: немає нічого випадкового, нічого такого, що, на нашу думку, не дано нам без якоїсь мети. Кожна частина нашого тіла призначена для виконання якоїсь функції і жодна не звільняється від них якимось людським законом. То чи ж і ті, що їх дала природа для розмноження, будуть без діла? Який тут сенс?”, – запитує мислитель і робить висновок, що людина не повинна нехтувати тілесністю, а жити в гармонійному поєднанні тілесних потреб із духовними [4, с.69]. Таке бачення відстоювала більшість українських гуманістів доби Відродження: Юрій Рогатинець, Григорій Сяноцький, Кирило-Транквіліон Ставровецький, Касіян Сакович, Лаврентій Зизаній та ін.

Людина, задовольняючи духовні й тілесні потреби, має вести активний спосіб життя. Це є наступною обов’язковою умовою досягнення щастя. Людина постає активним суб’єктом дії, саме вона є “господарем космосу”, творцем власних цінностей. Прикладом є визначення людського життя Станіславом Оріховським-Роксоланом як “actio”, тобто “дія” [4, с.108]. Тому земне покликання людини – “діяти” і “пізнавати”.

Самопізнання допомагає людині досягти внутрішнього, духовного оновлення та морального самовдосконалення. Через моральне самовдосконалення людина пізнає основні добродітності та діє згідно з ними [2, с.39]. Проте така діяльність має бути спрямована не тільки на задоволення власних прагнень, які є другорядними, а, перш за все, на спільне благо. Отже, основним моральним обов’язком людини є турбота про суспільне благо. Кожна людина повинна мати активну громадянську позицію й діяти на користь суспільству. Тобто людину вітчизняні мислителі вважали творцем свого щастя, здатним зрозуміти й повернути собі на благо все багатство й розмай навколишньої природи, спроможним творити духовні цінності, що мають велику суспільну вагу.

Таким чином, представники українського ренесансного гуманізму акцентують на тому, що людина має вести такий спосіб життя, щоб бути задоволеною сама собою, цінованою іншими та корисною багатьом [2, с.61]. Тобто щастя трактується як результат активного, морально витриманого та діяльного життя з перетворення себе та світу. Хоча мислителі українського Відродження не дали кінцевого вирішення проблеми щастя людини, проте всі їхні погляди об’єднувала думка про те, що людина має право на земне щастя й може бути щасливою, якщо докладе певних зусиль для його досягнення.

1. Горський В. С. Історія української філософії / В. С. Горський. – К. : Наук. думка, 1996. – 280 с.
2. Захара І. С. Проблема людини в українській філософії XVI–XVIII ст. / І. С. Захара, М. В. Кашуба, О. В. Матковська. – Львів : Логос, 1998. – 238 с.
3. Литвинов В. Д. Ренесансний гуманізм в Україні / В. Д. Литвинов. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2000. – 472 с.
4. Українські гуманісти епохи Відродження : антологія : у 2 ч. / відп. ред. В. М. Нічик. – К. : Основи, 1995. – Т. 1. – 432 с.

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА У ФУТУРОЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ Е.ТОФФЛЕРА

Сурмачевський Богдан,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Голянич М.Ю.,
кандидат філософських наук, доцент.

Важливий вклад у розвиток ідей постіндустріалізму й інформаційного суспільства внесла концепція *Елвіна Тоффлера (Alvin Toffler)*, викладена в його трилогії “*Шок майбутнього*” (1971), “*Третя хвиля*” (1980) і “*Метаморфози влади*” (1990) та інших роботах. За словами Е.Тоффлера, усі три книги досліджують один відрізок часу – із середини 50-х і до закінчення минулого століття й 75 років опісля – у 2025 р.

У його основних роботах обґрунтовано положення про те, що людство переходить до нової технологічної революції, після індустріальної цивілізації приходить нова, яка веде до створення постіндустріальної інформаційної цивілізації. Тоффлер попереджує про нові складнощі, соціальні конфлікти й глобальні проблеми, з якими зіткнеться людство на переході між ХХ і ХХІ століттями.

У книзі “Третя хвиля” (1980) Елвін Тоффлер виклав свій варіант “постіндустріального суспільства”. У ній він запропонував таку схему розвитку цивілізації:

- “Перша хвиля” – утворення суспільства аграрного типу;
- “Друга хвиля” – розвиток індустріального суспільства.

“Третя хвиля” знаменує собою появу “суперіндустріального суспільства”. При цьому основну увагу він приділяє переходу від “індустріального” типу суспільства до “постіндустріального” або “суперіндустріального”. У минулому праця, земля, сировина й капітал були головними факторами виробництва в економіці Другої Хвилі, *знання в широкому сенсі, тобто дані, інформація, культура та цінності тепер є центральним ресурсом економіки Третьої Хвилі* [1]. Більшість економістів і бухгалтерів перебувають в омані й відкладають впровадження цієї ідеї через труднощі її реалізації. Революційною економіку Третьої Хвилі робить той факт, що коли земля, праця, сировина, капітал можуть розглядатися як обмежені ресурси, то *знання фактично невичерпні*.

Якщо вартість компанії Другої Хвилі могла бути оцінена з точки зору матеріальних активів, таких як будівлі, машини, акції, запаси, то вартість фірми Третьої Хвилі все більше й більше полягає в її можливості здобувати, створювати, поширювати й застосовувати знання. Таким чином, капітал сам по собі все більшою мірою ґрунтується на невлловимих цінностях.

Значною мірою масові ринки самі розбиваються на різні ніші, оскільки потреби покупців стають різноманітнішими, а краща інформація дасть можливість бізнесменам виявляти й обслуговувати мікроринки.

Змінюється навіть робота як така. Некваліфікована, по суті, взаємозамінна фізична робота приводила в рух економіку Другої Хвилі. Масова, у завод-

ському стилі, освіта готувала робітників до рутинної праці. Навпаки, Третя Хвиля супроводжується *зростаючою індивідуалізацією праці*, оскільки кваліфікаційні вимоги стрімко зростають. Фізична сила здебільшого потрібна звичайно.

Усі ці зміни ще більше посилюють швидкість операції й угод. Час стає критичною величиною. Компанії вступають у конкуренцію, “засновану на часі”. Описуючи, що відбувається, Дю Вейн Петерсон, головний менеджер Меррілла Лінча, каже: “Гроші рухаються зі швидкістю світла. Інформація повинна рухатися ще швидше”.

Слід зауважити, що ці передбачення Елвін Тоффлер висунув ще в кінці 70-х років ХХ століття, а це вже майже 50 років тому. Як ми бачимо, більшість із передбачень просто так описують сьогоденний рівень світової економіки. Хоча й, можливо, нам тепер здається це буденним явищем, але передбачення на 50 років наперед, а то й більше, є, на нашу думку, дуже важливим доробком Е.Тоффлера.

1. Тоффлер Е. Третя Хвиля [Електронний ресурс] / Е. Тоффлер. – Режим доступу: <http://sj.obliq.ru/article/175>.

БОГ У ТЕРМІНАХ РЕСПОНЗИВНОСТІ

Чейз Анастасія,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гнатюк Я.С.,
кандидат філософських наук, доцент.

Респонзивну феноменологію зараховують до так званої посткласичної феноменології. Її автор Б.Вальденфельс вважав за необхідне доповнити недосконалу інтенціональну раціональність, запропоновану Е.Гусерлем, більш довершеною респонзивною раціональністю.

Сприйняття об’єктів Е.Гусерль пов’язує з актом переносу за аналогією. Серед тіл, що мене оточують, мою увагу привертає те тіло, чия поведінка, жести, міміка змушують мене провести аналогію з моєю поведінкою, жестами, мімікою й зробити припущення про те, що в іншого тіла, як і в мене, є свідомість. У такому випадку Інший постає прямим відображенням Мене, а його Я вибудовується мною за аналогією з моїм власним Я. З Іншого усувається все чуже, стаючи тільки Моїм, а досвід пізнання Іншого перетворюється на досвід пізнання самого себе.

Така схема відношення “Я – Інший”, коли Інший повністю розчиняється у власному, дуже споріднена з відношенням “Людина – Бог” у масовій християнській свідомості. Людина релігійна переносить свої найкращі якості на трансцендентну сутність у перебільшеному вигляді: якщо людина добра, то Бог – всеблагий, якщо людина милосердна, то Бог – всемилостивий, якщо людина майстерна, то Бог – всемогутній. Таким чином, пізнання Бога християнином

обмежується досвідом пізнання власного Его, а богорозуміння виявляється богопривласненням.

Крім того, численні, проте не завжди вдалі спроби сучасних західних науковців поєднати християнську теологію з теорією еволюціонізму чи теорією Великого вибуху ще раз підтверджують загальноєвропейську тенденцію до викриття, пояснення й привласнення всього чужого.

У запропонованій Б.Вальденфельсом альтернативній феноменології Інший постає в аспекті своєї Чужості, а протиставлення “Я – Інший” замінюється відношенням “запитання – відповідь”.

Будь-яке переживання чи дія людини, усе, що можна назвати своїм, є відповіддю на заклик з боку Чужого. Чужий викликає відчуття в Мене й у такий спосіб засвідчує Моє існування. Саме у відповіді Чужому виявляє свою чисту сутність Моє. Тому збереження Чужого гарантує збереження Мого. Однак збереження Чужого можливе не як його привласнення чи ототожнення з власним, а саме як збереження його Чужості для Мене.

У термінах респонзивності Чужий визначається як гіперфеномен – те, що демонструє себе, тільки тоді, коли ухиляється від схоплення й завжди виявляється чимось більшим, ніж те, чим себе являє.

Ключовою онтологічною характеристикою Чужого є його невичерпність. Щоразу, коли Мені вдається схопити той чи інший вимір Чужого, для Мене відкриваються все нові асоціації та можливості його розуміння. Відтак сфера Чужого стає місцем розгортання Моєї власної продуктивності.

На наше переконання, релігія повинна відмовитися від таких власницьких настроїв щодо Бога задля збереження своїх позицій у сучасному суспільстві. Адже чим більш наочним і зрозумілим нам вдається зробити Чужого, тим більш він розчиняється в нас самих.

Таким чином, саме респонзивність в ідеалі повинна стати визначальною установкою нової християнської свідомості. За таких умов людина релігійна зможе дослухатися до Бога, стане спроможною почути всі його запитання й знайде в ньому безмежне джерело власного становлення.

1. Вальденфельс Б. Ответ чужому: основные черты респонзивной феноменологии / Б. Вальденфельс // Мотив чужого : сб. ; пер. с нем., науч. ред. А. А. Михайлов ; отв. ред. Т. В. Щитцова. – Минск : ПроPILEI, 1999. – С. 123–139.
2. Гуссерль Э. Собрание сочинений. Т. IV : Картезианские медитации / Э. Гуссерль ; пер. с нем. В. И. Молчанова. – М. : Дом интеллектуальной книги, 2001. – 142 с.

ШКІЛЬНИЙ ПСИХОЛОГ: СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Шульга Вікторія,
II курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Максимович О.В.,
кандидат філософських наук, доцент.

В основу публікації покладене дослідження, котре було проведене в межах планової соціологічної практики в галузі освіти студентів напряму підготовки 6.030101 “Соціологія”. База практики – Івано-Франківський обласний центр практичної психології і соціальної роботи (23.10.–1.11.2013 р.). В опитуванні взяла участь одна з груп практичних психологів області, які проходили курси підвищення кваліфікації в цьому Інституті (27 осіб).

Пропонуємо увазі читача результати дослідження в частотній формі, що зумовлено тим, що генеральна сукупність дослідження фактично дорівнює вибірковій [1]. Для польового етапу дослідження був створений інструментарій дослідження (анкета в обсязі 13 запитань за рівнем вимірювання – номінальний (питання № 4, 5, 8); ранговий формалізований (№ 1, 3, 6, 7, 13); ранговий неформалізований (№ 2, 9), а також метричний (відповідно, № 10, 11, 12). Нагадаємо, що різниця між ними полягає у відмінності рівнів вимірювання, а отже, і в можливостях обрахунку й глибині аналізу даних [1]. Отож перейдімо до аналізу результатів. Перше запитання **“Як Ви оцінюєте теперішню професійну ситуацію психолога в Україні загалом? (обведіть кружечком оцінку на шкалі, де 0 – дуже погана, 10 – дуже добра)”** дозволило з’ясувати, що респонденти оцінюють професійну ситуацію в Україні на рівні 5,6 бала. Наступне (№ 2), **“Якою мірою Ви пишаєтеся чи не пишаєтеся тим, що є представником саме Вашої професії?”** засвідчило, що опитування не виявило респондентів, котрі зовсім не пишаються своєю приналежністю до професії; скоріше не пишаються – 2; скоріше пишаються – 16; дуже пишаються – 3, і варіантом “важко відповісти” скористалися 7 опитуваних. Третє запитання **“Якою мірою Ви задоволені умовами праці у Вашій установі/організації (укажіть, будь ласка, міру Вашої задоволеності, використовуючи шкалу, де 1 бал – крайня незадоволеність, а 10 – повна задоволеність)”** продемонструвало міру задоволення умовами праці на рівні 6,1 бала. **“Чи працюєте Ви тепер за першим отриманим фахом?”** – таке питання (№ 4) засвідчило, що серед опитаних не було безробітних; працюють за першим отриманим фахом – 19; працюють за близьким до першого отриманого фаху – 5; працюють за зовсім іншим фахом – 3. П’яте запитання **“Як Ви вважаєте, які соціальні групи відіграють значну роль у житті українського суспільства (відзначте всі відповіді, що підходять)”** продемонструвало таке: робітники – 6; селяни – 2; інтелігенція – 6; підприємці/бізнесмени – 14; керівники держпідприємств – 3; керівники сільгоспідприємств – 3; службовці держапарату (“чиновники”) – 7; лідери політичних партій – 13; працівники міліції/служби безпеки – 7; судді та

працівники прокуратури – 11; мафія, злочинний світ – 8; інші (олігархи) – 1; ніхто не відіграє – 0; важко сказати – 4.

Графічне (за формою) запитання “Уявіть собі, що на щаблях якоїсь “драбини” розташовані люди з різним становищем у суспільстві: на найнижчому щаблі – ті, хто має найнижче становище, а на найвищому – ті, хто має найвище становище. **НА ЯКОМУ ІЗ ЦИХ ЩАБЛІВ ВИ ПОСТАВИЛИ Б СЕБЕ? (обведіть кружечком)**” (№ 6). **3-поміж семи щаблів респонденти найчастіше обирали четверту сходинку. Відповіді питання “Якою мірою Ви задоволені загалом своїм становищем у суспільстві на цей час?” (№ 7) розподілилися так: скоріше не задоволений(а) – 9; важко сказати – 12; скоріше задоволений – 6. А от питання № 8 стосувалося потенційних пересторог учасників опитування “Як Ви вважаєте, чого люди бояться тепер найбільше? (відзначте всі відповіді, що підходять)”:** зростання злочинності – 17; безробіття – 25; напад зовнішнього ворога – 2; міжнаціональні конфлікти – 2; міжрелігійні конфлікти – 2; вплив біженців – 2; зупинка підприємств – 11; повернення до складу СРСР – 4; голод – 7; масові вуличні безпорядки – 5; невплата зарплат/пенсій – 24; зростання цін – 22; установлення диктатури – 7; розпад України як держави – 8; наслідки катастрофи на ЧАЕС – 4; небезпечні інфекції – 1; холод у квартирі – 4. **Дев’яте запитання “Якою мірою Ви задоволені життям у Вашому населеному пункті?” повідомляє, що зовсім не задоволених немає; скоріше задоволених – 4; важко сказати, задоволені чи ні – 9; скоріше задоволені – 12; цілком задоволені – 2. Далі – запитання демографічного змісту. Середній вік опитаних (№ 10) становить 35 років. Середня тривалість професійного стажу роботи (№ 11) – 12,9 року. А от питання “Ваш населений пункт розташування установи/організації у якій на даний момент працюєте?” (№ 12) сформувало такий розподіл: місто – 12; смт – 3; село – 13.**

Отже дане практичне завдання дозволило зрозуміти на практиці реальні перешкоди та труднощі професійної діяльності соціолога на польовому етапі соціологічного дослідження в галузі освіти (інтерв’юерська практика [3]). Також удалося в порівняно невеликій анкеті використати чотири типи шкал вимірювання, ознайомитися з елементарними основами обчислення підсумку опитування та набути навиків презентації отриманих результатів. На майбутнє сподіваємося поглибити й розширити тематику в наступних наукових розвідках.

1. Макеєв С. О. Соціологія / С. О. Макеєв. – К. : “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 1999. – 344 с.
2. Миллс Ч. Р. Интеллектуальное мастерство / Ч. Р. Миллс ; пер. А. И. Кравченко // Социологические исследования. – 1994. – № 1. – С. 107–114.
3. Мягков А. Ю. Объяснительные модели эффекта интервьюера. Опыт экспериментального тестирования / А. Ю. Мягков, И. В. Журавлева // Социс. – 2006. – № 3. – С. 85–97.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПРОФІЛЬ ЛАТЕРАЛІЗАЦІЇ ТА УСПІШНІСТЬ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

Цимбаліста Лідія,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Палій А.А.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Феномен *функціональної асиметрії півкуль* (далі ФАП) головного мозку викликає значну цікавість у науковців різних напрямів. Особливого поштовху до вивчення цього феномену надали дослідження американського невролога, Нобелівського лауреата (1981) Роджера Сперрі. Це дозволило вченому сформулювати й довести концепцію функціональної спеціалізації півкуль головного мозку [3].

Ліва півкуля пов'язується переважною більшістю науковців з реалізацією специфічно людських мовленнєвих функцій, а також з аналітичною абстрактною діяльністю на мовленнєвій і знаковій основі. Також вона бере участь у прогнозуванні складних моторних і психічних актів [1, с.65].

Права півкуля є провідною в сприйнятті простору, часу й має особливе значення в організації емоційного життя [2, с.45].

Сучасні уявлення про міжпівкульну взаємодію знайшли своє відображення в концепції індивідуального профілю функціональної асиметрії (або латеральної антропофізіологічної конституції), тобто сукупності моторних і сенсорних асиметрій, що притаманні певному суб'єкту. Згідно з даними, зібраними дослідниками, функціональна асиметрія півкуль значною мірою сформована вже до п'ятого-сьомого року життя, тому для дослідження була обрана підготовча група дошкільного навчального закладу, який відвідують діти віком п'яти років перед школою. Ми провели серії сенсомоторних проб для визначення домінувальних руки, ноги, вуха й ока і на їх основі зробили висновки про вплив функціональної асиметрії на успішність вивчення іноземної мови дітьми старшого дошкільного віку.

У двох третіх дітей, тобто 60%, домінувальна рука – ліва, що на 15% більше за загальний показник по групі. Показник провідної ноги в цьому випадку мало впливає на результати, оскільки розділився наполовину, однак комбінація “ліва рука – права нога” зустрічається в 50% учнів з високими показниками успішності в засвоєнні мови. Показники провідного вуха й ока виявилися близькими до середніх по групі.

Домінувальна ліва рука найчастіше пов'язується з провідною правою півкулею. Цей результат збігається з твердженням, що в дітей, на відміну від дорослих, права півкуля задіяна в переважній більшості процесів на рівні з лівою. Однак потрібно враховувати, що переважання серед дітей, що демонструють особливі успіхи у вивченні мов, провідної лівої руки може бути пов'язане з особливостями методики викладання. У дошкільних навчальних закладах перевага надається опорі на візуальний і аудіальний наочний матеріал, залученню дітей до творчої діяльності й ігрової активності, у процесі яких

засвоєння мови здійснюється природно. Тобто сам спосіб проведення заняття орієнтований на активізацію та використання ресурсів правої півкулі.

1. Дегтяренко Т. В. Становлення міжпівкулевої взаємодії в онтогенезі вищих психічних функцій дитини та значення її оцінки для діагностики порушень інтелектуального розвитку / Т. В. Дегтяренко // Наука і освіта. Науково-практичний журнал. – 2012. – № 6. – С. 63–66.
2. Спрингер С. Левый мозг – правый мозг / С. Спрингер, Г. Дейч. – М. : Мир, 1983. – 256 с.
3. Sperry R.W. Lateral specialization of cerebral function in the surgically separated hemispheres / R.W. Sperry // The Psychology of Thinking. – N. Y., 1973. – P. 126–141.

ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Цьок Оксана,
V курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Гальчук О.Я.,
старший викладач.

Із соціально-психологічного погляду сім'я є малою групою людей, що заснована на шлюбі та правовій спорідненості й функціонує на основі спільного побуту, матеріальної і моральної взаємодопомоги. Особливості рольових і міжособистісних стосунків членів сім'ї, їхніх взаємодій відбиваються на емоційному рівні та відносно стійкому психічному стані сімей, тобто на їхньому психологічному кліматі.

Психологічний клімат сім'ї, у свою чергу, впливає на міжособистісні стосунки її членів, на їхнє світовідчуття, самооцінку, саморегуляцію себе як особистості, на життєдіяльність сімейного колективу загалом.

На особистість дитини особливо впливає стиль її стосунків з батьками, що лише частково зумовлюється їхнім соціальним становищем. Існує кілька автономних психологічних механізмів соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на своїх дітей. Це, насамперед, ідентифікація і наслідування, у процесі яких діти засвоюють соціальні норми поведінки, цінність орієнтації, беручи приклад з батьків, прагнучи стати такими, як вони. При цьому наслідування супроводжується певними очевидним діями, тоді як ідентифікація передбачає ототожнення дитини з батьками на базі сильного емоційного зв'язку з ними.

Батьки можуть використовувати моральні й матеріальні засоби заохочення: соціально-психологічні, моральні наприклад схвалення, чи матеріальні (винагороди, привілеї). При цьому схвалення батьків, з яким дитина перебуває в дружніх стосунках, як правило, дієвіше, ніж похвала батьків, з якими домінують байдужі, холодні стосунки. Виховний ефект заохочення також і від того, як діти його сприймають. Так, якщо в разі очікування схвалення, винагороди діти дотримуються вимог батьків, то за умов відсутності такої мотивації вони можуть і не дотримуватися виховних настанов батьків.

Не завжди можливо однозначно виявити залежність конкретних властивостей особистості дитини від властивостей її батьків або ж від методів їхнього

виховання, залежність така існує завжди. При цьому різні сфери розвитку особистості дитини пов'язані з різними проявами впливу сімейних взаємин.

Щоб уникнути деструктивних конфліктів та інших труднощів, які виникають у процесі виховання підлітка, батьки зобов'язані знати вікові психологічні особливості його особистості. Так, вони повинні знати, що в підлітковому віці загострюється почуття власної гідності, неадекватно завищується (або занижується) рівень самооцінки, посилюється прагнення до свободи й незалежності, розвивається індивідуалізм, загострюється критичність мислення тощо. Діти очікують від дорослих психологічного захисту, розуміння тактовності, терпимості, уваги й доброзичливості. Однак батьки, виконуючи свою соціальну роль, часом діють навпаки: прагнуть обмежувати цю свободу, брутально "урівноважувати" самооцінку дитини, керувати її діями.

Велика людська цінність – правильно вибрати модель поведінки в сім'ї. Батьки не мають права бути неуважними, їхній людський обов'язок – дарувати дітям погляд любові й радості, а також гордості. Тому успіх у спілкуванні зумовлений, насамперед, тим, якими моральними цінностями володіє особистість, наскільки у своїх вчинках вона совісна. Чим більше духовно звеличена особистість, тим багатші людські взаємозв'язки. Такі люди приємніші в спілкуванні, повсюди гідно поведуться. У спілкуванні краще виглядає той, хто феноменальний у висловлюваннях і неординарний у вчинках, незабутній у поглядах [9].

У батьківському домі прищеплюються такі якості як: чесність, доброта, принциповість, прагнення до справедливості, стійкість проти життєвих спокус, вони допомагають формувати атмосферу в домі. Дуже важливо прищепити любов до Батьківщини, виховати патріотів. Дітям треба дати елементарні відомості про свою країну, чим вона відрізняється від інших, розповідати історію Батьківщини.

У дитячих душах необхідно вибудовувати храм Надії, Віри і Любові й тоді в нашому суспільстві будуть формуватися тільки гармонійні особистості.

1. Алексєєнко Т. Ціннісні орієнтири сімейного виховання / Т. Алексєєнко // Рідна пік. – 1987. – № 10. – С. 69–72.
2. Бардман А. М. Воспитание детей в семье / А. Бардман. – М. : Педагогика, 1972. – 160 с.
3. Боришевський М. Сімейне виховання, гарант морального встановлення особистості / М. Боришевський // Початкова школа. – 1995. – № 4. – С. 17–19.
4. Вулгаїв П. Виховання маленьких дітей в українській родині / П. Вулгаїв // На грані двох світів. – 1998. – № 1. – Лютий.
5. Єромицький П. Щедрі поради батьків (Про діяльність народних університетів педагогічних знань для батьків у обл.) / П. Єромицький // Радянська освіта. – 1976. – 26 черв.
6. Задесенець М. П. Вікові особливості розвитку та виховання дітей / М. П. Задесенець. – К. : Рад. школа, 1973. – 152 с.
7. Костів В. Родинні взаємини і проблеми виховання дітей : зб. статей / В. Костів. – Івано-Франківськ, 1995. – 48 с.
8. Макаренко А. С. Книга для батьків: Лекції про виховання дітей / А. С. Макаренко. – К. : Рад. школа, 1973. – 336 с.
9. Нікітін Б. П. Наша сім'я: ми і наші діти / Б. П. Нікітін, Л. О. Нікітіна // Початкова школа. – 1989. – № 5. – С. 64–67.

ІРРАЦІОНАЛІСТИЧНА ПАРАДИГМА ТЛУМАЧЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Ярема Надія,
V курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Голянич М.Ю.,
кандидат філософських наук, доцент.

Раціоналізм й ірраціоналізм є взаємодоповнюючими сторонами реальності. Ірраціоналізм проголошує верховенство почуттєвого начала й робить його основною характеристикою як самого світу, так і світосприйняття. Під цим кутом зору набуває актуальності дослідження суті творчості й творчої особистості. Для цього особливо важливими є праці представників посткласичної філософії.

Вагомий внесок у розвиток і розробку поглядів на творчу особистість з позицій психоаналітичної філософії здійснив психоаналітик, послідовник та учень К.Г.Юнга Еріх Нойманн. Він у праці “Творча людина і трансформація” розглядає такий важливий і водночас складний термін, як “трансформація”. Царство трансформації безмежне, “вона включає в себе будь-яку зміну, посилення й ослаблення, розширення та звуження, кожен рух уперед, будь-яку зміну установки й звернення в нову віру. Які-небудь хвороба й одужання, пов’язані зі словом “трансформація”, переорієнтація свідомості й таємнича втрата свідомості – це теж трансформація” [1, с.206].

Психоаналіз учить, що коли зміни у свідомості не йдуть пліч-о-пліч зі змінами в несвідомих компонентах особистості, то вони не дадуть значних результатів. Орієнтація тільки на інтелект посприяє значним змінам у свідомості, але, здебільшого, ці зміни будуть відбуватися тільки у відокремленій зоні свідомості.

Творча трансформація являє собою завершений процес, у якому проявляється творчий принцип, але не як агресивна одержимість, а як сила, пов’язана з “я”, центром усієї особистості. Бо одержимість якимось одним елементом може бути подолана тільки там, де центроверсія, спрямована на цілісність особистості, залишається провідним фактором. Творчий принцип підкоряє й трансформує як свідомість, так і несвідоме [1, с.216].

Якщо старозавітна концепція людини, створеної за образом Божим, може сприйматися як жива реальність, то лише тому, що людина є не тільки створінням, але й потребує реалізації своєї творчої сили. Де б ця творча сила не проявилася, вона має характер одкровення, однак це одкровення тісно пов’язане з психічною структурою, у якій воно з’явилося. Характер одкровення більше невіддільний від індивідуума. Творчий принцип настільки глибоко вкорінився в найглибшому й найтемнішому куточку несвідомого людини, і в тому, що є кращого й вищого в її свідомості, що можемо усвідомити його тільки як плід усього існування людини.

Індивідуальна історія кожної творчої людини майже завжди балансує над прірвою хвороби; на відміну від інших людей, вона не схильна заліковувати

особисті рани, отримані в ході розвитку, за допомогою все більшої адаптації до колективу. Її рани залишаються відкритими, але страждання від них сягає глибин, з яких піднімається інша цілюща сила, і цією цілющою силою є творчий процес. Завдяки своїм особистим стражданням, творча людина відчуває серйозні хвороби свого колективу і свого часу, у глибині себе вона несе регенеруючу відновлюючу силу, здатну зцілити не тільки її, а й суспільство [1, с.234].

Символізм творчого процесу містить у собі щось регенеруюче даній епосі; він являє собою підготовлений для посіву ґрунт майбутнього розвитку. Але це можливо виключно тому, що результат творчої роботи не тільки індивідуальний, а й архетипічний, він є частиною вічної і незнищенної унітарної реальності, оскільки в ньому, як і раніше єдині матеріальне, психічне й духовне.

Отже, Е.Нойманн представив оригінальне розуміння творчої особистості, досягнення якої об'єктивно важливі для цивілізації і, водночас, є індивідуалізацією самої творчої особистості. Така людина містить у собі регенеруючу силу, що є зцілюючою не лише для неї самої, а й для цілого суспільства.

1. Нойманн Е. Творческий человек и трансформация / К. Юнг, Е. Нойманн // Психоанализ и искусство / пер. с англ. – М. : Refl-book, 1996. – 304 с.

ІСТОРИЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

МОНЕТНЕ КАРБУВАННЯ В РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ ЗА ЧАСІВ ВЛАДИСЛАВА IV ТА СТРУКТУРА МОНЕТНО-ГРОШОВОГО РИНКУ ГАЛИЧИНИ В ДРУГІЙ ЧВЕРТІ XVII ст.

Глінка Роман,
V курс, Інститут історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Шологон Л.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

Українці Галичини, що впродовж другої половини XVI і майже до кінця XVIII ст. перебували в складі Речі Посполитої, користувалися польсько-литовською грошовою системою, яка не завжди була стабільною. Однак у період правління Владислава IV Вази (1632–1648) емітувалися лише півталери, талери та дукати, тобто повновартісна монета. Діяли два коронних монетних двори: бидгощський та краківський, а всі інші були закриті. Єдиний литовський монетний двір у Вільнюсі теж не працював. Лише в 1639 р. тут виготовили великий золотий номінал – португал (10 дукатів). Проте правом монетного карбування широко користувалися міста Гданськ, Торунь, Ельблонг. Окрім традиційних коронних і міських монетарень, працювали монетні двори в Ополі й Мітаві.

Оскільки ринок був наповнений монетами попередника Владислава IV – Сигізмунда III, то випуск розмінних номіналів був заборонений. Емісія трояків, шостаків й ортів у 1635 р. мала пробний характер.

Монетні двори Бидгоща й Кракова випускали півталери в 1633–1634, 1640–1642, 1644–1647 рр., талери – у 1633–1636, 1638, 1640–1647 рр., подвійні талери в 1635, 1641, 1643 і 1647 рр., золоті дукати емітували в 1639–1642, 1644 і 1647 рр.

Монетний двір Гданська працював упродовж усього правління Владислава IV. З усіх міських менниць його продукція була найбільш різноманітною. Карбувалися півталери (1639–1641), талери (1636–1648), подвійні талери (1639), дукати (1633–1636, 1638–1648), 1½ дуката (1634, 1644, 1647), 2 дукати (1634, 1640–1642, 1645–1647), 3 дукати (1634, 1640–1642, 1647–1648), 4 дукати (1641–1642, 1645), 5 дукатів (1645, 1649 і без дати), 6 дукатів (1645, 1649 і без дати), 8 дукатів (1644–1645) і португал (1635, 1644).

Монетний двір Торуня карбував півталери, талери, подвійні талери. Із золотих монет емітувалися дукати й півпортугал.

Князівство Опольсько-Раціборське Владислав IV отримав за борги від ерцгерцога Австрії Фердинанда III. В Ополі був відкритий монетний двір, що в 1647–1648 рр. карбував трикрейцерівки.

У 1633–1634 рр. сеймова комісія підготувала проект монетної реформи. Пропонувалося запровадити десяткову систему грошової лічби й емітувати монету номіналом 5, 10, 15 грошів та 1 злотий. Однак сейм у 1634 р. із запропонованими комісією нововведеннями не погодився.

Загалом другу чверть XVII ст. можна вважати одним із найбільш стабільних періодів в історії грошового обігу на українських землях. Масова емісія розмінної монети в Речі Посполитій і на монетних дворах її васалів призвела до перенасичення грошового ринку й зупинила поширення на території держави неякісних дрібних номіналів іноземного виробництва.

Завдяки масштабним монетним емісіям часів Сигізмунда III Вази, на галицькому ринку панівною стала продукція монетних дворів Речі Посполитої. Попередні випуски також використовувалися на ринку, однак вони приймалися не за номіналом, а за вмістом чистого металу в монеті. Особливо багато було номіналів, карбованих після монетної реформи Сигізмунда I Старого 1526–1528 рр.

Окрім монет Речі Посполитої, на грошовому ринку Галичини були присутні також монети інших держав. Насамперед це були різноманітні сілезькі емісії – тешинські гроші та трояки, а також драйпелькери (апфельгрошени) численних німецьких світських і церковних володінь – спадкових володінь австрійських Габсбургів, герцогства Юліх-Клеве-Берг, абатства Корвей, єпископства Магдебург, архієпископств Кельн і Зальцбург, вільних міст Любек та Геттінген і багатьох інших. Крім драйпелькерів, певне місце на грошовому ринку посідали інші номінали – марієнгроші, батцени, альбуси, геллери, грошени (трикрейцерівки) та ін. Розмінна монета німецького карбування відігравала помітну роль в українському грошовому обігу лише в першій чверті XVII ст., згодом її надходження на Україну скорочується. Це ж стосується угорських денаріїв і трансильванських монет.

На початку XVII ст. на українському грошовому ринку значно зростає частка російської монети. Це було зумовлено посиленням торговельних зв'язків з Московською державою, а також участю шляхти та козаків у польській інтервенції в Росію.

У першій половині XVII ст. значно зросла роль золотої монети. Як і в попередньому столітті, популярними серед населення залишались угорські флорини. Однак через зменшення масштабів їхні емісії частка цього виду монет у загальній монетній масі скоротилася, поступившись нідерландським випускам республіканського й імперського карбування.

Підсумовуючи огляд, варто зазначити, що впродовж досліджуваного періоду грошове господарство українських земель продовжувало розвиватися. Значно зріс обсяг монетної маси, що обслуговувала потреби ринку. Продовжувалося формування структури номіналів польсько-литовської монетної системи. Більш суттєву роль почала відігравати іноземна монета, як розмінна, так і повновартісна. Однак ситуація на грошовому ринку була стабільною й контрольованою.

1. Дорофеева Н. В.. З історії грошей України / Н. В. Дорофеева, З. М. Комаринська. – К. ; Львів, 2000. – 87 с.
2. Шуст Р. Нумізмати́ка : історія грошового обігу та монетної справи в Україні : навчальний посібник / Р. Шуст – К. : Знання, 2007. – 371 с.
3. E. Kopicki. Ilustrowany skorowidz pieniedzy polskich i z polska zwiazanych. Teksty. Czesc 1 / E. Kopicki. – Warszawa, 1995. – 315 s.
4. Standard catalog of world coins. 1601–1700. 4th edition / Edited by Colin Bruce II, Thomas Michael. – Iola, 2008. – 1439 p.

ЄВРЕЙСЬКА СПІЛЬНОТА СТАНИСЛАВОВА В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918–1939 рр.)

Гринів Світлана,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Солонець І.Ф.,
кандидат історичних наук, асистент.

Станиславів, переживши лихоліття Першої світової війни, потрапивши до складу ЗУНР і Другої Речі Посполитої, зберіг своє багатоетнічне обличчя. Надзвичайною суспільною активністю відзначалась етнічна спільнота євреїв, що становила близько половини його населення [3, с.67]. За свідченням Каміля Баранського, “Станиславів на 1921 р. мав 51 236 мешканців. З них 21 580 поляків римо-католиків, 8 400 українців греко-католиків, 20 200 жидів мойсеєвої віри, 1 076 протестантів” [1, с.40].

Основним стратегічним завданням єврейської спільноти Станиславова в тяжкий повоєнний час став захист національних інтересів, що й стимулювало лояльне ставлення до діючої влади й тісну співпрацю з нею. ЗУНР мало приділяла уваги стану розвитку соціально-економічного життя євреїв, відстоюючи в цій сфері перш за все інтереси українського капіталу, тому ті галузі економіки, де традиційно були зайняті євреї, практично не функціонували або перебували в монопольній власності держави [2, с.195].

Після відступу українських військ зі Станиславова Друга Річ Посполита повернула євреям панівні позиції в економічному житті міста з метою отримання їхньої політичної підтримки, а також поступового витіснення з місцевих ринків українського капіталу й провокації протистояння українського та єврейського купецтва. На 1921 р. у місті працювали 730 єврейських підприємств, 800 єврейських крамниць, 130 євреїв-адвокатів. Особливо багато євреїв займалися ремеслом, тому на 1934 р. із 1 067 ремісників 789 були євреями (74%) [5, с.172]. Станом на 1 квітня 1938 р. у місті функціонувало 63 текстильні крамниці, з них 4 польські, 3 українські та 56 єврейські [4, с.253].

Єврейська спільнота міста об'єднувалася довкола “Єврейського товариства народної і середньої школи”, “Товариства поширення професійної освіти серед євреїв Східної Малопольщі”, “Товариства приятелів Єврейського університету у Єрусалимі”, “Товариства есперантистів” [1, с.67]. “Союзом поширення професійної освіти серед євреїв” (“Вузет”) була заснована Станиславівська приватна єврейська професійна жіноча школа. Великим здобутком для євреїв у Станиславові стало відкриття музично-драматичного театру ім. Гольфадена, яким керував поет і письменник Г.Сафрін [1, с.68]. Культурне життя міста урізноманітнювали також оркестр “Тель-Авів” (28 музикантів, керівник – О.Грасс), бібліотеки, кінотеатри, які практично всі були у власності євреїв, два видавництва [5, с.174].

Отже, єврейська спільнота Станиславова зуміла швидко пристосуватися до нових суспільно-політичних реалій, пов'язаних з перебуванням під владою

ЗУНР (1918–1919), а також Польщі (1918–1939). Демократичність законодавства ЗУНР, прихильне ставлення її очільників до євреїв стали основою, на котрій у часи Другої Речі Посполитої ґрунтувався розквіт політичного, економічного, культурного життя спільноти.

1. Баранський К. Станиславів до і після 1919 року / Каміль Баранський ; пер. з пол. Т. Прохаська ; передм. І. Монолатія. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 104 с.
2. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: ілюстрована історія / [упоряд. М. Кугутяк]. – Львів ; Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2008. – 524 с.
3. Малицький О. Жидівська преса в Західньо-Українській Народній Республіці / О. Малицький // Сучасність. – Мюнхен, 1987. – Ч. 5. – С. 67–72.
4. Несторович В. Українські купці і промисловці в Західній Україні, 1920–1945 / В. Несторович. – Торонто ; Чикаго : Клуб українських професіоналістів і підприємців, 1977. – 342 с.
5. Станиславів-Станіслав-Івано-Франківськ : монографія : до 350-річчя Івано-Франківська, 1662–2012 / ПНУ ім. В. Стефаника [та ін. ; авт. ідеї В. Анушкевичус, голов. ред. В. Великочий]. – Івано-Франківськ ; Л.; К.: Манускрипт-Львів, 2012. – 583 с.

МАСОНСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (КІН. XVIII – ПОЧ. XIX ст.)

Гудим'як Василь,
II курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Плекан Ю.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

На територію України масонство поширювалося з двох напрямків: Польщі та Росії. Більшість у цих ложах становили іноземці – поляки, німці, багато було й росіян. На початку XIX ст. більшість у ложах уже складають українці.

Перші масонські організації на Правобережній Україні були засновані поляками, які, власне, і склали основну частину їхніх членів. Польське масонство суттєво відрізнялося від російського. У першу чергу ця відмінність полягала у використанні таємних товариств з політичною метою. Саме це і спричинило розвиток на базі польських масонських лож ряду національних таємних товариств.

За наявними джерелами, масонський рух у Галичині започаткував Ф. Лонггампс, француз за походженням, нащадок родини гугенотів, посвячений у високий масонський ступінь “Лицар Сходу”. З ім'ям Ф. Лонггампса пов'язано заснування у Львові двох перших лож. Спочатку то була майстерня “Трьох Богинь” (1747), що працювала із чотирма ступенями посвячення: учень, підмайстер, майстер, шотландський майстер.

У 1767 році у Львові розпочала роботу ложа “Трьох білих Орлів”. На цей раз спроба Ф. Лонггампса виявилася вдалою. Ложа “Трьох білих Орлів” діяла найдовше серед львівських вільномулярських осередків – 15 років (тобто до 1782 року включно).

Новий етап у діяльності ложі “Трьох білих Орлів” почався після першого поділу Польщі, коли Львів відійшов до Австрійської імперії (1772). До складу ложі ввійшли представники австрійської адміністрації, військові, які поступово витіснили з керівних посад Ф.Лонггампса та його однодумців. У 1774 році ложу очолив Й.Клеменс, швейцарець за походженням, військовий з гарнізону австрійців, що розташувався у Львові. Зберігся масонський диплом “Трьох білих Орлів”, згідно з яким Й.Клеменс обіймав посаду майстра стільця цієї ложі.

Питання підпорядкованості львівських лож на масонському конвенті в Брауншвайгу (1775), судячи з наявних матеріалів, порушили поляки. Але ні їм, ні австрійцям не вдалося довести легітимність своїх територіальних претензій щодо Галичини. Тому на конвенті не було прийнято конкретне рішення із цього питання. Тільки через рік Й.Клеменсу вдалося досягти угоди з новим керівником польського масонства графом А.Брюлем про підпорядкування львівських лож – “Трьох білих Орлів” і “Трьох Штандартів” – Празькій префектурі Великої національної ложі Австрії до скликання нового конвенту в Брауншвайгу, який мав відбутися 1778 р.

Наступного року Й.Клеменс, опираючись на підтримку К.Кінігла, заснував нові ложі: “Золотого Мистецтва” у Заліщиках (1777–1778), “До Надії” у Самборі (1777–1779), а також ложу “Германа до чорної Черепахи” у Велічках (1777 р.). Із цих трьох вільномулярських осередків лише два одержали патенти з Відня, оскільки ложа “Германа до чорної Черепахи” у м. Велічці (поблизу Кракова) була за межами Австрійської імперії.

Ще одна ложа, заснована Й.Клеменсом у Львові, отримала назву на честь австрійського монарха – “Йосифа до цісарського Орла” (1777–1782) – Й.Клеменс відводив їй керівну роль у масонському русі Галичини.

Таким чином, було створено перше об’єднання масонських лож в українських землях, яке складалося з п’яти осередків. Ложі-матері “Йосифа до цісарського Орла” підпорядковувалися дві львівські ложі – “Трьох білих Орлів” і “Трьох Штандартів”, ложа в Самборі “До Надії” і ложа в Заліщиках “Золотого Мистецтва”.

Діяльність вищезгаданих осередків, як і ложі-матері “Йосифа до цісарського Орла”, відбувалась у межах суто масонської роботи. Натомість, як уже зазначалося, ложа “Трьох білих Орлів” діяла тривалий час. У її складі вирізняються дві великі за обсягом групи. Це представники нової влади – 69 осіб і старої правлячої еліти – 40 осіб. За збігом обставин кількість провідних членів двох груп (австрійських урядовців та магнатів і шляхти) однакова – по 28 осіб. Однак зовсім не випадковою була їхня присутність в одному осередку.

На думку автора, ложі “Трьох білих Орлів” відводилась особлива роль у громадсько-політичному житті Галичини, її робота мала сприяти порозумінню нової влади зі старою правлячою елітою Галичини – магнатами та правобережною шляхтою. Саме цим можна пояснити, що до згаданої ложі разом із Й.Клеменсом входили найвищі посадові особи з австрійської адміністрації: губернатор Галичини Г.Ауерсберг, а також голова губернаторської ради З.Галенберг, начальник Львівського дистрикту Ф.Гічарді, радники губернатора

Й.Бекхен, В.Гуїнігі, Й.Д'Ельво; секретар губернатора К.Шмельц та ін. Згадані особи мали втілювати в життя протекціоністську політику австрійського уряду в Галичині. Серед важливих здобутків цієї політики – скасування кріпацтва, зрівняння в правах греко-католицького духовенства з римо-католицьким, упровадження нової системи освіти.

Якщо в ложі “Трьох білих Орлів” найповажнішу групу становили австрійці (урядовці, військові) і галицькі “королюки”, то в ложі “Цілковитої Рівності” представники цих груп були здебільшого пересічними учасниками засідань. Напевне, австрійцям відводилася роль наглядців. Принаймні один із трьох австрійських урядовців, що входили до ложі, А.Дальмонд мав щодо цього неабиякий досвід як відставний цісарський інспектор, котрий раніше контролював діяльність ордену єзуїтів в Австрії.

Між тим, на перших ролях ложі “Цілковитої Рівності” перебувало міське шляхетство. Місце в масонському світі 1780-х рр. цих здебільшого чиновників високого рангу відповідає їхній ролі в громадсько-політичному житті Галичини, коли в цьому краї вкоренилась австрійська бюрократична система. Однак всупереч сподіванням Відня, їх не вдалось онімечити або зменшити вплив на них патріотичної партії. Показово, що ложа “Цілковитої Рівності” одна з перших серед масонських осередків почала працювати польською мовою, а до її складу входив С.Новаковський, один із провідників польського національного руху в Галичині.

1. Malachowski-Lempicki S. Wykaz polskich loz wolnomularskich oraz ich czlonkow w latach 1738–1821 / S. Malachowski-Lempicki. – Kraków, 1929. – С. 46.
2. Центральний державний історичний архів України, Львів (ЦДАЛ України), ф. 129, оп. 1, спр. 820, арк. 1.
3. Єфремов С. У боротьбі за освіту / С. Єфремов // Київ. – 1990. – № 11. – С. 123.

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА В УКРАЇНІ: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ, СВІТОВИЙ ДОСВІД, УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКВИ

Гурак Микола,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Ломака І.І.,
кандидат політичних наук, доцент.

Теорія та практика соціальної держави є важливим кроком у розвитку людства. Концепція соціальної держави створювалася поступово, збагачуючись і наповнюючись новим змістом, а кожна історична епоха сприяла її розвитку.

Теорія соціальної держави виникла в середині ХІХ століття, а її поява стала закономірним наслідком спроб правової ліберальної держави забезпечити на практиці реалізацію принципів людської гідності.

Однією з найавторитетніших із початку 90-х років ХХ століття є концепція субсидіарності соціальної держави. Ця концепція, на думку Ю.Романенка, містить деяку внутрішню суперечність: з одного боку, держава має бути достатньо авторитетною, щоб впливати на всі процеси та формування соціальності, а з іншого, – вона не повинна бути настільки впливовою, щоб підмінити автентичну самореалізацію індивіда.

Нині жваво обговорюється питання про межі соціальної держави, тобто про можливість держави здійснювати заходи в соціальній сфері, й, насамперед, про фінансування цих заходів.

Сучасні версії соціальної держави віддзеркалюють нові тенденції розвитку суспільства, пов'язані з глобалізацією, новими ринковими умовами, технологіями, та є сприятливішими для розвитку громадянського суспільства передусім тому, що заперечують усі форми політичного та правового патерналізму. Акценти переносяться на освіту, підвищення кваліфікації працездатного населення, що розглядається в нових умовах чинником скорочення соціальної нерівності.

Аналізуючи зарубіжні моделі соціальної держави, ми робимо висновки, що для вітчизняної політичної науки та державотворчої практики кориснішим є не стільки вивчення процесів трансформації соціальної держави в зарубіжних країнах, скільки аналіз того, як вони адаптуються до стратегічних викликів суспільству й економіці ХХІ століття. Сучасні реформи німецької моделі соціальної держави, упроваджені А.Меркель, спрямовані на поступове звуження інститутів соціальної держави: зменшення соціальних виплат, згортання систем безкоштовної освіти й медичної допомоги при одночасному створенні нових робочих місць. Американський досвід соціальної держави свідчить про необхідність вирішення соціальних проблем у тісній взаємодії державних, приватних, громадських структур, кожного працездатного громадянина; потребу чіткого визначення їхніх прав та обов'язків при збереженні керівної, координуючої, контролюючої, гарантуючої ролі держави. Вітчизняна модель соціальної держави формується в специфічних кризових умовах, і задля недопущення декларативності її майбутньої концепції необхідно враховувати як позитивний і негативний досвід зарубіжних держав, так і сучасні модернізаційні перетворення, а також соціально-демографічну, економічну специфіку України.

1. Вейт-Уилсон Дж. Государство благосостояния: проблема в самом понятии / Дж. Вейт-Уилсон // Pro et contra. – 2001. – Т. 6, № 3. – С. 128–157.
2. Горохова К. Г. “Государство благосостояния”: шведская модель / К. Г. Горохова. – М. : Знание, 1989. – 64 с.
3. Кіндратець О. Вирішення проблеми бідності в соціальній державі / О. Кіндратець / Людина і політика. – 2000. – № 2. – С. 69–72.
4. Мальований М. І. Історія розвитку соціального захисту у світі / М. І. Мальований // Інноваційна економіка. – 2011. – № 3. – С. 253–258.
5. Панкевич О. З. Соціальна держава: поняття та загальнотеоретична характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Олег Зіновійович Панкевич. – Львів, 2003. – 182 с.
6. Huber E. Internationalization and the social democratic model: Crisis and Future Prospects / E. Huber, J. Stephens // Comparative Political Studies. – 1998. – Vol. 31, № 3. – P. 34–58.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТАПА ЛУЦЬКОГО

Дацко Юлія,
II курс, Інститут історії,
політології та міжнародних відносин.
Науковий керівник – Дрогомирецька Л.Р.,
кандидат історичних наук, доцент.

Серед історичних постатей минулого особливої уваги заслуговують особистості, діяльність яких не так давно замовчувалася або перебувала поза межами наукового зацікавлення дослідників. Саме до них належить відомий український громадсько-політичний діяч, літератор і критик, ідеолог і організатор українського кооперативного руху в Західній Україні Остап Луцький.

Народився О.Луцький 8 листопада 1883 р. у селі Лука Самбірського повіту на Львівщині. Великий вплив на формування його особистості мало сімейне оточення й виховання в атмосфері любові до свого народу. Початкову освіту здобув у гімназіях Бучача, Станіславова, Самбора. Під час навчання у Львівському та Ягеллонському університетах почалося формування його активної громадянської позиції. У Кракові О.Луцький познайомився з Б.Лепким та увійшов у коло художньо-мистецької еліти української студентської молоді. Дискусії на наболілі для суспільства теми заклали підвалини подальшого подвижництва його на ниві українського суспільного розвитку. Після повернення до Львова О.Луцький став активним учасником літературної групи “Молода Муза”. Видав три поетичні збірки: “Без маски” (Коломия, 1903), “З моїх днів” (Львів, 1905) і “В такі хвили” (Львів, 1906). Варто зауважити, що його творча діяльність настільки багатогранна та цікава, що потребує окремого дослідження.

У 1907 р. О.Луцький переїхав до Чернівців, де став співредактором часопису “Буковина”, а невдовзі розпочав свою діяльність у сфері кооперативного руху. Упродовж 1907–1914 рр. він брав активну участь у створенні кредитних спілок, сільськогосподарських кооперативів, у 1910 р. очолив Селянську касу [2, с.318].

Як талановитий публіцист О.Луцький був постійним дописувачем “Господарсько-кооперативного часопису”. Переважно в кожному номері публікувалися його теоретичні праці, практичні поради, аналітичні статті щодо діяльності кооперативних установ, у яких було висловлено немало цікавих і важливих думок. О.Луцький вважав, що без економічної незалежності народ приречений бути наймитом. Український кооперативний рух, доводив діяч, мав на меті створення економічних підвалин української державності. У статті “Велика ціль кооперації” він писав: “Добра кооперація дасть нам: нову, кращу, справедливу людину; зробить із нас незалежний, вільний нарід; заведе справедливий лад на цілім світі! Оце – велика ціль кооперації!” [3, с.2]. У своїх дописах у “Господарсько-кооперативний часопис” таких, як: “Христос в кооперації” [5], “Моральні сили в кооперації” [4], О.Луцький обґрунтував думку, що кооперація має велику силу, якщо вона у своїй діяльності керується словом Божим.

Високий авторитет, знання і природний нахил до громадської роботи дозволяли йому поєднувати працю в кількох керівних органах української кооперації в Західній Україні: з 1928 р. до 1939 р. він був керівником організаційного відділу Ревізійного союзу українських кооперативів – центрального кооперативного об'єднання, організаційного й ревізійного осередку української кооперації; з 1930 р. до 1939 р. – головою Ради верховного об'єднання споживчої кооперації “Центросоюз” і членом Ради організаційного й ревізійного центру української кредитної кооперації “Центробанк”.

Захист культурних й економічних надбань українського народу став пріоритетним у політичній діяльності О.Луцького. І часу заснування Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) він був його активним членом і репрезентував цю організацію, будучи двічі послом у 1928 та в 1930 рр. і сенатором у 1935 р. у польському парламенті. З трибун сейму й сенату діяч захищав українську національну культуру, господарські й кооперативні заклади. Цей захист не зводився лише до викривально-критичних публікацій на сторінках преси, а відбувався шляхом організації народних віч, виступів у польських законодавчих органах, Лізі націй та інших міжнародних організаціях.

За вірність українській справі в травні 1940 р. О.Луцького було заарештовано й заслано до концентраційного табору в Котлас Архангельської області. Останній лист О.Луцького з Котласу датований 15 травня 1941 р. У ньому діяч повідомляв, що став інвалідом з відмороженими руками й ногами. “Одне серце держиться ще добре, – писав О.Луцький, все-ж-таки я держуся й не падаю духом” [1, с.362].

Ознайомлення з діяльністю О.Луцького спонукає до висновку, що він був активним громадсько-політичним діячем, який невтомно працював для того, щоб надати українському національному життю в умовах чужоземної влади духовної глибини й сприяти піднесенню національної свідомості народу.

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Нью-Йорк, 1964. – 624 с.
2. Лукасевич М. Остап Луцький, / М. Лукасевич // Українські кооператори : історичні нариси : у 2 кн. – Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 1994. – Кн. 1. – 456 с.
3. Луцький О. Велика ціль кооперації / О. Луцький // Господарсько-кооперативний часопис. – 1926. – Ч. 41–42. – С. 2.
4. Луцький О. Моральні сили в кооперації / О. Луцький // Господарсько-кооперативний часопис. – 1934. – Ч. 14. – С. 2–4.
5. Луцький О. Христос в кооперації / О. Луцький // Господарсько-кооперативний часопис. – 1934. – Ч. 15–16. – С. 4–5.

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО ЦЕРКОВНУ Й ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Зьола Наталія,
IV курс, Інститут історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Стефанюк Г.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

“Духовний глава українського народу”, “будівничий нації”, “князь української церкви”, “український Мойсей” – такими високими словами нарекли митрополита Андрея Шептицького історики, які наголошували на його винятковій ролі в національно-історичній ситуації впродовж усього його сорокап’ятирічного перебування в резиденції митрополита Галицького. Саме він сфокусував у собі всю велич і трагедію Української греко-католицької церкви за переломної доби визвольної боротьби українського народу за волю й державність на початку ХХ ст. Згідно з історіографічною традицією, через особу її очільника досліджується українське церковно-релігійне життя Галичини зазначеного періоду. У зв’язку із цим важливого значення набуває всебічне вивчення історіографічного аспекту указаної теми.

Наприкінці ХХ ст. сучасна історична наука розпочала вивчення життєдіяльності Андрея Шептицького завдяки “перебудовним” процесам, що відбувалися в СРСР, а відтак в Україні. Дослідження розгорталися на тлі посиленої загальної уваги до трагічної історії УГКЦ першої половини ХХ ст. Доступ до іноземних архівів дав змогу історикам детально вивчати малодосліджені історичні теми.

Зокрема, науково-популярна праця В.Ленцика “Визначні постаті Української церкви: Митрополит Андрей Шептицький і Патріарх Йосиф Сліпий” [3] висвітлює документальні матеріали й аналітичну літературу закордоння, представивши погляд української католицької історіографії на А.Шептицького.

У сучасний період готуються дисертаційні роботи, що підсумовують розвиток історіографічного процесу. Зокрема, Я.Білас (2003) [1] узагальнив суспільно-політичні погляди й політичні кроки митрополита Шептицького, спрямовані на подолання комуністичних і праворадикальних впливів на соціум, національно-політичну консолідацію західних українців. Дослідник О.Єгрешій, вивчаючи діяльність Станіславського єпископа Г.Хомишина, торкався досить суперечливого питання – відносин між А.Шептицьким і його наступником. Автор аналізує причини конфлікту між митрополитом та єпископом відносно впровадження григоріанського календаря, celibату, а також подав їхні погляди щодо суспільно-політичних подій.

Оновленими є думки істориків, у тому числі й представників духовенства, стосовно заангажованого питання: ставлення митрополита до ОУН та УПА, СС “Галичина”, німецької окупації. Зокрема, дослідник із проблеми екуменічної діяльності Шептицького, архієпископ-емерит Любомир Гузар вважає, що

Шептицький був патріот, який добре знав історію і мав життєву мудрість. Пізніше його ініціативи більшовики використають для своєї пропаганди [5].

Дослідник М.Маринович підкреслює, що митрополит Андрей часом помилявся, як і більшість українців-галичан, не розпізнавши, що “шляхетні нащадки Гете і Гайне” виявляться в той історичний момент не менш біснுவатими, ніж “жорстокі азіати”. Також дослідник зауважує, що це питання не варто розглядати через призму ідеологій [4].

Цікавою в такому відношенні є розвідка “Напередодні вічності: митрополит Андрей Шептицький в останні три місяці свого архієрейського служіння” [2], у якій С.Гуркіна, опираючись на документи радянських органів держбезпеки та спогади очевидців, чи не вперше деталізувала його життєві позиції в серпні-жовтні 1944 р. Дослідниця показала, що митрополит до останніх днів активно керував своєю церквою, домагаючись врегулювання її правового статусу та забезпечення умов для її нормального функціонування. Утім він помилявся у сподіваннях на толерантне ставлення держави до УГКЦ, бо й на переговори з ним відряджалися не прості урядовці, оперпрацівники служби безпеки, які різними шляхами спонукали архієрея до “правильних вчинків”. Саме під їхнім впливом А.Шептицький написав “подячного листа” Сталіну та планував відправити делегацію УГКЦ до Києва й Москви.

Таким чином, проблема життєдіяльності митрополита А.Шептицького отримала достатньо широке відображення в українській історіографії, хоча чимало її аспектів залишаються дискусійними й потребують подальшого вивчення. Сучасні дослідники ведуть роботу щодо оформлення концептуально якісно нових як у плані емпіричних, так й узагальнюючих досліджень зазначеної проблематики.

1. Білас Я. І. Митрополит Андрей Шептицький і проблеми українського руху : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. іст. наук : спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / Я. І. Білас. – К., 2003. – 21 с.
2. Гуркіна С. Напередодні вічності: митрополит Андрей Шептицький в останні три місяці свого архієрейського служіння [Електронний ресурс] / С. Гуркіна. – Режим доступу : www.cerkva.od.ua/index.php&jption=com_content&task.
3. Ленцик В. Визначні постаті Української церкви : Митрополит Андрей Шептицький і патріарх Йосиф Сліпий / В. Ленцик. – Львів : Свічадо, 2004. – 608 с.
4. Маринович М. Митрополит Андрей Шептицький та євреї: етично-історичний аналіз [Електронний ресурс] / М. Маринович. – Режим доступу : <http://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian>.
5. Петренко Є. Архієпископ-емерит Любомир Гузар: “Митрополит Андрей Шептицький старався допомогти людям” [Електронний ресурс] / Є. Петренко. – Режим доступу : <http://prylbychi-ugcc.at.ua/news/arkhieriskop>.
6. Єгрешій О. Взаємовідносини митрополита Андрея Шептицького і єпископа Григорія Хомишина / О. Єгрешій // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ. – 2001. – № 5–6. – С. 315–321.

ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКО-ЯПОНСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Ковтун Ольга,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Комар В.Л.,
доктор історичних наук, професор.

Першим японцем, який відвідав територію Польщі, був майор Фукусіма Ясумаса (1852–1919). Він відзначився тим, що самостійно здійснив подорож з Берліна до Владивостока верхи на коні за 488 днів протягом 1892–1893 рр. За дорученням Генерального штабу Імператорської армії Японії збирав інформацію про європейські армії, а головне, про загрозового сусіда – Росію. Налагодив зв'язки з поляками, що боролися за незалежність, і засланнями в Сибір. Завдяки його доповідям японці в кінці XIX ст. дізналися про трагічну долю Польщі в окупації. Розповів цей чоловік і про українців.

На переломі XIX і XX століть до Японії почали прибувати польські мандрівники й дослідники. Серед них два засланці на Сибір: етнолог Броніслав Пілсудський та етнограф і письменник Вацлав Серошевський [2, s.71–73]. Перший – відомий як один із найвидатніших знавців мови й культури японців, а другий згодом присвятив Японії чимало своїх спогадів й оповідань.

Значне зростання зацікавленості поляків Японією наступило в процесі японсько-російської війни (1904–1905). На той момент цілком реальною видавалася можливість польсько-японської співпраці.

У 1904 р. Ю.Пілсудський, як лідер Польської Соціалістичної Парії (ПСП), звернувся з “Меморіалом” до японського уряду. У ньому політик наголосив на необхідності використання поляків, українців та інших народів у боротьбі проти Російської імперії. Ю.Пілсудський підкреслював провідне становище Польщі в цій боротьбі. Він обґрунтовував це значним досвідом поляків в організації Речі Посполитої. Ю.Пілсудський стверджував, що “Росія, позбавлена загарбаних нею земель, буде ослаблена настільки, що перестане бути грізним і небезпечним сусідом” [1, с.70].

Польські соціалісти радили Японії створити легіони з поляків-дизертирів з Російської армії. Також діячі ПСП намагалися налагодити стосунки з японськими дипломатами, пропонуючи їм постачання розвідувальних даних. З метою підтримки Японією польських національно-визвольних прагнень до Токіо прибули Ю.Пілсудський і Т.Філіповіч [3, s.72]. Через Лондон, Нью-Йорк, Сан-Франциско, Ванкувер і Гонолулу посланці польських соціалістів добралися до столиці Японської імперії. Там вони на адресу японського уряду висунули пропозиції постійного субсидування польської соціалістичної бойової організації, постачання зброї, висування польського питання на міжнародній арені й утворення польського легіону на території Японії. Від імені японців виступав Атсуші Мурата, який відразу відкинув концепцію утворення польських збройних відділів. На думку японців, поляки не були єдиним цілим. Причиною такої

точки зору стало перебування в той самий час у Токіо лідера польських національних демократів Романа Дмовського, який охарактеризував ПСП як маргінальну групу, яку цікавлять лише польські військовополонені, утримувані в японських таборах.

Хоч остаточно до повного співробітництва так і не дійшло, але, як свідчать сучасні автори, співробітництво між Польщею та Японією продовжувалося й протягом усього міжвоєнного періоду [4, с.43–46].

Отже, польсько-японські відносини почали формуватися на початку ХХ ст. Їхньою метою була спільна боротьба проти Росії. У налагодженні відносин пріоритет належав польським соціалістам на чолі з Ю.Пілсудським, які за допомогою Японії сподівалися остаточно ослабити Російську імперію й відродити в перспективі незалежну Польщу.

1. Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.) / Володимир Комар. – Івано-Франківськ : Місто НВ, – 2011. – С. 70.
2. Majewicz A. Bronislaw Pilsudski – wzorcowa karta wspulpracy i przyjazni polsko-japonskiej / A. Majewicz. – Tokyo : Toppan Printing, 1999. – S. 71–73.
3. Nowak A. Jozef Pilsudski – wyobraźnia i dzieło polityczne / A. Nowak. – Kraców : Komisja Środkowoeuropejska PAU, 2006. – S. 72.
4. Pałasz-Rutkowska E. Historia stosunków polsko-japońskich 1904–1945 / E. Pałasz-Rutkowska, A.-T. Romer. – Warszawa : TRIO, 2009. – S. 43–46.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПРИМИРЕННЯ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ БОГДАНА ОСАДЧУКА

Лодин Павло,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Генік М.А.,
кандидат історичних наук, доцент.

Український політолог, історик і публіцист Богдан Осадчук (1920–2011) був активним прихильником українсько-польського примирення в післявоєнний період – це була важлива складова гарантування безпеки й стабільності в Центрально-Східній Європі. Завдяки співпраці з польським еміграційним часописом “Kultura”, редагованим Є.Гедройцем, він зробив значний внесок у теоретичне опрацювання та втілення цієї ідеї на практиці.

Конфігурація системи безпеки в післявоєнний період потребувала суттєвих трансформацій. Новий регіональний порядок мав включати: здобуття незалежності державами Центрально-Східної Європи; досягнення міжнаціонального примирення та інтенсифікації колективного співробітництва з метою запобігання російським і німецьким впливам. Одним з найбільш вагомих спільних досягнень Є.Гедройця та Б.Осадчука (як автора первісного варіанта документа) в еміграційний період було проголошення Декларації в українській

справі 1977 року, що стосувалася підтримки права українського народу на самовизначення.

Однією з найбільших перешкод у налагодженні українсько-польського примирення була проблема кордону. Б.Осадчук обґрунтовував принцип непорушності українсько-польського кордону, вважав, що тільки прийняття принципу status quo відносно кордонів дозволяло вирішувати такі важливі питання в справі українсько-польського примирення.

Він виступав за формування білатеральних стосунків між Україною й Польщею у сфері забезпечення прав національних меншин, позитивно оцінював у цьому плані двосторонній Договір про добросусідство, дружні відносини й співпрацю, зазначав, що цей документ є кращим і більш конкретним, ніж аналогічний польсько-німецький договір.

Б.Осадчук прогнозував такі етапи міжнаціонального порозуміння: перший етап – налагодження співпраці, що мав перейти в наступний – подолання стереотипів й упереджень. Це свідчило про масштабність і довготривалість процесу міжнаціонального примирення, оскільки йшлося про подолання стереотипів, сформованих протягом кількох століть. Усунення суперечливих поглядів і переосмислення спільного українсько-польського історичного простору дозволяло продовжити діалог у напрямі примирення.

Досягнення українсько-польського примирення стало могутнім стимулом для подолання тоталітаризму, усунення радянського домінування, отримання незалежності народами ЦСЄ та формування нових геополітичних реалій.

1. Генік М. Польсько-українське примирення у політичній діяльності Богдана Осадчука / М.А.Генік // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки (Спецвипуск). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 529–535.
2. Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950–1982 років / упорядкув., передне слово і комент. Богуміли Бердиховської. – К. : Критика, 2008. – 752 с.
3. Керський Б. Розмови з Богданом Осадчуком / Б. Керський, А.Ст.Ковальчик ; пер. з пол. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. – 384 с.
4. Осадчук Б. Україна, Польща, світ. Вибрані репортажі та статті / Б. Осадчук. – К. : Смолоскип, 2001. – 356 с.

“АПОСТОЛ ПРАВДИ” – ЄПИСКОП КИР ПАВЛО ВАСИЛИК

Микитин Андрій,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин
Науковий керівник – Бурдуланюк В.М.,
кандидат історичних наук, доцент.

УГКЦ нині проходить складний і суперечливий етап свого розвитку. У такий період як ніколи актуально поглянути на приклади визначних церковних діячів, котрі на жертковий вівтар боротьби за волю України й церкви поставили своє життя, служіння, мучеництво. Неможливо виміряти їхні заслуги

та самопожертву, легше розглядати індивідуальні приклади посвяти себе Богу й українському народові. Яскравим зразком доброго пастиря та вірного сина України є постать єпископа Павла Василика.

Народився майбутній владика 8 серпня 1926 р. у с. Бориславка Перемишльського повіту в національно-свідомій родині у якій було 11 дітей. Із самого дитинства проявив велику набожність і послух. Проте спочатку можливостей до навчання родина не мала. Допоміг Павлу нещасний випадок – через каліцтво старшої сестри, яку відправили до Перемишля, а малий Павло, поїхавши з нею, отримав змогу там навчатися в гімназії. Певний період він прислужував при Катедральному соборі Перемишля, де був замічений церковною управою [4].

Павла Василика поселили в капітульний дім єпархії, де він мав можливість студіювати богослов'я, паралельно з гімназією. Тут він зустрівся з єпископом Йосафатом Коциловським, проголошеним пізніше блаженним священномучеником, а поверхом нижче, за спогадом самого владика, жив єпископ священномученик Григорій Лакота. З того ми можемо побачити, що виховання майбутній єпископ мав відповідне.

Пізніше родину П.Василика переселяють у с. Бариш Бучацького району Тернопільської області. П.Василик поселився у Львові в тітки, де активно допомагав ліками повстанцям, писав антибільшовицькі вірші, допомагав друкувати підпільні матеріали. За доносом 1 квітня 1947 р. був заарештований і обвинувачений за ст. 54.1а – зрада батьківщині та 54.11 – антирадянська пропаганда, засуджений на 10 років [3].

В ув'язненні збулася його мрія. 1 січня 1950 р. він був висвячений на диякона, хіротонію здійснив єпископ Віктор із Риму, єзуїт східного обряду. У 1956 р. повернувся на Тернопільщину до родини. Того ж року 18 листопада його висвятили на священника, хіротонію здійснив владика Микола Чарнецький. За активну діяльність на початку 1959 р. о. Павла Василика заарештували вдруге, інкримінуючи ті самі статті. Друге ув'язнення отець відбував у Дубравлазі (с. Потьма-Явас, Мордовія), де перебував в ув'язненні й митрополит Йосип Сліпий [1].

1 травня 1974 р. владика Йосафат Федорик ЧСВВ у с. Вільхівці на Львівщині висвятив священника підпільної УГКЦ Павла Василика на єпископа. Кир Павло ніс людям Божу правду по Галичині, Закарпаттю та інших регіонах України. Багато разів у нього відбирали ризи та літургичні книги, погрожуючи арештом, на що владика відповідав: “Заберете у мене ризи – мені нові пошиють. Не даєте нам церков, а ми маємо сотні, бо кожен дім української католицької родини є для нас Церквою” [3].

4 серпня 1987 р. група українського духовенства та мирян на чолі з преосвященним Павлом заявила на весь світ про свій вихід із підпілля й повернення до повнокровного релігійного життя. Заява була надіслана Папі Римському Іоану-Павлу II та М.Горбачову. З єпископів її підписав лише кир Павло. 17 липня 1988 р. у Зарваниці на Тернопільщині владика в співслужінні з багатьма священниками відправив архієрейську Службу Божу, у якій узяли участь майже 30 тисяч вірних (КДБ нарахувало 40 тисяч). 17 вересня 1988 р. він був запроше-

ний на зустріч до Москви, де за круглим столом преосвященний обговорював релігійні питання з чотирма сенаторами США та представниками ВР СРСР. 7 лютого 1989 р. владика Павло очолює делегацію до Москви, яка вимагала відновлення офіційного статусу УГКЦ [1, с.86]. 16 травня 1989 р. очолює наступну делегацію, котра оголошує про голодування. Наслідком цих акцій стали переговори 12–16 січня 1990 р. у справі УГКЦ у Данилівському монастирі в Москві, де взяли участь представники Ватикану та РПЦ [5, с.3].

28 січня 1990 р. після відправи в Катедральному соборі м. Івано-Франківськ, голова облвиконкому вручив владичі документ, що засвідчував перехід Катебри у власність УГКЦ. Історичною подією стало створення Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ на чолі з єпископом-ординарієм Кир Павлом Василюком. Його інтронізація відбулася 31 жовтня 1993 р. у Коломиї. На цій посаді владика перебував до своєї смерті. Помер преосвященний владика на 79 році життя 12 грудня 2004 р [6, с.4].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що владика Павло Василюк пройшов важкий шлях селянського сина, в'язня таборів і доброго пастиря, послуживши при цьому величну службу УГКЦ та українському народові. Одним із найвеличніших його здобутків була робота за вихід УГКЦ із підпілля та її легалізацію.

1. Мизак Н. Боротьба “катакомбної” Української греко-католицької церкви за легалізацію пастирської діяльності у 1946–1989 рр. / Н. Мизак // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці : Рута, 2011. – № 2 (6) – С. 77–87.
2. Мизак Н. Єпископ Павло Василюк – ідейний натхненник і борець за відродження та легалізацію Української греко-католицької церкви / Н. Мизак // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці : Рута, 2008. – № 2. – С. 34–38.
3. “Новопокликаний апостол” – фільм про ісповідника віри Павла (Василюка) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ugcc.tv/ua/media/54789.html>.
4. “Палітра” з Владикою Павлом (Василюком) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ugcc.tv/ua/media/54800.html>.
5. Скорупська Б. Члени уряду прийняли в Москві делегацію УКЦ / Б. Скорупська // Свобода. Український щоденник. – 1989. – 23 черв. – С. 1, 3.
6. Яцків І. Помер Владика Павло (Василюк) Правлячий Архиерей Коломийсько-Чернівецької єпархії УГКЦ / І. Яцків // Собор Святотроїцький. – 2004. – № 24 (53). – С. 4–5.

УКРАЇНЦІ/РУСИНИ В ЕТНОПОЛІТИЦІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД У ВИСВІТЛЕННІ СУЧАСНОЇ СЛОВАЦЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Мірчук Володимир,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Костючок П.Л.,
кандидат історичних наук, доцент.

Вивчення міжетнічної взаємодії є надзвичайно актуальним у сучасній етнологічній науці. Словацько-українська взаємодія відбувалася й відбувається в етноконтактній зоні, яку територіально окреслимо Закарпатською областю України, Прешовським і Кошицьким краєм Словацької Республіки. В історіографії існує досить значна кількість праць, у яких ведуться гострі суперечки щодо етнічної ідентичності українців/русинів. Їхній аналіз дає підстави стверджувати, про формування двох основних точок зору: українсько-русинської, де русин розглядають як частину українського етносу, й окремішньо русинської, де русини претендують на роль окремого етнічного компонента, роблячи наголос на їхній історичній самотності.

Безпосередньо в словацькій історіографії існує два полярні погляди щодо етнополітичної життєдіяльності українців/русинів у міжвоєнній Чехословаччині. Їх зазвичай розглядають або як специфічну етнографічну групу українців, або як представників самостійного етносу, у якому проукраїнські настрої сягали виключно іреденти українського походження.

Відзначимо, що часом сталого формування двох течій був період 1919–1939 рр, оскільки він один із переломних в історії русинів/українців.

У словацькому науковому середовищі до кінця 1980-х рр. у дослідженнях русинської/української проблематики праці, присвячені питанням етнічної/національної самоідентифікації останніх, були одиничними. Проте, на зламі 1980–1990-х ситуація докорінно змінилась [1].

Щодо візії проблеми русинства, вважаємо, що сучасних словацьких дослідників можна поділити на три групи, хоча поділ цей, без сумніву, є умовним. Перша група науковців обстоює позицію окремішності русинів як самотнього народу. Її яскравим представником є І.Поп [5].

У тезах другої групи дослідників не чітко простежується аргументація стосовно національної приналежності українців/русинів. На їхню думку, українофільський рух в їх середовищі був недостатньо популярним у міжвоєнну добу. Таку точку зору відстоюють С.Конечни [2; 3] і П.Шолтез [6].

Представники третьої групи схиляються до визнання русинів як окремої етнографічної групи українців. До них, наприклад, належить М.Мушінка [4].

З огляду на вищесказане, цілком погоджуємося з тезою вітчизняної дослідниці Надії Кічери, яка стверджує, що незаперечним виглядає факт історичного формування двох основних етноідентифікаційних моделей на теренах Східної Словаччини, котрі існують до сьогодні, русинсько-української та ру-

синської (як окремого народу) [7]. Такий стан речей дає підстави вважати, що перспективою/ами подальших студій у цьому напрямі є вивчення суспільно-політичних і культурних рухів русинів/українців у міжвоєнний період, оскільки саме в цей час склались основні течії в середовищі русинів, що продовжують існувати й нині.

1. Gajdoš M. Rusíni a Ukrajinci na Slovensku v procese transformácie spoločnosti (stav výskumu) / Marián Gajdoš // *Národ a narodnosti na Slovensku. Stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. – Prešov : UNIVERSUM, 2004. – S. 147–160.
2. Konečný S. Alexander Beskid a Podkarpatská Rus do roku 1939 / Stanislav Konečný // *Vznik ČSR a Podkarpatská Rus : sborník z mezinárodní konference v Praze*. – Praha : Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999. – S. 74–86.
3. Konečný S. Rusíni na Slovensku a vznik Československého státu / Stanislav Konečný // *Vznik ČSR 1918 a Podkarpatská Rus : sborník z mezinárodní konference v Praze*. – Praha : Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999. – S. 57–73.
4. Mušinka M. Súčasní nositelia, interpreti a bádatelia ľudových tradícií Rusínov-Ukrajincov Slovenska: Vzájomné vzťahy a konflikty príslušníkov dvoch národostných orientácií spoločného etnika / Mikulaš Mušinka // *Národ a narodnosti na Slovensku v transformujúcej sa spoločnosti – vzťahy a konflikty*. – Prešov : UNIVERSUM, 2005. – S. 203–207.
5. Pop I. Malé dejiny Rusínov / Ivan Pop. – Bratislava : Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, 2010. – 140 s.
6. Šoltez P. Historické a konfesijné súvislosti asimilácie rusínskeho/ukrajinského etnika na Slovensku / Peter Šoltez // *Národ a narodnosti na Slovensku. Stav výskumu po roku 1989 a jeho perspektívy*. – Prešov : UNIVERSUM, 2004. – S. 181–190.
7. Кічера Н. Етноідентифікаційні моделі напрямків русинства в Словацькій Республіці в історичній ретроспективі [Електронний ресурс] / Надія Кічера // *Сучасна українська політика*. – 2010. – № 21. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2010_21/Rozdil_3/11_Kichera.pdf.

ЧЕСЬКИЙ АНАРХІЗМ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Мутка Наталія,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Вітенко М.Д.,
кандидат історичних наук, доцент.

Ідеологічні та практичні засади чеського анархізму беруть свої початки ще із IV ст. н.е.: слов'янські племінні громади чеських земель були організовані за егалітарним принципом. Значний внесок у розвиток чеської анархістської думки зробив гуситський рух, зокрема такі його провідні діячі, як Ян Гус і Петр Хельчицький. Продовжували розвиватись ідеї побудови вільного недержавного суспільства й у Новий час. Вони знайшли своє вираження в численних селянських повстаннях, що спалахували впродовж XVI–XVIII століть [2, с.97].

Розквіт чеського анархістського руху припадає на кінець ХІХ ст. Саме в цей час виникають анархістські угруповання, об'єднання та друковані органи,

організуються перші акції. Анархізм у Чехії як такий виник у результаті виокремлення із чеської соціал-демократії найбільш радикального її крила.

Уперше основні постулати анархізму в Чехії були викладені в “Маніфесті чеських анархістів” (1896). Автором його був активіст Антонін Православ Каліна. Він різко засудив капіталізм, приватну власність і будь-яку форму державної влади; натомість запропонував запровадити самоуправління на місцях. А.П.Каліна також написав брошуру “Економічні, соціальні та моральні принципи анархізму” [1, с.89–100].

Початки практичної анархістської діяльності запроваджуються в середовищі робітників. Агітаційна та пропагандистська робота велася в основному серед гірників і шахтарів на півночі Чехії, де анархісти здобули широку підтримку. У 90-х рр. тут було закладено міцний фундамент для подальшого розвитку анархічних ідей. Тут же було організовано перший політичний страйк, що відбувся в 1895 р. Участь у ньому взяли близько 8 тис. шахтарів. Він тривав 2 тижні, після чого був придушений урядовими військами [3].

На рубежі XIX–XX ст. виникають перші організації чеських анархістів. Вони гуртувались навколо таких друкованих органів, як “Вільний дух” і “Нова ера свободи” [2, с.250–252].

Дискусії щодо оформлення та структурування чеського анархістського руху тривали й на початку XX ст. З’явився ряд поглядів стосовно цієї проблеми, оскільки анархісти відкидали будь-яку форму політичної організації. Відтак у 1904 р. виникає Федерація чеських анархістів (ЇАФ), що повинна була виступати в ролі ідеологічного центру. У тому ж 1904 р. було створено найбільшу організацію чеських анархістів – Чеську федерацію профспілок (ЇФВО). ЇФВО розгорнула свою діяльність в основному серед шахтарів на півночі Чехії. Одним із лідерів ЇФВО був Карел Вогризек. Він видавав газету “Молодь”, яку згодом через цензурні переслідування перейменував на “Комуна”. Завдяки активній роботі К.Вогризека з розповсюдження анархічних ідей, склад ЇФВО постійно поповнювався, через рік досягнув більше тисячі членів. Однак таке піднесення організації стало для неї фатальним. Наростання анархістських настроїв у суспільстві почало непокоїти австрійський уряд і тому вже в 1908 р. ЇФВО було заборонено, а К.Вогризека ув’язнено.

Разом з тим ще продовжувала існувати ЇАФ, друкованим органом якої був журнал “Праця”. Ідеї анархізму в Чехії активно підтримувалися та розвивалися за сприяння цілого ряду видатних культурних і громадських діячів, зокрема, таких як Франц Кафка, Станіслав Костка Нейман, Франя Шрабек, Карел Томан, Ярослав Гашек та ін. [1, с.348–350].

З 20-х років XX ст. анархістський рух у Чехії пішов на спад, відбулася поступова його більшовизація.

1. Tomek V. Český anarchismus a jeho publicistika 1880–1925 / V. Tomek. – Praha : Filosofia, 2002. – 573 s.
2. Tomek V. Anarchismus. Svoboda proti moci / V. Tomek, O. Slačálek. – Praha, 2006. – 672 s.
3. Anarchosyndikalismus v Čechach (Andrej Funk) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.csaf.cz/stara_verze/autori/f/funk/asyndi.html.

ПРОБЛЕМА ГЕНЕАЛОГІЇ РЯЗАНСЬКИХ КНЯЗІВ XII – ПОЧАТКУ XIII СТОЛІТЬ

Носенко Андрій,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Волощук М.М.,
кандидат історичних наук, доцент.

Проблеми історії Рязанського князівства домонгольського періоду (до 1237 р.) залишаються актуальними й сьогодні. Абсолютно не виправдано історія рязанських земель досі була поза увагою істориків. Разом із політичною історією нам мало відомо й про носіїв влади в князівстві – рязанську княжу сім'ю.

Найпершим, присвяченим генеалогії рязанських князів стало дослідження Д.Тихомирова “Исторические исследования о генеалогии князей: рязанских, муромских и пронских”, написане ще в 1844 р. [1]. Проте в роботі були допущені помилки і неточності.

Наступний крок у вивченні як історії Рязанського князівства загалом, так і рязанської княжої сім'ї зокрема зробив Дмитрій Іловайський у своїй праці “История Рязанского княжества” у 1858 р. [2]. Це дослідження залишається сьогодні комплексним дослідженням з історії Рязанського князівства. Генеалогічні таблиці, подані ним у додатках, комплексніші, ніж у Д.Тихомирова. Учений максимально об'єктивно проаналізував джерела й запропонував читачеві загальну картину рязанської княжої генеалогії.

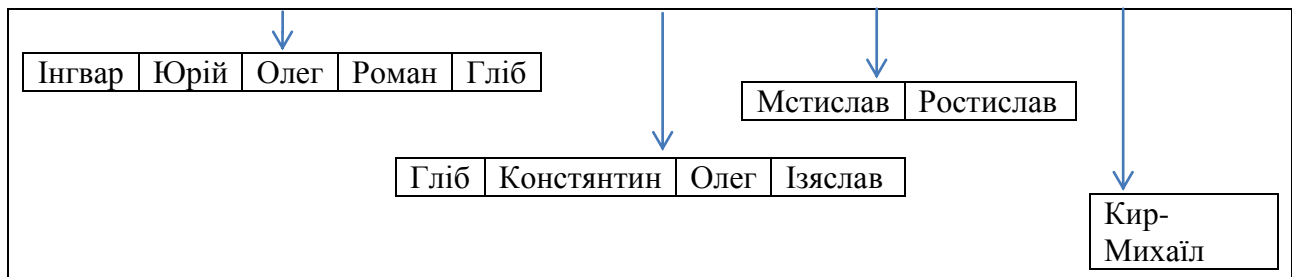
Не можна не згадати роботу Дмитрія Донського “Рюриковичи. Исторический словарь” 2008 р., у якій матеріали з генеалогії рязанських князів найповніше узагальнені [3]. Крім відомих джерел, автор активно використовував роботу російського історика XVIII ст. Василя Татищева.

Наразі, на жаль, не існує повної генеалогічної таблиці рязанських князів і княжних. Це зумовлено як не популярністю цієї теми серед науковців, так і відсутністю належних джерелознавчих студій.

Ми спробували надолужити прогалину на прикладі укомплектованої нижче таблиці родоводу рязанських володарів відгалуження Гліба Ростиславовича. Тут наведені абсолютно всі відомі нині члени княжої сім'ї. Однак залишається чимало дискусій. Для вирішення вказаної проблеми потрібно провести скрупульозне дослідження на основі аналізу джерельної бази. Також окремої уваги потребує питання датування років життя того чи іншого представника родини. Для вирішення завдань треба за цілком іншими методологічними підходами вивчати писемну спадщину Русі.

Отже, проблеми генеалогії рязанських князів XII – початку XIII ст. залишаються відкритими й актуальними для дослідників-русистів.

Гліб Ростиславович								
Андрій	Роман	Ігор	Ярополк	Феодосія	Володимир	Святослав	Всеволод	Ярослав

1. Донской Д. В. Рюриковичи : исторический словарь / Д. В. Донской. – М., 2008. – С. 834.
2. Иловайский Д. И. История Рязанского княжества / Д. И. Иловайский. – М., 1858. – С. 331.
3. Тихомиров Д. Исторические исследования о генеалогии князей: рязанских, муромских и пронских / Д. Тихомиров. – М., 1844. – С. 23.

ДУХОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ВИМІРИ КІТЧУ ТА ЙОГО ТРАНСФОРМАЦІЯ В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Свищ Оксана,
II курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Соловей А.М.,
кандидат історичних наук, доцент.

Роздуми про стан сучасної культури, притаманні їй тенденції до масовізації та глобалізації спонукають до ретельного аналізу феномену китчу. Культурологічний аналіз китчу з метою виявлення його сутнісних рис і ролі в сучасному суспільстві набуває особливої актуальності внаслідок комерціалізації культури й інтенсивного розвитку ЗМІ. Китч впливає на загальну ієрархію цінностей, нівелює принципи елітарності, приваблює підростаюче покоління ще з несформованими художніми смаками й моральними настановами, тому його осмислення буде сприяти вирішенню актуальних проблем розвитку української культури. Важливість проблеми також детермінована недостатнім ступенем розробки феномену китчу в культурологічній науці.

Поняття “китч” виникло в Європі в середині XIX ст. для позначення псевдомистецьких явищ у масовому мистецтві в умовах індустріалізації й урбанізації. Слово походить від німецького “Kitsch”, тобто ницість, халтура, або від спотвореного англ. “Sketch” – скетч, етюд.

Безпосереднім об’єктом досліджень китч став у 30-х рр. XX ст. Його сутність і трансформацію одним з перших проаналізував Клемент Грінберг, арт-критик зі Сполучених Штатів у творі “Авангард і китч” (1939). Він розглядав китч як фальшивий досвід і фальшиві почуття, уособлення всього несуттєвого в цьому житті. Глибокий аналіз китчу здійснили зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема, К.Грінберг, Г.Брох, А.Моль, М.Бутович, Т.Гундорова. Як пародію на катарсис визначав китч Т.Адорно, а Г.Брох порівнював його з сентименталізацією буденного. У 2008 році вийшла збірка дослідниці Т.Гундорової “Китч і література”, яка розглядає китч як культурно деструктивний феномен і

водночас засіб демократизації мистецтва, що явно чи неявно присутній у багатьох літературних творах [2, с.68].

Проведене дослідження генези кітч дозволяє констатувати, що він є продуктом буржуазної епохи. Так, характеризуючи кітч як мистецтво щастя, дослідник А.Моль пов'язував його походження з формуванням буржуазної свідомості. Розвитку кітч сприяла поява засобів масової комунікації та процеси маргіналізації суспільства, що показав К.Грінберг у статті “Авангард і кітч”: “Соціальна батьківщина кітч – маргіналії промислових міст, а кітч можна визначити як псевдофольклор у постселянському середовищі” [1].

Апологетом кітч вважається американський художник і дизайнер Е.Уорхол. Після того як він представив цикл натюрмортів з консервними банками та фотопортрети Мерілін Монро, розфарбовані всіма кольорами веселки, кітч став повноправним жанром мистецтва. Почалася епоха агресивної реклами, споживання, а мистецтво було остаточно поставлене на комерційний потік.

Складність кітч, його суперечливі оцінки та спроби вивести за межі художньої творчості зумовили ціле розмаїття його визначень. Існує позиція, згідно з якою цей феномен не є мистецтвом і являє собою лише групу предметів культурно-побутового рівня, що не мають художньо-естетичної цінності. Але більшість дослідників визначають кітч як явище масової культури й розглядають його в контексті мистецтва. Саме такий підхід дозволяє констатувати, що визначальною властивістю кітч є тотальна маргінальність. Без неї він утрачає одну з головних характеристик – популярність, комерційну привабливість. Для кітч властивий набір стереотипів, сентиментальність, помпезність. На відміну від справжніх видів мистецтва, він не ставить питання, а має тільки відповіді, готові кліше й прагне до самовпевненого спокою. Скандальні сенсації, модні проблеми, сучасні наукові ідеї, запропоновані у вульгарному, поверховому вигляді, є предметом його зацікавлень.

Духовно-ціннісний потенціал кітч нині зумовлений впливом постмодернізму, зміною етичної, естетичної парадигми. Констатуючи амбівалентність кітч, слід звернути увагу на притаманні йому загальнолюдські цінності, зокрема, неприйняття насилля, жорстокості, прагнення до гармонії, демократизації суспільної свідомості. Однак саме критичне ставлення до цього феномену маскульту сприятиме формуванню ефективної культурної політики й, відповідно, якісним змінам вектора інкультурації молодого покоління.

1. Грінберг К. Авангард і кітч // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.azh.com.ua/lib/avangard-i-kitch>.
2. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії / Т. Гундорова. – К. : Факт, 2008. – 284 с.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Филищук Юрій,
І курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Марчук М.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

“...Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!..”
(Т. Г. Шевченко)

Кожна нація прагне до свободи. І не випадково історія народу так чи інакше стосується цієї свободи, боротьби за неї. Вивчаючи нашу історію, ми неодноразово пересвідчуємося, що це саме так. Вона включає безперервну боротьбу проти загарбників, проти царизму, проти тоталітарної системи і, як показали недавні події, проти внутрішнього режиму також.

Головним питанням дослідження виступає боротьба на західноукраїнських землях проти споконвічного загарбника та його пропаганди на “істинно руських землях”. Це питання для Галичини гостро постало безпосередньо перед Першою світовою війною. Звернемо увагу й на просвітницьку діяльність інтелігенції, громадських організацій, політичних партій та їхні погляди на створення в майбутньому незалежної України. Також нам потрібно перейнятися народним духом тієї епохи та провести паралель крізь роки, щоб зробити висновок, що ж все-таки дав нашій історії цей період. І, найголовніше, спробуємо дати собі відповідь на питання: “Як же здобувалася наша незалежність, і чи здобута вона взагалі?”

На початку ХХ ст. спостерігається активізація громадсько-політичного руху на Галичині. Слід сказати, що однією з причин гуртування інтелігенції було активне розгортання проросійської пропаганди громадським рухом, який називали москвофільством. Підтримуючи москвофілів у Галичині, польські політики сподівалися тим самим розколоти й дезорганізувати український табір [6, с.109].

Уряд імперії займав власну позицію, намагався зупинити їхню діяльність. Як дослідив професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника М.Кугутяк, “у 1914 році у Львові австрійська влада провела судовий процес над москвофілами; звільнені завдяки польській лаві присяжних, вони незабаром виїхали до Росії та повернулися в Галичину вже з російськими військами” [1, с.115]. Тут можемо провести паралель.

Ще в 1911 році голова російського уряду П.Століпін зазначив, що “історичним завданням російської державності є боротьба з рухом, у теперішнім часі прозваним українським...” [3, с.113]. Як нині можна сприйняти такі заяви? Проте переслідування й репресії викликали зворотну реакцію. Навіть у Державній Думі депутати виступили з протестом...[1, с.113]. Зокрема, М.Грушевський відзначав із цього приводу таке: “Українство вперше виявило свою силу і впливи в Росії” [3, с.113–114].

Як це пов'язано з Галичиною? Відповідь очевидна: в Україні, підвладній імперській Росії, “запахло” духом української самостійності. А це не могло не турбувати царя. Тому з'явилося звернення “представників соціал-демократичних партій Росії й Австро-Угорщини, послане до надзвичайного конгресу Соціалістичного Інтернаціоналу: Царат бачить в Галичині огнище українського життя, якого іскри перелетять на російську Україну і спалять трухлявий будинок царату” [1, с.114]. Ось якою поставала Галичина в очах імперії.

Національне відродження бере свій початок з утворення осередку духу як рушія, а великі справи завжди починаються з народу. Тільки тоді, коли чаша терпіння переповнюється, населення починає діяти, виступати проти гноблення. Та це тільки було початком розгортання визвольного руху.

У той час, зважаючи на об'єднання антиукраїнських сил, актуальним стає питання консолідації українських політичних сил. Події не можуть безслідно зникнути, вони стають історією. І не випадково позиція галицьких політиків перед війною була саме така: “З огляду на добро і будучину української нації по обох боках кордону, на випадок війни між Австрією і Росією, все українське громадянство одно згідно й рішуче стане на боці Австрії і проти російської імперії як найбільшого ворога України” [5, с.120].

Ураховуючи все вищесказане, робимо висновок, що період національного відродження перед Першою світовою війною однозначно був продуктивним. Наша земля належала двом імперіям. Одна з них утілювала в собі “імперію зла”. Інша була більш поміркованою, але теж загарбницькою. Проте Галичина залишалась українським культурно-освітнім осередком національного духу, волі, прагнення до свободи та створення в перспективі незалежної України.

Отже, можна сказати, що все, що робилося до нас, є для нас. І ми не маємо права зганьбити світлу пам'ять наших героїв, які боролися за краще життя, полягли за вільну Україну. Наші сторінки історії кров'ю політи. Ця кров ллється й сьогодні. І поки є боротьба, є герої, поти є й ми.

1. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 195 с.
2. Макарчук С. Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР / Степан Макарчук. – Л. : Світ, 1997. – 192 с.
3. Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. / Наталія Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1972–1976. – Т. 2. – Мюнхен, 1976. – 430 с.
4. Україна крізь віки : у 13 т. – К. : Альтернативи, 1998–1999. – Т. 9 : Сарбей В. Г. Національне відродження України. – К. : Альтернативи, 1999. – 336 с.
5. Загальна Українська Енциклопедія. – Львів ; Станіслав ; Коломия. – 1933. – С. 652.
6. Феденко П. Український громадський рух у XX ст. / Панас Феденко. – Подєбради, 1934. – 170 с.

ВНУТРІШНЬОФОРМНА НОМІНАЦІЯ ЯК ОБРАЗОТВОРЧИЙ ЗАСІБ У ДРАМАТУРГІЙНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕДІЇ М. КУЛІША “МИНА МАЗАЙЛО”)

Боднар Наталія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Внутрішня форма (ВФ) слова була предметом дослідження багатьох учених, що належали до різних наукових шкіл. Незважаючи на те, що чимало праць присвячено цьому питанню, усе ж проблема “ВФ слова і драматургійний текст” вимагає розв’язання. Саме це й зумовлює *актуальність* досліджуваної теми. *Мета* роботи – розкрити функціональне навантаження ВФ слова в комедії М.Куліша “Мина Мазайло”.

У роботі використано термін “ВФ слова” – це первісне (етимологічне) значення, що виникає з опорою на якусь названу словом ознаку (не обов’язково суттєву предмета або явища) [4].

У ВФ імені персонажа імпліцитно можуть бути закодовані стратегії автора, що важливо взяти до уваги при декодуванні текстів різних жанрів, особливо ще мало дослідженого в цьому аспекті драматургійного, який, з одного боку, великою мірою може виявити природу, характер ВФ слова, з іншого, – і сам збагатитися за рахунок внутрішньоформних природжень.

Досліджуваний твір названий іменем головного персонажа. “Вибір імені для літературного героя не буває випадковим: письменник вкладає в нього певну оцінку, характеристику, тобто використовує власні імена як додатковий художній засіб для вираження ідейно-естетичного задуму” (Кочан І.М.), реалізації комунікативних стратегій автора.

Як підкреслено в тексті, Мина Мазайло – українець за походженням, міщанин, харківський службовець. У його особі драматург показав нового перевертня, який в ім’я особистих вигод здатний не тільки змінити українське прізвище на російське, а й відцуратися власного народу.

Порівняймо: *“Двадцять три роки носю я це прізвище, і воно, як віспа на житті – Мазайло!.. Ще малим, як оддав батько в город до школи, першого ж дня на регіт взяли: Мазайло! Жодна гімназистка не хотіла гуляти – Мазайло! На службу не приймали – Мазайло! Од кохання відмовлялися – Мазайло!”* [3].

Поza текстом лексема “мазайло” – буквально означає “поганий художник”, слово утворене від дієслова “мазати”, тобто 1) вкривати шаром чогось рідкого або жирного; 2) *розм.*, вкривати брудом, забруднювати. А мазлюка – негарна на вроду людина, зневажлива назва селянина [5, с.217].

Уже в онімі головного героя завдяки ВФ слова закладено важливий імпліцитний зміст, що окреслює річище розгортання образу. Таким чином, ВФ виявляє тут одну зі своїх найважливіших функцій – образотворчу, яка є особ-

ливо вагома в драмі, оскільки такі твори призначені для сцени, а отже, імпліцитні засоби є невід’ємною їхньою складовою. Автор реалізує комунікативну стратегію, імпліцитно налаштувавши нас на сприйняття героя як негативного. Коли чуємо таке прізвище, перед нами виникає образ нечепури. Цю функцію можна назвати й евокативною, тобто такою, яка визначає асоціативний вимір слова.

Поряд із головним героєм у драмі зображений і його син – Мокій, повна батькові протилежність. У вуста Мокія М.Куліш уклав багато своїх переживань за долю української мови. Герой виступає патріотом і хоче змінити своє прізвище. Так М.Куліш уводить у текст українське колоритне слово “квач”, яке теж, як і Мазайло, є оцінно маркованим, “наповненим” асоціативною образністю.

Згідно зі словником, “квач”: 1) намотане на кінець палиці ганчір’я для мащення чогось; 2) *перен.* про слабовільну, безхарактерну людину [5, с.177]. Однак у тексті ця лексема вже як прізвище набуває сем позитивної тональності, оскільки воно своїм корінням сягає козаччини й, відповідно, викликає асоціації, пов’язані з цією історичною добою, з тяглістю поколінь: це прізвище мав їхній дідусь.

Отже, тільки почавши знайомитися з родиною Мазайлів, читач, завдяки каналу комунікації, який утворює ВФ слова, стає прихильником того чи іншого героя. Образотворча та текстотвірні функції ВФ номінації сприяють повноті формування й розкриття образів, окреслюють характер розвитку драматичних ситуацій, сприяють розгортанню конфлікту.

Ще один персонаж у комедії – тітка Мотрона Розторгуєва – груба, неосвічена жінка, ворожо налаштована до всього українського.

Тлумачний словник української мови подає: Матрона – поважна жінка, мати родини [5, с.223]. Звернемо увагу на прізвище героїні: Розторгуєва семантично пов’язане зі словами “торг” і “торгувати”. М.Куліш навмисно поєднує згадані ім’я та прізвище, у такий спосіб реалізуючи комунікативну тактику – імпліцитно вказує на іронічний вектор сприйняття образу. Тут знову виявляється образотворча й характеротвірні функції ВФ слова.

Отож, використовуючи у своєму творі імена з яскраво вираженою внутрішньою формою, автор таким чином реалізує свої комунікативні стратегії. Через підтекстовий, імпліцитний зміст він налаштовує читача на відповідне сприйняття героя. Важливим засобом тут є асоціативно-образний фрагмент структури слова, що сприяє формуванню персонажів, образів, уявлень, одним із носіїв яких є саме внутрішня форма слова.

Можна сказати, що у творі М.Куліша всі імена героїв створюють певну мовленнєво-асоціативну імплікатуру, що додає тексту більшої образності й емоційності.

1. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і художній текст / М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Плай, 1997. – 177 с.
2. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту : навч. посіб. / І. М. Кочан. – К., 2008. – С. 103–131.
3. Куліш М. П’єси / М. Куліш. – К. : Школа, 2008. – 334 с.

4. Літературознавчий словник-довідник. – К. : Академія, 2006. – 751 с.
5. Тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І. М. Забіяка. – К. : Арій, 2007. – 510 с.

POLSKIE PRZEKŁADY “SŁOWA O PUŁKU IGOROWYM”

Боднарчук Оксана,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Лесюк М.М.,
кандидат філологічних наук, професор.

Żadna ze średniowiecznych literatur słowiańskich nie może się poszczycić takim klejnotem jak ukraińskie “Słowo o pułku Igorowym”. O jego popularności w Polsce świadczy ilość przekładów. Po raz pierwszy utwór został przetłumaczony w urywkach (z przekładu francuskiego) Cyprjanem Godebskim, z oryginału – Augustynem Bielowskim, Janem Wagilewiczem, ks. Adamem Krasieńkim, Bohdanem Łepkim i Ulianem Tuwimem. W latach 1830-tych przełożono staroruski poemat “Słowo o wyprawie Igora” na język polski przez Jana Wagilewicza. Na początku XX wieku przekład poetycki “Słowa” wyszedł spod pióra Bohdana Łepkiego. W rok później Bohdan Łepki opracowuje ponownie wydanie “Słowa” w przekładzie wierszowanym Augustyna Bielowskiego, dodając od siebie wstęp, objaśnienia i tłumaczenie dosłowne zabytku. Jan Wagilewicz znakomicie władając językiem poskim nie tylko przetłumaczył tekst, ale dodał komentarze objaśniające poszczególne fragmenty “Słowa”. Poziom artystyczny polskiego przekładu prozatorskiego nie ustępuje swoim mistrzostwem innym, zarówno ówczesnym, jak i późniejszym tłumaczeniom. Jan Wagilewicz w polskim przekładzie wykorzystuje konsekwentnie współczesny język polski, stara się unikać przestarzałej i rzadko używanej leksyki.

Zadaniem poety-tłumacza jest wytworzyć z materiału poetycznego “Słowa” coś celowo-estetycznego. Temu zadaniu sprostał Łepki – wczuwał się w sam tekst i swobodnie wyraził co czuł. Korzystując z własnego bogatego słownictwa oraz wiedzy historycznej Łepki dokonał jednego z najwybitniejszych poetyckich przekładów “Słowa o pułku Igorowym”. Podmalowywanie tła historycznego “Słowa” przez użycie form bądź wyrazów archaicznych, stosowane w artystycznych przekładach wierszowanych, jest też udziałem literalnego, dokonanego przez Łepkiego, tłumaczenia “Słowa” prozą. Taka forma ujęcia wersji dosłownej rozmija się z jej zadaniem: podania tekstu dawnego w języku współczesnym. Powiedziałby kto, że przecież trudno się ustrzec całkowicie od pewnego nalotu wyrazów dawnych a nieprzetłumaczalnych, na co zgoda. Lecz widzimy, że Łepki idzie tu dalej: obok leksykalnych stosuje też archaizmy gramatyczne. Tłumacze Bohdan Łepki i Jan Wagilewicz doskonale posługiwali się językiem polskim, ale w przekładach są odejścia od polszczyzny współczesnej. Chodzi tu najpie o tych procesach, które jeszcze nie zostały ostatecznie zamknięte (np. dopełniacz liczby pojedynczej deklinacji męskiej *wieczora, wieczoru*), o zwyczajach, które nie były jeszcze ustalone (celownik liczby pojedynczej deklinacji męskiej, np. *snu, snowi, ku stołowi*;

narzędnik liczby mnogiej deklinacji męskiej, np. *mieczami, mieczy*), o dyskusjach językoznawczych (mianownik liczby mnogiej deklinacji męskiej, np. *wrogie, ptaszkowie*). Z celem archaizacji Łepki używał dawne formy biernika oraz narzędnika liczby mnogiej deklinacji męskiej, np. *za chrześcijany, innymi słowy*. Jan Wagilewicz używa mniej archizmów gramatycznych, trzeba wyodrębnić archiczne formy *pułki, mieczy, hełmy, skrzydły* dla narz. l. mn. Głównie odmienności języka jego przekładu odbijają tendencję tej epoki niż stylizację archaiczną. W związku z tym, większość odmiennych cech w deklinacji rzeczowników i przymiotków są uzasadnione. Osobliwość użycia czasownika w przekładach "Słowa" postaje wraz z cechami języka ukraińskiego. W tłumaczeniach Łepkiego jest to wykorzystanie zaimków osobowych, np. *ty unosisz, wy macie*; ignoracja końcówek osobowych praeteritu, np. *wy smagali, wy skończyli*. W tłumaczeniu Jana Wagilewicza są odstępstwa w odmianie czasownika przez rodzaje w liczbie mnogiej (końcówka **-li** występuje dla rodzaju niemęskoosobowego): *pełzali tylko dziecioty, oto bowiem dwa sokoły zlecieli*.

Zasługują na szczególną uwagę zagadnienia leksykalne w tłumaczeniach "Słowa". Tłumacze używają sporo wyrazów przestarzałych, np. *dziecie, wieczerza*, archaizmów znaczeniowych, np. *rozhovor, lado, um*, archaizmów słownikowych, np. *dzida, nohata, sakwa*.

Odrębne miejsce zajmują środki leksykalne, które stylizują przekład "Słowa" w duchu ukraińskim, szczególnie w tłumaczeniach Bohdana Łepkiego, np. zapożyczenia językowe (np. spójnik *j*), nazwy miejscowe i osobowe (np. *Dyw, Hlib*). W przekładzie dużo jest wyrazów ukraińskich, bez względu na to, że w języku polskim istnieją ich odpowiedniki, np. *druh, baczyć, czajka*. Spodziewany dystans między przekładem poetyckim a literalnym redukuje się u Łepkiego do minimum. W przekładzie prozaicznym jest Łepki wrażliwszy na artystyczną ekspresję dzieła niż na wierność treści, jest więcej poetą niż filologiem nie tylko przez stosowanie tych samych środków artystycznych, ale też przez posługiwanie się w wersji prozaicznej licencją poetycką. Analizując tłumaczenie Jana Wagilewicza, zwracamy uwagę na zmienione miejsca niektórych zdań, na dodane w nawiasach objaśnienia pomagające zrozumieć treść zdania, na użycie form zwracania się i in. Osobną cechą charakterującą przekład Wagilewicza są zjawiska fonetyczne. Za wadę przekładu należy uznać jedynie zastosowanie miejscami zbędnego dosłownego tłumaczenia, dalekie od toniki dziewiętnastowiecznego języka polskiego. Prawdopodobnie Jan Wagilewicz uważał, że w przekładzie "Słowa" należy maksymalnie trzymać się tekstu oryginału Bohdan Łepki i Jan Wagilewicz zrobili wszystko, żeby zbliżyć swoje przekłady do treści oryginału "Słowa o pułku Igorowym" i w ten sam czas dostosować je do polskiego czytelnika.

1. Слово о полку Ігоревім. У віршованих і прозових перекладах українською та польською мовами / упоряд. У. Скальська, Є. Баран. – Івано-Франківськ : ГРАНЬ, 2011. – 309 с.
2. Słowo o pułku Igorowym / przeł. i oprac. Jan Dalibor Wagilewicz. – Przemysł : Południowo-Wschodni instytut naukowy, 1999. – 150 s.
3. Słowo o wyprawie Igora / przeł. Tuwim U., wstępem i objaśnieniami zaopatrzył Jakóbiec M. – Wrocław : Wydawnictwo zakładu naukowego im. Ossolińskich, 1969. – S. 7–10.

ТЕМА НЕВОЛІ, КОХАННЯ ТА ВТРАТИ У ТВОРАХ ЗАГРЕБЕЛЬНОГО “РОКСОЛАНА” ТА ВОЛЬТЕРА “ЗАЇРА”

Бучик Ірина,
II курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У різні часи, у різних країнах автори різних поглядів підіймають одвічні проблеми. Це – проблеми кохання та втрати, неволі, відчаю й боротьби. Прикладом цього можуть служити твори французького мислителя Вольтера “Заїра” та українського прозаїка П.Загребельного “Роксолана”.

Незважаючи на те, що задуми й призначення у творах різні, їх об’єднує спільна тема – тяжка доля жінки на чужині, або ж кохання красуні-полонянки й великого султана, і труднощі на їхньому шляху. Пропоновані твори – різні за жанрами: “Заїра” – трагедія, а “Роксолана” – історико-епічний роман, однак містять багато спільного. Зокрема, зав’язка в обох текстах пропонує читачеві інформацію про героїнь. Вольтерівська Заїра – полонянка із самого дитинства, у той час як Роксолану захопили в неволю під час весілля, і ми можемо прослідкувати всі перипетії її незавидного становища. Такий плін подій відіграє важливе значення у творах, оскільки зумовлює різницю у формуванні характеру обох героїнь. Неволья не ламає Роксолану, а, навпаки, творить у ній яскраву особистість, загострюючи внутрішній конфлікт – рабства й свободи душі. Та, за думкою І.Корманчука, якщо Роксолана, стиснута в межах правил, бореться за себе, визначає своє місце в житті не тільки султана, а й усієї Туреччини, то Заїра стикається з проблемою конфлікту християнства й ісламу, між котрими розривається, утративши власне щастя [2].

У своїх записках М.Броньовський зауважив, що в полоні Роксолана була внутрішньо вільною, саме тому спроможна згодом стати сильною правлячою султаною, досягнути набагато вищій рівень і дуже розумно користуватися своїми привілеями [1]. Невільником у творі виступають Україна, народ і християнська релігія. У той час як у Заїрі головна героїня лиш покірний слуга свого пана, щаслива пташка в клітці, а на п’єдестал волі підноситься християнство та Франція.

Особливий характер і ліричний настрій у названих творах забезпечує образ справжнього й щирого кохання. Уражений не лише красою, а й розумом, широтою поглядів не притаманних жодній зі своїх наложниць, султан Сулейман віддає свої почуття Роксолані, а Оросман, підкорений добрим серцем і щирістю милої Заїри, рахує хвилини до одруження. Варто зазначити, що кохання чоловіків не бездіяльне: на честь коханої Оросман відпускає на волю сотню французьких полонених, котрі мають славити її ім’я після повернення на батьківщину. Також і на честь султани Гюрем не раз були відпущені і сотня, і три сотні українських невольників додому. За словами О.Назарука, Роксолана у своєму коханні справжня берегиня, хранителька домашнього вогню, вона знає чого прагне й завше добивається свого [3]. Для Заїри кохання – глибоке й щире

почуття, котрим вона насолоджується і дарує з невинною радістю, воно для неї суто індивідуальне. Безсумнівно, кохання повязане з утратами. У творах воно має свої етапи розвитку. Спершу, для Заїри втрачені батько й брат, а в Роксолани – її наречений. Повернувши сім'ю, Заїра втрачає спокій й отримує усвідомлення про втрату “свого Бога”, Роксолана ж утрачає себе в круговерті подій, вона приймає іслам і веде жорсткі ігри в палаці султана. Однак утратою для Ель Гюрем стає смерть сина, Баязида. Як любляча мати вона не може пережити цієї події й помирає. Для Заїри ж найбільшою втратою стає довіра її коханого, Оросмана, як і героїня Загребельного, полонянка помирає, підбиваючи підсумки й обґрунтовуючи вибраний Вольтером жанр трагедії.

Якщо мотиви зацікавлення Загребельного історією героїні-співвітчизниці Лісовської лежать на поверхні, то на рахунок Вольтера немає конкретної думки із цього приводу. Варто окинути поглядом кілька фактів. При дворі Людовіка Вольтер був історіографом, відомо, що в його роботі “Досвід про дух і звичаї народів” був зібраний й узагальнений весь історичний матеріал відомий до того часу, у своїх дослідах країн і народів. Також є факти про зацікавлення Вольтера сильними й могутніми жінками. Наприклад, фавориткою короля маркізою де Помпадур чи королевою Катериною II, з котрою він листувався. Хто знає, можливо, якщо б султана Гюрем жила століттям пізніше, науковці б знайшли і їхню переписку. Відомо, що у своїй історичній творчості великий мислитель гостро підіймав тему релігії, а як відомо, саме в історії великого султана й української дівчини знайшло місце зіткнення ісламу й християнства. Ну і, не варто забувати, що ім'я головної героїні свого твору – Заїри, Вольтер узяв з твору Рассіна “Баязид”, а як відомо Баязид був сином султани Гюрем.

Без сумніву, теми, підняті у творах, мають свою актуальність і в сучасному суспільстві. Нині, коли на жіночу долю лягає непомірна кількість проблем, тривог і важливих рішень, важливо оглянутися на таких героїнь, як Заїра та Роксолана, і зробити правильні висновки.

1. Броньовський М. Опис Татарії / М.Броньовський. – Кельн, 1595.
2. Корманчук І. Г. Дещо про Роксолану / І. Г. Корманчук // Живе слово. – 1999.
3. Назарук О. Т. Роксоляна / О. Т. Назарук. – К., 1930.

ОСОБЛИВОСТІ ЕПІЧНОГО МИСЛЕННЯ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Верлата Анна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Хороб С.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Процес людського мислення є складним психофізіологічним явищем. Науковці різних сфер досі не мають спільної думки про його суть. Художнє мислення – поширена серед літературознавців назва синтезованого психічного процесу митця, результатом якого є мистецькі твори, що мають естетичну

вартість. Г.Клочек вважає, що художнє мислення треба розуміти як складну комбінацію конкретно-образних (наочних), абстрактно-теоретичних (поняттєвих) і практичних елементів мислення [1, с.59].

Розглянемо взаємозв'язок художнього мислення й вибору письменником жанрових канонів для вираження своїх думок та ідей. Такий зв'язок не може розглядатися лише як односторонній, коли чітко визначені жанрові постулати того чи іншого літературного роду диктують письменникові спосіб оформлення та особливості художнього змалювання дійсності. Варто, на наш погляд, говорити про авторське мислення як чи не найважливіший чинник у формуванні жанрово-стильової структури літературного твору. Указані процеси цілком можуть бути потрактовані за діалектичним принципом Гегелівської тріади: теза – антитеза – синтез. Тезою виступають письменницька свідомість і творче художнє мислення. Антитезою, у свою чергу, є жанрові рамки й закони художнього зображення. Урешті, для продуктивної й оригінальної письменницької діяльності синтезом має стати симбіоз двох начал – *emotio* й *ratio*, розвою художнього мислення й тих певних загальних жанрових законів, яким він має підпорядковуватися.

Епічне мислення – різновид жанрового художнього мислення, підґрунтям якого є схильність письменника до реалізації власної творчої індивідуальності в широкому зображенні навколишнього світу. Науковець Микола Кодак виокремлює поняття романного мислення, що є цілком правомірним у загальній площині художнього жанрового, зокрема й епічного, мислення [2].

Ми проаналізували романи “Елементал”, “Ключ”, “Нікуб. Кров кажана”, “Чорний Ворон” з боку реалізації в них романного авторського мислення, дослідили шляхи втілення авторського задуму в поєднанні з різними сюжетно-смысловими модифікаціями жанру роману, а саме: комбінування пригодницьких, історико-патріотичних, документальних, детективних, психологічних й містичних рис, окреслили специфіку характеротворення головних персонажів, наголосили на пригодницьких та психологічних елементах як найважливіших чинниках у структурі образної галереї романів, у т. ч. чоловічих персонажів. Якщо детальніше розглядати парадигму жіночих образів у романістиці Василя Шкляра, то можна однозначно стверджувати, що всеохопною особливістю творчого світовідчуття письменника є змалювання жінки як найвищого земного втілення чистоти й краси.

“Чорний Ворон” – твір надзвичайно великої художньої сили, з потужними історичними та художніми сюжетотворчими акцентами, глибокою філософією. Це досягається з допомогою художньої майстерності автора в передачі історичної правди, нерозривного її переплетення з художнім домислом і створення таким чином нової художньої реальності, що функціонує за власними законами. Романом “Ключ” репрезентований авантюрно-філософський струмінь у творчості Василя Шкляра. Відповідно до зазначених особливостей, що ховаються в підтексті, автор змальовує героїв роману, надаючи їм пригодницько-психологічних рис. “Елементал”, на перший погляд, твір із простим сюжетом, стилізований під розкручений сюжет бондіани, проте варто детальніше

проаналізувати смислові акценти твору, котрі дозволяють побачити психологічно-філософські елементи в загальній пригодницькій подієвій канві. Містичні концепти сповна виражаються авторським романним мисленням у романі “Нікуб. Кров кажана”. За словами В.Шкляра, у житті кожної людини присутня фантастика, загадковість і незвичайність. Тому й у власних творах письменник аргументовано та влучно дозує інфернальні й енігматичні елементи в загальному художньому каркасі літературного тексту.

Непослідовність подій у сюжеті – спільна риса для романів письменника. Такий прийом ускладнює розуміння творів, але цим не впливає деструктивно на загальне сприйняття, а, навпаки, спонукає до повторного прочитання та пошуку філософсько-моральних концептів. Для прози письменника також характерна інтрига на початку твору, навколо якої розгортаються події. У більшості текстів спостерігаємо відкритий фінал. Важливу роль у формуванні текстів відіграє організація їхнього хронотопу. Часопросторові (особливо просторові) вектори істотно впливають на конструювання образної парадигми творів, визначають специфіку розвитку характерів героїв, переходу їх з одного психологічного стану в інший, цілісну картину думок і переживань персонажів твору.

Романістика Василя Шкляра поєднує в собі цікаві захопливі сюжети та потужне смислове підґрунтя, а отже, руйнує всі стереотипи щодо чіткого поділу літератури на “високу” і “низьку”. Письменник рівнем своєї художньої майстерності підняв на новий щабель український роман. Авторські художні візії спонукають до повторного прочитання з метою отримання чергової порції естетичної насолоди.

1. Ключек Г. Художнє мислення письменника як формотворчий чинник / Г. Ключек // Енергія художнього слова : зб. статей / відп. ред. Г. Ключек. – Кіровоград : РВВ Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка, 2007. – С. 54–72.
2. Кодак М. Поетика як система : літ.-критич. Нарис / М. П. Кодак. – 2-е вид., доповн. – Луцьк : ПВД “Твердиня”, 2010. – 176 с.
3. Шкляр В. Елементал / Василь Шкляр. – 2-е вид. – Х. : Клуб Сімейного Дозвілля, 2013. – 224 с.
4. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон / Василь Шкляр – Х. : Клуб Сімейного Дозвілля, 2011. – 384 с.
5. Шкляр В. Ключ / Василь Шкляр. – 2-е вид. – Х. : Клуб Сімейного Дозвілля, 2012. – 256 с.
6. Шкляр В. Нікуб (Кров кажана) / Василь Шкляр. – К. : Ярославів Вал, 2010. – 253 с.

ОСОБЛИВОСТІ САТИРИЧНОЇ ТИПІЗАЦІЇ У ТВОРАХ І.ФРАНКА

Глуцук Марія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Марчук Г.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Постать Івана Яковича Франка – одна з найбільш знакових в історії української літератури, культури загалом. Письменник-інтелектуал, людина з різнобічними інтересами І.Франко цікавився й художніми надбаннями пись-

менників за межами України, використовував їх у своїй творчості. Перелік імен митців різних часів і країн, з доробками яких був обізнаний письменник, у тому числі й тих, що згадуються в його роботах, становить не один десяток позицій.

Сатира як один з можливих модусів літературної творчості займала вагоме місце в письменницькій діяльності Івана Франка. Сатиричний спосіб відображення явищ життя використовувався українським письменником з аналогічною метою – як засіб критики сучасних митців державницько-політичних інституцій і морально-етичних норм й оприявнився здебільшого в тих самих жанрах (цикл нарисів, оповідання, роман, повість).

У сатиричних оповіданнях і повістях “Геній”, “Гутак”, “Доктор Бессервісер”, “Задля празника”, “Історія однієї конфіскати”, “Тригація”, “Місія”, “Чума”, “Слимак”, цикл “Рутенці”, “Опозиція”, “Острий-преострий староста”, “Як пан собі біди шукав”, “Воа Constrictor” та романах українського письменника “Борислав сміється”, “Для домашнього огнища”, “Основи суспільності” сатира виступає як один з наявних модусів зображення дійсності.

І.Франко був глибоко переконаний у багатстві та національній самобутності сатирично-гумористичного елемента й у природі, і у творчості народу. Високо поцінуючи значення народної сатири й гумору як невичерпного джерела для творчості митців сатирико-гумористичного обдарування, він убачав у них “вищий розвиток народного самопізнання” і спосіб вираження самосвідомості народу. Тому особливості геополітичного й етнокультурного соціуму Галичини, ідейно-світоглядні переконання зумовили глибоко та послідовно демократичні основи творчості й естетичних поглядів Івана Франка, його закоріненість у традиції української народної творчості, прагнення й вимогу черпати теми та художні засоби, у тому числі й для сатиричних творів, зі скарбниці народного гумору й народної сатири.

Як специфічний тип сучасної І.Франкові дійсності змальовуються й рутенці – представники галицьких русинів – з огляду на “родову” спільність їхніх індивідуальних рис: цинізм, безпринципність, міщанську обмеженість, пріоритет грошового інтересу, індивідуалізм тощо. У цих своїх “родових” прикметах представники “рутенства” з оповідань “Доктор Бессервісер”, “Історія однієї конфіскати”, “Опозиція” є генетично спорідненими з рутенцями 40–50-х років, введеними Франком в однойменному циклі нарисів.

Сатиричний модус в І.Франка активно ангажує традиції карнавалізованої літератури минулого. Найбільш широко й масштабно проявляється оксюморонність характерів персонажів; життєві колізії героїв часто вибудовуються за схемою карнавального “колеса”. Для творів І.Франка суто індивідуальним є використання такого елемента карнавалізованої літератури, як “кризові” сни героїв.

Змалювання зовнішності героїв – ефективний засіб конструювання сатиричного образу у творах українського письменника. Можемо стверджувати, що сатирично насичена портретна характеристика використовується під час змалювання персонажів, що є носіями негативних моральних якостей. І.Франко найчастіше уникає розгорнутих портретних описів і фіксує увагу

читача на найбільш виразних промовистих, у т. ч. і характеротворчих портретних деталях. При цьому сатиричний ефект виникає за рахунок антитетичності, “цілеспрямованої” гротесковості, елементів карикатурності у зовнішньому вигляді героїв, використання прийому анімалізації, стилістично знижених порівнянь, негативно забарвленої лексики, зменшувальних форм.

Серед поетикальних прийомів, що зазнають найбільш індивідуалізованого вжитку, слід назвати використання “промовистих” імен. У текстах І.Франка цей прийом використовується лише як додатковий засіб реалізації сатиричного модусу конкретних художніх образів: семантика “промовляючих” імен допомагає увиразненню ідейної сутності персонажів сатиричних оповідань і віршованих сатир письменника, а також образів Германа Гольдкремера та Леона Гаммершляга, що є головними діячами в знакових для творчості І.Франка текстах.

1. Тихолоз Н. Від “Рубача” до “Історії одної конфіскати” // Н.Тихолоз // Вісник Львівського університету. – 2013. – Вип. 32. – С. 107–117.
2. Гнатюк М. Літературознавчі концепції І. Франка в контексті методологічних пошуків українського літературознавства другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / М. Гнатюк. – К., 2003.

АРГОТИЧНІ ЕВФЕМІЗМИ В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ КООПЕРАЦІЇ Г.П.ГРАЙСА

Грабко Роксолана,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Великорода В.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У лінгвістиці існує багато теорій, присвячених поясненню й аналізу процесу спілкування між людьми. Стверджуючи, що певною мірою всі розмовні акти кооперативні, П.Грайс сформулював принцип кооперації з його чотирма постулатами (кількості, якості, релевантності, способу/манери) [2, с.41–58]. Однак під час використання мовцями загальноновживаних евфемізмів завжди спостерігається порушення хоча б одного з них.

У нашому дослідженні розглядається самостійний розряд арготичних евфемізмів, які відрізняються від загальної евфемічної лексики своїм уживанням у межах певної соціальної чи професійної групи [1, с.9–10]. Саме ця характерна ознака, на нашу думку, визначає два можливі варіанти порушення максимум залежно від учасників комунікативних актів.

1. У разі, коли ними виступають особи зі спільного професійного чи соціального кола, кількість недотриманих максимум менша: будучи обізнаним у своїй справі та в інтелектуальних можливостях колег, мовець відповідно визначає ступінь завуальованості позначуваного, кількість мовних одиниць для його словесного вираження та рівень секретності розмови. А це означає, що

стосовно адресата із чотирьох максим Грайса (за умови, що максима релевантності дотримана) порушується лише максима якості, оскільки пряма номінація завжди залишатиметься правдивішою за її евфемічний субститут.

2. Коли ж учасниками комунікативної ситуації є представник певної професійної чи соціальної групи та стороння людина, те, що було доступним і зрозумілим для осіб, об'єднаних спільними інтересами або робочими обов'язками, може бути для неї абсолютно неясним і важким для осмислення, тобто кількість недотриманих максим більша. Щодо такого реципієнта може порушуватися не тільки максима якості, а й кількості та способу. Обрана продуцентом кількість "засекречених" слів на позначення денотата може бути надлишковою або ж недостатньою для швидкого виведення адресатом правильної інференції. Цьому також не посприє і розмитість чи неоднозначність лексеми.

Графічно ці дві комунікативні ситуації можна зобразити у вигляді рис. 1 та 2, поданих нижче, де:

S – мовець (Speaker);

H – слухач (Hearer);

' – приналежність учасника розмови до однакової професійної чи соціальної групи;

круг E – арготична евфемічна одиниця (Euphemism);

круг D – денотат, позначуване (Denotatum);

→ – напрям передачі інформації з E від S до H

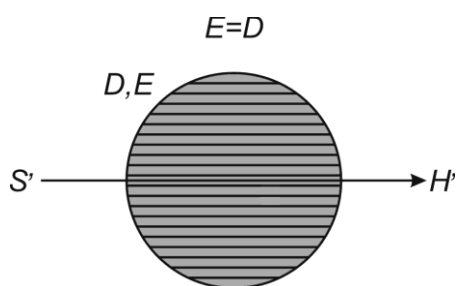

Рис. 1. Комунікативний акт у межах однієї групи людей

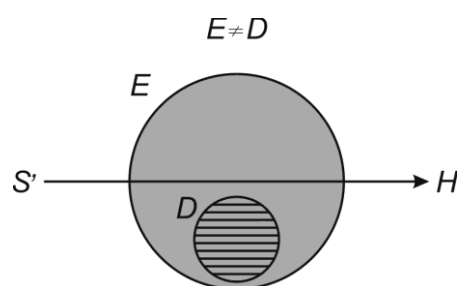

Рис. 2. Комунікативний акт за наявності сторонньої людини

На рис. 1 ми зобразили круги E (арготична евфемічна одиниця) і D (денотат) такими, що збігаються (умовно $E=D$), оскільки миттєвість правильного умовиводу слухача означає, що він сприймає повідомлюване у вигляді евфемізму як те, що імплікується (мається на увазі) мовцем. Те, що стрілка перетинає круги, позначає успішність донесення інтенції S до H. Із рис. 2 видно, що, унаслідок неналежності слухача до соціальної/професійної групи мовця, арготичність евфемістичної лексеми заважає інтерпретації денотата (умовно $E \neq D$). Віддаленість кільця D від стрілки залежить, на нашу думку, від того, наскільки асоціації, які викликає в слухача евфемізм, пов'язані з денотатом прямої номінації.

Перспективами подальших досліджень вважаємо аналіз порушення максимум кооперативного принципу Грайса в інших функціонально-прагматичних розрядах евфемізмів.

1. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / В. Б. Великорода. – Львів, 2008. – 19 с.
2. Grice H. P. Logic and Conversation. In P. Cole and J. L. Morgan (Eds.), Syntax and semantics, Vol. 3 : Speech acts. – New York: Academic Press, 1975. – P. 41–58.

ДЕКАДЕНТСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ КАЗИМИРА ПШЕРВИ-ТЕТМАЄРА І ПЕТРА КАРМАНСЬКОГО

Грицков’ян Тетяна,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Ткачук Т.О.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Упродовж століть українська й польська літератури взаємодіяли, обмінювалися власними культурними цінностями. У кінці XIX – на початку XX століть модернізм поширився в багатьох літературах, у тому числі, в українській і польській. Модерністські пошуки в польській літературі реалізовувалися в ранній період – “Молодої Польщі”, а в українській літературі – активною діяльністю літературного угруповання українських письменників-модерністів “Молодою Музою”.

У період “зламу віків” в українській і польській літературах активно творять К.Тетмаєр і П.Карманський. Обидва письменники у своїх творах зображували життя людини, що відчуває власну відчуженість у світі, втрату моральних ідеалів, віру в майбутнє. Тому відзначаємо, що саме декадентські мотиви були превалюючими у творчості обох літераторів. Декаданс (з фр. – занепад) – узагальнена назва кризового світосприйняття, яке проявилось в літературі, мистецтві, культурі [2, с.210–211]. Погоджуємося з думкою О.Сухомлинова, що в польській літературі декадентські мотиви поєднувалися із символістською технікою [6, с.143–145]. Саме поєднання настроїв занепаду із суб’єктивними образами-символами простежується у творчості різнонаціональних поетів.

Типологічні сходження у творчості К.Тетмаєра та П.Карманського зумовлені суспільними, культурними та літературними чинниками.

Ліричний герой у поезіях обох поетів – це людина з вразливою психікою, а навколишня дійсність характеризується підкреслено брутальними тонами. Серед спільних мотивів можна виокремити такі: мотив мандрівки душі, оніричний мотив, мотив смутку та розчарування й танатологічний мотив.

Хронологічно першим модерністським твором з топосом мандрівної душі в спадщині К.Тетмаєра є вірш “До Ангела Божого” (1898): “Іде самотня душа

полем, іде зі своїм злом і боєм” [7, с.416]. Якщо ліричний герой поезії К.Тетмаєра займає описову, споглядальну позицію, то в тематично збіжному вірші П.Карманського “Іде моя душа...” ліричний герой називає душу, що блукає, своєю, підсилюючи цим сугестивну дію меланхолійного пейзажу, змальованого у творі: “Іде моя душа, утомлена до скону, веде за ручку свій невивпаканий сум” [4].

Вірш П.Карманського, як і вірш К.Тетмаєра, починається словосполученням “іде душа”, після якого вказані її атрибути: самотність і біль – у К.Тетмаєра, втома – у П.Карманського [3, с.117–119].

Митці також зверталися до оніричного мотиву. У поезії К.Тетмаєра “Заснути вже” ліричний герой перебуває в стані безнадії та розчарування, його переслідують марення, тому він вирішує покинути світ і пізнати іншу реальність: “Заснути вже, схилити палаючу, без меж утомлену голову на нірвани лоно...” [7, с.380]. Нірвана – це стан переходу в абсолютну пустоту, небуття, спокій [8, с.81]. Ліричний герой П.Карманського також переживає момент очікування, його душа шукає спокій: “На вічний сон. Лиш бовкнуть дзвони і всі полишуть” [5, 36]. Отже, ліричний герой К.Тетмаєра прагне досягнути стан нірвани, а П.Карманського – заснути вічним сном, проте мета в них одна – залишити реальний світ і віднайти спокій.

У процесі типологічного аналізу поезій К.Тетмаєра та П.Карманського встановлено, що для творчої манери обох письменників характерні настрої безнадії, розчарування, неспокою. Якщо душа ліричного героя творів К.Тетмаєра знаходить спочинок у нірвані, то душа героя лірики П.Карманського очікує на вічний сон, тобто на вічне життя після фізичної смерті. Герой П.Карманського більш життєствердний у надії на продовження буття душі після смерті, натомість у К.Тетмаєра є прагнення насолоди, яка має земний кінець.

1. Будний В. В. Порівняльне літературознавство : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Василь Будний, Микола Ільницький. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – 430 с.
2. Карманський П. “Ой люлі, смутку...” / Петро Карманський. – Ужгород : Карпатський край, 1996. – 416 с. – (Поличка “Карпатського краю”).
3. Нахлік Я. Ю. Топос персоніфікованої душі у поезії Молодої Польщі та “Молодої Музи” (Мотив мандрівки) / Я. Ю. Нахлік // Актуальні проблеми слов’янської філології. – 2007. – Вип. XXIII. – С. 116–123.
4. Пахаренко В. І. Модернізм (кін. ХІХ – ХХ ст.) / В. І. Пахаренко // Основи теорії літератури : навч.-метод. посіб. – К., 2009. – С. 210–211.
5. Поети “Молодої музи” / упоряд., авт. передм. М. М. Ільницький. – К., 2006. – 641 с.
6. Сухомлинов О. М. “Молода Польща” як антипозитивістська альтернатива: специфіка еволюції літературного процесу / О. М. Сухомлинов // Актуальні проблеми слов’янської філології. – Ніжин, 2007. – С. 143–148.
7. Przerwa-Tetmajer K. Poezje / Kazimierz Przerwa-Tetmajer. – Warszawa : PIW, 1980. – 1209 s.
8. Weiss T. Młoda Polska. Wydanie czwarte / T. Weiss. – Warszawa : Wydawnictwa szkolne i pedagogiczne, 1993. – 303 s.

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ НОМІНАТИВНОГО ГНІЗДА “ОТЧИЗНА – Р?ДИНА – БАТЬКІВЩИНА” У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ СХІДНИХ СЛОВ’ЯН (XI–XIX ст.)

Дяків Тетяна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Мельник Я.Г.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мовна картина світу являє собою складову когнітивної лінгвістики, яка маніфестує уявлення людини про світ, її відносини з навколишньою дійсністю. Носіями мовної картини світу є людина-індивід або ж група людей, які розмовляють однією мовою та вважають її рідною. Соціологічний компонент посідає чільне місце в мовній моделі світу. Вплив соціальних зрушень, змін та еволюцій на формування мовної картини світу є беззаперечним і культурно інформативним. Тому дослідження в цій галузі перспективні та багатообіцяючі.

Розглянуті лексичні одиниці (“отчизна”, “отчина”, “вотчина”, “р?дина”, “батьківщ?на”, “б?тьківщина”) репрезентують характер відносин мови та суспільства, указують на його неоднозначність, своєрідність. Лексема “отчизна” в XII–XVIII ст. експлікує дещо іншу понятійну зону в зіставленні з аналогічним семантичним простором кінця XX ст. Її домінантною семантичною ознакою є “спадок від батька”. Надалі, унаслідок соціальних зрушень слово “отчизна” втрачає зв’язок із семою ‘спадок’ й успадковує лише сему ‘батьківство, рід’, позначаючи “місце народження кого-небудь”. В українській мові його еквівалентом є лексема “вітчизна”, лексичне значення якої збігається з вищеподаним.

У сучасній як російській, так й українській мові вживання слів “отчина” і “вотчина” є обмеженим. Процес десемантизації лексеми “отчина” і “вотчина” безпосередньо пов’язаний із процесом зникнення відповідної суспільної реалії, яку позначало це слово. Первинним є тлумачення поняття “отчина” як “вітчизна, батьківщ?на”, на відміну від лексеми “отчизна”, яка початково позначала “спадщину після батька”. Надалі цей компонент слова “отчина” дещо нівелюється, а значення “спадок від батька” стає основним. Цікаво, що ця семантична складова була домінуючою в лексемі “отчизна”, а потім змістилася на периферію.

Поряд зі словом “отчизна” вживається його синонім у сучасній російській мові “р?дина”. Не менш важливо врахувати, що поява лексеми “р?дина” є явищем більш пізнім, яке датується кінцем XVI – початком XVII століть. “Родина” тлумачилась як “місце, де народився хто-небудь”. Походить ця лексема від багатозначного слова “род” (“родь”), одним із значень якого було “народження”. Спорідненою із зазначеною лексемою в українській мові є лексема “род?на”, семантична структура якої більш віддалена від семантичного компонента слова “р?дина”.

Слова “батьківщ?на” і “б?тьківщина”, які функціонують у сучасній українській мові, є явищем пізнішим, ніж лексема “р?дина”, хоча походять від слова “батько”, наявність якого підтверджена ще в праслов’янській мові. Слід

зазначити, що як лексема “батьківщина”, так і лексема “родина” не має еквівалентів у російській (щодо першої лексеми) та українській (щодо другої лексеми) мовах. Це свідчить про формування вказаних лексем на тому етапі розвитку як російської, так й української мови, коли вони відділилися від спільної мови східних слов’ян, що теж, до речі, пов’язано із соціальними процесами, такими як розмежування територій, переселення слов’ян, поділ влади тощо.

Таким чином, розглянувши лексеми номінативного гнізда “отчизна – родина”, слід відзначити роль еволюції як соціальної сфери, так і суспільної самосвідомості у формуванні мовної картини світу. Можна зробити висновок, що соціолінгвістичний компонент мовної картини світу є її ваговою складовою, оскільки суспільство – це те середовище, у якому людина перебуває постійно й у якому формується її мовна картина світу. Також варто зазначити, що тексти – словникові статті й літописні тексти не відбивають поняття широкого загалу населення, а, очевидно, ментально-світоглядні параметри соціумів, які знаходилися на вищому ієрархічному щаблі, біля витоків текстотворення. Та за будь-яких обставин процес формування в ментально-світоглядному просторі східних слов’ян понятійної структури, яка співвідноситься з категоріями “рід”, “батьківство”, “батьківщина”, “приналежність до роду”, “приналежність до географічного простору” та ін., висвітлюється під час аналізу як лексикографічного, так і літературно-літописного матеріалу. Результатом запропонованої розвідки є й експлікація хронологічних параметрів формування та еволюції семантичних і ментально-понятійних зон, що, у свою чергу, є стратифікацією східнослов’янської моделі світу.

1. Гончарова Н. Н. Языковая картина мира как объект лингвистического описания / Н. Н. Гончарова // Известия ТулГУ. Гуманитарные науки. – 2012. – № 2. – С. 396–405.
2. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – 3-е изд., испр. – М. : КДУ, 2011. – 350 с.
3. Мельник Я. Г. Субъективность как языковая категория / Я. Г. Мельник. – Ивано-Франковск, 1997. – 128 с.
4. Словарь Академии Российской : в 6 т. – С. Пб. : Императорская Академия Наук, 1789.
5. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. – К. : Наукова думка, 1977.
6. Срезневский И. И. Материалы для словаря древне-русского языка по письменным памятникам : у 3 т. / И. И. Срезневский. – С. Пб. : Императорская Академия Наук, 1893.

НЕЙРОЛИНГВИСТИЧЕСКОЕ ПРОГРАММИРОВАНИЕ В ДИСКУРСЕ РУССКОЙ НАРОДНОЙ СКАЗКИ

Закарян Ирина,
V курс, Институт филологии.
Научный руководитель – Мельник Я.Г.,
кандидат филологических наук, доцент.

В статье поднимается вопрос о нейролингвистическом программировании – (НЛП) как научной дисциплине, которая возникла на стыке психологии, культурологии, социологии и лингвистики. НЛП обеспечивает специальными знаниями и приемами современную научную деятельность, включая язык и литературу (в частности тексты русских народных сказок). Эти знания и приемы используются для точного, целевого воздействия на групповое (коллективное) и индивидуальное (личное) сознание и поведение людей, начиная с детских лет.

В большом словосочетании “нейролингвистическое программирование” скрыты три компонента. Любое поведение зачастую базируется на достоверной информации от органов чувств (отсюда и частица “нейро”); о том, что язык мы используем для упорядочивания наших мыслей и чувств, а по речи человека (в тексте – героя) можно определить полную и внутреннюю картину мира в его сознании (отсюда “лингвистическое”), а также о том, что возможно уложить свои мысли и поступки именно таким образом, чтобы в конце получить нужные результаты (вот и “программирование”) [2, с.45].

НЛП в лингвистическом аспекте существует для моделирования коммуникации. Несет в себе вполне реальные и действенные методы, технологии и техники, с которыми работают специалисты и в области языкознания. НЛП – комплексная технология. Она “растворена” в языковых средствах реализации, имея суггестивное воздействие.

Однако методы НЛП, опираясь на комплексный анализ коммуникации и учитывая языковую суггестогенность, способствуют выявлению универсальных тенденций, присущих интерактивному общению, и их вариативных особенностей в национальной динамике, что открывает новые пути синтеза и анализа в области языкознания [3, с.17].

Субъекты коммуникации: адресант (говорящий/пишущий, передающая инстанция, генератор информации, отправитель) и адресат (слушающий/читающий, принимающая инстанция, “потребитель” информации, воспринимающий, реципиент, получатель, реагент).

НЛП основывается на идее того, что сознание и язык индивидуума формируют картину его мировосприятия, и это восприятие, и поведение можно изменить с помощью различных техник. В нейролингвистическом программировании интерес представляет то, как отдельный человек мыслит и переживает окружающий мир [5, с.35].

Языковыми средствами реализации нейролингвистического программирования являются: **молитвы, заклинания, наговоры, проклятия, долженст-**

вования, напутствия, повеления, приказы, просьбы, намерения, обещания, запреты, угрозы, предвещения, убеждения, обманы, имитации, комплементы, похвалы, клятвы и т. д. [5, с.93].

Именно поэтому в технике НЛП используются сказки – это готовые сюжеты, которые человек усваивает с детства без критической оценки, так как в этом возрасте еще не развито критическое мышление, и воспроизводит их сценарии в словесной или поведенческой форме на протяжении всей жизни. Если же в технике НЛП используются отдельные слова, то это должны быть ключевые слова в формировании определенного фрейма, ведь **сказка строится по определенным программам (фреймам). Носителем программы становится персонаж**, но она также переносится на плоскость сознания текстового реципиента. В этом проявляется главная функция НЛП как формы и модели воздействия на окружающий мир.

В действиях и поступках сказочных героев противопоставляются: трудолюбие – ленивости, добро – злу, храбрость – трусости и т. д. Речь идет о том, как строить свою жизнь и как добиться успеха, как найти свою любовь и научиться слушать своё сердце [4, с.56].

Таким образом, исходя из вышесказанного, мы понимаем сущность концепции НЛП, в которой заключаются формы и стереотипы, или “программы”, получающие развитие благодаря взаимодействию между мозгом (“нейро”), языком (“лингвистическое”) и человеческой реальностью. Сказка в системе НЛП изначально закладывает программу, суть которой – это **“модель счастливого конца”**.

Проведенное исследование выявило, что текст русской народной сказки, с точки зрения НЛП, существует в двух проекциях (общей и частной) и в двух ситуациях. Общая ситуация создается автором сказки (то есть народом) и ее читателем. В общей проекции сказка функционирует как эпическое произведение, знакомящее читателя с древними традициями формирования русского фольклора. Во второй частной проекции, возникающей на фоне общего, создаются устойчивые, фиксированные коммуникативные ситуации, во главе которых различается лицо требующее, просящее от другого лица выполнения определенных условий. Именно поэтому основной модальностью текста сказки оказывается побудительность. В нашем исследовании основное внимание было сосредоточено на частной проекции. В этом плане существует социальная и психологическая характеристика лица, отдающего приказание или выражающего просьбу или дающего совет другому лицу, призванному исполнять пожелание. В тексте оно реализуется четырьмя способами:

- комментарии, реплика диалога;
- указание на речь;
- вставное замечание о поведении персонажа находится в реплике диалога;
- предложение с косвенной речью.

Лингвистический анализ показал принципиально важную для реализации коммуникативных целей взаимозависимость речевого действия, реализующего

его текста и коммуникативной ситуации. Кроме этого определены положительные и отрицательные параметры НЛП (флексивные свойства, деструктивные программы), которые имплицитно инфицируют и программируют сознание ребенка и человека вообще на ирреальные формы бытия. Таким образом, определяется отрицательная функция сказки в формировании картины мира и сознания языковой личности.

1. Алефиренко Н. Ф. Поэтическая энергия слова / Н. Ф. Алефиренко // Синергетика языка, сознания и культуры. – М. : Academia, 2002. – 391 с.
2. Баксанский О. Е., Кучер Е. Н. Нейролингвистическое программирование как практическая область когнитивных наук / О. Е. Баксанский, Е. Н. Кучер // Вопросы философии. – 2005. – № 1. – С. 45–67.
3. Белянин В. П. Нейролингвистическое программирование и обучение иностранным языкам / В. П. Белянин // Teaching Foreign Languages in the Age of Globalization. – International Conference. Taipei, Taiwan, R.O.C., April, 2000. – С. 17–36.
4. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – С. 56–68.
5. Ковалевська Т. Ю. Комуникативні аспекти нейролінгвістичного програмування / Т. Ю. Ковалевська. – Одеса : Астропринт, 2001. – С. 35–105.
6. Урысон Е. В. Языковая картина мира. Обиходные представления (модель восприятия в русском языке) / Е. В. Урысон // Вопросы языкознания. – 1998. – № 2. – 318 с.

ЛІНГВАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЖАНРІВ ЕПІСТОЛЯРІЮ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Легуняк Мирослава,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Ковальчук М.П.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Аналіз літературознавчих і мовознавчих досліджень приватної кореспонденції Ольги Кобилянської дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі недостатньо опрацьовано еволюцію її епістолярію, мало є праць, які б базувалися на глибокому розгляді теоретичного та текстового матеріалу з погляду мовних ознак на різних структурних рівнях. Окремі дослідження, присвячені зазначеній темі, лише фрагментарно висвітлюють цю проблему в контексті літературознавчих аспектів [1; 2; 4]. З огляду на це, у пропонованій розвідці акцентуємо увагу на описі окремих мовних особливостей листування Ольги Кобилянської. Розглянемо окремі мовні ознаки епістолярію письменниці.

Стосовно мовного оформлення в листах Кобилянської важливими ознаками, які репрезентують епістолярний текст, є: широке використання в кличній формі звертань (*Високоповажний пане! Ласковий пане! Добрий товаришу мій! Високоповажний пане доктор! Пане Стефанік! Христос Воскрес! Високоповажна пані! Дороженька моя! Дорога Мавочко моя! Дорога і високоповажна пані! Високоповажна добродійко наша! Дорогий Хтосічку!*); наявність традиційних форм на початку й у кінці послання (*перепрошую дуже, передусім*

перепрошую, даруйте, що звертаюся з просьбою, все одержала і сердечно дякую, урадував мене Ваш лист, Ваш лист дістала я: поки що здоровлю Вас щиро, здоровлю Вас щиро, дай Боже, будьте здорові, з глибоким поважаням, цілую Вас всіх, здоровлю Вас щиро); у тексті – особливих словосполучень з дієсловами наказового способу, різноманітних побажань, вітань: я буду писати, але й ти читай, їдьте і сидіть там якнайдовше, та й пишійть завчасу туди, що поїдете, як можливо – напишіть, в котрих днях більш-менш будете в Чернівцях (з листів до Маковея, Стефаніка, Петко Тодорова); невимушеність у доборі мовних засобів: Тут, у Києві, кожний може переконатися, що українці були і що вони мають право бути і в майбутньому – на кожному праці стільки історії... (із листів до батьків); безпосередність у вираженні емоцій (я брала кожне речення на слух, щоби виходило музикально, я важила словами); граматичні конструкції й лексичне наповнення властиві усному розмовному мовленню: здоровлю чисто сердечно Вас і високоповажну пані Вашу, і пишуся з глибоким поважанням і приязню (з листа до М.Коцюбинського від 30.08.1903 р.), давно було се, як були ми ще молоді, як одного року перебувала я під час ферій у селі Белелуї (з листа до В.Стефаніка від квітня 1931 року).

У щоденниках письменниці яскраво постає середовище, у якому живе авторка, внутрішній світ її. Наприклад: *“У мене затишно на душі. На землі білий сніг ... В таких вечорах шириться стільки чистоти й величі, що душа мусить в білий цвіт перемінитися ... Моє серце, де народилася любов, – теж багряне небо...”* Ці речення мають ознаки тексту. Зв’язність речень відбуваються на різних рівнях, а саме – на рівні слова, речення, окремих його фрагментів. Внутрішній зв’язок тексту здійснюється за рахунок підібраних слів і художніх тропів (метафора “затишно”, “перемінитися”), фрагментів речення (*На землі білий сніг ...*). Речення несуть емоційне навантаження. На жаль, в українській лінгвістиці ще не досить вивчений й описаний жанр щоденника.

Для глибокого розкриття викладеної думки адресант уміло, доцільно, вдало використовує прості поширені, складні речення, художні засоби, наступність у викладі думки. Наприклад: *“...Київ – місто чудове, розташоване високо над Дніпром, собори (церкви) тут європейської краси, хліба тут, такі простори, такі стени; а селяни мало що мають; села їхні малі і бідні; та земля належить панам...”*

Наприклад, у листі до Юрія Гордійчука з Вижниці читаємо: *“Прагну ще раз поглянути на ті наші блакитні гори, на ту сріблясту, вічнозелену смереку, побачити гірських людей на їх кониках, почути шепіт гірського потоку, натішитися буйною природою, наслухатися доволі оповідань наших горян...”*

Цей лист – інтонаційно й структурно завершене односкладне просте речення, ускладнене однорідними головними й другорядними членами речення (присудки: прагну поглянути, побачити, почути, натішитися, наслухатися; додатки: гори, смереку, людей, шепіт, потоку, оповідань, горян; означення: блакитні, сріблясту, вічнозелену, гірських, гірського, буйного, наших). Загалом епістолярій Ольги Кобилянської є цінним матеріалом різноаспектних мовознавчих досліджень. Беручи до уваги багате використання різноманітних мов-

них засобів у текстах листів та щоденників Ольги Кобилянської, слід урахувати необхідність подальшого цілісного дослідження епістолярної частини творчої спадщини видатної письменниці з погляду різних мовних аспектів.

1. Баран Є. Леся Українка і Ольга Кобилянська: діалог культур (на матеріалі епістолярію письменниць) [Електронний ресурс] / Є. Баран. – Режим доступу : <http://www.archive.nbuv.gov.ua>
2. Гладкий В. Листи письменників / В. Гладкий // Українське літературознавство. – Л., 1970. – Т. 8. – С. 13–17.
3. Кобилянська О. Твори : в 5 т. / О. Кобилянська – К. : Держлітвидав України, 1963 . – Т. 5. – 650 с.
4. Мазоха Г. С. Жанрово-стильові модифікації українського письменницького епістолярію другої половини ХХ ст. століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.01.01 – українська література [Електронний ресурс] / Г. С. Мазоха. – К., 2007. – 25 с. – Режим доступу : <http://www.br.com.ua>.

АРХЕТИП ЧАСУ В ПОЕЗІЇ ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ

Лесів Надія,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Спатар І.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

В.Шимборська – польська поетеса, лауреат Нобелівської премії 1996 року. У більшості її поезій простежується багатогранна художньо-умовна ігрова суть, філософічна глибина.

Зображення невпинного плину життя в поезії В.Шимборської досягається завдяки несподіваному сприйняттю часу. Час оприявнюється у звичних категоріях минулого, теперішнього й майбутнього, але в дивовижному переплетенні: погляд із майбутнього в минуле чи навпаки стає одкровенням. У В.Шимборської архетип часу став об'єктом художнього осмислення, стимулом її мовотворчих креацій. Коротка мить і довші часові відтинки – година, доба, сторіччя та безмежна вічність – увійшли до структури кількох її образотворчих антитез. На основі проведеного аналізу низки поезій “Листи померлих”, “Реабілітація”, “Музей”, “Розмова з каменем”, “Надмір” та ін. виділено такі образотворчі антитези: *мить і вічність, час і кохання, час і мистецтво*. Запропонована в поезії антитеза – *мить і вічність* – здобуває в польської поетеси значення “життя і небуття”. Концепт вічності спостерігаємо у вірші “Реабілітація”, де його дано у вимірах пам'яті: “Померлих вічність триває доти, доки їм пам'яттю платять. Непевна валюта. І дня не знати, щоб хтось цієї вічності не втратив” [3, с.22]. Образ породжений трансформацією усталеної формули “вічна пам'ять полеглим”. Поняття вічності моделюється поки що в межах людського життя. Але вже в поезії “Музей” спостерігаємо, як вічність виводиться за ці межі: бо “у музеї через брак вічності нагромаджено десять тисяч старих речей ... Є тарілки, та немає апетиту, є мечі, а де ж гнів?” – так

починається вірш, із чого метонімічно випливає, що бракує людини. Весь подальший контекст актуалізує протиставлення людського життя і життя речей. У поетиці В. Шимборської речі ближчі до вічності, ніж люди. Нестандартним є те, що часові постійно шукається протиставлення. “Час – всесильний володар, якому люди, однак, не бажають підкорятися” [3, с.51]. Цей інваріантний образ характерний для двох образотворчих парадигм: час і кохання, час і мистецтво. Час і кохання зіставлені (“Маленьке оголошення”), у деяких поезія, протиставлені (“Четверта удосвіта”), час постає як тло для перипетій кохання (“На вавилонській вежі”). Час виявляється безсилим перед владою кохання. Зрештою, удається авторці зобразити й застиглий час у поезії “Пейзаж”, де під пензлем старого майстра зупинена весняна мить засобами живопису. Своєрідний архетип часу, оживлений в образі зверхньої археології, котра стоїть над усім смертним і тлінним, засвідчує власну всевладність і безсилість людини. Єдине, чого не може прочитати археологія і чого не знищить час, – це “смішний папірець із літерками” [3, с.67]. Саме це невміння зрозуміти, що ж таке та поезія, залишає надію на недосяжність і невразливість людської душі для часу, бо поезія – це те, що не перетворюється на “пласт землі і запах кіптяви” [3, с.68]. Безсилість часу перед поезією, а отже, мистецтвом, людиною і її душею, робить їх непідвладними смерті.

Отож архетип часу реалізується у філософській ліриці поетеси через антитези, представляє нам креації часу в межах людського буття й поза його межами – координатах інобуттів і навіть у координатах Всесвіту.

1. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство : [посібник] / Н. Зборовська. – К. : Академвидав, 2003. – 392 с.
2. Мелетинский Е. Аналитическая психология и проблема происхождения архетипических сюжетов / Е. Мелетинский // Вопросы философии. – 1991. – № 10. – С. 34–39.
3. Шимборська В. Вибрані поезії та есеї / Віслава Шимборська ; пер. з пол. Я. Сенчишин. – Львів : Літопис, 2001. – 224 с.

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В “НАРИСІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ” ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА

Луцька Зоряна,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Пена Л.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Термінологія є неподільною частиною кожної наукової галузі. У ній відображаються функціонування мови на різних етапах її формування, історичний розвиток держави, вплив інших мов тощо. Становлення мовознавчої термінології позначене впливом праць визначних лінгвістів, до яких, зокрема, належить Ю.Шевельов. У “Нарисі сучасної української літературної мови” учений описує українську літературну мову як систему в усьому багатстві її

стилістичних варіантів, а також виявляє власну позицію щодо мовного нормування.

Лінгвістичні терміни, які використовує Ю.Шевельов у своїй праці, за формою можна поділити на однослівні та багатослівні (термінологічні сполучення). До однослівних належать, зокрема, такі: *синтакса, гомонім, архаїзм, неологізм, діалектизм, евфемізм, церковнослов'янїзм, афіксація, синонім, підмет, присудок, узгодження, керування, прилягання, прикладка, іменник, дієслово, прикметник, займенник, числівник, прислівник, дієприкметник, дієприслівник, прийменник, сполучник, частка, вигук, риска, крапка, відповідник, цитата, закінчення, звук, фонема, афrikата, дифтонг, асиміляція, дисиміляція*. Серед багатослівних термінологічних сполучень найчастіше трапляються двослівні: *синонімічне гніздо, головна пара, нульовий (називний) відмінок, родовий відмінок, давальний відмінок, знахідний відмінок, орудний відмінок, місцевий відмінок, клична форма, перша відміна, друга відміна, третя відміна, тверда група, м'яка група, мішана група, присудкове слово, "фіктивний" підмет, узагальнена особовість, сумарне слово*. До термінологічних словосполучень належать: *граматично ірелевантні форми, синтаксичні фігури недоговорення, граматичний контакт слів, нульове дієслово говорення, множина авторської скромності*.

Більшість термінів у праці збігається з уже усталеними в сучасному мовознавстві: *наголос, звук (голосний, приголосний), корінь, закінчення, основа слова, асиміляція, неологізм, архаїзм, афіксація, абрєвіація, інтонація, діалектизм, евфемізм, синонім, словосполучення, калька, анафора, лексика, цитата, предикація, речення, підмет, присудок, узгодження, керування, прилягання, підрядне речення, дієприслівниковий зворот, прикладка, рід (чоловічий, жіночий, середній), назви частин мови (іменник, прикметник, займенник, числівник, дієслово, прислівник, сполучник, прийменник, частка, вигук), відміни іменників (перша, друга, третя), назви числових форм (однина, множина)*.

Деякі терміни Ю.Шевельова відрізняються від сучасних звуковим оформленням. Відмінності між термінами полягають у наявності початкового протетичного [г] (*гомонім*); у використанні епентетичного приголосного [й] між голосними (*соціятивний підмет, соціяльний діалектизм, територіяльний діалектизм, матеріальна дієслівна зв'язка, синтаксичні фігури діалогізації, варіації афективності, скорот ініціяльний, адвербіялізація*) і між приголосними після [л] (*паляталізація, лябіялізація*); у пом'якшенні звука [л] за допомогою м'якого знака (*історичний кольорит, польонізм*); у заміні звуків [й] та [ў] на [в] (*неутральний лексичний фонд, павза*), а також звука [ф] на [т] (*анаколют, ортоенія*). Відрізняються від сучасних також такі терміни, як: *значеневий зв'язок (значеннєвий зв'язок), зв'язана мова (зв'язна мова), субстантивізація (субстантивація), синтеза (синтез), синтакса (синтаксис)*.

До термінів, які на сучасному етапі розвитку мови не вживаються й повністю замінилися іншими, належать: *головна пара* (граматична основа), *чуже слово* (іншомовне слово), *принатурення* (приспосовування), *розділка* (дефіс), *риска* (тире), *сумарне слово* (узагальнювальне слово), *однорядні члени*

речення (однорідні члени речення), *скорот* (скорочене слово), *показник –ся* (постфікс –ся), *додаток до речення* (уточнювальний член речення).

Префікс Ю.Шевельов називає двома термінами: *префікс* і *приросток*, надаючи перевагу другому. На позначення суфікса вчений подає також два терміни: *наросток* і *суфікс*, але в подальшому аналізі використовує лише перший. Учений виділяє *стертий* і *мертвий наростки*: “Є серед іменникових наростків *стерті наростки*: вони виділяються як окрема частина слова, як наросток, але з фактів сучасної мови вже не можна сказати, якого значення надає цей наросток словам, у яких він ужитий” [2, с.242]; “Є серед іменникових наростків *мертві*, що вже не виділяються як окрема значуща частина слова” [2, с.242].

Кличний відмінок Ю.Шевельов іменує *кличною формою*, вважаючи, що назва відмінок є недоречною: “Саме через те, що звертання граматично стоїть поза реченням, і недоцільно називати *кличну форму* відмінком: відмінок бо показує форму припасування іменника до речення, а тут маємо якраз протилежне – виводження іменника поза межі речення” [2, с.201]. Недоречним учений вважає і термін *складне речення*, наголошуючи на доцільності його заміни: “Речення, зв’язані між собою в одну цілість...творюють собою єдність, яка має в граматиці назву складного речення. Назва ця не дуже вдала, бо тут власне, йдеться не про речення, а про систему речень. Це так само, як коли б, приміром, будинок, що складається з кількох квартир, зв’язаних між собою сходами, назвати складною квартирою. Доцільніше було б назвати цю систему речень складним цілим або якимось інакше” [2, с.132]. Однак упроваджувати новий термін автор відмовляється: “Але, щоб не впроваджувати нового терміну, будемо користуватися старим традиційним, пам’ятаючи про його умовність” [2, с.132].

Деякі терміни в Юрія Шевельова вжиті в лапках: “*авторське пояснення*”, “*власне пряма мова*”, “*фіктивний*” *підмет*. Таке вживання на сучасному етапі є порушенням норми. “Причиною таких порушень є вплив загальнонародної мови, який відчуває автор тексту, коли використовує загальнонародні слова в переносному значенні. У результаті, щоб підкреслити непряме значення слова, виділити конкретний термін чи слово в тексті, автор подає його в лапках” [1, с.5].

Отож термінологія в “Нарисі сучасної української літературної мови” представлена якісно й повно. Вона відбиває стан мовознавства на певному етапі його розвитку, що дає змогу аналізувати й оцінювати його із сучасного погляду.

1. Колесникова І. Проблема норми в термінології / Ірина Колесникова // Українська мова та література. – 2003. – № 19. – С. 3–7.
2. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947–1953) // Юрій Шевельов. – К. : Темпора, 2012. – 664 с.

МІФОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ В РОМАНІ ІЗАБЕЛИ ФІЛІПЯК “АБСОЛЮТНА АМНЕЗІЯ”

Максимів Ярослава,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Спатар І.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Постмодерна проза ХХІ століття відзначається міфологічною спрямованістю художнього мислення. Звернулася до міфології й сучасна польська письменниця І.Філіп'як у романі “Абсолютна амнезія”. Своє ставлення до міфу авторка також висловила у критичній праці “Красне письменство для молодих панянок”, де наголосила на важливості міфу у творчості та житті людини й підкреслила, що цей взірць красногo письменства “належить не тільки кожному з нас, а загалом всім людям, адже саме в ньому ми можемо отримати відповіді на питання, які нас хвилюють” (Переклад книги І.Філіп'як “Красне письменство для молодих панянок” наш. – М. Я.) [3, с.132].

Сукупність міфологічних образів “Абсолютної амнезії” створює інший вимір, у якому перебувають герої. За допомогою міфу розкриваються відносини героїв, конструюються події, показані думки й наміри персонажів, без міфу немає розуміння багатьох подій.

Авторка звертається до фольклорної, біблійної й античної міфологічної традицій, але найбільш важливими є античні міфологічні образи. І.Філіп'як зображує богів і героїв грецької та римської міфології, які переплітаються з реальними персонажами (Секретар і його дружина, Маріанна, Парка), біблійними образами (Непорочна, яка є водночас Клітемнестрою) й утворюють синкретичні сполучення (Фенікс-Іфігенія). Кожен з них функціонує у творі по-своєму: деякі є наскрізними (Фенікс, Іфігенія, Агамемнон, Клітемнестра), інші з'являються в романі епізодично чи одноразово (Ахілл, Артеміда, Грації, Орест). Частина з них є дійовими особами, які не мають прототипу у творі (Орест, Парка), інші стають міфологічними відповідниками героїв (Агамемнон, Іфігенія, Клітемнестра) або використані як літературні тропи (Ахілл, Грації, Едіп, Електра). Часто відносини між героями розуміємо за допомогою міфу, наприклад, життя родини Секретаря розкривається через міф про Агамемнона, а переживання Маріанни зображені за допомогою образу Іфігенії.

Іфігенія – центральний міфологічний образ роману. Вона є прототипом Маріанни й з'являється поряд з іще однією іпостассю дівчини – Беатріче. Іфігенія у творі відрізняється від традиційного міфу та найвідоміших його інтерпретацій (Есхіла, Ж.Расіна, Й.Гете, Лесі Українки). Цей образ у романі, як і за міфологічною традицією, символізує жертвність, але патріотична основа жертви нівелюється.

Міфологічні образи впливають на структуру твору. Беручи до уваги головних героїв, виділяємо три частини роману. У першій зображено Маріанну та її родину, що представлена також як родина Агамемнона, у другій – головною героїнею є полоністка Лісяк, у третій – Парка.

Отже, за допомогою міфів розкриваються образи героїв твору, їхні відносини, вони допомагають зрозуміти події та відтворити внутрішній світ переживань. Міфологічні образи взаємодіють з реальними персонажами, біблійними й іншими міфологічними образами, частина з них є героями роману, а інші використовуються як літературні тропи. Міфологічні образи впливають і на структуру твору, ділячи його на три частини. Табуйовані та замовчувані теми реалізуються виключно через міф, тому його значення в романі є значним, а використання необхідне в контексті сюжету.

1. Винар С. Комунікативне перекодування міфологічного образу (на прикладі Іфігенії) / С. Винар // Іноземна філологія. – 2010. – Вип. 122. – С. 64–70.
2. Filipiak I. Absolutna amnezja / I. Filipiak. – Poznań : Obserwator, 1995. – 117 s.
3. Filipiak I. Twórcze pisanie dla młodych panien / I. Filipiak. – Gdańsk : Tower Press, 2000. – 155 s.

БОЙКІВСЬКІ ДІАЛЕКТНІ РИСИ В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ (на матеріалі прози Юрія Кміта)

Масляк Ольга,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Грещук В.В.,
доктор філологічних наук, професор.

Оповідна манера, що яскраво виражена у творчості Юрія Кміта, є складовою його індивідуального авторського стилю та чинником активного вживання діалектної лексики. Автор, носій бойківського говору, виявляє високу майстерність у використанні діалектизмів, які вдало вводить у канву своїх художніх творів. Звісно, застосування діалектних слів “становить відступ від ... норм літератури зі стилістичною настановою” [6, с.151], оскільки вони – потужний засіб експресії: таке слово “ ... в словнику – це літературне слово з територіальним і письменницьким «портретом», а в тексті – це стилема, експресема, засіб художньо-образної конкретизації” [6, с.154].

Детальний аналіз мови художніх творів Юрія Кміта дає підстави виділити такі бойківські діалектні фонетичні риси: у бойківському говорі, крім загальноукраїнського рефлекса [i], вимовляють [и] в ненаголошеній позиції (*нихто 'ніхто', нічого 'нічого', хиба 'хіба', зи 'зі', вичьирь 'вечір', очьи 'очі'*); звуки [o], [e] переходять в [i] в історично нових закритих складах і за аналогією у відкритих, де цього переходу немає в літературній мові (*Біг 'Бог', післати 'послати', підраний 'подраний', війна 'війна', пріє 'проп'є'*); на місці [i] вживають і після давніх ь та е й м'яких зубних приголосних (д, т, з, с, ц, л, н) (*старці, на станції, огні, на вазі, на споді*); на місці давнього [i] на початку слова виступає [и] (*иньші, интерциза, индики, интересувати*); початковий приголосний звук [х] часто виступає на місці [хв] (*хорий, хорота, хорувати, захоріла, хороба, захорувати, розхоріло ся*); приголосні перед пом'якшеними стають асимілятивно м'якими (*осьвятив, сьвіт, сьпівають, сьпізнаю, усьо,*

сьміют ся, осьмілило, сьвятої); засвідчена давня м'якість [р] у кінці слів і перед суфіксами й приголосними [к], [х] (*матірь, диберь, рянтищье, вичьирь, писарь, топірь*); водночас вживається диспаталізований [р] перед [а], [у] (*ратувати, ратунок, заратувати, вратувати*); характерною рисою для бойківського говору є архаїчна м'якість шиплячих, яка відбита в ньому послідовно (*нанашька, нибіжсьейка, пічь, вічьийка, припічьок, чьилюсти*).

Найхарактерніші морфологічні діалектні риси засвідчені такі: іменники І відміни, як й узгоджувані з ними прикметники, дієприкметники, займенники, у О. в. однини здебільшого мають стягнене закінчення **-ов, -ев** ("Єден має книгу під *пахов*, таку велику, а другий коновятко і кропило" (с.4)); назви осіб іменників II відміни ч. р. у Д. в. і М. в. однини виступають із закінчення **-ови**: "Я викоштыла ся на нього; два чи три рази мало ни втопила ся; *кухарови* в Лаврові якусь копу яєць дала, хату замела, води наносила" (с.190); іменникам II відміни в О. в. однини властиве закінчення **-ом, -ем (-єм)** ("Вже му передки підійшли, високі передки, видко, що спухли, бо потиснути *пальцьом*, робит ся ямка, губи ся лупят, язик гет згорів, так ся страшно дивит" (с.24)); уживаються здрібнілі іменники с. р. із суфіксом **-щ(а), (-чь(а))** ("Сеничьак виняв *флящья*" (с.26)); назви істот у З. в. набувають форм, омонімічних з Н. в., замість нормативних, що збігаються з Р. в. ("Забрала *Діти* і пішла по людях просити" (с.18); "– Маєте ще другі *діти*" (с.24)); енклітичні форми особових займенників (для займенника я форми мене – **ня**: "Припровадили *ня* над тоту яскиню, а ту таке гадя, ги крокви, порознімало пащы з печьерів" (с.5)); зафіксовані форми давноминулого умовного часу ("Бим бив мав якого дітвака..." (с.30)); досить поширені залишки перфекта у формах дієслів минулого часу, репрезентовані рефлексом колишнього дієприкметника минулого часу на **-ль** і фонетично видозміненими особовими формами дієслова бути, які фактично звелися до закінчень **-єм, -м** у 1 особі однини, **-єс, -їс, -с** у 2 особі однини, **-ємо** у 1 особі множини та **-сте** у 2 особі множини ("Тот ксендз сам мовив: Як ни буде ліпше, *абис* зновіль го привіз" (с.3); "*Вийшлисмо* в двирі, а ту всьо люди, оком ни мож зоздріти, всьо рівне, тільки голови чьорніют ся й кольишут ся... (с.7) тощо.

Мова новел збірки Ю.Кміта репрезентує бойківський говір у всій його багатогранності, що підтверджують виявлені й охарактеризовані бойківські фонетичні та морфологічні діалектні риси.

1. Грещук В. В. Південно-західні діалекти в українській художній мові : нарис [Текст] / В. В. Грещук, В. В. Грещук. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. – 309 с.
2. Кміт Ю. З гір / Ю. Кміт. – Львів, 1907. – 90 с.
3. Коць-Григорчук Л. Діалектні проблеми Бойківщини / Л. Коць-Григорчук // Український діалектологічний збірник. – К., 1997. – Кн. 3. – С. 119–132.
4. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – Ч. 1–2. – К., 1984.
5. Паламар І. Слово і діло о. Юрія Кміта [Електронний ресурс] / І. Паламар. – Режим доступу : www.anthropos.net.ua/jspui/.../3216/.../1-Ю.pdf.
6. Українська мова : Енциклопедія / [за ред. І.В. Муромцева]. – К. : Майстер-клас, 2011. – 400 с.

РЕЛІГІЙНІ ОНІМИ В СУЧАСНОМУ ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Михайлів Надія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Ципердюк О.Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Українська художня література й функціонування в ній релігійної лексики, у тому числі власних назв, уже привертала увагу мовознавців Ю.Брайло, Н.Каторож, А.Ковтун, Ю.Стежки, Л.Тихої та ін. Однак сакральні оніми в сучасній українській поезії кінця ХХ – початку ХХІ ст. ще не були предметом комплексного лінгвістичного аналізу. Мета дослідження – з'ясувати функціонально-семантичні особливості релігійних онімів у сучасному поетичному мовленні. Серед сакральних власних назв найбільше виявлено теонімів, на дослідженні яких ми й зосередимося.

Онім *Бог* є найчастотнішим серед аналізованих релігійних назв. Найбільше ця лексема трапляється у звертаннях, які підсилюють експресію й емоційність поетичного тексту, наприклад: “**Боже**, не ховай од мене задум – / надто непроглядна ця стіна” [6, с.163].

Бог – творець, що створив світ і керує ним та вчинками людей: “*Та знає: Бог* клепсидру переверне, / – і нижня чаша стане знов горішньою” [6, с.56]. Бог є втіленням великої любові, допомоги: “*Повіриш в те, що Бог* – завжди любов, / Коли пізнаєш лютий біль відрази” [5, с.103]. Теонім *Бог* актуалізує ядерну сему “володар”, а в останньому прикладі – периферійну сему “любов”. Бог – це й каральна сила за людські гріхи (активізується негативна сема “покара”): “*Коли в буття твоє, таке прекрасне, / вривається нещадний епілог, / вмирає щастя і багатство гасне, / скажи: “Я винен і карає Бог”*” [5, с.58].

Спостережено зміни в семантиці оніма *Бог* через уживання його поряд із лексемою *чорт* у складі антитези: “*А там, що Бог, що чорт, що фарисей? / На обрії – земля обітованна, / Попереду – позичений Мойсей*” [5, с.300]. Антоніми *Бог* і *чорт* зближено на основі актуалізації сем “надприродність”, “володар”, але теонім *Бог* утрачає своє позитивне значення “добро” у зіставленні з негативно забарвленими лексемами *чорт* (“зло”), *фарисей* (“богохульство”).

Вияв надії, побажання успіху репрезентують фразеологічні сполуки *дай Бог*, *Боже помози*, *з Богом*, *хвалити Бога*, ужиті з позитивною конотацією, наприклад: “*Але ж як це бездарно, бездарно! – / каратись такою любов’ю, / Що потоми стече – / і, дасть Бог, відійде до зими...*” [3, с.62].

На позначення Бога функціонують також синонімічні оніми-перифрази: *Господь*, *Господь Бог*, *Пан Бог*, *Творець*, *Всевишній*, *Владар*, *Вседержитель*, *Цар*, *Пан Отець*, *Отець Небесний*, *Цар Небесний*, *Владика Небесний* (“*Господи*, як збагнути міру добра та обід?” [6, с.152]; “– *Ось я, Отче Небесний*, – промовлю і я / над безоднями болю” [6, с.64]; “*Владико Небесний*, так зимно на сходах / царства Твого” [5, с.33]). В усіх випадках перифрази

функціонують у ролі молитовних звертань, що створює урочисто піднесене забарвлення.

Уживання оніма *Ісус* пов'язане з образом хреста, який служить яскравим засобом для розкриття таких імпліцитних символічних компонентів, “мучеництво”, “страждання”, “біль”: *“Послухай те, це муки серця мого / За муки ті, що витернів Ісус”* [4, с.20]. У сполучі ж *Христос Воскрес* реалізуються семи “радість”, “життєлюбство”: *“Жити – бо то найвища радість, / І не бери до голови / Чуюсь оскомину і задріть, / Христос воскрес – тому й живи!”* [5, с.288].

У вірші “Два Ісуси” І. Андрусяка маємо алюзивне змалювання святих осіб із старожитньої волинської ікони. У центрі – святий Миколай, ліворуч – дорослий Ісус, праворуч – Богородиця з маленьким Ісусом на руках: *“нарешиті можна нічому не дивуватися / нарешиті нарешиті можна нічому не дивуватися / зустрівши Їх чотирьох між ними два Ісуси / один ще Дитина у Матері на руках”* [1, с.96]. Онім *Ісус* у контексті має синоніми-оказіоналізми *Менший*, *Старший*: *“дивові не дивуються з дивом усе інакше / Менший просить з рук біжить наперед хоч далеко й / не забігає Старший сміється Йому / очима старшого брата / трохи уже сумними трішечки ледве-ледве”* [1, с.96].

На позначення Богородиці засвідчено ряд онімів, у тому числі й перифрази, які у відповідному контексті реалізують семи “заступництво”, “допомога”, наприклад: *Діва, Матір Господня, Марія, Благословенна в жонах, Пречиста Діва Марія, Пренепорочна і єдина Мати* (“*І слухала Благословенна в жонах / усю марноту нашого життя”* [6, с.45]; *“Пречиста Діво Маріє / Ти за нас Бога моли, / Щоб він скріпив нашу віру, / Щоб ми дійшли до мети”* [4, с.25]).

Актуалізація оніма *Богородиця* має й метонімічне утворення, пов'язане з перенесенням “особа – її зображення”: *“А коли все трапиться на землі, / ти завернеш таки до стайні / і встигнеш побачити, / як на скелі / проти сонця / павучок спітає / образ Богородиці”* [2, с.23].

Номінація *Марія* десакралізується за контрастного вживання з лексемами *відьма*, *грекня*: *“В блідім диму, поверх в'язниць і шкіній, / Поверх налиця впалої золи – / Вона. Марія. Відьма – і грекня! (І як його за ересь не вклекли)”* [3, с.93].

Мовознавчий аналіз засвідчує, що теоніми актуалізують як позитивні, так і негативні семи. Найбільше оніми функціонують як звертання в складі фразем та художніх засобів (антитеза, метафор), що створюють емоційну, стилістичну виразність. Водночас експресивність або іронія може супроводжуватися десакралізацією теонімів.

Сакральні оніми стають одним із важливих чинників творення художньої експресії, утілення мистецької концепції відображення дійсності й необхідним конструктивним елементом поетичної текстової тканини.

1. Андрусяк І. Книга трав, дерев і птахів / Іван Андрусяк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 112 с.
2. Герасим'юк В. Поет у повітрі / Василь Герасим'юк. – Л. : Кальварія, 2002. – 143 с.
3. Забужко О. Диригент останньої свічки : поезії / Оксана Забужко. – К. : Рад. письменник, 1990. – 143 с.

4. Слижук С. В долонях сердце вам несу : поезія / Стефанія Слижук. – Івано-Франківськ, 2007. – 320 с.
5. Томенчук Б. Німі громи / Богдан Томенчук. – Коломия : Вік, 2007. – 320 с.
6. Турелик Г. Здвиження : поезії / Галина Турелик. – Івано-Франківськ : Місто НВ. 2009. – 184 с.

СПОСОБИ ДІЄСЛОВА ЯК ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Мулярчук Наталія,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Шкурашівська Л.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Традиційна граматики налічує чотири способи дієслова: дійсний спосіб (l'indicatif), наказовий (l'impératif), умовний (le conditionnel і le subjonctif) [1, с.151].

Спосіб (фр. mode) – це форма дієслова, що показує відношення між дією, яка виражається дієсловом-присудком, і реальністю. Ці відносини встановлює мовець, який може виражати дію в трьох станах: як реальну, як наказ та як нереальну [2, с.402].

Дійсний спосіб займає центральне місце у вербальній системі французької мови, оскільки він єдиний володіє всіма категоріями дієслова. Це єдиний спосіб дієслова, який визнають усі лінгвісти, хоча деякі вважають, що його модальне значення є нейтральним [1, с.152]. Тобто l'indicatif як спосіб не показує відношення мовця до висловлюваного. У фразі “*La terre tourne autour du soleil*” [4, с.130] відношення мовця не проявляється. Проте роль l'indicatif полягає в розміщенні дії в певній часовій рамці, визначеній як реальна або ірреальна, правдива або “явно помилкова”.

У традиційній граматиці l'impératif розглядається як незалежний спосіб, який виражає наказ, прохання, заклик тощо. Наприклад: *Travaillez mieux! Passez-moi le sel!* [4, с.140]. Проте варто зазначити, що наказовий спосіб у французькій мові не має власного модального значення, його форми служать лише для передачі “емоційних і вольових намірів”. Це вербальна форма, яка спрямована на дію.

Однак усе ж одним із найбільш спірних питань, пов'язаних з граматичною категорією способу й проблемою модальності, слід визнати питання про conditionnel, так званий умовний спосіб у французькій мові. Він може виражати припущення: “*Il le ferait volontiers*” [5, с.320] або дію, що залежить від умови: “*S'il faisait beau, on irait se promener*” [5, с.257].

Що ж стосується le subjonctif, то він представляє дію як нереальну, виражає сумнів, судження, не констатує дію [3, с.87].

Він виражає дійсність (упевненість): “*Je sais qu'il viendra demain*” [3, с.89] і можливість (невпевненість, побажання): “*Je doute qu'il vienne demain; Je veux qu'il vienne demain*” [3, с.89].

Що ж до семантики *subjonctif*, то якщо одні вчені вважають, що він завжди виражає “психічну енергію” або “психічний динамізм”, то інші, навпаки, бачать у ньому формальний знак, який позбавлений значимості [1, с.154].

Отже, оскільки категорія модальності є так званою мовною універсалією, то вона знаходить своє вираження і на граматичному рівні мови, де передається за допомогою різних способів дієслова.

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / В. Г. Гак. – М. : Добросвет, 2004. – 862 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / под. ред. В. Н. Ярцевой. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 683 с.
3. Мусатов А. А. Глагольная форма *subjonctif* как средство выражения эпистемической модальности во французском языке и ее перевод на русский язык / А. А. Мусатов // Проблемы теории языка и переводоведения : сб. статей 35. – М. : Изд-во МГОУ, 2009. – С. 87–94.
4. Попович М. М. Теоретична граматика французької мови. Морфологія : навчальний посібник / М. М. Попович. – Чернівці : Букрек, 2010. – 288 с.
5. Pancol K. Les yeux jaunes des crocodiles / K. Pancol. – Paris, 2006. – 640 p.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ У МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі американської періодики)

Петрущак Яна,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Великорода Ю.М.,
кандидат філологічних наук, асистент.

Стереотипи відіграють важливу роль у житті людини: дають змогу вийти за обмежені географічні рамки, допомагають ефективно здобувати, організувати та володіти мінімальними знаннями в різних сферах; через стереотипи ми показуємо світу наші цінності та позиції.

Національні стереотипи найчастіше зустрічаються в художній літературі та публіцистичних текстах, створюючи образ певного національного характеру. В.Красних наголошує, що хоча часто наш особистий досвід може свідчити про зворотне: усе рівно під час розмови ми ніколи не назвемо людину, яка постійно запізнюється німцем, а романтично налаштованого юного філософа справжнім італійцем [1, с.204].

На когнітивному рівні національні стереотипи зберігаються як поняття й можуть виражатися лексемами в предикативній та атрибутивній функції. Вважаємо, що концептуальна метафора є одним з найефективніших методів імпліцитної репрезентації національних стереотипів у медійному дискурсі. Метафора використовує підсвідомі емоційні асоціації слів, цінності, які вкорінені в культурному знанні. Метафора в тексті мас-медіа привертає й утримує увагу читача; насичує текст виразними образами, що здатні довго утримуватись

у пам'яті; діє на асоціативне мислення, є засобом впливу на інтелектуальні й емоційні реакції адресата [2, с.30].

Так, у медійному дискурсі широкоживаним і досить ефективним засобом імпліцитної репрезентації національних стереотипів Франції є концептуальна метафора FRANCE IS LOVER.

У проаналізованих статтях за період 2012–2013 рр. концептуальна метафора FRANCE IS LOVER вербалізується через такі одиниці: ті, що стосуються теми кохання загалом: *love (3), to love (2), a romance (3), a couple, passion (3), a relationship (7), to kiss and make up*; які називають любовних партнерів: *a partner (2), a lover (2), the perfect suitor*; які номінують етапи розвитку романтичних стосунків: *to fall in love (2), to fall for somebody, to break up, to seduce somebody, a nasty divorce, to get married (2), marriage, to hook up with somebody, to get somebody into bed, a flirtation, to want somebody*.

У статті “*Europe Crisis: 'Bad Romance' on a Global Scale*” (TIME, June 18, 2012), у якій мова йде про економічну кризу в Європі, Європа зображена як закохана пара: “*Europe is like a couple that wasn't sure they wanted to get married...*” Франція ж зображується як коханка Німеччини: “*Germany, the thrifty partner, is wringing its hands about how to handle the fact that its Mediterranean lover [France] has drained the account and doesn't want to go on a budget*”. Образ коханки несе негативну конотацію: це є особа, яка живе за рахунок свого партнера, полюбляє витратити гроші, найбільший страх для неї – залишитися без фінансування. Так, у статті досить яскраво, хоча й імпліцитно, зображені стереотипи про французів, а саме – їхнє марнотратство, легковажність, бажання жити “на повну” проте за чужий рахунок.

У статті “*Europe's Troubled Marriage: The Bond Between France And Germany Is Fraying*” (TIME, May 07, 2013) Франція та Німеччина зображені як подружня пара. Мова в статті йде про те, як, незважаючи на те, що Німеччина неодноразово допомагала Франції в економічних питаннях і нерідко йшла їй назустріч, президент Франції “атакував” Ангелу Меркель за її егоїстичну непримиренність, коли канцлер указала на недоліки економічної політики Франції: “*...they [two countries] have never before descended to the level of personal insults*”; “*France, after all, is the country that allied itself wholeheartedly with Germany in the 1950s to drive forward the grandiose project of greater European integration... The French want Germany to loosen tight restraints on both wages and investment spending; the Germans see that as irresponsible and shortsighted...*”; “[for France] *it's easiest to find a scapegoat, who happens to be Merkel*”. Тут ми бачимо корисливість Франції, безвідповідальність і тенденцію перекидати вину на інших, шукати винних.

Отже, національні стереотипи досить часто в медійному дискурсі репрезентуються імпліцитно, що досягається використанням концептуальних метафор. Проаналізувавши ряд статей, бачимо, що національні стереотипи Франції нерідко репрезентуються через концептуальну метафору FRANCE IS LOVER, яка є результатом ширшої концептуальної метафори POLITICS IS LOVE AFFAIR. Так були виявлені такі національні стереотипи Франції: марнотратст-

во, легковажність, бажання жити “на повну” за чужий рахунок, корисливість, безвідповідальність, тенденція перекидати вину на інших.

1. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультуро́логия : курс лекцій / В. В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2002. – 284 с.
2. Charteris-Black J. Politicians and rhetoric: the persuasive power of metaphor / Jonathan Charteris-Black. – New York : Palgrave MacMillan, 2005. – 240 p.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ЗОЛОТА И НЕЧИСТОЙ СИЛЫ В РОМАНТИЧЕСКИХ ПОВЕСТЯХ Н.ГОГОЛЯ

Рошко Марьяна,
V курс, Институт филологии.
Научный руководитель – Мартинец А.М.,
кандидат педагогических наук, доцент.

Мистификация и деньги – это ведущая тема в творчестве многих русских писателей XIX века. Особенно ярко она представлена в произведениях романтиков. В их текстах деньги, как правило, неразрывны с превращениями, упоминанием нечистой силы. Мистика и деньги всегда возвращают нас к прошлому, к культурному наследию народа, фольклора, мифологии, поскольку они стали основой для творчества многих писателей [4, с.25]. Проблему денег и мистики, связанной с ними, мы попытаемся объяснить на примере романтических произведений Н.Гоголя.

В повести “Заколдованное место” мистика скрывается уже в самом названии, ведь место является не простым, а заколдованным, в нем происходят разные мистические события.

“Заколдованное место” – ось добра и зла, радости и хитрости, урожая и пустоты, красоты и серости, жизни и сора. Добытое состояние в контакте с нечистой силой превращается в “сор и дрязги”.

Дед хотел стать богатым, но нечистые деньги еще никому не принесли счастья, они губят героя.

В “Сорочинской ярмарке” уже в начале произведения появляются бесовские черты. В центре внимания оказывается странный случай: между товаром появилась “красная свитка”. Это дьявольская одежда, даже “разрубленная на куски”, не даёт людям покоя: “*Как раз во время ярмарки чёрт со свиною личиной ходит по всей площади, хрюкает и подбирает куски своей свитки*” [2, с.58]. Следует обратить внимание на то, что место, где развернулась ярмарка, – “проклятое”, именно там, по преданию, была разрублена чертова свитка, то есть, указанное М.Бахтиным “веселое место” изначально начинает сочетать в себе черты увеселения и страха. И тут же появляются деньги. Само понятие денег связывается с нечистой силой. Они как будто являются частью бесовской “красной свитки”, орудием его злодеяний [1].

В повести “Вечер накануне Ивана Купала” мистика начинается прямо с названия. Известно, что Иван Купала – это мистический праздник, а ночь на Ивана Купала – это время различных мистических происшествий. По народным поверьям, в самую короткую ночь года происходит разгул нечистой силы. Именно этой ночью отправился герой повести Петрусь искать цветущий папоротник. По преданию считалось, что цветущий папоротник в ночь против Ивана Купала, открывает тайну сокровищ. Петрусю это было необходимо, чтобы жениться на любимой девушке.

Клад в повести становится дьявольским искушением, испытанием на прочность, которого не выдерживает главный герой: ценой жизни невинного ребенка он добывает золото. Как считает И.Буцка, Петрусь получил золото, чтобы жениться, но за это, как оказалось, ему пришлось заплатить слишком большую цену [1, с.31].

Мистикой окутан и образ Басаврюка – приспешника нечистой силы. Именно Басаврюк, постоянный обитатель шинка, наводит Петруся на мысль пойти искать цветущий папоротник: *“Только же зацветет папоротник, хватай его и не оглядывайся, что бы тебе позади ни чудилось”* [2, с.41].

Взаимосвязь золота и нечистой силы настолько сильна, что разорвать ее не под силу никому. У Петра появилась нужда в деньгах и тут же появился Басаврюк. Неразрывная цепочка, которая влечет за собой целый ряд различных событий, причем не самых лучших. Басаврюк искусил Петра тем, что ему было нужно более всего, а именно деньгами.

“Чертовщина” описанная Н.Гоголем, влечет за собою хаос. Мертвецы оживают, вещи сами по себе приходят в движение, целое расчленяется, единичное множится – таковы разновидности хаоса в гоголевском мире. Движение, следовательно, несет в себе угрозу мировому порядку [3, с.225].

Таким образом, романтическое волшебство, мистика и деньги привели главных героев совсем не к счастью, а в некоторых случаях к трагической развязке. Например, главный герой повести “Вечер накануне Ивана Купала” превратился в пепел, а зловещие деньги – в разбитые черепки. Взаимосвязь нечистой силы и денег в повестях выступает как некое сокрушительное явление, влияющее на жизненное поведение человека и его судьбу.

В очередной раз у Н.Гоголя зло оказывается сильнее человека, но при этом утверждение, согласно которому миром правят деньги и подчиняют себе все, автор не утверждает.

1. Буцка І. Зображення влади золота як руйнівної сили / І. Буцка // Зарубіжна література. – 2010. – № 34–35. – С. 31–33.
2. Гоголь Н. Вечера на хуторе близ Диканьки: Миргород [Текст] / Н. Гоголь. – М. : Художественная литература, 1982. – 431 с.
3. Микола Гоголь і світова культура: міжнародна наукова конференція, присвячена 185-річниці з дня народження письменника (Київ, 1994) : матеріали / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; НАН України, Ніжин. пед. ін-т ім. М. В. Гоголя ; [відп. ред., упоряд. Г. В. Самойленко]. – К. : [Б. в.], 1994. – 225 с.
4. Орлов О. “Невже гроші вирішують все?” / О. Орлов // Зарубіжна література. – 2006. – № 18–19. – С. 25–26.

УРІЗЬКИЙ ТЕКСТ ГАЛИНИ ПАГУТЯК ТА ЙОГО СТРУКТУРА

Сіренко Софія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Луцак С.М.,
доктор філологічних наук, професор.

Існують різні підходи до трактування тексту та простору. В.Топоров у статті “Простір і текст” визначає ці поняття як взаємозумовлені: текст просторовий і простір є текстом. Простір є текстом, бо може бути зрозумілий як повідомлення, і “поряд з іншими видами текстів утворює множинність, що розуміється як текст” [5, с.227]. Текст залежить від реального простору й навпаки, а також визначає, яким буде простір та ким він займаний. Простір і текст повинні мати щось єдине, спільне, яке часто пов’язується з об’єктами, їхнім розміщенням, сприйняттям.

Текст розміщується на поданому, строго обмеженому просторі, що складається з певної кількості сторінок, фраз, рядків, знаків. За текстом постає питання визначеності займаного ним простору.

Опираючись на праці В.Топорова “Петербурзький текст російської літератури” та “Простір і текст”, пропонуємо термін “урізький текст”, тобто текст про Уріж, що складається з повістей “Гірчичне зерно”, “Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками”, “Захід сонця в Урожі”, роману “Урізька готика”, есеїстки Г.Пагутяк. Указані тексти об’єднують спільний топос – Уріж, тож у цьому контексті Уріж розглядається як текст, оскільки є міфопоетичним, енергетично сильним.

Урожу як міфопоетичному простору характерні: дія законів аналогії й тотожності селян, існування табу на певний проміжок часу (ніч, від полудня до третьої години), розповіді про мерців у темряві; уявлення про духів, упирів, відьом та їх ідентифікація як “чужих”; циклічність часу; наявність космогонічних уявлень; розмежування топосу на сакральний, “свій” (село Уріж) і профанний, “чужий” (місто); самодостатність, закритість для прогресу; віддільність, наявність чітких меж; неоднорідність, утворення десакралізованих локусів, унаслідок акту профанізації, розриву простору через втручання інфернальних сил.

Тексти про Уріж становлять єдність, зумовлену його енергетичною силою та сакральною природою, тобто об’єднуються в один великий урізький текст. Топос глибокий за своєю сутністю, яка є священною й визначає смисл урізького тексту.

Урізький текст є текстом не тільки через безпосередній зв’язок із селом Уріж, а й через те, що він особливий, має індивідуальний характер, що проявляється в його структурі, яку формують композиційні елементи, система образів, архетипи, символи, сновидіння. Зв’язність структури з топосом формує настанову щодо її інтерпретації крізь призму просторовості. Герої ідентифікуються як “свої” (Жінка, Моряк, отець Антоній, Михайло Басараб) і “чужі” (Чоловік, Петро, Орест Безуб’яки, Юліан Стеблинський, пан Болеслав, Андрій)

щодо простору. Уріж, у свою чергу, здійснює відповідно до цього позитивний чи негативний вплив.

Отже, текст і простір пов'язані, оскільки мають спільні ознаки: відмежованість, здатність передавати певне значення, осмисленість, ієрархічність, цільність, зв'язність, членованість, структурність.

Простір села Уріж – сакральний, оскільки йому притаманні ознаки, характерні для міфологічного простору: віддільність від Хаосу, закритість для “чужого”, відкритість для “свого”, священність, циклічність часу.

1. Пагутяк Г. Гірчичне зерно : повісті / Г. Пагутяк. – К. : Рад. письменник, 1990. – 232 с.
2. Пагутяк Г. Захід сонця в Урожі : романи, повісті, оповідання, новели / Г. Пагутяк. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Львів : ЛА “Піраміда”, 2007. – 368 с.
3. Пагутяк Г. Урізка готика / Г. Пагутяк. – К. : ПП “Дуліби”, 2009. – 352 с.
4. Топоров В. Петербург и “Петербургский текст русской литературы” (Введение в тему) / Топоров В. // Миф. Ритуал. Символ. Образ: исследования в области мифопоэтического : избранное. – М. : Прогресс – Культура, 1995. – С. 259–367.
5. Топоров В. Пространство и текст / В. Топоров // Текст : семантика и структура. – М. : Наука, 1983. – С. 227–284.

ПРО МОНОГРАФІЮ БОГДАНА КІНДРАТЮКА “ДЗВОНАРСЬКА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ”

Томин Вікторія,
І курс, філологічний факультет.
Науковий керівник – Пушик С.Г.,
кандидат філологічних наук, професор.

Книги, як і люди, мають свою індивідуальну зовнішність і свій внутрішній світ. Першому враженню про книгу сприяє її зовнішній вигляд, а вже остаточному – її зміст. Думаємо, варто відзначити те, що перше враження про монографію “Дзвонарська культура України” Богдана Кіндратюка було абсолютно безпомилковим.

Монографія складається з п'яти розділів та їхніх підрозділів. У першому розділі ми дізнаємося про історіографію та джерела дослідження дзвонарської культури України. У другому – про історію дзвонів і дзвонарського мистецтва в Україні; про біла, дзвінки та бубенці в давній Україні; про дзвонарство княжої доби після прийняття християнства; про розвиток дзвонів і дзвонінь у ранньомодерній добі, а також про дзвонарську культуру в Новий час. Третій розділ “розповідь” нам про дзвони й дзвоніння в церковному обряді, народному побуті та звичаях. Четвертий – про споруди для дзвонів й дзвонарське мистецтво, а п'ятий – про відображення дзвонів і дзвонінь у народній культурі, літературі та мистецтві.

Дзвони слугували для закликів на молитву, на богослужіння, які, до речі, у свою чергу, починалися та закінчувалися дзвонінням. Також звуки дзвонів були своєрідним оберегом.

До дзвонінь ставилися шанобливо, возвеличуючи їхню силу та неабияку магію. Серед праць фольклористів, які збирали й занотовували перлини усної народної творчості, виділяються розвідки професора Прикарпатського національного університету Степана Пушика. Автор монографії часто покликається на результати наукових пошуків С.Пушика. Він віднайшов легенду, за якою жінка під час збору парафіян у церкві пішла пасти кіз, а ще хотіла напярсти більше, аніж іншого дня. Але коли задзвеніли дзвони, жінка й кози закам'яніли. Степан Григорович доводить, що особливу силу дзвони мають у дні Великодня. Адже, як описує, на Поділлі над річкою Збруч недалеко від урочища “Замчисько” є конусоподібна гора Звенигород. За народними переказами, на її місці було колись велике місто, що провалилося під землю. У дні Великодня, “якщо в тому місці прикласти вухо до землі, можна почути звучання церковних дзвонів”. Також, за його приповідками, церковні дзвони, коли хтось умирає, дзвонять трояко. Бідному: “Не мав – не дав!”, середнякові скупому: “Мав, та не дав! Мав, та не дав!”, багачеві щирому: “Мав та дав! Мав та дав!”. Фантастичними переповідками та легендами Степан Пушик змусив мене відкрити для себе ще один світ у книзі Богдана Кіндратюка.

На нашу думку, книга має один недолік: вона створена не для широкого кола читачів. Щоб зрозуміти абсолютно все, що хоче нам донести автор, потрібно бути обізнаним у дзвонарстві. Мабуть, автор створював її для дзвонарців, музикознавців та істориків. Але й інших читачів книга обов'язково змусить замислитися над тим, що дзвони вміщують у собі тисячі літ, довгу історію та величезні зусилля, щоб зберегти це для наступних поколінь.

1. Кіндратюк Б. Дзвонарська культура України : монографічне дослідження / Б. Кіндратюк ; [наук. ред. Ю. Ясіновський]. – Івано-Франківськ, 2012. – (Історія української музики : дослідження ; вип. 19 / Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України).
2. Пушик С. Антін Онищук і його “Народний календар” / С. Пушик // Українознавство. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 349–351.
3. Пушик С. Приповідки почув, записав і впорядкував Степан Пушик / С. Пушик. – Івано-Франківськ, 2009. – С.318.

МІФОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ У РОМАНІ НІЛИ ЗБОРОВСЬКОЇ “УКРАЇНСЬКА РЕКОНКІСТА”

Тороус Христина,
II курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Волощук Г.М.,
кандидат філологічних наук, викладач.

Ніла Зборовська (1962–2011) – відомий літературознавець, критик, прозаїк. У романі “Українська Реконкіста” вона “втїлила задум художнього самоаналізу разом з концепцією мистецької міфологеми “Українська Реконкіста”, запропонованої Юрком Гудзем для сучасної літератури” [1, с.9]. Письменниця

прагне подолати українську культурну самотність, ідеологічно спровоковану колоніальною й постколоніальною ситуацією.

Роман “Українська Реконкіста” як яскравий репрезентант постмодерної естетики є явищем синтетичним: у ньому тісно переплітаються філософізм із чуттєвим (художнім) переживанням порушених соціальних проблем. У сучасній критиці артикулюється думка, що героїні сучасної жіночої прози продовжують традицію самоствердження у світі, наслідуючи модерних емансипованих героїнь межі ХІХ–ХХ століть. Аналізуючи сучасну прозу, Ніла Зборовська підтвердила появу “високоосвіченої жіночої еліти... де жінка переживає свою обраність, свою причетність до культурного мовчання і промовляння” [4, с.50]. “Українську Реконкісту” Ніли Зборовської можна прочитувати як розгорнуту міфологему про становлення жінки-митця, а наскрізним мотивом виступає пошук жінкою самої себе, осмислення сенсу творчості й покликання митця. Осмислення жіночого начала також є ключем до осмислення національної культури, відповідно, історія пригнічення жіночності є історією культурної колонізації України. Міфологічний мотив представлений Нілою Зборовською через інтерпретацію архетипу Предвічної жінки – Великої Матері.

Архетип Предвічної жінки з її піднесено-віталістичним світосприйняттям є цілком зреалізованим в образі головної героїні – Дзвінки. Завдяки відродженню цього архетипу, у її характері формується “дар вічного внутрішнього спостерігача, мудреця, мрійника, провидця, художника, віртуоза інтуїції, творця, слухача, який спрямовує, дає поради й сприяє активному життю у внутрішньому і зовнішньому світах”.

Історія становлення Дзвінки як митця малюється в нетрафаретних барвах. Після смерті доньки її коханого чоловіка Андрія, яку Дзвінка передчувала й трагічно-болісно переживала, у неї почалися видіння, які вона прагнула виписати текстом, який би виразив те, що вона побачила. Урешті, вона усвідомлює свою “вагітність словом”: “В мені все життя... бродять різні тексти, і я не можу дати їм раду, і вони ніби зриваються і пропадають” [3, с.226]. Її опановує єдине бажання: “зібратися словом на білому аркушеві”.

У містичну ніч на Івана Купала стається диво – героїня народжує текст. До ранку вона працює за комп’ютером, а після закінчення відчуває себе, наче породілля: “Ноги тремтіли і все тремтіло навколо. Вона нарешті зібралася з останніх сил, і доповзла, зомлівши” [3, с.251]. Народження тексту компенсувало невтолене материнство героїні.

Отже, основою романного мислення Ніли Зборовської є створення національного міфосвіту з творчим жіночим обличчям, а провідним лейтмотивом твору є могутність жіночого світу, його відроджуюча сила та право на світобудування.

1. Агеєва В. Жіночий простір: феміністичний дискурс українського модернізму : [монографія] / Віра Агеєва. – К. : Факт, 2003. – 320 с.
2. Зборовська Н. Код української літератури: проект психоісторії новітньої української літератури : [монографія] / Ніла Зборовська. – К. : Академвидав, 2006. – 504 с.

3. Зборовська Н. Українська Реконкіста : [роман] / Ніла Зборовська. – Тернопіль : Джура, 2003. – 320 с.
4. Філоненко С. “Інша мова жінки”: художні особливості української жіночої прози 90-х рр. ХХ ст. / Софія Філоненко // Слово і Час. – 2008. – № 2. – С. 49–56.

ПОВТОР ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі роману “Дім на горі” В.Шевчука)

Фінів Вікторія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Незважаючи на те, що повтор неодноразово ставав предметом досліджень багатьох учених (Л.Пишна, Л.Синиця, Р.Ріжко), розгляд його в комунікативно-прагматичному аспекті є недостатнім. Актуальність обраної теми зумовлена також загальною тенденцією лінгвістичних досліджень до багатоаспектного аналізу художнього дискурсу, зокрема, і того, що сприяє виявленню імпліцитної інформації, закладеної в стилістичній фігурі повтору.

Повтор – лінгвостилістичний засіб, до складу якого можуть входити як фонетичні, лексико-граматичні, синтаксичні, так і семантичні та композиційно-архітектонічні одиниці й сутності, що беруть участь в експлікації авторської модальності, прагматичної настанови тексту та вербалізованого в ньому художнього концепту [4, с.7].

У мовознавстві сьогодні бракує узгодженості поглядів на інтерпретацію, окреслення тих лінгвальних фактів, які доцільно охоплювати поняттям імпліцитності. Під імпліцитною розуміють інформацію, яку автор повідомлення має на увазі, виражає опосередковано. Вона є прихованою, проте сприймається реципієнтом повідомлення [2, с.23]. Адресант прямо не повідомляє про свої інтенції, він лише натякає, викликаючи в адресата певні асоціації, і тим самим скеровуючи його до важливих причинно-наслідкових зв'язків. Імпліцитна інформація – це невідповідність сказаного (написаного) і почутого (прочитаного), тому діяльність реципієнта включає не тільки розшифрування знаків, а й численні висновки, які він робить на основі підтексту та власних фонових знань. Декодування реалізується на базі відновлення лакун; виведення додаткової інформації з урахуванням контексту, прагматичних знань; визначення нереалізованих у поданому тексті потенцій висловлення, тобто з опорою на експліцитні значення лінгвоодиниць, мовленнєвий контекст, ситуацію, позамовну інформацію, інші можливі чинники, включаючи усвідомлювані й неусвідомлювані носіями мови прагматичні знання про її системну будову, механізми функціонування [2; 5].

Опираючись на класифікацію, запропоновану Ф.Бацевичем, виділяємо 3 типи імпліцитної інформації в поданому дискурсі [1]. Розглянемо кожен із них:

1) текстовий імпліцитний зміст (інформація, яка відповідає явним комунікативним намірам адресанта):

“– Я? – повернулася Оксана.

– А що ж ти читаєш?

– Я? ... Я не читаю, – сказала вона, гордо зносячи підборіддя. – Я живу!

Він же читав” [5; 256]. Семи приховано виявляють незацікавленість персонажа в комунікації, є вагомими у формуванні конфліктності й протиставленні понять “жити” – “читати”.

Позавербальним тлом ситуації, що прояснює комунікативний збій, є холодні стосунки персонажів, нерозуміння, неприязнь, які в тексті підсилюються і словами автора: “Гордо зносячи підборіддя”. Наслідок діалогу – комунікативний “провал”: інтеракція закінчується реплікою: “Я живу!”, тобто – (імпліцитно) роблю все, що заманеться, що мене цікавить, дихаю на повні груди, роблю не те, що ти.

Таким чином, поданий сегмент виявляє особливості реалізації текстового імпліцитного змісту, продукованого в романі в багатьох відповідних контекстних ситуаціях;

2) підтекстовий імпліцитний зміст (інформація, передання якої входить у приховані комунікативні наміри відправника тексту). Порівняймо:

“– А це ж просто перехожий чоловік! – здивувалася Галя.

– Добре знаю таких перехожих. Не вступай з ним у розмови...

– Не вступай з ним у розмови! – повторила бабуся” [5, с.86].

Одним із маркерів імпліцитної інформації в наведеному фрагменті є синтаксема “перехожий чоловік”. Інформаційним тлом роману є народження жінками дому на горі дочок, власне, від таких перехожих. У репліці бабці імплікуються фонові знання “Добре знаю таких перехожих”:

- займенник вказує на те, що саме такий перехожий приходив і до неї;
- “добре знаю”, – латентно репрезентує те, що перехожий став для неї наукою в житті.

Повтор “Не вступай з ним у розмови!” – експліцитно прохання-наказ щодо виконання адресатом певної дії, імпліцитно – засторога, обережність, боязнь, страх. Розглянемо ще приклад:

“– Так зразу?

– Виходить, що зразу.

– Ох, ці скоротічні шлюби!

– Це не скоротічний шлюб, мамо!” [5, с.251].

У наведеному сегменті – репліки персонажів Неоніли й Олександри Панасівни. Перший повтор лексеми “зразу” експлікує сему “швидкість”, проте часова ретроспектива обривається запереченням Неоніли: “Це не скоротічний шлюб, мамо!”, у якій імпліцитно закладена інша інформація, що її читач дешифрує на основі клятв, даних Хлопцем і Неонілою раніше.

Як бачимо, семантика словосполучення “скоротічний шлюб” набуває негативних характеристик і проспективних візій з боку матері, з боку доньки – включене в позитивно-оцінний дискурс;

3) притекстовий імпліцитний зміст (інформація, яка може бути виведена з тексту, хоч її передавання не входило в комунікативні наміри адресанта): *“Мій таки був сміливіший, – подумала вона гордо. – Зрештою, і мій був... така собі шмата!”* [5, с.213]. Аналізований фрагмент є засобом реалізації імпліцитних інтенцій персонажа, закодованих у відповідних висловленнях:

- так, вираженням упевненості, ствердження, прихованого порівняння є слова автора: “подумала вона гордо”;
- з іншого боку, нашарування ретроспективних візій (спогади, досвід) спричинює роздуми, що графічно “завуальовуються” трьома крапками й маніфестуються лексемою “шмата” як уособлення нікчемності й безхарактерності власного чоловіка, тобто повтор, наповнюючи текст імпліцитною інформацією, репрезентують глибинні смисли, закодовані в ньому.

Отже, повтор як засіб репрезентації імпліцитності спрямований на вираження авторської модальності, інтенцій, образотворення, забезпечує зв'язність мікро- та макросегментів тексту, інтерпретацію головної ідеї, концепту твору.

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. Бацевич. – К. : ВЦ “Академія”, 2009. – 344 с.
2. Бацевич Ф. Ознаки імпліцитності як мовної категорії / Ф. Бацевич // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 22. – С. 14–16.
3. Невідомська Л. Імпліцитність: дискусійні питання її мовознавчої інтерпретації/ Вісник Прикарпатського університету. Філологія. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – Вип. 4. – С. 13–24.
4. Пишна Л. Повтор як засіб вираження авторської модальності та прагматичної настанови тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Л. М. Пишна. – К., 1996. – 21 с.
5. Шевчук В. Дім на горі / В. Шевчук. – К. : АБАБАГАЛАМАГА, 2011. – 568 с.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ СТЕПАНА ПРОЦЮКА “ЧОРНЕ ЯБЛУКО”

Хоптяк Сергій,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Джочка І.Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Зважаючи на те, що художній стиль, окрім загальноновживаної лексики, “послугується позанормативними, некодифікованими мовними засобами..., якщо вони відповідають вимогам естетичної міри, стилістичної доцільності” [4, с.781], одним із завдань стилістики є виявлення традиційної й індивідуально-авторської образності, відображеної в текстових зв'язках мовних елементів.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі стилістично маркованої лексики, зокрема, у з'ясуванні її функціонального навантаження у творі Степана Процюка “Чорне яблуко”, який є біографічним романом про Архипа Тесленка.

У тексті представлені такі групи стилістично забарвленої лексики, як русизми, жаргонізми, просторіччя, в окремих випадках мовлення героїв повністю передане російською мовою.

Російську мову використано насамперед для демонстрації бар'єру, протистояння. Так, носіями російської мови у візії з 26 розділу роману є персонажі: Розпорядник (короткі фрази його слугують для корекції слів і дій виконавців волі Жовтого пана: *Харашо гаварілі, таварищ, тока нада сначала произносить "Жолтий гаспадин", а уж потом...* [2, с.65]; сам Ярема (адже частково його інтереси збігаються з рештою присутніх у сцені її носіїв) (*Нет, не отказываюсь, ваше височайство...* [2, с.66] тощо.

Застосування **русизмів** для передачі ставлення персонажів одне до одного висловлене лексемами "**зничтожить**", "**вот именно**" та ін. (*Вот именно, убить, так сказать, зничтожить, вот именно!* [2, с.153].

Окремі події, зображені в романі, відбуваються в місцях позбавлення волі, що й зумовлює використання автором жаргонізмів для відтворення реальних умов в окремих епізодах. Зокрема, дотичною до лайливої лексики стає перейнята селянами жаргонна лексема **вурка** ("1. професійний злочинець; крадій; 2. агресивний підліток; хуліган" [3, с.97]: *У холодну заgrimів із тим вуркою Пимомом, але вже випустили* [2, с.74]. У цьому випадку зазначений апелятив указує не тільки на ув'язнення Пимона, але й на ставлення до нього як до дискредитованої людини. Інші жаргонізми здебільшого використано для створення реалістичності мовленнєвих ситуацій.

Пласт **просторічної лексики** в романі слугує для відображення взаємин між персонажами (наприклад, ніжність у родинних стосунках: "**жалько**" – "*Жалько мені людей. Вас жалько, мамо, – у його очах стояли сльози*" [2, с.17]; ставлення до певних подій, реалій та осіб ("**ліворуцьонер**" з епітетом "**гівняний**" – "*все би хотів перефарбувать, ліворуцьонер гівняний...*" [2, с.75].

Безперечно, стилістичне багатство роману Степана Процюка "Чорне яблуко" є очевидним. Російська мова, росіянізми, просторічні елементи й жаргонізми широко використані автором для розв'язання художніх завдань, створення різних стилістичних колоритів. Запропонована студія може слугувати опертям для подальших досліджень тексту роману з метою з'ясування стилістико-функціональних ознак аналізованого твору.

1. Дудик П. С. Стилiстика української мови : навчальний посiбник / Петро Семенович Дудик. – К. : Академiя, 2005. – 368 с.
2. Процюк С. Чорне яблуко / Степан Процюк. – К. : Академiя, 2013. – 197 с.
3. Ставицька Л. Український жаргон : словник / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 494 с.
4. Українська мова : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (спiвголова), Тараненко О. О. (спiвголова), М. П. Зяблюк [та iн]. – 2-ге вид., випр. i доп. – К.: Вид-во "Укр. енцикл." iм. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
5. Шаргай I. Значення понять стилю та жанру для перекладацької iнтерпретацiї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/1924.pdf>.

**КОНЦЕПТОСФЕРА ПОВЕСТИ “ОЛЕСЯ” А.И.КУПРИНА
И ДРАМЫ-ФЕЕРИИ ЛЕСИ УКРАИНКИ “ЛИСОВА ПИСНЯ”.
КОНЦЕПТ “СВОБОДА/ЕСТЕСТВЕННОСТЬ”**

Хромей Лидия,
IV курс, Институт филології.
Научный руководитель – Коршунова С.И.,
кандидат филологических наук, доцент.

А.И.Куприн и Леся Украинка – представители литературных традиций конца 19 – начала 20 вв. и поиск ими “свободы” в мире диссонанса, глобализации, стремительного развития естественных наук, техники и социальных преобразований вполне объясним. Эти писатели вступают в большой междулитературный диалог, стоя, практически, на одних и тех же позициях и, по словам М.М.Бахтина, “проводя тему по многим и разным голосам” [1, с. 13].

Совокупность “концептов” создает “концептосферу”. Данный термин принадлежит Д.С.Лихачеву: “Термин концептосфера вводится мною по типу терминов Вернадского В.И.” [3, с.147].

“Концепт – это представление о фрагменте мира” [2, с.6]. Авторский “концепт” есть ничто иное как выбор автором лично концептуальных приоритетов и формирование индивидуально-авторской картины мира в художественном произведении.

Местом, где разворачиваются действия в обоих произведениях, становится Полесский край. Если говорить об истории написания “Олеси”, то следует отметить, что в 1897 году Куприн служил в Ровенском уезде Волынской губернии управляющим. Все свои впечатления от изумительной природы и необычных судеб жителей Полесья он запечатлел в цикле “Полесских рассказов”, в который и вошла “Олеся” – повесть о естественном человеке. Что касается Леси Украинки, то Полесье – это ее родные места и написала она свой шедевр, пребывая за границей и грустя по Родине, всего за 12 дней: “Мне кажется, что я просто вспомнила наши леса и загрустила за ними”.

Компаративный анализ произведений показал, что концептосфера данных писателей состоит из следующих пластов: “свобода”, которая отождествляется “естественности”, антиномия концептов “свобода” и “несвобода”, “любовь, как сотрудничество со свободой другого” (Ж.П.Сартр), аутентичность мира природы и выпадение человека из него.

Первый пласт – это изображение главных героинь Олеси и Мавки. Их от других героев произведений отличает “цельная и свободная натура”, Олеся – дитя природы, Мавка – ее порождение. Находим, что в описании их внешности много сходных элементов: Олеся выросла “в приволье старого бора и так же могуче как растут молодые елочки”, а Мавка старую грушу считает своей матерью. Интересно, что оба писателя сравнивают своих героинь с античными персонажами: Персефой, Медузой.

Второй пласт – это противопоставление концептов “свобода” и “несвобода”. Носителем концепта “несвобода” является общество “цивилизованных

людей”, которым природа нужна только для того “чтобы бесплатно брать ее сокровища”. Носителями концепта “свобода” в произведениях выступают Олеся и Мавка, которые, по определению общества – “відьомське кодро”. Интересным представляется также то, что оба писателя сравнивают “социум” и его уклад с птицами в клетках – Мавка говорит: “Ви – як птахи: клопочетеся, будете кубельця, щоб потім кинути”, а Олеся будто дополняет ее: “Живут эти люди в маленьких конурках, точно птицы в клетках”.

Следующий пласт – это “любовь, как сотрудничество со свободой другого”. Любовь в произведениях глубоко трагична. Со стороны героев – это “собственничество”, героинь – полная отдача.

Четвертый пласт – это аутентичность мира природы и выпадение человека из него. Иван Тимофеевич и Лукаш живут в клетках, которые создал им социум и они сами. Путь от “раба” к “личности” они не преодолевают.

В произведении Куприна нет ни одного героя, который бы смог найти общий язык с “миром естественности/свободы”, Леся Украинка дает нам пример человека, который смог преодолеть “бездну” между человеком и природой – это дядько Лев.

Данное исследование еще раз доказывает, насколько близкими являются литературные связи между украинской и русской литературой, а также то, что литература затрагивает глубочайшие проблемы человечества.

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин. – М., 1972.
2. Беспалова О. Е. Концептосфера поэзии Н. С. Гумилева в ее лексическом представлении / Беспалова О. Е. – С. Пб., 2000. – С. 6
3. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Лихачев Д. С. – С. Пб., 1999. – С. 147.
4. Бердяев Н. А. Философия свободы [Электронный ресурс] / Н. А. Бердяев. – Режим доступа : http://www.vehi.net/berdyayev/filos_svob/index.html.

ФІТООЙКОНІМІЯ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ: СЕМАНТИКА ТА ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА

Яремин Оксана,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Лазарович О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Серед класів слів на позначення предметів, явищ, речей, істот специфічну групу становлять ті, що називають місця, конкретні географічні об’єкти чи людей. Такі слова прийнято називати власними назвами. У слов’янському мовознавстві значне місце займають топоніми. Цій групі слів приділяли увагу й польські лінгвісти: тією чи іншою мірою досліджено їхні лексико-семантичні та граматичні характеристики, створено класифікації. У нашому дослідженні використано дві найважливіші для польської ономастики класифікації: генетично-семантичну Вітольда Ташицького та структурально-граматичну Станіслава Роспонда.

Предметом дослідження послужили ойконіми, які містять у своїй структурі компонент назв рослин. Ці лексичні одиниці були виокремлені шляхом суцільної вибірки з Słownika etymologicznego miast i gmin Polski S.Rosponda, Nazw miast Polski K.Rymunta та Wykazu urzędowych nazw miejscowości w Polsce (усього 84 одиниці).

Використовуючи генетично-семантичну класифікацію топонімів, ми виділили такі групи:

а) похідні від назв листяних дерев (*Brzeziny, Buczek, Dąbie, Dąbrowa, Dubiecko, Dubienka, Grabowiec, Jasień, Jawor, Lipiany, Osika, Wiąz, Wierzbice*);

б) похідні від назв хвойних дерев (*Chojna, Chojnice, Chojnów, Jedlicze, Jedlina Zdrój, Jedlina Letnisko, Sosnowica, Sosnowiec, Sośnicowice*);

в) похідні від назв плодових дерев (*Głóg, Głogówek, Jabłonna, Jabłonowo, Kruszwica, Orzesze, Trzemeszno*);

г) похідні від назв квітів (*Maczki, Maków Mazowiecki, Maków Podhalański, Różan*);

д) похідні від назв кущів (*Imielin, Laskówka, Leszczyny, Leszno, Świdnica, Świdnik, Świdwin*);

е) похідні від назв трав (*Chmielnik, Łopienno, Pszów, Rogoźno*).

Більшість фітоойконімів утворена від назв дерев, а саме – від апелятивів листяних дерев утворено 58%, від апелятивів хвойних дерев – 11%, від апелятивів плодових дерев – 9%; натомість від назв кущів походить 9% фітоойконімів, від назв квітів – 8%, від назв трав тільки 5%.

Досліджуючи структурно-граматичну будову топонімів, ми виокремили три основні групи (за класифікацією С.Роспонда):

1. Назви примарні (з нульовим формантом). У нашому дослідженні знайшли лише 5 таких ойконімів: *Ben, Buk, Chojna, Jasień, Jawor*.

2. Назви секундарні, утворені за допомогою різних дериватів. Найпродуктивнішою в процесах онімізації є суфіксальна деривація. Ми виокремили 7 найбільш уживаних суфіксальних формантів:

–іс, –owiec: *Chojnica, Grabowiec, Sosnowica, Wierzbica* (23,2%);

*–ьп, *–ьпо, *–ьпа: *Dębno, Łopienno, Lipno, Ośno, Rogoźno* (19,6%);

–ów, –owo, –owa: *Brzozowo, Brzozów, Głogów, Grabów* (17, 8%);

–k, – ik, –ek: *Brzostek, Buczek, Głogówek, Maczki, Wierzbnik* (12,5%);

–n, –an, –in: *Dęblin, Jabłonna, Lipiany, Różan, Swidwin* (12,5%);

*–je: *Brzeszcze, Jedlicze, Orzesze, Trzemesz* (7,1%);

*–ьск, *–ьско: *Bukowsko, Dubiecko, Lipsk, Lipsk* (7,1%).

3. Складені назви, так звані композити. Вони побудовані за такими моделями:

а) іменник + прикметник: *Brześć Kujawski, Brzeźnica Nowa, Brzeźnica Stara, Dąbrowa Górnicza, Jabłonowo Pomorskie, Jawornik Polski*;

б) іменник + іменник: *Brzozowice-Kamień, Jedlina Zdrój, Jedlina Letnisko*.

Така структура, на нашу думку, служить для розрізнення ойконімів з однаковими іменниковими назвами й відповідно несе в собі інформацію про історичні, культурні та географічні особливості населеного пункту.

Отже, переважна більшість фітоойконімів належить до другої групи й утворена за допомогою суфіксальної деривації. Назви примарні й складені налічують невелику кількість мовних одиниць, що свідчить про непродуктивність зазначених процесів онімізації.

Наше дослідження підтверджує той факт, що довкілля є основним джерелом у процесах номінації не лише предметів, явищ дійсності, істот, але й населених пунктів. Суспільство творить власні назви в актуальних для нього географічних, культурних, історичних умовах, тому аналіз семантичних і структурних особливостей ойконімів похідних від назв рослин є важливим матеріалом для дослідження не тільки польських поселень, а й польського суспільства в цілому, адже, як уважає мовознавець Єжи Дума, процеси номінації сприймаються та інтерпретуються як “візитка” домінуючих у даній країні тенденцій [1].

1. Jeżowa M. Teoria nazw własnych, [w:] Polskie nazwy własne : encyklopedia / M. Jeżowa ; [red. E.Rzetelska-Feleszko]. – Warszawa ; Kraków 1998. – S. 15–36.
2. Rospond S. Słownik etymologiczny miast i gmin PRL / S. Rospond. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków, 1984.
3. Rospond S. Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych / S. Rospond. – Wrocław, 1957.
4. Taszycki W. Onomastyka / W. Taszycki. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1958.
5. Rymut K. Nazwy miast Polski / K. Rymut. – Wrocław : Warszawa ; Kraków, 1987.
6. Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce. – Warszawa, 1982–1984. – T. I–III.

РОЛЬ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Волошинович Христина,
II курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Ємець О.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Важливе значення для розвитку економіки України має залучення іноземних інвестицій. При цьому актуальним є використання таких механізмів, які передбачають залучення іноземного капіталу в значних обсягах.

Спільні підприємства (далі СП) – підприємства, що базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України або іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів і ризиків.

Створення спільних підприємств в Україні сьогодні є актуальним і позитивним, оскільки вони дають значні інвестиції та нові технології управління, стимулюють процес виробництва в Україні конкурентоспроможної продукції, полегшують її вихід на міжнародні ринки.

Інвестиційний процес – це складний комплекс робіт, який включає такі основні фази: визначення об'єкта інвестування, залучення фінансових коштів, здійснення контролю за їхнім використанням.

Створення спільних підприємств – найреальніший і найефективніший шлях залучення приватного іноземного капіталу в економіку України. Підприємства з іноземним капіталом є прогресивною формою господарювання, інструментом формування ринкових відносин в економіці України.

Вони, як форма міжнародного співробітництва, мають вагомий вплив на інтеграційні процеси у світову систему господарювання. Але нині ефективному господарюванню СП перешкоджають відсутність стабільного правового поля, незабезпеченість повною нормативно-правовою інформацією, відсутність чіткої політики сприяння розвитку пріоритетних напрямів діяльності СП з боку держави, нерозвиненість виробничої інфраструктури.

Потенційні інвестори в Україні сьогодні вичікують покращення інвестиційного клімату. Іноземні та вітчизняні інвестори називають такі проблеми, що стимулюють інвестування країни: надмірне регулювання; складні, незрозумілі й високі податки; постійна зміна законодавчої бази; неможливість повною мірою встановити терміни виконання контрактів; постійне втручання адміністративних і державних органів у виробничо-фінансову діяльність підприємств усіх форм власності. [1, с.139–143].

СП є найбільш розвиненим видом спільної підприємницької діяльності. Вони мають переваги порівняно з іншими видами спільного підприємництва, оскільки забезпечується довготривалість угод, комплексність співробітництва, спільна відповідальність партнерів за ефективність діяльності підприємства, зменшується ризик, особливо політичний. Дуже часто СП – це єдина або най-

більш заохочувана форма проникнення підприємницького капіталу в іншу країну [2, с.12].

Незважаючи на позитивні характеристики цих підприємств, існують і негативні наслідки утворення на території України таких суб'єктів господарювання:

1) спільні підприємства залучають ресурси у своїх цілях, які можуть не збігатися з національними;

2) можуть створюватися як тіньова структура для ведення незаконних економічних дій;

3) нерегульований розвиток цих підприємств може підсилити соціальне розшарування та розшарування маси споживачів;

4) можуть також справляти стимулюючий вплив на національне підприємство, поглинаючи фінансові накопичення в місцевій та іноземній валюті.

Іноземний партнер зазвичай зацікавлений у розширенні ринкової позиції та виході через канали збуту партнерів на зовнішні ринки; досягненні економії витрат виробництва; використанні податкових пільг; продовженні періоду отримання додаткового прибутку в разі виробництва та реалізації своєї традиційної продукції в країні створеного СП.

Створення СП в Україні надає змогу захистити ресурсний ринок країни та вітчизняного товаровиробника, уникнути тиску з боку іноземних бізнесменів на ринку товарів і послуг, не допустити дискримінації серед управлінського й службового персоналу підприємства країни – реципієнта іноземних вкладень.

Фахівці визначають низку негативних чинників на вкладення іноземних інвестицій в економіку України, а саме: корумпованість держапарату, недосконалість законодавства, високий рівень злочинності тощо [3, с.106–110].

Отже, завдяки іноземним інвестиціям, що надходять в основному через канали СП, уряд України намагається підвищити конкурентоздатність вітчизняної продукції на міжнародних ринках, а відтак завоювати авторитет на світовій політичній арені.

1. Кізіма А. Спільне підприємництво як форма залучення іноземного капіталу в економіку України / А. Кізіма, Т. Кізіма // Вісник Тернопільської академії народного господарства : науковий журнал. – Тернопіль : Екон. думка, 2009. – № 9. – С. 139–143.
2. Лук'яненко Д. Г. Спільні підприємства в Україні: організація і умови ефективного розвитку : підручник / Д. Г. Лук'яненко, В. А. Білошапка, О. І. Пестрецова. – К. : Хвиля-Прес, 1995. – 176 с
3. Тирпак І. Спільні підприємства в системі міжнародного співробітництва / І. Тирпак, В. Тирпак // Вісник Тернопільської академії народного господарства : науковий журнал. – Тернопіль : Екон. думка. – 2010. – Вип. 8. – С. 106–110.

СТРАТЕГІЧНА МОДЕЛЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Галів Юлія,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Ткачук І.Г.,
доктор економічних наук, професор.

Сьогодні проблема реформування пенсійного забезпечення особливо актуальна в багатьох країнах світу, незалежно від рівня економічного розвитку, що зумовлено старінням населення, зміною його вікової структури, ускладненням економічної ситуації.

В Україні розрізняють дві форми пенсійного страхування: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування й добровільне додаткове пенсійне забезпечення.

Солідарна пенсійна система страхування не витримує демографічних ризиків. Тому для того, щоб компенсувати майбутнім пенсіонерам, які, працюючи, не зможуть забезпечити собі достатній рівень пенсії, доречним є недержавне пенсійне забезпечення як гарантія того, що після досягнення пенсійного віку людина не залишиться без засобів до існування і як одна з форм зменшення ризику пенсійної системи, оскільки солідарна система більш чутлива до демографічних ризиків, а недержавне пенсійне забезпечення більш чутливе до фінансових ризиків [3].

Недержавні пенсійні фонди (НПФ) є новими інститутами в економіці України. У своїй діяльності недержавний пенсійний фонд пов'язаний з компанією з управління пенсійним фондом, компанією з управління пенсійними активами, банком-зберігачем.

Вплив на фінансовий стан НПФ більшою мірою визначається проблемами організаційно-правової невпорядкованості їхньої діяльності та негативно-го фінансового середовища ринку.

У системі НПЗ фізичні особи й роботодавці можуть брати участь добровільно. Основу такої системи становлять недержавні пенсійні фонди [2].

Структура пенсійних внесків характерна такими даними: внески фізичних осіб – 4,4%; внески юридичних осіб – 95,5%; внески фізичних осіб-підприємців – 0,01%, що може засвідчувати недостатню довіру та платоспроможність громадян брати участь у системі недержавного пенсійного забезпечення.

Оскільки система недержавного пенсійного забезпечення в Україні протягом останніх років демонструє поступальний розвиток, їй властиві такі проблеми та недоліки: недостатній досвід регулювання діяльності НПФ; низька поінформованість як працівників, так і роботодавців; незначні фінансові можливості підприємств і фізичних осіб; певна недовіра населення до нової форми пенсійного забезпечення і традиційна впевненість серед широкого загалу, що пенсії, як і раніше, має платити держава.

Щодо перспектив розвитку НПФ в Україні, то варто наголосити, що фактично в нашій країні є достатні можливості впровадження недержавного

пенсійного забезпечення, а для цього перш за все необхідно збудувати певну стратегію, яка б мала на меті досягнення ряду цілей:

- 1) формування соціально-економічних передумов розвитку пенсійної системи;
- 2) удосконалення механізмів державного пенсійного забезпечення;
- 3) стимулювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення;
- 4) упровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення [2].

Для досягнення заданих цілей необхідно виконати ряд завдань: збільшити розмір середньої заробітної плати; зменшити рівень безробіття; зменшити рівень інфляції; детінізувати трудову діяльність; зменшити видатки ПФУ; стимулювати розвиток недержавного пенсійного забезпечення; ввести накопичувальну систему пенсійного забезпечення [3].

Ключовими принципами вдосконалення механізмів пенсійного забезпечення повинні бути: поетапність здійснення реформування фінансових механізмів пенсійного забезпечення, поінформованість громадян стосовно реформування механізмів пенсійного забезпечення, створення рівних умов громадян щодо пенсійного забезпечення, забезпечення соціальної справедливості.

Для формування ефективного механізму фінансування недержавного пенсійного забезпечення роль держави на всіх етапах повинна бути зосереджена на: стимулюванні, організації та регламентуванні, а також контролюванні механізму недержавного пенсійного забезпечення.

Отже, запровадження накопичувального механізму пенсійного забезпечення, як обов'язкового, дозволить поліпшити матеріальний стан майбутніх поколінь пенсіонерів, які без запровадження цього механізму не змогли б отримувати пенсії в достатньому розмірі винятково за рахунок солідарної пенсійної системи. Зазначені кошти належатимуть тільки застрахованій особі, а в разі її смерті успадковуватимуться в установленому законодавчому порядку.

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Закон України // Нормативно-правові акти з питань пенсійного страхування. – К. : Вид.-полігр. центр “Київський університет”, 2006. – 362 с.
2. Павленко К. О. Стан недержавного пенсійного страхування в Україні, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / К. О. Павленко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_EN_2009/Economics/48533.doc.htm.
- 3 Лузгіна Л. Недержавні пенсійні фонди: чи є майбутнє? / Л. Лузгіна // Вісник ПФУ. – 2009. – № 3. – С. 18–19.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Івануляк Ольга,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Барчук В.П.,
старший викладач.

Щодня вплив глобалізаційних процесів на світову економіку стає дедалі інтенсивнішим і відчутнішим. Глобалізація зумовлює зміни всіх сторін життєдіяльності суспільства через створення транснаціональних корпорацій, поглиблення інтеграції господарських зв'язків, зростання ролі світового капіталу та розвиток новітніх технологій. В умовах глобалізації саме людський капітал є найціннішим ресурсом і визначальним чинником економічного зростання. Актуальність нашого дослідження зумовлена необхідністю розробки стратегічного підходу щодо розвитку людського капіталу в умовах глобалізації.

На початку XXI століття розвиток людського капіталу став стратегічною метою політики кожної держави. У вересні 2000 року Україна приєдналася до Декларації Тисячоліття ООН, у якій визначено глобальні цілі розвитку Тисячоліття до 2015 року [4]. Зазначені цілі включають сім основних напрямів утілення реальних економічних і соціальних змін стосовно зменшення рівня бідності, зростання добробуту та рівня життя людей в Україні.

Для свого функціонування людський капітал потребує державного соціального забезпечення, індивідуальних інвестицій свого власника у вигляді здобуття та підвищення рівня освіти, зміцнення здоров'я тощо. Тому для кожної країни, у тому числі й України, важливими є планування й реалізація систематичних заходів щодо розвитку як людського капіталу всього суспільства, так й окремого громадянина. У нашій державі виконання конституційного права людини стосовно вільного розвитку особистості передбачається в програмі діяльності Кабінету Міністрів України, яка потребує комплексного вдосконалення, оскільки є дещо не пристосованою до швидкої зміни національного ринку під впливом глобалізаційних процесів.

Сьогодні економіка перетворюється в нову систему, яка функціонує на основі обміну не товарами, а знаннями та їхньої взаємної оцінки [5]. Тому в умовах ринкового господарювання головним пріоритетом держави повинен бути розвиток людського капіталу за рахунок удосконалення діючих програм з підтримки процесів народження та зміцнення здоров'я; збереження продуктивності людини, тобто її працездатності, фізичного й психічного здоров'я; розвитку та підтримки здатностей людини; включення її до системи економічної діяльності й створення умов для економічної самореалізації [3]. Виконання перелічених програм забезпечить у майбутньому довгостроковий соціальний ефект і здатність національної економіки швидко реагувати на глобалізаційні виклики.

Модернізація соціальних й економічних інститутів є базовою складовою стратегічного підходу до розвитку людських ресурсів. Тому окрему увагу слід

звернути на систему перепідготовки працівників, підвищення рівня їхньої кваліфікації та програми обміну досвідом з іноземними спеціалістами. Це приведе до покращення якісних характеристик людського потенціалу й зменшить еміграцію людського капіталу України за кордон. У нинішніх економічних умовах стратегія розвитку людського капіталу повинна містити заходи щодо формування зовсім іншого типу працівника – носія людського капіталу. На перший план мають виходити такі його характеристики, як креативність, здатність до інновацій, високий ступінь адаптації до виробничих технологій і вміння швидко приймати рішення. Приходить усвідомлення того, що індивід є не товаром, а фактором економічного простору [1].

Виходячи з особливостей сучасних глобалізаційних процесів, до стратегічних кроків щодо розвитку трудового потенціалу слід віднести: упровадження й опанування новітніх технологій; відтворення конкурентоспроможності існуючих підприємств і галузей для забезпечення повної завантаженості й використання людського потенціалу; створення економічних і соціальних умов для повернення втраченого інтелектуального потенціалу з-за кордону; виховання людського капіталу для розвитку малого й середнього підприємництва та формування сучасного внутрішнього ринку товарів і послуг [2].

Для економіки та суспільства вигода від систематичного управління людським капіталом реалізується у високих темпах економічного зростання, динамічному інноваційному розвитку, підвищенні конкурентоспроможності економіки та зростанні добробуту населення. Функціонування людського капіталу охоплює всі сфери суспільного життя: демографічну, економічну, виробничу, соціальну, екологічну та політичну, тому розробка та впровадження ефективної стратегії розвитку людського капіталу дасть можливість задіяти всі конкурентні переваги кожної країни, у тому числі найважливішу з них – трудовий потенціал.

1. Крушніцька Г. Б. Людський капітал в умовах розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Г. Б. Крушніцька // Міжнародна науково-практична конференція. – 2013. – Режим доступу : http://mev-hnu.com/load/2013/4_formuvannja_konkurentospromozhnosti_v_umovakh_zrostannja_mobilnosti_ljudskogo_kapitalu/34-1-0-259.
2. Міненко В. Л. Людський капітал в умовах глобалізації економіки [Електронний ресурс] / В. Л. Міненко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnuvs/2009_47/47/31.pdf.
3. Пекар В. Людський капітал України 2025 [Електронний ресурс] / В. Пекар, Є. Пестерников // Підсумки форсайту. – 2012. – Режим доступу : <http://hvylyya.org/analytics/society/lyudskiy-kapital-ukrayini-2025-pidsumki-forsaytu.html>.
4. Цілі розвитку Тисячоліття України [Електронний ресурс] // Національна доповідь. – К., 2010. – Режим доступу : http://www.undp.org.ua/files/ua_53509MDGS_UKRAINE2010_UKR.pdf.
5. Чекан І. В. Багатофакторне моделювання розвитку людського капіталу в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / І. В. Чекан // Вісник академії митної служби України. – 2006. – № 3. – С. 26–30. – Режим доступу : <http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/salopan/13.pdf>.

РОЛЬ І МІСЦЕ ОПЕРАЦІЙНОГО РИЗИКУ В СУЧАСНІЙ БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ

Кушнір Олександр,
магістрант, економічний факультет.
Науковий керівник – Кондур О.С.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Сучасна банківська діяльність вимагає оптимізації параметрів ризиків, що викликає потребу в комплексному підході до створення системи управління ними. У червні 2004 року Базельський комітет з банківського нагляду опублікував доповідь “Міжнародна конвергенція вимірювання капіталу та стандарти капіталу (Базель II)”, у якій визначив основні підходи до управління операційними ризиками та моделі формування резервів капіталу.

Проблеми управління ризиками банківської діяльності розглядаються у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі. Поняття “банківський ризик” визначається як загроза втрати банком частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи спричинення додаткових витрат у результаті здійснення фінансових операцій. Ризики, властиві банківському бізнесу, за стандартами Базельського комітету з банківського нагляду (Базель II) загалом класифікуються як фінансовий, операційний і бізнес-ризик. Ризик несе в собі нові можливості, які необхідні для досягнення конкурентних переваг, але й може здійснювати руйнівний вплив на діяльність банку. У зв’язку із цим, аналітики умовно поділяють усе розмаїття ризиків на три категорії: ризики події (бізнес-ризики), фінансові ризики й операційні ризики.

Управління ризиком події повинно бути органічною частиною стратегічного управління в банку, у рамках якого оцінюються можливості банку, нові тенденції в зовнішньому середовищі, визначаються основні конкурентні переваги й плануються заходи щодо досягнення поставлених цілей.

Причини виникнення операційного ризику поділяються на зовнішні та внутрішні. Головною причиною найчастіше виступають дії людини. Найважливіші причини виникнення операційних ризиків: комп’ютерні збої – 57%, помилки персоналу – 38%, шахрайство – 5%.

Як свідчать результати експертного дослідження, операційні ризики мають різний ступінь важливості в загальній структурі сукупного банківського ризику:

Ранг операційних ризиків у банківській системі України, %

Групи банків	Об’єктивна складова	Суб’єктивна складова
Банківська система України в цілому	48	52
Найбільші банки	38	62
Великі банки	56	44
Середні банки	57	43
Невеликі банки	33	67

Операційні ризики за типом наслідків і частотою прояву можна поділити на такі групи: 1) характеризуються подіями, що виникають з малою частотою та спричиняють невеликі збитки; 2) включають події, що виникають часто й спричиняють невеликі збитки; 3) визначаються суттєвими збитками, які трапляються з малою ймовірністю; 4) події, що трапляються й часто призводять до великих збитків, ми не розглядаємо через те, що вони спричиняють банкрутство.

Базельський комітет виділяє три підходи до оцінки капіталу під операційний ризик:

- підхід на базі Основного Індикатора (*The Basic Indicator Approach*);
- стандартизований підхід (*The Standardised Approach*);
- підхід удосконаленого вимірювання (*Advanced Measurement Approach*).

Під час прийняття рішень в умовах операційного ризику використовують: 1) критерій Байєса, за яким знаходять:

$$A_B = \max_i K_i,$$

$$K_i = \sum_j Y_{ij} \cdot P_j,$$

де A_B – альтернатива, оптимальна за критерієм Байєса;

K_i – очікуваний ефект від вибору i -ї альтернативи, розрахований з урахуванням наслідків даної альтернативи в кожному зі станів зовнішнього середовища;

Y_{ij} – наслідки i -ї альтернативи в разі настання i -го стану зовнішнього середовища;

P_j – ймовірність настання i -го стану зовнішнього середовища.

2) критерій Вальда:

$$A_p = \max_i K_i,$$

$$K_i = \min_j Y_{ij},$$

де A_p – альтернатива, оптимальна за критерієм песимізму;

Y_{ij} – наслідки i -ї альтернативи в разі настання i -го стану зовнішнього середовища;

3) критерій оптимізму:

$$A_o = \max_i K_i,$$

$$K_i = \max_j Y_{ij},$$

де A_o – альтернатива, оптимальна за критерієм оптимізму;

Y_{ij} – наслідки i -ї альтернативи у випадку настання j -го стану зовнішнього середовища.

Еволюція у сфері банківських послуг потребує кардинально нових підходів та адекватних інструментів для підвищення ефективності управління операційними ризиками комерційних банків. Щоденний моніторинг операційного ризику має охоплювати виявлення операційних утрат, самостійну оцінку ризику підрозділами та відстеження ключових індикаторів ризику.

1. Дмитров С. О. Новітня компонента в системі банківських ризиків / Сергій Дмитров, Тетяна Медвідь // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 4 (170). – С. 11–14.

2. УНІАН [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://economics.unian.net/rus/detail/38859>.
3. Даньків В. Й. Теоретичні основи управління операційними ризиками / В. Й. Даньків // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Економіка”. – 2009. – Вип. 27. – С. 158–162.
4. Кротюк В. Базель II: Розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з першою компонентою / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2006. – № 7. – С. 2–7.

МОДЕЛЮВАННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПОСЛУГИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ

Мазур Марія,
магістрант, економічний факультет.
Науковий керівник – Дмитришин Л.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Багато науково-методичних питань стосовно переведення підприємств комунальної сфери на стійкий шлях зростання не набули свого логічного завершення. Зокрема, це стосується розробки науково обґрунтованих механізмів удосконалення ціноутворення на житлово-комунальні послуги.

Побудова економіко-математичної моделі базується на моделюванні відповідних технологічних процесів засобами інформаційно-графічних моделей (ІГМ) шляхом надання їм фінансово-економічних властивостей та їх обчислення згідно з вибраним критерієм – мінімізацією змінних витрат на організацію технологічних процесів водопостачання й водовідведення [3].

Модель представимо як сукупність однотипних елементів, що відповідають основним принципам об’єктно-орієнтованого програмування. Формально кожний об’єкт $\bar{\tau}$ є замкнутою моделлю:

$$\bar{\tau} = \{R, E, M\}, \quad (1)$$

де R – множина функціонально визначених властивостей; E – множина внутрішніх і зовнішніх реакцій; M – функціональні методи, які застосовуються до R при збуреннях множини E .

Розглянемо застосування моделі виду (1) для обчислення витратної складової тарифу на водопостачання й водовідведення.

Вочевидь, що якісне та надійне функціонування мереж водопостачання залежить від рівня енергозабезпечення, тому значну частину експлуатаційних витрат складає споживання електроенергії [1]. Комплексне моделювання мереж водопостачання й водовідведення можливе за допомогою побудови таких відображень:

$$T_B \xrightarrow{N_{BE}} T_E \quad (2)$$

$$T_K \xrightarrow{N_{KE}} T_E, \quad (3)$$

де T_B , T_K , T_E – множини об’єктів моделі водопровідної, каналізаційної мереж і мережі енергозабезпечення; N_{BE} , N_{KE} – функціональні відображення відповідних моделей.

Побудова відображень моделей N_{BE} , N_{KE} є основою для комплексного моделювання мереж водопостачання та водовідведення.

Згідно з економічною теорією, у короткотерміновий період часу загальні витрати складаються з постійних і змінних витрат за надання послуг з водопостачання та водовідведення [2].

Позначимо через $R(T)$ змінні витрати матеріальних і фінансових ресурсів, які пов'язані з експлуатацією мережі T , $B(T)$ – постійні витрати на управління мережею. Тоді з урахуванням (3) загальні витрати на експлуатацію мережі водопостачання можна представити функцією:

$$C_B(T_B, T_E, N_{BE}) = R(T_B) + C(N_{BE}) + B(T_B), \quad (4)$$

де $C(N_{BE})$ – функція змінних витрат від деякого варіанта відображення моделі водопостачання на модель енергозабезпечення N_{BE} .

Аналогічно для водовідведення:

$$C_K(T_K, T_E, N_{KE}) = R(T_K) + C(N_{KE}) + B(T_K). \quad (5)$$

Загальна складова тарифу на водопостачання та водовідведення з урахуванням витрат на електроенергію:

$$C(T_B, T_K, T_E, N_{BE}, N_{KE}) = C(T_B, T_E, N_{BE}) + C_K(T_K, T_E, N_{KE}) + R(T_E) + B(T_E), \quad (6)$$

де $R(T_E)$ – змінні витрати матеріальних і фінансових ресурсів, а $B(T_E)$ – постійні витрати на управління для енергетичної мережі T_E .

Функціонування системи водопостачання та водовідведення вимагає вибору таких структурних залежностей мереж і побудови енергетичної моделі, при яких вираз (5) досягає мінімуму:

$$C(T_B, T_K, T_E, N_{BE}, N_{KE}) \rightarrow \min. \quad (7)$$

Досягнення мети (6) створює необхідні умови для формування оптимальної структури тарифів на водопостачання та водовідведення.

Ураховуючи, що в кожного об'єкта $\bar{\tau}$ з множини об'єктів ІГМ, функціональні властивості якого змінюються у часі, можливо записати:

$$\bar{\tau}(t_0) \in T(t_0), \quad (8)$$

де $\bar{\tau}(t_0)$ – об'єкт з властивостями на момент часу t_0 .

Тоді (6) доповнюється ще одним суттєвим параметром, який відображає стан моделі в часі:

$$C(t_0) = C\left(\frac{T_B(t), T(t)_K,}{T_E, N_{BE}(t), N_{KE}(t)}\right) \rightarrow \min. \quad (9)$$

Таким чином, модель (8) формує мінімальні змінні витрати на кожний момент часу t_0 і дає можливість динамічно змінювати тариф у режимі реального часу.

1. Богачов С. Економічні аспекти і специфіка тарифної політики комунальних підприємств Донецька як суб'єктів природних монополій / С. Богачов, Є. Жданко // Схід. – 2005. – № 4 (70). – С. 6–11.
2. Горбунова О. О. Методи формування тарифів на послуги водопостачання та водовідведення / О. О. Горбунова // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. Економіка галузей господарства. – 2003. – № 1–2 (13–14). – С. 386–393.

3. Полуянов В. П. Формування тарифів на послуги житлово-комунальних підприємств : монографія / В. П. Полуянов, А. Ю. Савенко, В. А. Воротнищев. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 185 с.

ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Марчук Інна,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Василюк М.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

У сучасних умовах господарювання основним фактором, що дозволяє досягти підприємству успіхів у своїй діяльності, є наявний кадровий потенціал. З метою якомога ефективнішого його використання на підприємстві виникає необхідність проведення кадрового аудиту.

У кадровому бізнесі поява поняття “аудит” пов’язана з бухгалтерською галуззю діяльності підприємств. Аналізуючи основні джерела інформації, можна виокремити кілька підходів до розуміння суті поняття “кадрового аудиту”. Загалом кадровий аудит можна виразити як один із найефективніших способів установлення відповідності між кадровим потенціалом фірми та потребою підприємства в цих кадрах, а також спосіб побудови досконалої кадрової політики.

Переважає більшість науковців дотримуються думки, що кадровий аудит повинен дати відповідь на питання: що є, тобто, яка ситуація є тепер, і в чому полягає невідповідність з тим, що необхідно, як має бути.

Тут виникає проблема: на що саме повинен спрямовуватися кадровий аудит, тобто що є його об’єктом і предметом? Об’єктом кадрового аудиту є трудовий колектив, різні сторони його господарської діяльності та поведінки, принципи й методи управління персоналом організації [2, с.51].

Окремі дослідники вважають, що аудиту (оцінці) підлягають три складові трудової сфери [5]:

1) процеси – управлінські й кадрові, їх відповідність стратегічним цілям і завданням організації, технологічному рівню;

2) структури – ефективність організаційної структури, її адекватність процесам, які реалізуються, відсутність патологій;

3) персонал – якість і чисельність, розподіл усередині організації, наявність кадрового резерву, якість резерву.

У кожній із цих сфер кадровий аудит матиме свої специфічні напрями.

Не менш важливим є вибір методів проведення кадрового аудиту. Серед найпоширеніших методів кадрового аудиту можна назвати [4]:

- аналіз документів, внутрішніх нормативних актів, наказів і розпоряджень з особового складу;

- анкетування керівників підрозділів;

- інтерв’ю з керівниками підрозділів з питань кадрового резерву, управління персоналом: проблеми, складності, оцінка роботи кадрового підрозділу;

- групові дискусії, проектування, контент-аналіз, спостереження.

При безпосередньому проведенні кадрового аудиту на підприємстві виникає ряд проблем, що пов'язані з його особливостями. Таких проблем є досить багато, проте, узагальнивши досліджений матеріал, виділимо основні з них.

Насамперед аудитор звертає увагу на стан ведення кадрового діловодства. У цьому аспекті кадровий аудит являє собою перевірку кадрової та іншої документації підприємства на відповідність вимогам чинного трудового законодавства.

Основними документами підприємства, яким необхідно приділити особливу увагу під час проведення кадрового аудиту, є: статут підприємства, колективний договір; правила внутрішнього трудового розпорядку; штатний розпис; накази з кадрової діяльності; особові справи працівників; особові картки працівників; трудові книжки працівників; журнал обліку руху трудових книжок і вкладишів до них; табелі обліку використання робочого часу; посадові інструкції [5, с.24].

Відсутність на підприємстві будь-якого з перелічених документів чи їхня невідповідність вимогам законодавства може значно ускладнити роботу аудитора й відповідно, результативність проведеного кадрового аудиту.

Ще однією проблемою, що постає перед аудитом персоналу, є відсутність ефективної системи відбору кадрів, їхньої перекваліфікації й адаптації. Якщо не вжити заходів з удосконалення процедур пошуку та відбору кваліфікованих кадрів, впровадження методів залучення й утримання молодих фахівців, удосконалення процедур атестації, то, знову ж таки, результативність кадрового аудиту буде низькою.

І, нарешті, недосконала кадрова політика та відсутність стратегії розвитку кадрового потенціалу на підприємстві, що не дозволяють застосовувати резерви використання сучасних кадрових технологій і сформувані головні корпоративні цінності, ступінь згуртованості колективу.

В.В.Немченко пропонує впровадити такі основні заходи щодо вирішення зазначених вище проблем [3]:

- механізм атестації працівників;
- механізм поточної оцінки персоналу, спрямований на оперативне вивчення компетенції;
- процедуру оцінки співробітника при його переході на нову посаду;
- механізм виявлення потреб у навчанні та розвитку персоналу всіх категорій;
- програму, призначену для стимулювання кар'єрного зростання співробітників;
- механізм оцінки ефективності системи управління персоналом.

Таким чином, кадровий аудит є сучасним методом оцінки кадрової забезпеченості підприємства, відповідності кадрового потенціалу компанії її цілям і стратегії, першим етапом побудови ефективної кадрової політики, інструментом підвищення результативності менеджменту та розвитку організації.

1. Жуковська В. М. Теоретико-методологічні засади кадрового аудиту / В. М. Жуковська // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 4. – С. 48–56.
2. Немченко В. В. Практичний курс внутрішнього аудиту : підручник [Електронний ресурс] / В. В. Немченко, В. П. Хомутенко, А. В. Хомутенко. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1584072036895/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/praktichniy_kurs_vnutrishnogo_auditu_-_nemchenko_vv.
3. Совершенна І. О. Кадровий аудит, як інструмент підвищення результативності менеджменту і розвитку організації / І. О. Совершенна // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 1 (21). – С. 31–41.
4. Пучкова С. І. Кадровий аудит в умовах кризи / С. І. Пучкова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2011. – № 3 (43). – С. 189–196.
5. Вовк О. В. Аудит кадрової документації / Вовк О. В. // Праця і закон. – 2009. – № 4 (112). – С. 24.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Немеш Мар'яна,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гнатюк Т.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

Становлення та формування ринкових відносин передбачає необхідність подальшого вдосконалення організації обліку основних засобів. Згідно з П(С)БО 7, [1] основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам чи для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). У сучасних умовах суб'єкти підприємницької діяльності управляють належним їм майном на базі інформації бухгалтерського обліку, тому вміла організація обліку є важливим фактором ефективного використання основних засобів і подальшого успішного розвитку підприємства.

Для раціональної організації обліку основних засобів та інших необоротних активів перш за все необхідно забезпечити своєчасне й правильне оформлення первинних документів на всі операції їхнього надходження, використання, внутрішнього переміщення, ремонту, зносу, вибуття або списання. Вимоги до документального оформлення господарських операцій на підприємствах регламентуються “Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку”. Усі документи, якими оформляється рух основних засобів, повинні складатися відповідно до вимог, своєчасно затверджуватися керівником і передаватися до бухгалтерії для відображення в облікових регістрах і звітності [2].

Раціональна організація обліку передбачає управління основними засобами як процес спостереження, фіксації, відтворення та впливу на основні засоби для найбільш ефективного їх використання в діяльності підприємства. Головною метою управління основними засобами є забезпечення умов вчасного

оновлення, модернізації й підвищення ефективності їхнього використання та визначення розміру потреб в їхньому прирості [3].

Організацію обліку руху основних засобів, починаючи з їхнього введення в експлуатацію, приймання після проведених ремонтів і закінчуючи їхньою ліквідацією, потрібно будувати з урахуванням їхніх специфічних особливостей, забезпечуючи одночасне проведення контрольних й аналітичних процедур. Для якісного, відповідального виконання робіт з приймання та списання об'єктів доцільно розробити робочу інструкцію, у якій чітко визначити перелік робіт і порядок їхнього здійснення, функції та завдання кожного члена комісії, а також їхню відповідальність. Упорядкуванню руху документів та їхньому своєчасному надходженню до бухгалтерії буде сприяти організація облікових робіт за графіками документообігу. На кожному підприємстві доцільно розробити зведений графік з обліку основних засобів, у якому зазначити кількість примірників кожного документа, які необхідні для оформлення тієї чи іншої господарської операції, осіб, відповідальних за кожний вид робіт і терміни їхнього виконання [4].

Практичний досвід показує, що кількість працівників бухгалтерії найдоцільніше обчислювати за кожним топологічним підрозділом (основні засоби, матеріали, оплата праці тощо). За місцем зберігання всі основні засоби повинні перебувати на відповідальному зберіганні в матеріально відповідальних осіб, які призначаються наказом керівника. Для організації обліку та забезпечення контролю об'єктам обліку присвоюється індивідуальний інвентарний номер. Одним із важливих завдань бухгалтера під час обліку основних засобів є вибір найбільш оптимального методу амортизації. Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник підприємства, який видає наказ про створення відповідної комісії. Постійно діюча комісія для визначення непридатності основних засобів і встановлення неможливості або неефективності проведення їхнього відновлювального ремонту, а також для оформлення необхідної документації на списання цих засобів створюється наказом керівника установи щорічно в такому складі: керівник або його заступник (голова комісії); головний бухгалтер або його заступник; керівники груп обліку (при централізованій бухгалтерії); особа, на яку покладено відповідальність за збереження основних засобів [5].

Отже, основні засоби – один з найважливіших чинників будь-якого виробництва. Їхній стан й ефективне використання прямо впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємств. Тому головними шляхами вдосконалення організації обліку основних засобів є раціоналізація як кожної форми документів і реєстрів обліку, так і методів, і способів збирання, обробки й узагальнення облікової інформації, адаптованих до сучасних умов [4].

1. П(С)БО 7 “Основні засоби” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
2. Атамас П. Й. Облік у бюджетних установах : підручник / Й. П. Атамас ; [за ред. Й. П. Атамаса]. – К. : КНЕУ, 2009. – 360 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підруч. [для студ. спеціальності “Облік і аудит” вищ. навч. закл.] / Ф. Ф. Бутинець ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 6-те вид., допов. і переробл. – Житомир : Рута, 2005. – 756 с.

4. Воронцова І. І. Сучасні проблеми обліку основних засобів [Електронний ресурс] / Воронцова І. І., Янів І. В. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/17_AND_2011/Economics/7_89670.doc.htm.
5. Сопко В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник / Сопко В., Завгородній В ; [за ред. В. Сопка]. – К. : КНЕУ, 2006. – 260 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Трухан Наталія,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Цюпа О.П.,
кандидат економічних наук, викладач.

Фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку є місцеві бюджети, наявність яких закріплює економічну самостійність місцевих органів влади, що передбачено Конституцією [1] і Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” [4] і дозволяє їм розширювати економічний потенціал регіону. Однак досі не створено відповідного механізму формування та виконання місцевих бюджетів як основного важеля впливу в руках місцевих і регіональних органів влади на соціально-економічні процеси на підвідомчих територіях. А існуюча бюджетна система не сприяє вирішенню завдань регіональної політики. Незважаючи на ряд докорінних змін, вона багато в чому зберігає застарілі підходи, які зумовлюють невідповідність цієї системи вимогам сьогодення, зокрема, Бюджетний кодекс [2] обмежує право ініціативи органів місцевого самоврядування на самостійне розпорядження власними фінансовими ресурсами.

Вагомих результатів у дослідженні актуальних питань формування та вдосконалення ефективності функціонування місцевих бюджетів як ключового інструмента підтримки соціально-економічного розвитку регіону досягли провідні українські вчені І.Запатріна, О.Кириленко, І.Луніна, В.Мельник, К.Павлюк, Ю.Пасічник, В.Опарін, О.Сунцова, В.Федосов.

Проте в умовах відсутності підґрунтя для проведення гнучкої бюджетної політики не мають науково-практичного вирішення окремі проблеми бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів. Зокрема, залишаються невирішеними питання підвищення ефективності політики міжбюджетних трансфертів як дієвого механізму забезпечення органів місцевого самоврядування необхідними джерелами коштів.

У структурі доходних джерел місцевих бюджетів частка трансфертів має значну величину (до 44%), причому вона виявляє тенденцію до зростання. Але коштів, наданих у вигляді трансферів з державного бюджету, часто не вистачає навіть для повної виплати заробітних плат.

Видатки на утримання та розвиток інфраструктури громад, а також реалізацію інших власних повноважень проводяться переважно за рахунок субвенцій, передбачених на виконання інвестиційних проектів. Через нестачу фінан-

сових ресурсів майже не реалізуються справжні інвестиційні проекти, які могли б покращити соціально-економічний стан громад, а в перспективі – збільшити надходження до бюджетів.

Тому під час проведення аналізу та встановлення важливості здійснення видатків на розвиток економіки ми пропонуємо доповнити формулу розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів [3] за рахунок нерозподіленого резерву видатками на соціально-економічний розвиток і віднести ці видатки до видатків, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, які будуть спрямовуватися на виконання делегованих органами державної влади повноважень.

У такому випадку розрахунковий показник обсягу видатків на соціально-економічний розвиток регіону (V_{ri}) визначатиметься за формулою:

$$V_{ri} = \left(50\% * \frac{N_i}{N_u} + 50\% * \left(1 - \frac{P_i}{\sum P_i} \right) \right) * F,$$

де N_i – чисельність населення на території i -ї АТО;

N_u – чисельність населення країни;

P_i – усі податки, збори й платежі, що сплачуються на території i -ї АТО;

$\sum P_i$ – усі податки, збори й платежі, що сплачуються на території всієї держави;

F – загальний обсяг фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку, що складає не менше 1% прогнозного обсягу доходів загального й спеціального фонду державного бюджету Проекту Закону про державний бюджет на відповідний рік.

Щодо відсоткового співвідношення розподілу коштів пропонуємо встановити, що 50% коштів будуть спрямовуватися відповідно до чисельності населення, яке проживає в певному регіоні відносно загальної кількості населення країни, а 50% – з урахуванням рівня розвитку i -ї АТО.

Отже, визначений таким чином фінансовий ресурс на соціально-економічний розвиток регіонів посилить економічно стимулюючу функцію бюджету. Ці кошти, у першу чергу, будуть спрямовані на капітальні видатки бюджетних установ, зокрема, на придбання транспортних засобів, автомобілів, обладнання та інвентарю довгострокового користування для санаторіїв, лікувальних закладів, придбання оргтехніки та комп'ютерної техніки; на капітальне будівництво й придбання, а також ремонт і реконструкцію адміністративних об'єктів і реставрацію пам'яток історії та культури.

1. Конституція України: Закон Верховної Ради України від 28.06.1996 № 30 // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Бюджетний кодекс України: Закон Верховної Ради України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 151.
3. Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 № 1149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1149-2010>.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97ВР зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

ПРАВознавство

РЕВОЛЮЦІЙНА ОУН ПІД КЕРІВНИЦТВОМ СТЕПАНА БАНДЕРИ

Білоус Степан,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Присташ Л.Т.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Українці пережили гіркі сторінки своєї історії, це були періоди злету й трагічного падіння. Але народ піднявся й знову боровся за свою волю, за свою долю, не зважаючи на неймовірні втрати...

Двадцять століття стало часом політичного визволення поневолених народів. Протягом попереднього століття, яке увійшло в історію як епоха пробудження нації, було закладено міцні ідейні підвалини, що на них пізніше вибудувалися визвольні рухи. Якщо тоді справою національного відродження переймалася лише незначна частина інтелектуалів, то тепер вона перетворилася на справу всенародну. Історія національно-визвольного руху в Україні сягає своїми коріннями в глибину століть. Стихійні повстання, козаччина, гайдамацький рух, січове стрілецтво й, звичайно, період УПА. Український національно-визвольний рух і збройна повстанська боротьба під час війни та в повоєнні роки проти обох поневолювачів України, німецьких і московських, стала можливою лише завдяки незвичайному героїзмові членів ОУН, бійців і командирів УПА та всього українського народу. Проти німецьких окупантів вона тривала три роки, до їхнього вигнання з України в жовтні 1944 року, а проти московських – у збройній формі, до 1954 року та в підпільно-нелегальній до розвалу Совецької імперії в 1991 році. І вся ця героїчна довготривала боротьба велася під символічною назвою “бандерівці”.

Актуальність теми полягає в тому, що в роботі висвітлено “найціннішу” постать того часу – Степана Бандеру. Адже саме постать Провідника ОУН Степана Бандери, як не дивно, залишається й досі однією з найменш досліджених постатей українського визвольного руху. Визначний життєвий шлях борця за волю поки що не здобув належної йому уваги з боку істориків. Проте основну увагу приділено викладенню короткої біографічної інформації та подвигам відомих людей Бережанщини, які боролися за волю Батьківщини, керівників і “найяскравіших” повстанців. Адже саме їм належить дати ґрунтовну оцінку як людям, творцям й організаторам ОУН та УПА.

Предметом дослідження є діяльність Української повстанської армії й Організації українських націоналістів під проводом Степана Бандери в умовах посягання на українську державність і захист від ворогів.

Мета роботи полягає в об’єктивному розкритті характеру діяльності ОУН й УПА в Західній Україні, що відображено на конкретному дослідженні діяльності ОУН й УПА в бережанських краях.

Новизна праці в тому, що в ній містяться короткі нариси історії збройної боротьби ОУН та УПА на основі дослідження архівних матеріалів Бережан-

ського краєзнавчого музею, матеріалів Бережанської районної бібліотеки та бібліотек місцевих шкіл і гімназії. Також у роботі подано відомості про активістів ОУН і старшин УПА разом з біографічними нарисами, організаційними сферами й ілюстрованим матеріалом того періоду на конкретній території. Уміщено джерела із різноманітної літератури яка донедавна була невідома, викладено матеріал, узятий із газет тієї території, наукових досліджень, систематизованих архівних документів, нарисів і праць.

Визначення мети зумовило постановку, вирішення й узагальнення таких тез:

- на основі використання загальноісторичної та місцевої архівної літератури було з'ясовано характерні риси становлення, боротьби ОУН й УПА на території тогочасної Західної України та встановлено специфіку діяльності й структуру відділу УПА-Захід;
- виявлено стан та особливості міжнародних відносин ОУН й УПА та європейських держав. Також проаналізовано розвиток відносин із Червоною армією, для яка була властива насильницька радянська окупація;
- висвітлено політичну й військову діяльність українських патріотів і представників керівного складу відділів, воєнних округів та штабів ОУН й УПА на території Західної України та на Тернопіллі зокрема, що полягає в боротьбі та самопожертві за незалежність і суверенітет України;
- здійснено реконструкцію біографічних даних найяскравіших постатей боротьби ОУН й УПА за незалежність.

Перегляд усієї політичної діяльності Степана Бандери та її аналіз в аспекті подій останнього чверть століття говорять переконливо про те, що історія визвольної боротьби українського народу того періоду нерозривно зв'язана з іменем Степана Бандери, який повністю заслужив на те, щоб зайняти місце в українському пантеоні як один із кращих воївників українського народу за волю.

Прошло вже багато років з того часу, але й досі більшість вважає тих борців за незалежність фашистами, зрадниками українського народу, кровожерними убивцями й бандитами. Насаджені радянською владою стереотипи, ще донині живуть. Українські повстанці, котрі прагнули будь-якою ціною досягти такої бажаної незалежності, дотепер залишаються не визнаними, до цього часу їх обливають брудом. Багато їх загинуло під час Другої світової війни, але ніхто не зрадив своїх благородних ідей. Їхня боротьба зробила внесок в утворення Української держави, у формування національної свідомості, тому за це ми повинні їм дякувати.

1. Бережанська земля : історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : Комітет “Видавництва Бережани”, 1970. – Т. II. – 877 с.
2. Літопис Української Повстанської Армії. Документи і матеріали. – Видання 34 ОУН, 1953. Репринтне відтворення. – Львів, 1991.
3. Степан Бандера. Перспективи Української Революції. – Мюнхен : Вид. Організації Українських Націоналістів, 1978.
4. Бережанщина в спогадах емігрантів. Ч. I / упоряд. і ред. Н. Волинець, Б. Мельничук.

5. Мірчук П. Українська Повстанська Армія 1942–1952 / Петро Мірчук. – Мюнхен : Книгозбірня “Просвіти”. – 953 с.
6. Рокицький А. Правда про УПА / А. Рокитський // Бережанське віча. – 2000. – № 42 (661). – 14 жовт.

ПРОКУРОР ЯК ПРЕДСТАВНИК У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Варцабюк Діана,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Ганкевич О.М.,
викладач.

Здобуття Україною незалежності, розбудова демократичної правової держави викликали необхідність реформування цивільного процесуального законодавства як у цілому, так й окремих його інститутів. Однією з функцій прокуратури України є представництво інтересів громадянина й держави в суді у випадках, установлених законом. Ця функція прокуратури закріплена в Конституції України в п. 2 ст. 121. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року (далі ЦПК) відображає ці новели в ст. 45, 46. Так, відповідно до ч. 5 ст. 46 ЦПК прокурор, який не бере участі в справі, має право ознайомлюватися з матеріалами справи в суді з метою вирішення питання про наявність підстав для подання апеляційної чи касаційної скарги, заяви (скарги) про перегляд рішення у зв'язку з винятковими або нововиявленими обставинами. Це положення фактично перенесене зі ст. 36-1 Закону України “Про прокуратуру”. Можна стверджувати, що, визначаючи правову природу представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді, необхідно керуватися сутністю інституту прокуратури як органу, що здійснює функцію охорони закону. Вступаючи в цивільний процес, прокурор стає його рівноправним учасником і підпорядковується тим правилам, які регулюють правовідносини, що складаються під час здійснення цивільного судочинства. Але цей факт є внутрішнім стосовно того, що прокурор, перш за все, представник державного (правоохоронного) органу, який виконує правозахисну функцію.

Більшість науковців [3; 4] вважає, що представництво прокурором “чужих” інтересів у суді є одним з його видів у цивільному процесі. Цю позицію можна обґрунтувати так. Відмінність прокурорського представництва від інших традиційних видів представництва в суді теоретично можна охарактеризувати тим, що, по-перше, представництво прокурором є офіційним (публічним) представництвом конституційного рівня, що має значення самостійної функції прокуратури; по-друге, таке представництво здійснює особливий орган, який не має особистого інтересу, завжди й всюди є охоронцем закону, виступає від імені держави на користь громадянина, держави, суспільства. ЦПК у ч. 2 ст. 45 закріпив, що прокурор може вступати в справу на будь-якій стадії (етапі) її розгляду. Однак вступ прокурора в справу на будь-якій стадії (етапі) її розгляду зовсім не означає його право, наприклад, вступати в справу, яка розглядається

судом першої інстанції, на стадії судових дебатів. Про це варто було б зазначити в ч. 2 ст. 45 ЦПК, оскільки вказана норма не зовсім чітко охарактеризована й може ввести в оману осіб, які є сторонами в цивільному процесі.

Отже, інститут прокурорського представництва є важливою гарантією як права громадян на судовий захист своїх прав і законних інтересів, так і відповідного права держави. Прокурор, який бере участь у розгляді цивільних справ у судах, додержуючись принципу незалежності суддів і підкорення їх тільки закону, повинен сприяти виконанню вимог закону про всебічний, повний й об'єктивний розгляд справ та ухваленню судових рішень, що ґрунтуються виключно на законі.

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41. – Ст. 492 (зі змінами).
2. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 р. № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793 (зі змінами).
3. Дунас Т. Завдання представництва прокурора в цивільному процесі / Т. Дунас, М. Руденко // Юридичний журнал. – 2006. – № 7. – С. 61–63.
4. Руденко М. В. Теоретичні проблеми представництва прокуратурою інтересів держави в арбітражних судах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.10 “Судоустрій; прокуратура та адвокатура” / М. В. Руденко. – Х., 2001. – С. 11.

ПОХІДНИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Васильєва Ангеліна,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Гейнц Р.М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Аналіз публікацій, які торкаються досліджень сфери інтелектуальної власності, свідчить, що окремі об'єкти права інтелектуальної власності піддаються всебічному вивченню та пошуку підходів для вдосконалення їхньої правової охорони. Однак сьогодні практично немає наукових праць цивілістів, у яких досліджується похідний твір як об'єкт права інтелектуальної власності. Зазначене питання безпосередньо розглядається лише в навчальних посібниках і підручниках із Цивільного права України та Інтелектуальної власності. Дотичними до предмета нашого дослідження є праці К.О.Афанасьєвої, О.П.Орлюк, О.Д.Святоцького, П.М.Цибульова та ін., які й стали його теоретичною базою. У зв'язку із цим, актуальним є дослідження проблематики правової охорони похідного твору як об'єкта права інтелектуальної власності, його різновидів, захисту прав авторів похідних творів.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про авторське право і суміжні права” похідний твір – це твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову [3]. К.О.Афанасьєва визначає похідний твір як твір, для створення якого

запозичені деякі елементи іншого твору [1, с.89]. В.І.Борисова називає похідний твір залежним і визначає його як новий творчий продукт, що містить елементи іншого твору, що охороняється, але сам є результатом творчої праці зі створення нової форми [5, с.549].

З огляду на специфіку похідних творів, яка виявляється в тому, що вони створюються на основі творів – об'єктів авторського права, похідний твір можна визначити як новий творчий продукт, що є результатом переробки вже існуючого твору, правова охорона якого забезпечується на рівні оригінального твору.

Легальним визначенням похідних творів охоплюються такі їхні різновиди, як анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору. К.О.Афанасьєва додає до цього переліку реферування та резюме [1, с.90]. Окрім зазначених вище, до похідних творів можна віднести пародію та шарж, позаяк їм властиві всі ознаки, притаманні об'єктам авторських прав. По-перше, такі твори є оригінальними; по-друге, вони мають об'єктивну форму; по-третє, створення пародії та шаржу базується на комічному повторенні вже існуючого твору. Автор первинного твору може дозволити (заборонити) його переробку або схвалити вже створений похідний твір. Тому, за умови подальшого схвалення автором оригінального твору пародії чи шаржу, на такі об'єкти поширюється дія норм про правову охорону об'єктів права інтелектуальної власності.

Автор похідного твору є первинним суб'єктом права на останній. Відповідно до ст. 20 Закону України “Про авторське право та суміжні права”, перекладачам й авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку за умови дотримання прав автора, твір якого зазнав перекладу, адаптації, аранжування чи іншої переробки. Інші фізичні та юридичні особи є суб'єктами прав інтелектуальної власності на похідний твір, якщо вони набули прав на твори згідно з договором або законом. Законодавство України регулює відносини не з приводу дій, пов'язаних з переробкою твору, а з приводу використання результату такої праці [4, с.136]. Виходячи із зазначеного, обсяг особистих немайнових і майнових прав автора – творця похідного твору є дещо вужчим у порівнянні з автором оригінального твору. При цьому порушенням авторських прав буде не зміна твору, а використання самовільно переробленого чи іншим чином зміненого твору.

Таким чином, проведене дослідження дає підстави для таких висновків:

1) особливістю похідного твору як об'єкта авторського права є те, що він створюється як творча й оригінальна переробка вже існуючого твору;

2) різновидами похідних творів є адаптація, аранжування, обробка фольклору, реферування, пародія, шарж тощо;

3) законодавча база, що регламентує правову охорону похідних творів, потребує подальшого вдосконалення, зокрема, у частині врегулювання авторських прав на похідний твір.

1. Афанасьєва К. О. Авторське право : практичний посібник / К. О. Афанасьєва. – К. : Атіка, 2006. – 224 с.

2. Бондаренко С. В. Авторське право та суміжні права / С. В. Бондаренко. – К. : Ін-т інтелектуальної власності і права, 2008. – 288 с.
3. Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23.12.1993 № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>. – Заголовок з екрана.
4. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: Монографія / За заг. ред. В. В. Луця. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 256 с.
5. Цивільне право : підручник : у 2 т. / [В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.] ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.

ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК ОБ’ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Гайова Олександра,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Мороз Г.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Землі сільськогосподарського призначення (далі ЗСГП) без перебільшення можна вважати провідною категорією в складі земель України, адже із 60,3 млн га земельної території нашої держави 41,84 млн га (69,3% території) становлять саме сільськогосподарські угіддя. У розрахунку на одного мешканця припадає 0,8 га сільськогосподарських угідь, у той час як в Європі ці показники становлять відповідно від 0,44 до 0,25 га. І це при тому, що Україна в Європі займає 5,7% території, її сільськогосподарські угіддя – 18,9, а рілля – 26,9% [3, с.7].

Зазначена проблематика становила об’єкт вивчення та дослідження таких учених, як Н.І.Титова, Н.О.Багай, П.Ф.Кулинич, Т.Г.Ковальчук, В.В.Носік, А.М.Мірошніченко, М.В.Шульга, О.О.Погрібний та інших.

Виконання ЗСГП триєдиної функції (екологічної, економічної та соціальної) об’єктивно зумовлює визнання та закріплення на законодавчому рівні *пріоритетності в охороні та регулюванні ЗСГП* перед іншими категоріями земель єдиного земельного фонду України [2, с.32]. Землі сільськогосподарського призначення – первісне джерело будь-якого суспільства. За умов гострої економічної кризи їхнє значення непомірно зростає, оскільки йдеться про продовольчу безпеку держави, про вирішення проблем життєзабезпечення громадян [1, с.10].

На основі аналізу норм земельного законодавства України пріоритетність земель сільськогосподарського призначення підтверджується в таких положеннях:

- 1) закріпленні сільськогосподарських земель на першому місці серед інших категорій (ст. 19 ЗК України) [6];
- 2) особливих умовах, які ставляться до покупців даних земель (ст. 130 ЗК України);

3) відшкодуванні збитків, заподіяних унаслідок вилучення, тимчасового зайняття сільськогосподарських угідь, приведення їх у непридатний для використання стан та ін. (ст. 156 ЗК України);

4) визнанні ґрунтів об'єктом особливої охорони (ст. 168 ЗК України);

5) відшкодуванні втрат сільськогосподарського виробництва (ст. 207 ЗК України) тощо.

Особливої уваги, на чому наголошує й Т.Г.Ковальчук, заслуговує законодавче обмеження суб'єктів права приватної власності на землі сільськогосподарського призначення. Такими суб'єктами можуть бути лише громадяни України та юридичні особи України [2, с.33].

У цьому контексті доцільно проаналізувати наслідки та перспективи встановлення мораторію, який накладає заборону на купівлю-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності до моменту набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2016 року (п. 15 Перехідних положень ЗК України).

Серед науковців існує суперечність у поглядах щодо доцільності формування ринку земель сільськогосподарського призначення. Так, С.Рибалко вважає, що господарювати на орендованій землі нічого не заважає, і пропонує не поспішати з вирішенням питання про ринок землі [4, с.34]. В.Ярмоленко ж узагалі виступає за законодавче скасування приватної власності на землю та повернення землі місцевим органам самоврядування, які надавали б землю в оренду й акумулювали земельну ренту для вирішення проблем соціального розвитку регіону, землеустрою та екології [5, с.77].

Проте, вважаємо, варто погодитися з думкою Н.І.Титової про те, що право приватної власності на землі сільськогосподарського призначення стало головним наслідком реалізації радикальної земельної реформи. Адже на початку 90-х років уперше в Україні селяни одержали право бути власниками земель сільськогосподарського призначення [1, с.69].

У підсумку слід зазначити, що вирішення цієї проблеми становить одне з першочергових завдань, що стоять перед Україною у зв'язку з проведенням земельної реформи. Така увага з боку законодавця до вказаного питання, багаторазове відкладення запровадження ринку даної категорії земель лише додатковий раз свідчать про важливість і першочерговість охорони саме цієї категорії земель.

Тому при регламентації правового режиму ЗГСП слід виваженіше враховувати їхні унікальні специфічні характеристики, зважаючи на весь широкий спектр відносин, що мають місце в процесі їхнього використання.

1. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України : наук.-навч. посіб. / за ред. Н. І. Титової. – Львів : ПАІС, 2005. – 368 с.
2. Ковальчук Т. Г. Поняття та особливості земель сільськогосподарського призначення / Т. Г. Ковальчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. – № 63–64. – С. 32–37
3. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні : монографія / П. Ф. Кулинич. – К. : Логос, 2011. – 688 с.

4. Рибалко С. В. Купівля-продаж землі як фактор розвитку аграрного виробництва / С. В. Рибалко, Н. С. Танклевська // Економіка АПК. – 2009. – № 12. – С. 34–36.
5. Ярмоленко В. Капіталізація землі в Україні: на благо чи на шкоду? / В. Ярмоленко // Економіка України. – 2004. – № 9. – С. 71–79.
6. Земельний кодекс України (прийнятий 25.10.2001 р.; за станом на 24.10.2013 р.). – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2768-14>.

ПРАВА ДИТИНИ ТА МЕХАНІЗМ ЇХ ЗАХИСТУ

Грицишин Яна,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Саветчук Н.М.,
викладач.

Кожна держава своїм пріоритетним напрямом розвитку має соціальний і правовий захист найменш захищених її громадян – дітей. З правової точки зору дитина є самостійним суб'єктом права, у тому числі на неї поширюється весь комплекс громадянських, політичних, економічних і соціальних прав людини [1].

Актуальність проблеми прав дитини не викликає жодних сумнівів і відображається в декількох аспектах: по-перше, це сучасне становище дітей в Україні; по-друге, актуальним є завдання щодо вдосконалення правового забезпечення захисту прав дітей. Зокрема, в Україні існує проблема недостатньої нормативно-правової бази стосовно інституту дитинства. Тому вдосконалення й розвиток українського законодавства з метою якнайкращого захисту прав дітей є надзвичайно важливим.

Дитинство здавна привертало увагу науковців. У різні часи проблеми дитинства висвітлювалися крізь сукупність світоглядних ідей кожної доби розвитку суспільства. На вітчизняному ґрунті ідеї про права дитини втілювали в життя такі українські педагоги, як: Т.Лубенець, Я.Чепіга, В.Сухомлинський. Вони вважали, що права дитини в контексті прав держави, батьків і суспільства мають посідати перше місце [2, с.24].

Після проголошення України незалежною державою проблема прав дитини переходить із педагогічної, навчально-виховної в соціально-правову сферу, тому що ідеї прав дитини стають частиною політики держави. Ратифікувавши низку міжнародно-правових актів, Україна прийняла на себе зобов'язання зі здійснення міжнародних стандартів прав дитини, відповідно до яких вона повинна забезпечити запровадження прав та інтересів дітей в усіх сферах суспільного життя [3, с.10].

Першим міжнародним документом, у якому розглядалася проблема прав дитини, була Женевська декларація 1923 р., яка була прийнята як запобіжні засоби захисту від рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми, проституції неповнолітніх та експлуатації. Наступним важливим документом щодо захисту дітей стала прийнята 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН Загальна

декларація прав людини. У ній уперше на нормативному рівні відображено основи захисту прав дітей. Також Генеральна Асамблея ООН 20 листопада 1959 р. прийняла Декларацію прав дитини, яка складається з 10 принципів. Головні з них говорять про те, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, що дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно [4, с.14].

Найважливішим серед міжнародних актів у сфері прав та інтересів дитини є Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., у якій проголошувалося, що людство зобов'язане дати дітям усе найкраще, надійно забезпечити дитинство, яке гарантує в майбутньому розвиток держави та її громадян. Міжнародний захист прав та інтересів дитини є системою взаємоузгоджених дій держави й неурядових міжнародних організацій, спрямованих на повноцінне та гармонійне формування дитячої особистості, надання міжнародної допомоги дітям. Сьогодні існує Комітет з прав дитини – договірний орган, створений ООН, який складається з десяти експертів, що здійснюють контроль за дотриманням державами їхніх зобов'язань за Конвенцією [5, с.3].

Після Другої світової війни в 1946 р. Генеральна Асамблея ООН створила Міжнародний дитячий надзвичайний фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), головним завданням якого стало надання урядам країн допомоги з метою покращити умови життя дітей, а також підтримка програм, спрямованих на охорону дитинства.

З моменту приєднання України до Конвенції ООН “Про права дитини” перед Українською державою постало завдання забезпечити виконання вимог цього документа на території країни, а це, у свою чергу, вимагало від керівництва держави приведення національного законодавства відповідно до вимог конвенції, створення в Україні державних інститутів, які будуть опікуватися правами дітей, розроблення чіткого механізму діяльності таких інститутів, проведення послідовної державної політики у сфері захисту прав дітей [6, с.37].

Виходячи з вищезазначеного, важливим напрямом удосконалення державної політики щодо охорони дитинства в нашій державі стало запровадження у 2011 р. інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини, на який покладено завдання сформувавши чітку концепцію діяльності та державної політики у сфері захисту прав дітей. Також важливим здобутком у контексті розвитку громадянського суспільства є створення Громадської консультативної ради з питань захисту прав дитини. Таким чином, ідея про права дитини стала основою демократичної свідомості нації та фундаментом правового суспільства. За часи незалежності в Україні сформовано державну нормативну базу й систему органів, які забезпечують виконання вимог міжнародного законодавства щодо захисту прав дитини. Проблема розвитку державних механізмів захисту прав дитини в Україні потребує більш глибокого та всебічного аналізу, а діяльність окремих державних органів і служб у справах дітей – усебічної наукової підтримки й потужного методичного забезпечення.

1. Проблемні питання дотримання прав дитини в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://helsinki.org.ua/index.php7icN1298365350>.
2. Опольська Н. М. Основні етапи розвитку світової наукової думки щодо забезпечення прав і свобод дитини (III ст. до н. е. – XIX ст. н. е.) / Наталя Опольська // Юридична Україна: правовий часопис. – 2011. – № 2. – С. 23–28.
3. Сухомлинська О. Права дитини в контексті історичних і сьогоденних реалій / О. Сухомлинська // Права дитини: від витоків до сьогодення : зб. текстів, метод, та інформ. матеріалів. – К., 2002. – 235 с.
4. Оніщенко Н. М. Права і свободи дитини: вступ до проблеми / Н. М. Оніщенко, О. Л. Львова, С. О. Сунегін // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 13–17.
5. Сіра І. Б. Становлення інституту Уповноваженого з прав дитини в Україні / І. Б. Сіра // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 2. – С. 1–9.
6. Парамонов С. Ю. Актуальні питання захисту прав дитини / С. Ю. Парамонов // Наукові праці. Державне управління. – 2012. – Вип. 182. – Т. 194. – С. 36–40.

ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Затолюк Мар'яна,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Зеліско А.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Сьогодні Інтернет в Україні є невід'ємною частиною нашої життєдіяльності, за допомогою якого ми вирішуємо більшість своїх повсякденних проблем. З огляду на вказані обставини, таке явище, як купівля-продаж товарів через мережу Інтернет, утратило свою екзотичність і стало повсякденним. Однак, незважаючи на це, такого роду договори не мають належного правового підґрунтя.

Оскільки спеціального нормативно-правового акта у сфері торгівлі в мережі Інтернет нині немає, то ці відносини регламентуються рядом тих нормативних актів, які опосередковано стосуються договорів купівлі-продажу товарів через Інтернет, зважаючи на належність їх до тих договірних конструкцій, які укладаються дистанційно.

Щодо подальших тенденцій вирішення ситуації, яка склалася, то вітчизняний законодавець обрав шлях прийняття уніфікованого спеціального нормативно-правового акта, який би регулював абсолютно всі види купівлі-продажу із застосуванням електронних засобів.

Аналіз законодавства зарубіжних країн, яке безпосередньо чи опосередковано регулює питання стосовно договорів купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет, свідчить про відсутність якогось усталеного бачення подальшої побудови моделі правового регулювання електронної комерції, у тому числі договорів купівлі-продажу через мережу Інтернет. Однак така потреба є безумовною, і для її реалізації однозначно виникає необхідність розкриття особливостей правових характеристик договорів купівлі-продажу через мережу Інтернет, тому що саме системне бачення відмінностей цих договорів щодо

їхнього суб'єктного складу, специфіки укладення, істотних умов дозволить належним чином урегулювати всі проблемні аспекти [1].

Специфіка суб'єктного складу договорів купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет визначається належністю цих договорів до публічних. Стаття 633 Цивільного кодексу України встановлює, що це підприємець, який виступає зобов'язаною стороною в договорі та, з іншого боку, невизначене коло осіб, які, згідно із ч. 2 ст. 633 Цивільного кодексу України, іменуються споживачами [3].

Дистанційність укладення договорів купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет та відсутність при цьому особистого контакту між продавцем і покупцем визначають специфіку етапів укладення таких договорів. До таких етапів належать: 1) публічна оферта, у нашому випадку – це розміщення зразків товарів на сайтах, пропонувані невизначеному колу осіб з метою укласти договір. Варто також зазначити, що закріплення обов'язкової інформації, яку має містити публічна оферта в даному виді договорів, має істотне значення; 2) акцепт покупця – напрям замовлення при заповненні заявки на придбання товару й передача його електронною поштою або телефонний дзвінок менеджеру Інтернет-магазину з метою здійснення замовлення. Акцепт уміщує в собі також таку особливу стадію, як ідентифікація покупця в мережі Інтернет; 3) специфіка зазначає виду договорів спричиняє наявність ще одного додаткового етапу укладення договору – підтвердження акцепту. Тому, на нашу думку, окрім визначеної законодавчо інформації, на сайті повинна міститись інформація про шляхи підтвердження укладення договору, а перелік цих шляхів підтвердження має бути закріплений на законодавчому рівні [2, с.46].

Відсутність особистого контакту між продавцем і покупцем відображається й на специфіці істотних умов договорів купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет. Адже окрім традиційних істотних умов, таких як предмет, ціна, строки виконання зобов'язання, на перший план виходять також умови, пов'язані з технічними характеристиками. Без урегулювання такого роду умов договори купівлі-продажу товарів через мережу Інтернет неможливо укласти. Відповідно, зазначені нами умови повинні бути обов'язково закріплені на законодавчому рівні як істотних.

1. Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures // L. Official Journal. – 2000. – № 13. – Ст. 0012–0020.
2. Євстигнєєв А. Д. Істотні умови договору за цивільним та господарським кодексами: порівняльний аспект / А. Д. Євстигнєєв // Юридичний журнал. – 2006. – № 1. – С. 45–51.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИКИДІВ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ

Колос Ігор,
V курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Романко С.М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

В Україні досі питанню зміни клімату не приділяється достатньої уваги та відсутня цілісна державна політика. Діям держави в цьому питанні притаманний фрагментарний, несистемний характер, що націлений, передусім, на спроби отримання моментальних вигід без довгострокового планування.

За станом на сьогодні регулювання й управління викидами парникових газів в Україні не здійснюється. Не створено переліку підприємств, господарюючих суб'єктів, що здійснюють викиди парникових газів, не визначено системи обліку викидів парникових газів у різних галузях економіки, не розроблено порядку видачі дозволів на викиди парникових газів і не затверджено конкретних лімітів щодо цих газів.

Суттєвим кроком у сфері викидів парникових газів стало створення у 2007 році Національного агентства екологічних інвестицій України. За півроку його існування була підготовлена необхідна основа для забезпечення участі України в механізмах Кіотського протоколу, у тому числі дотримання міжнародних критеріїв прийнятності для участі в цих механізмах; розроблена система нормативно-правових актів; забезпечена участь української сторони в міжнародному переговорному процесі.

Як наслідок, у результаті у впровадження зазначених заходів Україна взяла участь у використанні механізмів Кіотського протоколу. Продаж квот на викиди парникових газів, за словами міністра екології та природних ресурсів Едуарда Ставицького, приніс Україні у 2010–2011 роках 4 млрд грн [5].

Варто відмітити, що при продажу квот Україна встановила практично найнижчі ціни на квоти (10 євро). Це незрівнянно мало в порівнянні з іншими країнами. Так, Росія визначила ціну, яка більш як у 2 рази перевищує українську. ЄС установив ціну близько 89 євро за 1 т CO₂. Найбільші ціни встановили США (більше 250 євро) та Японія (600 євро) [3].

Проте за порушення правил звітності про викиди парникових газів, наприкінці 2011 року участь країни в Кіотському протоколі було призупинено. Така зупинка, однак протривала недовго, оскільки 9 березня 2012 року у м. Бонн на 19-му засіданні Спеціального Підрозділу Секретаріату ООН Україна отримала позитивне рішення в питанні відновлення повноцінної участі у механізмах Кіотського протоколу [1].

За отримані кошти реалізується ряд проектів: теплова санація будинків, модернізація вагонів київського метрополітену. У рамках цих проектів також заплановано здійснити заміну існуючих патрульних машин Міністерства внутрішніх справ на автомобілі з гібридною силовою установкою. Контракт між Sumitomo Corporation і “Держекоінвестом” на постачання 1,22 тис. гібридних автомобілів для української міліції підписано 29.08.2012 року. Проте за станом

на сьогодні Японія поставила в Україну лише першу партію з 84 гібридних патрульних автомобілів [4].

Не краща ситуація спостерігається й щодо утеплення будинків соціальної сфери. Замість запланованих 903 проєктів утеплення будівель соціальної сфери агентство звітує про 518 виконаних.

Окрім того, навіть у разі належної реалізації запланованих законопроєктів, на які передбачено виділити 3,81 млрд грн, зменшення викидів очікується лише на 117 тис. тонн CO₂, або 0,03% від загального рівня викидів в Україні [5, с.3–4]. Оцінити, наскільки обґрунтована така вартість проєктів, не вдається, оскільки Державним агентством екологічних інвестицій не налагоджено оприлюднення детальної інформації про самі проєкти. Проте в будь-якому випадку можна говорити про неефективність використання зазначених коштів.

1. First round of UN climate change negotiations in 2014 set to kick off in Bonn [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unfccc.int/2860.php>.
2. Железний А. Національний екологічний центр України. Оцінка реалізації проєктів за схемою зелених інвестицій в Україні / Андрій Железний. – К., 2013. – 27 с.
3. Булгакова М. Схема зелених інвестицій – торгівля квотами на викиди парникових газів в Україні згідно кіотського протоколу до РКООНЗМ / Мар'яна Булгакова ; Міжнародна благодійна організація “Екологія-Право-Людина”. – К., 2007.
4. Для української міліції з Японії привезли 84 гібридних Toyota Prius [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.newsru.ua/auto/17apr2013/partiya_toyota_prius.html.
5. Україна заробила 4 млрд грн на продажу квот на викиди парникових газів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.bigmir.net/business/630180-Ukraina-zarobila-4-mlrd-grn-na-prodaju-kvot-na-vikidi-parnikovih-gaziv>.

МІСЦЕ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Кривенчук Вероніка,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Яремак З.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Судова практика посідає одне з важливих місць у правовій системі та виступає відносно самостійним об'єктивним явищем. Аналіз вітчизняної літератури дозволяє виділити три основні підходи до розуміння судового прецеденту. Прихильники першого визначають судовий прецедент найбільш широко й узагальнено, розуміючи під цим поняттям судове рішення, яке є загальнообов'язковим для застосування іншими судами при вирішенні аналогічних справ. Така позиція характерна для представників юридичної школи радянського періоду та простежується в багатьох сучасних науковців, серед яких С.С.Алексєєв, С.М.Доценко, В.П.Кононенко, О.М.Коростелкіна, Н.В.Нор. Другий підхід, якого дотримуються, зокрема, С.Ю.Бодров, П.О.Гук, К.Ю.Кармазіна, Д.В.Кухнюк, Л.А.Луць, Б.В.Малишев, С.В.Маркін, більш конкретизований і зводиться до визначення судового прецеденту як судового рішення, що міс-

тять певний принцип вирішення справи, який є обов'язковим для застосування судами при вирішенні аналогічних справ. Ще одним, найменш поширеним і максимально звуженим, є підхід до розуміння судового прецеденту як окремого принципу вирішення справи, закріпленого в судовому рішенні, або як частини судового рішення, яка в перспективі має обов'язковий характер. Таке розуміння судового прецеденту знаходимо в наукових працях А.В.Полякова, Р.С.Притченка, А.Х.Саїдова, С.В.Шевчука [1].

Останнім часом усе більше суди в Україні закладають основи правових норм насамперед у вигляді юридичних актів судових органів. Це, зокрема, рішення Конституційного Суду України, які здатні набувати нормативно-правового характеру й спричинювати юридичні наслідки загального значення. КСУ здійснює офіційне тлумачення закону, у результаті якого можуть устанавлюватися нові нормативні розпорядження. Як приклад, рішення КСУ від 28.04.2010 р. № 12-рп/2010 (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду), у якому суд фактично розширює зміст статті ЦПК України, передбачаючи право оскаржувати окремо від рішення суду в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції як про забезпечення позову й щодо скасування забезпечення позову (як це визначено в п. 2 ч. 1 ст. 293 ЦПК України. – *Прим. авт.*), так й ухвали про відмову в забезпеченні позову та скасуванні забезпечення позову.

У діяльності Пленуму Верховного Суду також вбачаються своєрідні “законодавчі повноваження”. Варто погодитися з тим, що деталізація правових норм, яка міститься в керівних роз'ясненнях Пленуму ВСУ, сприяє створенню нових правових положень не лише правозастосовного, але й нормативного характеру [2]. Так, постановою Пленуму ВСУ № 13 від 24.10.2008 р. “Про практику розгляду судами корпоративних спорів” установлено заборону учасникам господарського товариства підпорядковувати розгляд корпоративних спорів міжнародним комерційним арбітражним судам, що не передбачено нормами українського законодавства (п. 9).

Також зростають роль і значення рішень вищих судових інстанцій. Підтвердженням правильності цієї думки є положення чинного законодавства, зокрема ст. 338 ч. 4 ЦПК України, якою передбачено, що висновки й мотиви, з яких скасовані рішення суду, є обов'язковими для суду першої (чи апеляційної) інстанції при новому розгляді справи (це зазначено й у постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.06.2012 р. № 10 “Про судову практику розгляду цивільних справ у касаційному порядку”).

Аналіз української правової системи дозволяє дійти висновку про те, що судова практика вже є джерелом права. Так, до числа судових актів, що містять нормативні приписи, можуть бути віднесені: рішення КСУ; нормативне тлумачення Пленуму ВСУ; рішення Європейського суду з прав людини. Безумовним підтвердженням визнання судового прецеденту як джерела права України є наявність у процесуальному законодавстві норми, яка надає можливість оскаржувати до ВСУ рішення вищих спеціалізованих судів у разі виявлення різного

використання судом одного й того ж положення закону чи іншого нормативно-правового акта в аналогічних справах (п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України). Також відповідно до ст. 17 ЗУ “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” від 23.02.2006 р. при розгляді справ суди зобов’язані застосовувати Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права. [3]

Таким чином, спостерігаємо, що, незалежно від офіційного визнання судової практики як джерела права, вона реально породжує юридичні норми, долаючи наявні численні недоліки, прогалини чи суперечності в законодавстві, створюючи тим самим своєрідний самостійний канал правотворення, який пізніше офіційно втілюється в правові норми.

1. Квятковська Б. І. Особливості судового прецеденту в англосаксонській та романо-германській правових сім’ях (порівняльний аналіз) / Б. І. Квятковська // Теорія і практика правознавства. – 2013. – № 1.
2. Марченко М. Н. Судебное правотворчество и судебское право / Михаил Николаевич Марченко. – М. : Проспект, 2011. – 521 с.
3. Анакіна Т. М. Судовий прецедент у праві Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук :12.00.11 / Тетяна Миколаївна Анакіна. – Х., 2008. – 21 с.

ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Мазепа Наталія,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Багай Н.О.,
кандидат юридичних наук, доцент.

У процесі діяльності фермерського господарства можуть виникати непередбачувані обставини, які здатні перешкоджати повноцінному функціонуванню такого господарства внаслідок його неплатоспроможності. Слід підкреслити, що лише у фермерському господарстві повною мірою реалізовується право приватної власності на землю та засоби виробництва, а також діє принцип відповідальності за наслідки господарської й фінансової діяльності [1, с.82], тому важливою проблемою є врегулювання питань інституту банкрутства як одного зі способів реалізації цього принципу.

Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” у ст. 1 під банкрутством розуміє визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди й погасити встановлені в порядку, визначеному Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [2]. Закон України “Про фермерське господарство”, у свою чергу, не дає визначення поняттю “банкрутство фермерського господарства”, а згадує його лише побічно у ст. 35 як одну з підстав для припинення діяльності фермерського господарства [3]. Зважаючи на це, під

банкрутством фермерського господарства слід розуміти визнану господарським судом на підставі відповідної заяви кредиторів чи голови фермерського господарства (за наявності письмової згоди всіх членів господарства) тривалу стійку неспроможність фермерського господарства відновити свою платоспроможність за допомогою судових процедур, а також погасити встановлені судом грошові вимоги кредиторів протягом установленого законодавством строку (унаслідок здійснення сільськогосподарської діяльності) не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Для банкрутства фермерського господарства типовими ознаками є залежність процесів неплатоспроможності й банкрутства від особливого характеру діяльності господарства – сільськогосподарського виробництва; наявність спеціальних строків неплатоспроможності для визнання господарства банкрутом – 6 місяців після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт; наявність особливого суб'єктного складу, що володіє правом порушення провадження в справі – кредитори, а також голова фермерського господарства за наявності письмової згоди всіх членів господарства (на думку Т.В. Стефанів, така згода повинна бути завірена печаткою фермерського господарства [4, с.11]).

Фермерське господарство визнається банкрутом у таких випадках:

- неподання у двомісячний строк з дня прийняття господарським судом заяви про порушення справи про банкрутство головою фермерського господарства плану відновлення платоспроможності фермерського господарства (ч. 4 ст. 93 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”);
- дострокове припинення за заявою розпорядника майном чи будь-кого з кредиторів процедури розпорядження майном у випадках (ч. 7 ст. 93):
 - 1) невиконання заходів, передбачених планом відновлення платоспроможності фермерського господарства;
 - 2) наявності інших обставин, які свідчать про неможливість відновлення платоспроможності фермерського господарства [2].

До неплатоспроможного боржника (у тому числі й до фермерського господарства) застосовуються такі види судових процедур: санація, розпорядження майном боржника, мирова угода, ліквідаційна процедура. Законодавством про банкрутство передбачені лише особливості введення процедури розпорядження майном: у разі, якщо заходи, передбачені в плані відновлення платоспроможності фермерського господарства, який подається головою у 2-місячний термін з дня визнання господарства банкрутом, роблять можливим погашення заборгованості перед кредиторами після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт. Незважаючи на те, що норми спеціальної статті не передбачають особливого порядку проведення процедур санації та мирової угоди, усе ж вони можуть застосовуватися до неплатоспроможного боржника нарівні з процедурою розпорядження майном. Так, наприклад, щодо мирової угоди, доцільно було б передбачити, що її підписання головою фермерського господарства як представником такого господарства може проводитися лише за наявності письмово вираженої згоди інших учасників, які повинні бути наділені

правом вносити поправки в текст угоди, а також ініціювати її розірвання, якщо така угода порушує їхні законні права й інтереси як членів фермерського господарства.

У випадку, коли названі вище процедури не привели до відновлення платоспроможності фермерського господарства, господарським судом вводиться ліквідаційна процедура строком на 12 місяців. Найважливішим питанням при цьому є доля нерухомого майна, що перебуває в спільній власності членів фермерського господарства (хоча, зважаючи на положення Закону України “Про фермерське господарство”, більш доцільно було б вживати термін “майно фермерського господарства”) – воно може бути відчужене тільки на аукціоні, обов’язковими умовами якого є збереження цільового призначення сільськогосподарських об’єктів, що продаються.

Отже, визначення основних умов визнання неплатоспроможного фермерського господарства банкрутом та особливостей застосування до нього судових процедур є важливою гарантією можливості відновлення платоспроможності й забезпечення належного функціонування такого боржника, а також (у разі його ліквідації) – гарантією задоволення вимог кредиторів господарства, майнових прав членів фермерського господарства й збереження його майна.

1. Домбровський С. Ф. Особливості правового регулювання створення та функціонування селянських (фермерських) господарств / С. Ф. Домбровський, Л. С. Тараненко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 4. – С. 82–88.
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України (прийнятий 14.05.1992 р., редакція від 22 грудня 2011 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
3. Про фермерське господарство: Закон України (прийнятий 19.06.2003 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 363.
4. Стефанів Т. В. Особливості банкрутства окремих юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / Т. В. Стефанів. – Івано-Франківськ, 2010.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Олійник Мар’яна,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Кернякевич-Танасійчук Ю.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Створення умов для повноцінного суспільного життя осіб з обмеженими можливостями – один із пріоритетів соціальної політики Української держави.

На законодавчому рівні захист цієї категорії передбачений у Законі “Про реабілітацію інвалідів в Україні” та інших підзаконних нормативно-правових актах, але одним із слабких місць у вітчизняній системі соціального захисту

осіб з обмеженими фізичними можливостями залишається процес їхнього залучення до продуктивної праці.

Міжнародний досвід стимулювання роботодавців до працевлаштування людей з обмеженими фізичними можливостями здійснюється шляхом квотування, тобто резервування певного мінімуму робочих місць на підприємствах (в установах, організаціях) усіх форм власності та господарювання. У нашій державі відповідно до положень Конституції, а саме – статті 43 кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Положення її деталізовані в спеціальному Законі “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”. Для підприємств, установ, організацій установлено 4-відсотковий норматив для забезпечення робочими місцями інвалідів, а якщо працює від 8 до 25 осіб – резервується одне робоче місце. Невиконання зазначеного нормативу тягне за собою сплату штрафних санкцій суб’єктами господарювання (крім тих, що повністю утримуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів) до Фонду соціального захисту інвалідів [2].

Тобто правова база зорієнтована на адміністративно-примусові методи впливу на роботодавців, тоді як у зарубіжних країнах, окрім квотування, широко застосовують фінансово-економічні та навіть соціально-психологічні механізми стимулювання роботодавців.

Найпоширенішими та дієвими важелями заохочення зарубіжних роботодавців до найму або збереження зайнятості інвалідів виступають фінансово-економічні важелі: різного роду пільги, дотації, субсидії. Так, у Японії за кожного інваліда, якого роботодавець наймає понад мінімальну квоту, останньому щомісячно виплачується дотація у 20 000 йєн (184 дол. США). В Австралії та Новій Зеландії дотація виплачується тим роботодавцям, які приймають осіб з інвалідністю понад квоту не тільки як працівників, а й учнів на виробництві.

Створюються спеціальні програми працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями, наприклад австралійська програма “Початок роботи”.

Дотації та субсидії зарубіжним роботодавцям сприяють також залученню до роботи осіб із важкими вадами здоров’я. Наприклад, у Швеції роботодавцям, які наймають таку категорію інвалідів, розмір субсидії впродовж першого року роботи дорівнює 90% витрат на заробітну плату та 50% – у наступні роки.

У ряді інших країн – Латвії, Австралії, Новій Зеландії – поширена практика надання дотацій і субсидій роботодавцям на облаштування та технічне обслуговування робочих місць для інвалідів. Латвійські роботодавці, приміром, отримують на створення неспеціалізованого робочого місця для інваліда разову субсидію у 200 латів (357 дол. США) і додатково 500 латів (892 дол. США) на переобладнання робочого місця та його устаткування для тих інвалідів, які не можуть працювати на звичайних робочих місцях. В Австралії на створення подібного спеціалізованого робочого місця надається субсидія у 2 592 австралійські долари (2 000 дол. США).

Надання пільгових преференцій в оподаткуванні роботодавцям, які наймають на роботу інвалідів, і пільг при сплаті внесків на соціальне страхування поширено в США, Чехії, Словаччині, Польщі тощо.

Польським роботодавцям – за умов прийняття ними на роботу інвалідів понад мінімальну квоту – знижується податок на фонд заробітної плати. При цьому половину несплаченої суми вони перераховують до Державного фонду реабілітації інвалідів.

До соціально-психологічних механізмів стимулювання належать такі: в Індії підприємці, які прийняли на роботу найбільше осіб з інвалідністю, щорічно в Міжнародний день інвалідів відзначаються Президентом країни [3].

У східних країнах – Японії, Республіки Корея – уже тривалий час проводять і транслюють по телебаченню національні конкурси, де інваліди демонструють свої трудові навички. Такі конкурси сприяють позитивному сприйняттю громадськістю в цілому та роботодавцями зокрема можливості повноцінної участі людей з інвалідністю у сфері соціально-трудова відносин.

Ураховуючи зарубіжний досвід, у перспективі підвищенню рівня зайнятості інвалідів в Україні сприятимуть розробка та впровадження механізмів стимулювання вітчизняних роботодавців. Вони, зокрема, можуть застосовувати фінансово-економічні і навіть соціально-психологічні механізми стимулювання роботодавців:

1) матеріальне стимулювання (дотації) роботодавців, які наймають інвалідів понад мінімальну квоту;

2) дотації роботодавцям з метою компенсації заробітної плати працівників з інвалідністю з диференціацією її розміру залежно від тяжкості їхніх фізичних вад;

3) надання дотацій і субсидій роботодавцям на облаштування та технічне обслуговування робочих місць для працівників з інвалідністю;

4) податкові преференції та пільги під час сплати внесків на соціальне страхування підприємствам (установам, організаціям) усіх форм власності та господарювання, де працюють інваліди;

5) щорічне публічне відзначення кращих роботодавців, які перевищують нормативи з працевлаштування інвалідів і створюють їм належні умови для роботи;

1. Конституція України.

2. Закон України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”.

3. Періодичне видання “Соціальний захист”, інформаційне та науково-виробничий журнал № 11.

ЗАСТОСУВАННЯ “ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ДОГОВОРІВ УНІДРУА” У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Паробецька Оксана,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Мироненко І.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Зважаючи на укладання великої кількості договорів під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, виникає ряд питань щодо їх правового регулювання. Йому спряє застосування “Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА” (далі “Принципи”) як збірника уніфікованих правил.

Як зазначає А.В.Сміхтюх, рішення іноземних міжнародних комерційних арбітражних судів усе частіше містять посилання на норми *lex mercatoria*, особливо після затвердження в 1994 р. “Принципів” як міжнародного документа неміждержавного походження, присвяченого проблемам загального договірного права: укладання, змісту, тлумачення, виконання та невиконання міжнародних комерційних договорів [6, с.5]. Відзначимо, що УНІДРУА – це міжнародна неурядова організація, що займається питаннями підготовки міжнародних конвенцій та інших документів у сфері міжнародної торгівлі. Остаточний текст документа було затверджено Адміністративною Радою УНІДРУА 15.05.1994 р.; сьогодні останньою є редакція від 2010 року.

Правова природа “Принципів” полягає в тому, що вони застосовуються не до окремих видів договорів, а практично до будь-якої зовнішньоекономічної операції.

Щодо взаємозв'язку *lex mercatoria* і “Принципів”, то одні розглядають “Принципи” як частину *lex mercatoria*, а інші – як окремі інститути, проте перевага надається першому підходу. “Принципи” не є міжнародною конвенцією, а виклад певних правил з коментарем. Обрання сторонами договору “Принципів” зумовлює застосування до їхніх відносин широко відомих звичаїв міжнародної торгівлі. З огляду на мету, зазначену в Преамбулі (установлення загальних норм для міжнародних комерційних договорів), арбітражі застосовують “Принципи” як “джерело міжнародного комерційного права, що містить викладення загальних принципів, які набули всесвітнього визнання” [4]. *Lex mercatoria* є звичаєвим правом, що існує в непроголошеній формі, але еволюція *lex mercatoria* призвела до відтворення в письмовій формі його ґрунтовних ідей та їх утілення в “Принципи”, які сприймаються як право міжнародним діловим співтовариством, арбітражами та навіть державними судами. Завдяки “Принципам” *lex mercatoria* набуває ознак повноцінної позанаціональної системи договірного права як альтернативи національному регулюванню або його доповнення.

Преамбула “Принципів” указує: “Їх має бути застосовано, якщо сторони домовилися, що ними врегульовано укладений сторонами договір. Їх може бути застосовано, якщо сторони домовилися, що договір урегульовано загальними принципами права, *lex mercatoria* або іншими подібними положеннями. Їх може бути використано для вирішення питання, якщо неможливо встановити

відповідну норму права, що підлягає застосуванню. Їх може бути використано для тлумачення або доповнення міжнародних правових уніфікованих документів. Вони можуть слугувати зразком для національних та міжнародних правотворців” [4]. Таким чином, “Принципи” є багатофункціональним документом.

За загальним правилом, щоб “Принципи” застосовувалися (повністю або частково), у зовнішньоекономічному договорі має бути посилання на них.

“Принципи” є ефективним засобом подолання суворої локалізації відносин міжнародного комерційного обороту в межах однієї правової системи; подолання національної обмеженості судочинства та надання йому в справах з міжнародних комерційних договорів справді міжнародного виміру. Вони демонструють зовсім новий підхід до права міжнародної торгівлі, оскільки для їхнього застосування не потрібна ратифікація держави.

Утім значення “Принципів” і *lex mercatoria* не треба перебільшувати – вони не повинні розглядатись як виключне джерело права міжнародної торгівлі. Цілковито автономне застосування *lex mercatoria* та “Принципів” має бути скоріше винятком, ніж правилом.

Цивільне законодавство надає широкі можливості для застосування “Принципів” зокрема та *lex mercatoria* в цілому (ч. 9 ст. 6 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” [2], ч. 5 ст. 4 Господарського процесуального кодексу України (ГПКУ) [1], ст. 6, 7 ЦК України [3]).

Проте якщо практика застосування “Принципів” та *lex mercatoria* за кордоном постійно розширюється, в Україні вони майже не використовуються. Це відбувається, мабуть, тому, що в розумінні правової природи “Принципів” і *lex mercatoria* існує певна невизначеність

Отже, сприйняття “Принципів” як документа, що містить норми самостійної позанаціональної системи зобов’язального права *lex mercatoria*, дозволяє розширити перелік “правових реальностей”, у межах яких українські підприємці можуть будувати приватно-правові відносини з іноземними контрагентами [5, с.38]. Положення “Принципів” можуть регулювати відносини сторін міжнародного комерційного договору навіть у разі, якщо сторони не застерегли застосування цього документа – деякі арбітражі можуть за власною ініціативою використати “Принципи” для врегулювання спору.

1. Господарський процесуальний кодекс України : офіційні тексти / М-во юстиції України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 304 с.
2. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон УРСР від 16 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.
3. Цивільний кодекс України : офіційний текст / М-во юстиції України. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 464 с.
4. Принципы международных коммерческих договоров / пер. с англ. А. С. Комарова. – М. : Междунар. центр фин.-экон. развития, 1996.– 328 с.
5. Мережко О. О. Теорія та принципи транснаціонального торгового права (*lex mercatoria*) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2002. – 39 с.
6. Смітюх А. В. Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА та *lex mercatoria* в контексті міжнародного приватного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Смітюх Андрій Володимирович ; Одеська нац. юрид. акад. – Одеса, 2004. – 21 с.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТАЄМНИЦІ ВСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ЗА Й ПРОТИ

Пилип'юк Ліліана,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Логвінова М.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Усиновлення дитини в Україні провадиться в найвищих інтересах дитини, які полягають у забезпеченні стабільних і гармонійних умов її життя. Проте інститут усиновлення сьогодні залишається одним із найскладніших правових категорій. Така складність, з одного боку, полягає в тому, що цей інститут постійно змінював свою процедуру розгляду, а з іншого, – усиновлення є складним психологічним моментом, при якому суд не має права допустити помилку, адже мова йде про майбутнє дитини, її адаптацію в сім'ї усиновлювачів, збереження самої сім'ї усиновлювачів. В останні роки актуальності набуває питання доцільності збереження таємниці усиновлення, що пов'язано з підвищенням чисельності усиновлених дітей і випадків порушення їхніх прав, а також з тим, що іноземні держави поступово почали відмовлятися від таємниці усиновлення.

Інститут усиновлення був предметом досліджень таких учених, як З.В.Ромовська, С.Я.Фурса, Л.М.Зілковська, М.В.Логвінова, О.О.Грабовська та ін. Проте окремих наукових розвідок таємниці усиновлення немає. Тому вважаємо за доцільне зупинитися на особливостях таємниці усиновлення в Україні.

Насамперед слід розмежувати таємницю усиновлення від інших видів таємниць (службової, банківської). Зокрема, виділити її основні ознаки: 1) виникає з приводу специфічного юридичного факту – усиновлення; 2) стосується внутрішнього життя сім'ї й не може бути здобутком громадськості, а тому охороняється заходами державного примусу; 3) відома вузькому колу осіб; 4) має комплексний характер, тобто для службових осіб вона є професійною, службовою таємницею, а для членів сім'ї – особистою [4]. Отже, *таємницю усиновлення* можна визначити як систему інформації, що стала відомою конкретному колу осіб з приводу факту усиновлення, яка приховується від інших осіб, у тому числі й від усиновленого, з метою захисту інтересів останнього та його сім'ї.

Закономірним у більшості випадків є прагнення усиновлювачів до того, щоб ніхто, у тому числі й сам усиновлений, не знав, що усиновлювачі не є його рідними батьками [3, с.13]. Тому закон закріплює право на таємницю усиновлення й передбачає ряд заходів, які її забезпечують. Так, особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення, зобов'язані не розголошувати її, зокрема й тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним. Усиновлена дитина також має право на таємницю факту її усиновлення, у тому числі й від неї самої. Лише після досягнення чотирнадцяти років вона має право на одержання інформації щодо свого усиновлення. Якщо усиновлюється дитина, яка не досягла семи років, посадові особи при виявленні її згоди на усиновлення зобов'язані вживати заходів стосовно забезпечення

таємниці усиновлення від самої дитини. Усиновлювач має право приховувати від дитини факт її усиновлення, якщо розкриття таємниці усиновлення може завдати шкоди її інтересам. Крім цього, він має право вимагати нерозголошення цієї інформації особами, яким стало відомо про неї як до, так і після досягнення дитиною повноліття [1]. Ще однією важливою гарантією забезпечення таємниці усиновлення є ст. 168 Кримінального кодексу України, яка за розголошення таємниці усиновлення всупереч волі усиновлювача передбачає кримінальну відповідальність у вигляді громадських або виправних робіт [2].

На законодавчому рівні держава гарантує право на таємницю усиновлення і приховання факту усиновлення від самої дитини. Прихильники існування таємниці усиновлення вважають, що цей інститут є необхідним з метою охорони усиновленої дитини та її нових батьків від зайвих розмов і пліток. Потрібно також урахувати психологічний бік цієї проблеми. Як засвідчує практика, за 2012 рік таємницею усиновлення скористалися більше половини (56%) опитаних батьків. Причому серед них лише 24% вирішили ніколи не розкривати дитині таємницю про те, що вона не рідна. Опоненти ж переконують, що таємниця усиновлення перешкоджає соціальним службам у повному обсязі контролювати виховання таких дітей. Також запевняють, що українці вчаться вітати усиновлену дитину з тим, що вона має батьків, які хоча не є біологічними, але люблять її. Як вагомий аргумент указують на досвід іноземних держав, що став причиною скасування даної таємниці. Хоча багато європейських країн (Іспанія, Польща, Литва, Хорватія та ін.) є країнами-прихильницями, що стоять на позиціях збереження таємниці усиновлення.

Отже, з усього вищесказаного можна зробити висновок, що таємниця усиновлення потрібна в Україні й, поки вона існує, усі права як усиновлювачів, так і дитини, яку всиновили, будуть під захистом держави.

1. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 168.
3. Сімейне право України : навч. посіб. / за заг. ред. Гопанчук В.С. – К., 2002.
4. Режим доступу : <http://www.univer.km.ua/visnyk/227.pdf>.

ПЕДАГОГІКА

ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Арділан Сніжана,
ІІІ курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Лаппо В.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сьогодні проблема впливу телебачення набуває особливої актуальності, позаяк саме воно є провідним засобом одержання інформації, джерелом розваг і чинником дозвілля. Сучасні психологічні дослідження доводять, що телебачення постає інструментом розвитку чи деструкції діяльності вищої нервової системи людини й особливо дитини. Це, у свою чергу, впливає на підсвідомість з метою керування думками й поведінкою.

З телебаченням дитина знайомиться до комп'ютера й тому негативний вплив телебачення створює передумови для подальшого негативного впливу комп'ютера при неправильному його використанні. Статистика свідчить про щорічне погіршення можливостей дітей учитися, сприймати й відтворювати інформацію та розуміти навколишній світ. Діти, які дивилися телевізор 3–4 години або включали його як фон мали однакові симптоми: погіршувалися всі психічні процеси дитини. Означена ситуація спонукала психологів до впровадження спеціальних бесід про шкоду телебачення, і ті діти, які слухали й виконували настанови, покращували свої успіхи в навчанні. Але мета завжди була одна – навчити дитину й розвинути ті психічні процеси, які були нерозвинені. Так, у соціально неблагополучних сім'ях, де дитині приділяли мало уваги й не розмовляли з нею, ці симптоми були яскраво виражені й без перегляду телепередач або погіршувалися в результаті надмірного перегляду телепередач.

Щоб протидіяти негативному впливу на дітей ЗМІ, слід об'єднати зусилля батьків, громадських організацій, відповідних державних структур. Але як би держава не забороняла ті чи інші фільми або сайти з елементами насилля чи розпусти, якщо батьки не будуть приділяти значної уваги своїм дітям і в родині не буде створена атмосфера довіри й любові, то ніякі заборони не діятимуть. Зокрема, за даними НЕК, майже 76% батьків не цікавляться тим, які веб-сайти відвідують їхні діти. Утім експерти такі цифри пояснюють не байдужістю батьків, а їхньою необізнаністю. Тому батьки повинні своїм власним прикладом надихати дітей на добрі справи, бути для них моральним авторитетом і тоді дітей не буде тягнути до заборонених речей.

За умови комплексного об'єднання зусилля батьків, держави й громадськості ми зможемо досягнути значних успіхів у вихованні наступних поколінь.

Саме вчителі мають донести громадськості ідею про те, що слід терміново припинити засилля низькопробної й аморальної продукції, що спотворює дитячу свідомість, руйнує одвічні цінності, прирікає на винищення культурний потенціал української нації.

1. Бакинська О. М. Культура телевізійного мовлення та його вплив на телеаудиторію. Телерадіожурналістика : історія, теорія, практика, погляд у майбутнє / О. М. Бакинська // Збірник науково-методичних праць. – Львів : Вид. відділ Львів. ун-ту, 1997. – 160 с.
2. Сербенська О. В. Суржик: “низька мова” безлад чи мовна патологія / О. В. Сербенська // Телевізійна й радіожурналістика : зб. наук.-метод. праць. – Львів, 2001. – С. 34–38.

СВІТ ДИТИНИ ОЧИМА МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ

Барган Ірина,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Білавич Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

XXI століття – епоха телебачення та інтернет-мереж. На перший погляд виглядає, що сучасна українська дитяча література пасе задніх, однак насправді все не так. Дитяча література тепер багата, розмаїта й по-дитячому щира. Яскравим підтвердженням цьому є дитячий роман “Обережно, діти (або Я ледь не одружився з пилососом)” Марії Ткачівської – пригодницька дитяча проза, обрамлена словом “роман”. До речі, Марія Романівна – кандидат філологічних наук, завідувачка кафедри іноземних мов і перекладу – дуже сумлінна й талановита авторка. Нехай не епатажна, не криклива, але справжня.

Уже з перших рядків дитяча книга захоплює читача, пробуджує цікавість, інтригує, зачіпає найглибші, найпотаємніші куточки душі, адже це тема дитинства, а для кожного з нас вона є близькою, трепетливою та рідною. Марія Ткачівська заглиблює читача своїм твором саме в цей світ дитинства.

Мова книжки багата, виразна, наповнена яскравими образами. Читається вона легко, кожне слово доступне й зрозуміле юному читачеві, позаяк написана, передовсім, для дитячої аудиторії, а тому сюжети її такі близькі й добре відомі як молодшим школярам, так і підліткам. Усі історії описані з погляду головного героя й чітко відображають дитяче мислення та психологію [3].

Беручи до рук твір, читач забуває про суворий світ довкола й поринає в прекрасний і безмежний світ, світ мрій і фантазій, світ, коли було так солодко... Життя прекрасне, коли тобі тільки вісім років!

Саме таким є світ головного героя Марка. Йому вісім. Він сучасна дитина ери телевізора й Інтернету. Вихованням хлопчика займався дідусь, бо батькам, як це завжди буває, було ніколи. Потрапляючи у халепи в школі, удома чи граючись з друзями, Марко має лише добрі наміри. Утім усе чомусь виходить навпаки: “Коли я зайшов до ванної кімнати, мені раптом захотілося зробити щось гарне, щоб мене похвалили... Помити вмивальник я збирався давно. Мама казала, що ... її руки до вмивальника не доходять. Щоб усе виглядало по-дорослому, я взяв мамину зубну пасту, точнісінько так, як пропонували в рекламі на прикладі курячого яйця, натер пастою поверхню вмивальника та одну стіну...” [1, с.23].

Після кожної ситуації герой намагається розібратися в усьому, зрозуміти, чому так трапилося, задає собі запитання, хоче отримати відповідь. У дорослих на таке немає часу. Дорослим такий самоаналіз, здається, просто не під силу.

Книжка сповнена різнобарвними, неймовірними пригодами восьмирічної дитини. Якись події уявляються по-дитячому наївними, щось розсмішить до сліз. Твір має повчальний характер, його можна віднести до розряду так званих творів для дітей на педагогічну тематику. Юний читач може відразу роздумувати над результатами зображених ситуацій, над можливістю їх уникнути, має змогу проаналізувати вчинки [2].

Водночас дорослий читач розуміє, що змальовані авторкою ситуації з'являються в романі не просто для розваги. Тут порушуються, окрім іншого, такі важливі суспільні теми, як заробітчанство, соціальна нерівність і ще багато нагальних сучасних проблем.

Чи не найбільш важливою в цьому романі є проблема непорозумінь між дорослими й дітьми. Уже сама назва “Обережно, діти!” змушує дорослих замислитися над тим, що діти – це зовсім інший світ, до якого слід ставитися з посиленою увагою.

Книга Марії Ткачівської “Обережно, діти!” – індивідуальна й особлива саме поєднанням своєї легкості, простоти, дитячої наївності й такої багатогранної глибини змісту, адже сучасний світ – світ перебільшення. Молоді батьки ледь не від першого року життя прагнуть привчити дитину до читання та лічби або ж “підкидають” її бабусям і дідусям. Письменниця наголошує: саме тепер ми можемо чітко простежити явище втрати дитячої “золотої середини”. Зв'язок “батьки-діти” наразі набирає дещо іншого змісту. Дитинство як дуже важливий етап у розвитку дитини зникає, проте сучасні діти вміють прилаштуватися й будують для себе свій власний світ, у якому їм комфортніше аніж видається дорослим. Яскравим прикладом є твори Марії Ткачівської, зокрема, дитяча епопея “Обережно, діти (або Я ледь не одружився з пилососом)”, котра була написана про дітей, адресована як школярам, так і дорослим, має велике пізнавальне та виховне значення.

1. Ткачівська М. Обережно, діти (або Я ледь не одружився з пилососом) / М. Ткачівська. – Х. : Книжковий клуб, 2013. – 250 с.
2. Ткачівська М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://childrenfestival.org.ua/customer/1710/22>.
3. Обережно, діти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/xatachytalnya1/pismenniki-prikarpatta/tkacivska-maria>.

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ПОЗАКЛАСНОЇ МУЗИЧНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Біланчук Світлана,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Одним з основних завдань школи нині є розвиток творчої особистості. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем творчого розвитку й

сучасних підходів до визначення поняття “творчість” дає змогу сформулювати інтерпретацію категорії “творчий розвиток” – це динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектра здібностей (пізнавальні, інтелектуальні, спеціальні: художні, музичні, літературні тощо) та особистісних якостей (емоційність, сміливість уяви, фантазії, інтуїтивність тощо), які проявляються й збагачуються в процесі здійснення різних видів діяльності, результати їхні характеризуються новизною й оригінальністю.

Великі творчо-розвивальні можливості має мистецтво. Завдяки його художньо-образній суті відбувається сильний емоційний вплив на психіку особистості, що сприяє активізації її творчого розвитку. Тому вивчення мистецьких дисциплін, зокрема музики, повинно бути пріоритетом у змісті навчання дітей, особливо в початкових класах. Однак, з огляду на вкрай обмежений обсяг годин, що виділяються в навчальному плані загальноосвітньої школи на вивчення музичного мистецтва, “підвищується роль і розширюється смислове трактування принципу взаємозв’язку навчальної та позаурочної діяльності, що передбачає не тільки узгодження освітніх і дозвіллевих заходів у межах школи, а й гармонізацію суспільних і сімейно-родинних естетико-виховних впливів, взаємозв’язок школи із соціокультурним середовищем” [2, с.13].

У зв’язку із цим, актуалізується проблема пошуку шляхів активізації творчого потенціалу особистості школяра в умовах позакласної музично-виховної роботи. Над визначенням ефективності такого виду роботи, постановкою її мети й завдань працювали такі науковці, як А.І.Нікішов, Н.М.Верзлін, І.Я.Ланіна, А.В.Усова, С.Н.Савіна та ін. Про важливість позаурочного спілкування учнів з музикою йдеться й у навчальній програмі “Музичне мистецтво” для учнів 1–4 класів [3, с.216].

Позакласна робота – різноманітна музично-освітня й виховна, організовується в позаурочний час педагогічним колективом школи й спрямовується на задоволення інтересів і запитів дітей. Вона має бути логічним продовженням навчально-виховної роботи, яка здійснюється на уроках музичного мистецтва, що дозволяє поширити й поглибити знання школярів про музику, зміцнити набуті на уроках музично-виконавські навички та вміння, розвинути музичні здібності дітей, задовольнити їхні різнобічні інтереси, сформувати самостійність, організувати практичну суспільно-корисну діяльність, дозвілля дітей, а найголовніше – виховувати творчу особистість.

З метою зацікавлення учнів позакласною музично-виховною роботою слід використовувати різні її форми – масові (лекції-концерти, колективні відвідування оперних спектаклів, концертів, організація і проведення масових музичних свят, конкурсів, оглядів, музичних вечорів, олімпіад, хорових свят тощо), групові (гуртки хорові, інструментальні, театральні, сольного співу, різноманітні ансамблі), індивідуальні.

Наприклад, організовуючи лекції-концерти, ми спонукаємо учнів до науково-дослідної роботи. Відповідно до обраної теми заходу, можна запропонувати їм самостійно знайти інформацію про композитора, історію створення музичного твору, жанри музики тощо. За допомогою відвідування оперних

спектаклів і концертів формується світогляд учнів, естетичне ставлення до світу. Участь у масових музичних і хорових святах, музичних вечорах дозволяє розвивати артистичність, позбавляє дітей закомплексованості й невпевненості в собі. Конкурси, огляди й олімпіади породжують змагальний дух. Види групової форми роботи дозволяють дітям самостійно вибрати те, чим вони хочуть займатися – хтось хоче співати в хорі чи сольно, маючи вокальні задатки, інший – розвивати театральні навички, а хтось має нахили до гри на музичних інструментах. Так діти реалізують себе в тому виді діяльності, який їм найбільше подобається, тобто вільний вибір занять – основна ознака позакласної музично-виховної роботи й умова для творчого розвитку школярів. Важливо підкреслити, що в процесі художньо-творчої діяльності діти включаються в систему різноманітних відносин, зближуються, краще ставляться один до одного, збагачується їхній досвід взаємин, пробуджується почуття відповідальності за колектив, а головне – розвиваються творчо [1, с.9].

Ефективність позакласної музично-виховної роботи визначається появою таких психічних новоутворень, як: самостійна творча активність; уміння свідомо та корисно використовувати свій вільний час із метою гармонійного саморозвитку; більш широкий спектр нестандартного мислення; розкриття здібностей дитини.

Навчити дитину творчості неможливо, тому основним завданням учителя є створення умов для пробудження й активізації в учнів творчих імпульсів, для пізнання радості творення. Чим раніше розпочати таку роботу з дітьми, тим більше шансів, що творчі можливості учнів не згаснуть, а розвинуться, щоб виявитися згодом у всіх сферах діяльності.

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах / А. Анджейчак // Обдарована дитина. – 2000. – № 5. – С. 8–13.
2. Вивчення музики в 1–4 класах : навч.-метод. посібник для вчителів / [Л. Масол, Ю. Очаковська, Л. Беземчук, Т. Наземнова]. – Х. : Скорпіон, 2003. – 144 с.
3. Музичне мистецтво: програма для загальноосвітніх навчальних закладів // Навч. програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К. : Вид. дім “Освіта”, 2011. – С. 212–244.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ПЕРШОКЛАСНИКАМИ ДЕЯКИХ МУЗИЧНИХ ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гладиш Романія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У новому Державному стандарті початкової загальної освіти музична лінія представлена в контексті освітньої галузі “Мистецтво”. Згідно з навчальною програмою, школярі повинні опанувати теоретичні основи “Му-

зичного мистецтва”, застосовувати найпростіші поняття й терміни в процесі аналізу-інтерпретації й оцінювання музики [2].

Уже в 1 класі учні ознайомлюються з музичною грамотою, проте засвоєння музичних понять і термінів завдає труднощів молодшим школярам.

Б.Асаф'єв писав: “Ніколи термін не повинен дедуктивно передувати явищам, які він визначає, але які ще не відомі” [1, с.59]. Тому перед учителями музичного мистецтва в початкових класах постає завдання вибору особливих засобів і методів навчання, які б сприяли формуванню позитивних мотивів учіння, спонукали першокласників до активної художньо-творчої діяльності (спів, слухання музики з музично-танцювальними рухами, гра на музичних інструментах, імпровізоване інсценування, малювання).

Як зазначає Л.Ороновська, використання художньо-творчої діяльності на уроках музичного мистецтва розвиває творчу активність молодших школярів, що сприяє кращому засвоєнню ними музичних понять. Найлегше музична термінологія усвідомлюється, на нашу думку, у процесі співацької діяльності або при використанні спеціальних поспівок чи віршів-пояснень. За О.Лобовою, дидактичні вірші допомагають дітям краще ознайомитися з музичною грамотою. Педагог також рекомендує на кожному або на переважній більшості уроків виконувати прості вокальні діалоги, дидактичні ігри, різні види елементарного музикування, проплескування метра та ритму, рухливі й танцювальні хвилинки тощо [2].

Музично-танцювальні рухи можна використовувати при вивченні змістового блоку “Три кити музики”. Розучування цього циклу пропонують розпочати з читання старовинної легенди про трьох китів. Першим “китом”, з яким ознайомлюються першокласники, є пісня. Учні засвоюють теоретичні відомості про пісню протягом двох уроків. На третьому – школярі вивчають другого з “китів” – танець, у якому, на відміну від пісні, образи створюють за допомогою пластичних рухів. Діти дізнаються про два види танцю: вальс і польку. Музика польки легка, енергійна, її рухи – це стрибки, приставні кроки та притупи. Музика вальсу урівноважена, вишукана, тридольна, від польки відрізняється плавними, м'якими й ніжними рухами. Після закріплення поняття “танець” учні знайомляться з третім “китом” – маршем. Прослухавши “Запорізький марш” Є.Адамцевича, “Три варіанти маршу” Д.Кабалевського, першокласники осмислюють, що музика кожного маршу чітка, рівномірною та ритмічною, але особливого характеру його музиці надають учасники – ті, хто крокує. Для контрасту можна попросити дітей зобразити справжніх солдатів.

Практичне закріплення знань доцільно провести у вигляді рухливої вікторини на визначення пісні, танцю, маршу у творі Д.Кабалевського “Три кити”. Школярі слухають музику, визначають “музичних китів” і супроводжують їх умовними рухами: марш – крокуванням, танець – пластичними рухами рук, пісню – оплесками.

Якість сприймання музики залежить від чуття ритму. Ритм – це чергування довгих і коротких звуків. Для розвитку ритмічного чуття В.Тушева пропонує використовувати такі творчі завдання: гра “Відгадай пісню за рит-

мом”, де спочатку вчитель плескає, а учні відгадують, потім на місце вчителя стає хто-небудь інший; читання вірша з паузами, під час яких необхідно простукати або проплескати придуманий ритм, наприклад, дитячі потішки [4]:

Малювала зранку мишка
І П П І
Три цукерки, два горішка,
П П П І
А в обід в куточку сіла
П П П І
І смачний малюнок з’їла.
І П П І

Не менш важливим завданням учителя є ознайомлення першокласників з поняттям “тембр”. Засвоїти його молодші школярі зможуть за допомогою гри “Впізнай голос”, коли один з учнів співає якусь пісеньку, а інший має впізнати виконавця, не дивлячись на нього. Після кількарядового проведення такої гри доцільно зробити узагальнення: “Діти, а як ви впізнавали голос того, хто співав?” Учитель допомагає дійти висновку, що кожна людина має свій голос. Усі голоси мають своєрідне забарвлення: одні дзвінкі, інші приглушені, бувають ще ніби оксамитові тощо. Отже, крім певної висоти звучання, кожен голос має своє, тільки йому властиве забарвлення, яке називається тембром [3].

Таким чином, художньо-творча діяльність дає змогу учням проявити себе та досягнути успіху в ефективному засвоєнні музичних понять і термінів, допомагає самостійно відповісти на запитання: “Про що розповідає музика, та якими засобами це здійснюється?”, сприяє розвитку знань, умінь і навичок першокласників.

1. Асафьев Б. В. Музыка в современной общеобразовательной школе: избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асафьев. – 2-е изд. – Л. : Музыка, 1973. – С. 45–59.
2. Лобова О. В. Уроки музичного мистецтва в 1 класі : методичний посібник / О. В. Лобова. – К. : Школяр, 2012. – 112 с.
3. Печерська Е. Удосконалювати творчий розвиток дітей / Е. Печерська, О. Микулинська // Початкова школа. – 2003. – № 6. – С. 15–17.
4. Тушева В. Творчі завдання на уроках музики / В. Тушева // Початкова школа. – 2002. – № 4. – С. 51–53.

ШЛЯХИ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Гула Ірина,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Вовк М.В.,
кандидат педагогічних наук, професор.

Трансформація моральних і духовних цінностей посилює складні проблеми в навчанні й вихованні молоді та спричиняє необхідність пошуку дієвих

шляхів зростання інтелектуального, творчого й духовного потенціалу нації. У зв'язку із цим, актуалізується роль музичного мистецтва й зростають вимоги до рівня музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Ефективність музично-педагогічної діяльності визначається багатьма чинниками, зокрема, успішністю професійного спілкування вчителя. Результати емпіричного досвіду засвідчили, що майбутні вчителі недостатньо володіють навичками професійного спілкування (38,4%), відчують труднощі у взаємодії з учнями на уроках музики (42,5%).

Дослідження передбачає уточнення й зміну пріоритетів у підготовці майбутніх учителів початкових класів до професійного спілкування з молодшими школярами на уроках музики в період підготовки у вищому навчальному закладі.

Проблеми модернізації професійної освіти в Україні в контексті впровадження сучасних технологій навчання порушено в працях учених (В.Орлов, О.Ростовський, І.Сипченко, Г.Терещук, В.Чайка), які обґрунтовують необхідність підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності [3, с.112].

Мета дослідження – виявити стан проблеми в педагогічній теорії й практиці, окреслити шляхи її оптимального вирішення.

У контексті психолого-педагогічних досліджень проаналізовано різні аспекти підготовки до професійного спілкування: сутність професійного спілкування (В.Андреєв, Г.Буш); засоби готовності до професійного спілкування (А.Вербицький, А.Мудрик, Л.Петровська); підготовку майбутніх учителів музики до художньо-педагогічного спілкування (О.Пруднікова, І.Сипченко) [1, с.384]. Однак питання формування в майбутніх учителів навичок професійного спілкування все ще не стало предметом спеціального наукового дослідження.

Професійне спілкування майбутнього вчителя з молодшими школярами на уроках музики ми розглядаємо як складний процес взаємодії вчителів з учнями. Його метою є збагачення музично-естетичних знань, чуттєво-емоційного сприймання, музичних, комунікативних і творчих особистісних якостей молодшого школяра на основі забезпечення максимально комфортних для його формування умов, відповідних комплексу природних особливостей.

Таке проектування стає можливим, коли музичний розвиток і виховання дитини розглядаються не ізольовано від загальної лінії цілісного формування її особистості [2, с.23–29].

Для визначення рівня сформованості в майбутніх учителів навичок професійного спілкування з молодшими школярами на уроках музики ми використовували такі методи: спостереження, бесіда (з учителями початкових класів, учителями музики в початкових класах і майбутніми вчителями), опитування, експертна оцінка, самооцінка, тестування.

Таким чином, були систематизовані основні труднощі в організації професійного спілкування майбутніх учителів на уроках музики, а саме: особливості музичного сприйняття, психофізіологічні особливості дітей означеного

віку та методик діагностування означених особливостей; невисокий рівень розвитку необхідних умінь і навичок професійного спілкування.

Проектуючи вказане на уроки музики в початкових класах, ми визначили низку етапів: мотиваційний (формування мотивації), операційний (підготовка до сприймання музичних творів із позицій “чую”, “бачу”, “відчуваю”; забезпечення учня завданням, у якому враховані його психофізіологічні особливості; полісенсорне повідомлення навчального матеріалу) і результативний (діагностування ефективності виконання завдань на основі усвідомленого ставлення до одержаних результатів, їхнє проектування на майбутнє задля уникнення помилок і підвищення ефективності музично-педагогічного процесу загалом).

Формування навичок професійного спілкування майбутніх учителів найефективніше здійснюється за належних психолого-педагогічних умов: *зовнішніх* (застосування технологічного підходу; проведення спеціально організованого навчання), а також *внутрішніх* (наявність у майбутніх учителів мотивів на активне професійне спілкування з молодшими школярами; глибина й міцність знань; рівень розвитку умінь і навичок професійного спілкування; адекватність самооцінки майбутніх учителів).

1. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания / Б. Г. Ананьев. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 384 с.
2. Безруких М. В. Психофизиологические основы эффективной организации учебного процесса : курс лекций [Электронный ресурс] / М. Безруких // Здоровье детей. – 2005. – № 17. – С. 23–29. – Режим доступа : <http://zdd.1september.ru/2005/17/10.htm>.
3. Мудрик А. В. Общение как фактор воспитания школьников / А. В. Мудрик. – М. : Педагогика, 1984. – 112 с.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дзудзило Лілія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Качак Т.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Дитяча література – один із засобів гендерної соціалізації дитини. У світі відбувається злам традиційних гендерних ролей, тому на часі аналіз гендерних аспектів формування читацьких інтересів учнів. Гендер означає соціальну стать з притаманними їй особливостями поведінки, мислення [1, с.7–8]. Читацький інтерес – форма вияву пізнавальної потреби, що спрямовує особистість на усвідомлення цілей читання [2]. Розгляд поставленої проблеми неможливий без урахування наукових праць із гендерної педагогіки й аналізу “гендерної природи” тексту для дітей.

Мета дослідження – висвітлити гендерні особливості формування читацьких інтересів молодших школярів: проаналізувати запропоновану літературу, вивчити читацькі запити учнів і з’ясувати їхній гендерний характер. Експери-

ментальна частина дослідження проводилася з учнями 1-А класу на базі Івано-Франківської загальноосвітньої школи № 11. У кабінеті, у якому постійно навчаються учні, переважає довідкова література наукового й науково-публіцистичного стилю, є збірки українських народних казок і казок народів світу. Цю літературу можна назвати “гендерно нейтральною”.

У шкільній бібліотеці для учнів молодших класів є достатньо художньої літератури саме українських сучасних авторів. Більшість учениць 1-А класу особливо зацікавила “Енциклопедія для юних леді” [3]. Книга містить багато ілюстрацій, тому легка для сприйняття першокласницями. Приблизно 30% змісту видання присвячено розділу “Зовнішній вигляд”. Приголомшує назва однієї статті із цього розділу: “Як стати стрункою”. Хотілося б, щоб енциклопедія дала як додаток до цього тексту рекомендації педагогам і батькам, як пояснити шестилітній дівчинці, що її надмірна вага – це спадковість, і дитина ніколи не досягне “фемінного ідеалу” тендітної красуні. З розділу “Зовнішній вигляд” зацікавлює назва статті “Коса – дівоча краса”. В.Гайденко й І.Предборська, досліджуючи гендерні стереотипи, наголошують на так званому “фемінному” засобі інтерпретації зовнішнього вигляду жінки, “наприклад, зачіски типу “каре” (помірно фемінні) або волосся, заплетене в косу (екстремально фемінні)” [1, с.230]. Чому ж енциклопедія сучасного видання (2003) для нинішніх дівчаток сприяє підтриманню традицій, які є пережитками патріархального ладу?

Книга також у ненав’язливій формі пропагує роль жінки-домогосподарки. У розділі “Свято у домі” – рецепти страв. Проблема навіть не в тому, що пропагується “покликання” жінки до кулінарної справи, а в тому, що не вистачає в цій енциклопедії інформації про інші цікаві види діяльності, наприклад, про спорт, екскурсії та подорожі, про активні розваги після уроків. Енциклопедія містить навіть розділ “Ворожіння”. Це не тільки суперечить уявленням християнської церкви (адже більшість маленьких українок сповідують християнство), а й закріплює у свідомості дівчаток їхню життєву пасивність і безпорадність. Жінка має з усім погоджуватись і навіть не думати про можливість протистояти подіям? Представницям “слабкої” статі належить бути справді слабкими й лише ворожити чи збудуться їхні бажання?

Описуючи гендерні стереотипи, дослідник Ігор Кон зауважує: “Згідно з ідеалом “вічної жіночності” ... жінка повинна бути ніжною, гарною, м’якою, ласкавою, але водночас пасивною і залежною, дозволяючи чоловікові відчувати себе поруч із нею сильним і енергійним” [1, с.109]. На жаль, саме такий ідеал дівчинки покликана формувати “Енциклопедія для юних леді”. Подібні зауваги виникають і під час аналізу інших книг із виразно гендерним адресуванням, прописаним у підзаголовках (для дівчат, для хлопців тощо).

Для з’ясування читацьких уподобань учням 1-А класу було запропоновано стати помічниками дитячого письменника й виконати цікаве завдання: намалювати головного героя ще не написаного твору. Майже третина всіх учнів зобразили персонажів, що мають чіткі фемінні риси. Це – героїні в пишних сукнях різних кольорів, із золотими чи срібними коронами або обручами рожевого кольору. Зображені персонажі мають кокетливий погляд, струнку фігу-

ру, пишне довге волосся й багато прикрас. 13,3% учнів 1-А намалювали реальних тварин (лев, сонечко (“зозулька”) і т. д.), стільки ж – вигаданих (іграшка-ведмедик із чарівної країни; вигадана істота, яка дуже схожа на головного героя з твору Олександра Дерманського “Чудове Чудовисько”). 20% дітей зобразили істоту, яка більшою чи меншою мірою нагадує Колобка з української народної казки, і майже 7% першокласників “списали” персонажів іншої української казки – “Ріпки”. Ефект “запозичення героїв” можна пояснити тим, що раніше сприйняті образи, які виникають в уяві, шестилітки часто сприймають як власні. Отже, загалом 53% учнів класу, серед яких і хлопчики, і дівчатка, зобразили “гендерно нейтральних” персонажів.

Двадцять відсотків учнів класу, серед яких лише дівчатка, для своїх персонажів обрали стать не ідентичну власній, а протилежну. Наприклад, Марічка Ш. намалювала хлопчика, який гуляє з песиком, а Оля О. – чоловіка, який сидить на кріслі й щось майструє. Справжній андрогінний образ створила Христинка Г. У зовнішності героя не можна назвати чітко маскулітні риси. Навпаки, його одяг різнобарвний, у тому числі – оранжевий, жовтий і рожевий. Мислення дитини вільне від гендерних стереотипів, за якими ці кольори вважаються виключно фемінними.

Отже, лише 3% читацьких запитів можна назвати абсолютно нестереотипними. Тому вважаємо, що сучасна “гендерно симетрична” література для дітей стане підґрунтям для як для розвитку читацької культури учнів, і для формування нової української генерації, здатної творчо й критично осмислювати буття.

1. Гендерна педагогіка : хрестоматія ; пер. з англ. В. Гайденко, А. Передборської / за ред. В. Гайденко. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2006. – 313 с.
2. Кучерук О. А. Технології застосування методів у навчанні мови: розвиток читацьких інтересів [Електронний ресурс] / О. А. Кучерук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 1 (15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em15/content/10koadir.htm>.
3. Енциклопедія для юних леді / авт.-упоряд. І. Гончаренко. – Х. : Промінь, 2003. – 64 с.

НОРМАТИВНО-МОВЛЕННЄВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (АКЦЕНТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Климончук Людмила,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Гуменюк І.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Головним професійним “інструментом” учителя є його мовлення. У результаті щоденного кількогадинного спілкування з дітьми 6–9-річного віку педагог суттєво впливає на різні характеристики дитячого мовлення й спілкування.

Система підготовки вчителів початкової школи передбачає регулярну й послідовну роботу з вивчення різних аспектів культури мовлення й зокрема, акцентологічного. Чути наголос у словах і правильно їх наголошувати – важливе вміння, без якого неможливе саме мовлення.

Правильне наголошування слів є однією з найхарактерніших рис культури усного мовлення. Саме під час уживання наголосу в усному мовленні трапляється найбільше помилок.

Результати моніторингу професійного мовлення студентів Педагогічного інституту й аналіз науково-дослідних даних щодо рівня акцентологічної підготовки майбутніх учителів початкових класів засвідчили, що правильне наголошування слів української мови залишається невирішеною проблемою. Це підтверджує актуальність теми, що розглядається.

Виконуючи завдання з орфоєпії (наголошення слів), студенти, а також викладачі досить часто допускають помилки. Це пояснюється тим, що в українській мові є справді чимало слів, котрі не підпорядковуються загальним орфоєпічним нормам. Зокрема:

– двоскладові та трискладові іменники чоловічого роду в множині мають наголос на закінченні (*а́втор – авторі, дире́ктор – директорі, о́круг – округі*);

– двоскладові та трискладові іменники жіночого роду із закінченням *-а* в множині наголошуються на закінченні (*ка́ртка – карткі, вказі́вка – вказівкі*);

– іменники на *-анн(я)* майже всі зберігають наголос дієслів, від яких вони утворені (*запита́ти – пита́ння, поєдна́ти – поєдна́ння, чита́ти – чита́ння, навча́ти – навча́ння*);

– прикметники в українській мові потрібно наголошувати:

а) на закінченні: *фахови́й, валови́й, нови́й, чіткі́й, вузькі́й, легкі́й, стійкі́й*;

б) на корені: *ці́лий, рі́зний, докори́нний, вичерпни́й*;

– у дієсловах з основою на приголосний у початковій формі наголос падає на *-ти*: *навести́, заповісти́, розповісти́*; в особових формах, у формі минулого часу таких дієслів наголошується останній склад: *розповімо́, наведе́те, заповіла́*, крім форм наказового способу: *розповімо, наведе́мо, обговорі́мо* і под.;

– характерною для української мови є наявність двох варіантів наголошування, що відповідають нормі: *доповіда́ч – доповідáч, позивáч – позивáч, прости́й – прости́й, первісний – первісний, допомі́жний – допомі́жний*.

Спостереження за мовленням студентів і викладачів показало, що найчастіше неправильно наголошуються такі слова: *випадо́к, з дітьми, довідник, озна́ка, гороби́на, вимóга, ра́зом, допі́зна, добу́ток, одноразо́вий, кількаразо́вий, за́кладка, пересі́чний, нови́й, чергові́й, пільгові́й, заверши́ти, тала́нність, оздорові́ти, беремо́, зустрі́чний, кидати́, різно́вид, чорнозем* тощо.

Таким чином, наголос є засобом фонетичного оформлення слова, виступає виразником його душі. Втрачаючи наголос, слово часто втрачає свою самостійність. Зазначимо, що, крім необхідності введення до сучасних підручників розділів про наголошення слів, що належать до тієї чи іншої частини мови, назріла потреба створити спеціальні акцентологічні словники на зразок:

“Наголос іменників”, “Наголос дієслів”, “Наголос прикметників”. Зведення до купи слів однієї частини мови поглиблює розуміння системності притаманних їй характеристик. А подальше групування слів допоможе краще усвідомити їхні ті чи інші конкретні наголоси. І, звісно, лишається дуже важливою нормалізація наголошення, зменшення кількості варіативних наголосів. Позитивні результати щодо цього зміцнили б засади нормативної системності взагалі й стосовно дієслова зокрема. Від цього значно виграють носії мови, для яких спільність нормативних засад є важливим засобом комунікативної забезпеченості, певного мовного комфорту. “Мовна норма має важливе соціальне значення. Адже тільки єдиний правопис і стала вимова, обов’язкові для всіх правила відмінювання слів і синтаксичних зв’язків між словами, однакове розуміння змісту вживаних слів, єдиний наголос у словах саме й створюють ті якості літературної мови, що потрібні їй як засобу спілкування між людьми, об’єднаними у великий колектив” [3, с.402].

Професіоналізм учителя визначається не тільки теоретичними знаннями та методикою їхнього викладання, а й зразковим мовленням, адже педагог, а особливо вчитель початкових класів, для учнів є еталоном правильного мовлення. Якщо вчитель не користується нормами наголошення, то він ризикує не тільки втратити авторитет в учнів (адже вони часто будуть це помічати й виправляти його мовлення), а й неправильно навчити учнів акцентуаційним нормам.

1. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові / В. М. Винницький. – К. : Рад. школа, 1984. – С. 105–129.
2. Винницький В. М. Українська акцентна система: становлення, розвиток / В. М. Винницький. – Львів : Бібльос, 2002. – С. 313–399.
3. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літерат. мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – 4-те вид. – К. : Вища школа, 1972. – Ч. 1. – 402 с.
4. Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1999. – 240 с.

МЕТОДИКА РОБОТИ З ДИДАКТИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Козіцька Тетяна,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Романишин Р.Я.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

З огляду на проблеми сучасної математичної освіти, не втрачає актуальності те, що предметом пізнання учнів у процесі навчання математики мають стати не тільки змістова сторона математичних знань, але й матеріал, з яким учитель повинен прийти до них на урок. Поряд із засвоєнням основних математичних понять – навчання, доведення й розв’язування задач – учні мають навчитися працювати з інструментами пізнання – розумовими й практичними дія-

ми, наочностями, презентаціями, що допомагають засвоєнню знань, прийомам розумової діяльності й навчальної роботи, у тому числі прийомам самоконтролю і самооцінки, а також використовувати цікавий матеріал для сприяння й покращення знань з математики.

Вивченню цієї проблеми присвячено ряд праць методистів й психологів: М.Богдановича, М.Козак, Я.Король, С.Максименко, І.Матюгіна, М.Гальперіна, Л.Виготського та ін.

Мета статті – аргументувати необхідність використання дидактичного матеріалу на уроках математики в початковій школі.

Для дитини прихід до школи – своєрідне “оформлення на посаду”, яка спочатку видається вельми привабливою: щасливий володар портфелика старанно працює на уроці, виконує шкільні правила. Проте із часом виявляється, що годинами сидіти за партою не так цікаво, як очікувалося, а потік нової інформації, що надходить від учителя щодня, теж не приваблює та й вимагає постійних розумових зусиль. Дитина починає відчувати фізичну й розумову втому та втрачати інтерес до навчання. Саме тому важливим завданням учителя є зацікавлення учнів у будь-якому предметі, а в нашому випадку на уроках математики. На допомогу вчителю в покращенні знань та їхній реалізації приходять дидактичні матеріали, які є ефективним способом у засвоєнні матеріалу [1, с.271].

Дидактичний матеріал – особливий тип наочного навчального посібника, переважно карти, таблиці, набори карток з текстом, цифрами або малюнками тощо. Методично правильно підібрані дидактичні матеріали повинні починатися з конкретного й поступово переходити до більш складного. У початкових класах використовуються різні засоби навчання: підручники, навчальні посібники для учнів (картки з математичними завданнями, зошити з друкованою основою, довідники та ін.), спеціальні наочні посібники (предмети або їхнє зображення, розрізні цифри, знаки дій і порівняння, моделі геометричних фігур та ін.), інструменти й прилади (лінійка, циркуль, кутник, палетка), технічні засоби навчання. Засоби навчання поділяються на фронтальні (демонстраційні) та індивідуальні [2, с.288].

Швидкі темпи розвитку суспільства та впровадження нових технологій зумовлюють гостру потребу у творчих особистостях, здатних знаходити шляхи з складних непередбачуваних ситуацій. Тому зміст сучасної освіти має бути зорієнтований на формування в дитини вміння мислити критично, опрацювати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання та вміння для розв'язання проблем. Передумовою формування креативної особистості є розвиток у неї логічного, поняттєвого й творчого мислення [3, с.61].

Робота вчителя початкових класів дає можливість сприяти формуванню та розвитку математичних здібностей учнів, їхніх пізнавальних інтересів не лише на уроках і під час позакласних занять з математики, а й у процесі спілкування з дітьми. Педагог має не просто викладати свій предмет, а постійно розширювати коло власних інтересів, проявити зацікавлення навчальними досягненнями своїх вихованців. Ефективним напрямом під час вивчення математики є застосування

дидактичних матеріалів, які вчитель використовує для кращого осмислення й засвоєння матеріалу. Кожний із нас може зробити урок грандіозним дійством, на якому буде ефективним засвоєння навчального матеріалу, а лейтмотивом стануть слова Ф.Хаусдорфа: “Є в математиці щось таке, що викликає людське захоплення”.

1. Дидактичні матеріали з математики : навч. посібник / О. М. Афанасьєва, Я. С. Бродський. – К. : Вищ. школа, 2001. – 271 с.
2. Книга вчителя математики: довідково-методичне видання / упоряд. Н. С. Прокопенко, Н. П. Щеконь. – 2-ге вид., доповн. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 288 с.
3. Мельник М. Б. Розвиток логічного мислення щодо математики / М. Б. Мельник // Початкова школа. – 1997. – № 5. – С. 63.
4. Максименко С. Ф. Опорні схеми на уроках математики / Максименко С. Ф. Прудникова В. А. // Початкова школа. – 1980. – № 2. – С. 48–51.
5. Михайлов І. І. Цікаві завдання / І. І. Михайлов // Початкова школа. – 1986. – № 6. – С. 32–33.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Князевич Наталія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Марчій-Дмитраш Т.М.,
кандидат педагогічних наук, асистент.

Формування екологічної культури як на особистісному рівні, так і на суспільному є однією з провідних ідей Концепції екологічної освіти України. Звідси випливає важлива необхідність розробки й активного впровадження відповідних дидактичних і виховних методик, використання найбільш дієвих шляхів формування цієї культури в дітей дошкільного віку як важливої складової гармонійного розвитку особистості. Метою екологічної культури як невід’ємної частини загальнолюдської є не лише озброєння дітей новими знаннями, а й формування екологічно компетентної особистості, яка була б здатна, керуючись сформованими цінностями й досвідом, приймати виважені екологічно доцільні рішення в життєвих ситуаціях – як у побутових, так й у природному середовищі.

Проблеми екологічного виховання та формування екологічної культури дошкільників досліджували як педагоги-класики (Дж.Локк, Й.Г.Песталоцці, С.Русова, Ж-Ж.Руссо, В.Сухомлинський, К.Ушинський та інші), так і вчені сучасності (Н.Горопаха, Н.Лисенко, С.Ніколаєва, З.Плохій, Н.Рижова та інші).

Старший дошкільний вік відіграє важливу роль у становленні екологічної культури особи. За цей короткий час формується світоглядна позиція людини, інтенсивно накопичується об’єм знань про навколишній світ, формується культура поведінки в природі й суспільстві. Значущість старшого дошкільного віку пояснюється його психофізіологічними особливостями. У дітей цього вікового періоду збільшується вага, відбувається розвиток опорно-рухового апарату, удос-

коналюються нервова система, робота великих півкуль головного мозку, посилюється їхня аналітична й синтетична функції, удосконалюються процеси збудження і гальмування, підвищується точність роботи органів чуття [4, с.65–66].

У процесі формування екологічної культури реалізуються завдання, спрямовані на всебічний розвиток дитини. Кінцевий результат реалізації змісту екологічного виховання – особистість із сформованою екологічною культурою [3, с.50]. На основі аналізу психолого-педагогічних джерел у навчанні й вихованні дітей старшого дошкільного віку виявлено низку проблем. Проаналізуємо їх.

Педагоги допускають помилку, використовуючи прагматичний підхід під час формування ціннісного ставлення дітей до природи. Він вибудовується на базі знань про користь природи. Вихователі формують у дітей старшого дошкільного віку бережливе ставлення до природних об'єктів та явищ, мотивуючи його фразою: “Природу треба любити, бо вона нас годує, дає матеріали для житла, одягу тощо” [2, с.93]. Наголосимо, що такий підхід себе не виправдовує. Адже мислення дітей цього вікового періоду є конкретним. Діти бачать, що їх годує мама, одяг купують у магазині, воду очищують спеціальним фільтром, тому їм важко осягнути складність взаємозв'язків між людиною й природою.

Окрім того, простежуємо недостатність забезпечення наступності в роботі дошкільної та початкової ланок освіти як умову неперервності й ефективності формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Сформовані в дітей знання про природу в ДНЗ, які складають основу екологічної культури, світорозуміння, вихованості, повинні розширюватися й поглиблюватися в школі. Проте не завжди виявляємо системну роботу в цьому аспекті.

Актуальною на сучасному етапі розвитку освіти надалі залишається проблема активізації роботи з батьками, пошуку нових шляхів залучення сім'ї до участі в природопізнавальній діяльності старших дошкільників. До цієї проблеми відносять також створення й удосконалення ділянок-мап, міні-ставків, міні-гаїв; педагогічну просвіту батьків; залучення їх до виконання освітньо-виховних завдань [1, с.242].

Таким чином, ефективним засобом формування екологічної культури особистості дітей старшого дошкільного віку є органічне залучення їх до нерегламентованої екологічної діяльності, яка передбачає багатосторонню взаємодію дошкільників як активних суб'єктів діяльності з навколишнім природним середовищем і спрямована на становлення моральної гуманістичної позиції у стосунках людини з природою.

Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що чим багатограннішою буде робота вихователя стосовно формування екологічної культури в дітей старшого дошкільного віку, особливо внутрішньої, тим глибше буде закладено основи екологічного мислення й світосприймання, які сьогодні необхідні кожному жителю нашої планети.

1. Андреева Т. Т. Витоки методики ознайомлення дітей з природою. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / Т. Т. Андреева. – К. : МОН, 2006. – 342 с.

2. Богініч О. Л. Природа і рух : посібник для батьків дошкільнят та соціальних педагогів / Богініч О. Л., Беленька Г. В. ; [за заг. ред. С. Чередниченко]. – К. : Кобза, 2003. – 192 с.
3. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог / Н. В. Лисенко. – К. : Слово, 2009. – 400 с.
4. Львовочкіна А. М. Екологічна психологія / А. М. Львовочкіна. – К. : Міленіум, 2003. – 122 с.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Лоїк Оксана,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Качак Т.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У сучасному суспільстві важливе значення має виховання активної особистості, яка здатна самостійно й творчо мислити, приймати виважені рішення, критично осмислювати факти й події навколишньої дійсності та брати свідому участь у демократичному розвитку суспільства. Однією з актуальних технологій, що допомагають учню не тільки засвоїти певний обсяг знань, а й сприяють розвитку його особистісних якостей, є технологія розвитку критичного мислення, яка використовується у вітчизняній педагогіці вже більше десяти років. Актуальність упровадження її елементів на уроках читання в початковій школі очевидна, адже в процесі вивчення художніх творів в учнів розвиваються вміння аналізувати й мислити, здатність до самопізнання й самореалізації.

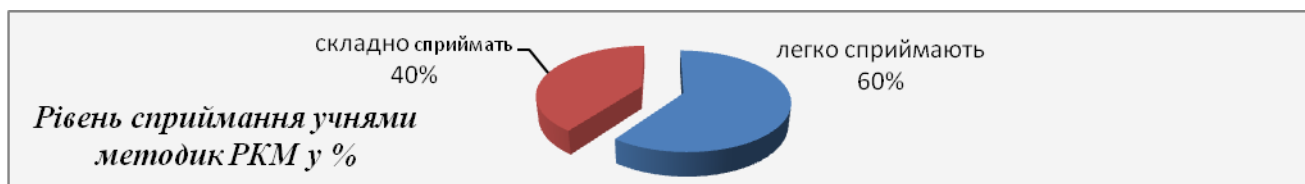
Мета дослідження – обґрунтувати й експериментально перевірити методичну систему розвитку критичного мислення учнів у процесі аналізу художніх творів на уроках читання в початковій школі.

Технологія розвитку критичного мислення має унікальний набір прийомів і технік, що дозволяють на уроці читання створювати ситуацію мислення. Матеріалом для такої ситуації можуть слугувати навчальні тексти, художні твори, відеофільми. Згідно з тлумачним словником української мови, “мислити – міркувати, зіставляти явища об’єктивної дійсності, роблячи висновки” [3, с.476]. Мета технології розвитку критичного мислення – навчити такому сприйняттю навчального матеріалу, у процесі якого інформація, яку отримує учень, розумілась і зіставлялась би з власним досвідом, і на її ґрунті формувалось б власне аналітичне судження. Читаючи художні тексти, дитина часто ототожнює себе з головним героєм, порівнює свій життєвий досвід з описаним.

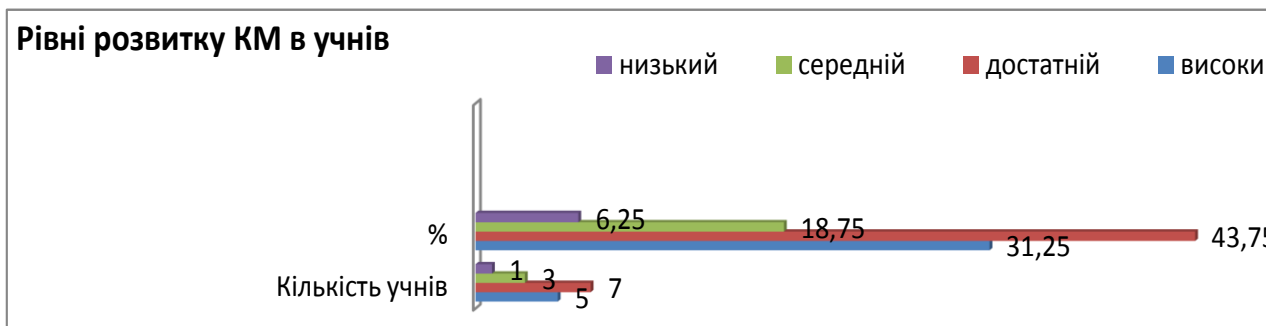
Актуальними на уроках читання в початковій школі будуть основні елементи технології розвитку критичного мислення: методики інтерактивного характеру, критичне читання та інші стратегії й вправи, спрямовані на розвиток критичного мислення. Схема методик, які виступають елементами технології розвитку критичного мислення і які варто використовувати на уроках читання в початковій школі, розроблена дослідниками [4, с.73] відповідно до трьох етапів

базової моделі уроку для розвитку критичного мислення (актуалізація, усвідомлення змісту, міркування (рефлексія)). Так, на етапі актуалізації ефективними будуть такі методики: читання в парах, мозкова атака, дискусія в групах, питання-відповідь, порушена послідовність, вільне письмо; на етапі усвідомлення змісту – система позначок “Поміч”, передбачення за ключовими виразами, джигсоу, реакція читача, кероване читання, гранування, порушена послідовність; на етапі рефлексії – дискусія в парах чи групах, сенкан, кубування, гранування, запитання-відповідь, вільне письмо, дискусійна сітка, методика “Есе” тощо.

З метою визначення ефективності використання елементів технології розвитку критичного мислення на уроках читання та з’ясування рівня сформованості критичного мислення учнів ми провели констатувальний етап експерименту на базі Івано-Франківської школи-ліцею № 23. В експерименті брало участь 16 учнів. У результаті спостереження на уроках читання й аналізу бесіди було встановлено: 60% учням знайомі методики роботи, 40% дітям складніше працювати.

Рівень сформованості критичного мислення школярів, їхні інтерпретаційні вміння та навички визначалися на основі застосування школярами вербального, невербального, образного творчого мислення, логічності, послідовності дій при роботі з художнім текстом читання та виконанні завдань різного рівня складності й характеру на різних етапах уроку. Так, на уроці читання для активізації пізнавальної діяльності дітей було проведено вправи на швидкість мислення, розвиток уваги, логічного мислення. На базі якісних характеристик ми виділили чотири рівні розвитку критичного мислення школярів: нульовий, низький, середній, високий. Аналіз результатів тестування показав, що лише в 1 учня низький рівень розвитку критичного мислення – 3 бали (6,25%), із середнім рівнем (5–6 балів) виявлено 3 дітей (18,75%), з достатнім рівнем (7–9 балів) – 7 дітей (43,75%) і з високим рівнем (10–12 балів) – 5 дітей (31,25%).

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що вміння учнів працювати на уроках читання за методиками технології розвитку критичного мислення ще не повністю сформовані, а це свідчить, що більша частина дітей не вміє мислити логічно, аргументувати та правильно висловлювати свою думку з приводу прочитаного, не вміє вислухати інших, перебиває одне одного, не усвідомлює суть явища, погано проявляють себе у творчих завданнях. Отже, розвиток критичного мислення учнів – один із продуктивних напрямів процесу засвоєння навчального матеріалу, а також основа осмислення й інтерпретації художнього тексту.

1. Вашуленко М. Державний освітній стандарт з української мови (початкова ланка) / М. Вашуленко // Початкова школа. – 1997. – № 2. – С. 3–5.
2. Сучасний урок в початковій школі. 33 уроки з використанням технології критичного мислення / упоряд. Г. О. Ярош, Н. М. Седова. – Х. : Вид. група “Основа”, 2007. – 240 с. – (Бібліотека журналу “Початкове навчання та виховання”).
3. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Х. : Школа, 2009. – 1008 с.
4. Максименко Н. Б. Технології вивчення галузі “Мови і літератури” : навчально-методичний посібник / Максименко Н. Б., Качак Т. Б. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 96 с.
5. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цього навчати / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська. – Х. : Основа, 2007. – 108 с.
6. Савченко О. Етапи опрацювання художніх творів на уроках читання / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2005. – № 9. – С. 22–27.

КОРЕКЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Луців Богдана,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Костів В.І.,
кандидат педагогічних наук, професор.

На тлі цивілізаційних змін у сучасному суспільстві в найбільш непевному становищі перебувають учні загальноосвітніх шкіл унаслідок несформованої власної системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтацій, що призводить до неадекватної реакції на події навколишнього життя. Великого значення набуває проблема надання допомоги таким дітям на ранніх вікових етапах, зокрема, молодшим школярам, серед яких спостерігаються досить чіткі симптоми негативних відхилень у поведінці, що може поступово перейти в злочинні дії.

Психолого-педагогічні основи проблеми становлять теоретичні й практичні напрацювання таких учених як І.Бех, Л.Божович, Є.Драніщева, Н.Максимова, В.Оржеховська, Є.Петухов, Н.Пихтіна, В.Татенко, Т.Титаренко та ін. Залишаються недостатньо вивченими форми вияву девіантної поведінки молодших школярів, чинники її детермінації. Психолого-педагогічна допомога дитині, схильній до проявів девіантної поведінки, здійснюється за двома основ-

ними напрямками – психологічною превенцією (попередження, профілактика) і психологічною інтервенцією (подолання, корекція, реабілітація).

Під корекцією розуміють систему психолого-педагогічних і соціально-педагогічних заходів, спрямованих на подолання недоліків психічного й особистісного розвитку дитини, вироблення в неї позитивних якостей й установок. Метою корекційної роботи соціального педагога з молодшими школярами є формування в них адекватної самооцінки, позитивної Я-концепції, подолання рівня високої тривожності, налагодження взаємин з оточенням і вироблення впевненості в собі.

Корекційна робота з цією категорією дітей має базуватися на таких принципах: 1) поваги до особистості дитини; 2) підвищеного уваги до внутрішнього світу дитини; 3) безоціночного сприйняття особистості дитини, прийняття її в цілому; 4) активної співпраці з дитиною, бачення її в ролі “активного суб’єкта”, а не “пасивного об’єкта” [1, с.82].

Виділяють групові й індивідуальні інноваційні форми корекційної роботи з молодшими школярами, що мають відхилення в поведінці. Серед групових чільне місце займає психогімнастика – курс спеціальних занять (етюдів, вправ й ігор), спрямованих на розвиток і корекцію різноманітних сторін психіки дитини (пізнавальної та емоційно-особистісної). Тут варто застосовувати психогімнастичні вправи, розроблені М.Чистяковою, яка пропонує низку ігор та етюдів, що можуть ефективно використовуватись у роботі з девіантними дітьми [2, с.9–10, 150–155].

До інноваційних технологій, що застосовуються в індивідуальній і груповій роботі з молодшими школярами належать: казкотерапія, пісочна терапія, слухання відповідної музики, арт-терапія, натуртерапія, кольоротерапія, сміхотерапія. Мета й зміст таких занять – нейтралізувати й попередити неправильні вчинки учнів, навчити їх отримувати задоволення від наданої комусь допомоги. Головне – дати їм зрозуміти, що основна цінність для людини – це не матеріальні предмети, а її душа, і за погані вчинки треба відповідати. Дітей варто навчити любити простоту й довірливість і прощати один одному, навіть після заподіяного зла.

Таким чином, використання перерахованих вище інноваційних технологій є запорукою успіху соціально-педагогічної роботи із цією категорією дітей. Адже всі вони відповідають віковим особливостям і вимогам сучасності. Вони з легкістю сприймаються дітьми, що забезпечує сприятливі умови для безпосереднього корекційного впливу.

1. Ковальчук М. Девиантное поведение : профилактика, коррекция, реабилитация / М. Ковальчук, И. Гарханова. – М. : Владос, 2010. – 284 с.
2. Чистякова М. Психогимнастика / М. Чистякова ; [под ред. М. Буянова]. – 2-е изд. – М. : Владос, 1995. – 160 с.

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Марій Наталія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Комар І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Формування патріотичної, духовно-моральної особистості є важливою метою й необхідною умовою розбудови Української держави. Саме тому вирішення цієї проблеми – пріоритетне завдання сучасного виховання, побудованого на принципах гуманізму й демократизму, зорієнтованого на національні та загальнолюдські цінності й культурні традиції.

До вивчення різних аспектів соціального виховання зверталися такі науковці: В.Г.Бочарова, А.В.Мудрик, І.М.Андреєва, Л.Г.Коваль, І.Д.Зверева, С.Р.Хлебик, Ю.В.Василькова, Т.А.Василькова, В.А.Нікітін, О.В.Безпалько, М.П.Гур'янова, М.Б.Євтух, О.П.Сердюк, М.А.Галагузова, А.О.Малько та інші.

В арсеналі соціальних інститутів, діяльність яких спрямована на формування моральних якостей людей, є величезна кількість засобів, що безпосередньо впливають на становлення особистості. До них насамперед варто віднести соціальну діяльність батьків, засоби масової комунікації, природне середовище, надбання народної педагогіки, національні звичаї, традиції, засоби мистецтва, класичну й сучасну українську літературу.

Попри цілий комплекс проблем сучасна українська література живе своїм активним життям. Зміни, які відбуваються в суспільстві, знаходять у ній своє відображення, вона реагує на нові ситуації, запити, на те, що цікавить читачів. Поступово зростає зацікавленість сучасною українською літературою, читати її стає модно, бо люди, які читають, схильні думати й аналізувати, а відповідно вибирати не гасла, а ідеї. Культура й освіченість людини є основними стовпами її успішного життя.

Зустрічі з письменниками, презентації книг, літературні дискусії та публічні читання творів – усі ці заходи допомагають пробудити інтерес до книжок і зацікавлюють багатьох людей. Особливо захоплюється сучасна молодь творами Ю.Андруховича, Л.Костенко, О.Забужко, М.Матіос, І.Карпи, І.Роздобудько, Л.Дереша, В.Шкляра, Л.Лузіної, Люко Дашвар та ін.

Серед великого різноманіття авторів і творів сучасної української літератури, які мають виховне значення для формування моральності, патріотизму, духовності молоді, зупинимо свою увагу на романі В.Шкляра “Залишенець”, над яким автор працював майже 13 років. У ньому висвітлена одну з найдраматичніших сторінок нашої історії – повстанську боротьбу українців проти окупаційної влади у 20-х рр. ХХ ст. Ця сторінка історії недостатньо відображена українськими письменниками, сьогодні вона відверто ігнорується та замовчується, як і час, котрий їй передував. Тому звернення автора кваліфікуємо як громадсько-патріотичний подвиг.

Таким чином, у нових умовах становлення української державності, розвитку національної культури й освіти головним завданням навчання та виховання учнів загальноосвітніх шкіл є формування громадянина: свідомого, креативного, здатного виконувати різні соціальні ролі. Одним із важливих завдань сучасної науки є створення оптимальних умов для соціального становлення й саморозвитку молодого покоління. А сучасна українська література має великий арсенал засобів впливу на українську молодь.

1. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; [за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
2. Фіцула М. М. Педагогіка: [навч.посіб.] / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 560 с.
3. Шкляр В. Залишенець / В. Шкляр. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 381 с.

КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОГО ФОЛЬКЛОРУ

Мацук Наталія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Лисенко Н.В.,
доктор педагогічних наук, професор.

В.О.Сухомлинський писав: “Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тоншою буде її сприйняття до гри відтінків рідної мови, тим більше підготовлені її розум до оволодіння мовами інших народів, тим активніше сприймає серце красу слова”.

Мовлення виконує в житті людини різні функції: спілкування, передача суспільного досвіду (знань, умінь, навичок), регуляції дій. Щоб ці функції мови своєчасно появлялись і повноцінно реалізувались, зазначають І.Будницька, А.Катаєва, потрібні відповідні умови. Коли дитина тільки починає говорити, їй важко використати своє мовлення для організації спілкування, тому перед дорослими постає завдання допомогти їй у цьому.

Відповідно одним з важливих завдань сім'ї та дошкільного навчального закладу є розвиток мови дітей. Саме за допомогою мови дитина пізнає навколишній світ, у неї формуються поняття, розвиваються розумові здібності.

Важлива роль у формуванні особистості дитини, зокрема в розвитку її мовлення, належить сім'ї, адже перші слова, перші речення маля вимовляє в колі близьких людей – батька, матері, бабусі, дідуся. Тому перед дорослими постає завдання не пропустити перших мовленнєвих порушень: спотворення звуків, перестановка складів, неправильне промовляння слів тощо.

Мовленнєві вади призводять до порушень і затримки загального розвитку дитини, спричиняють труднощі в сприйманні й аналізі як навчального матеріалу, так і реальних подій.

У ДНЗ для такої роботи з дітьми використовують ефективні методи й прийоми навчання рідної мови. Це такі, як спостереження – організоване й

цілеспрямоване сприймання предметів та явищ навколишньої дійсності; екскурсії-огляди – так звані екскурсії в межах дитячого садка: огляд приміщень і предметів побуту, екскурсії за межами дитячого садка.

Проводяться заняття, основним змістом яких є збагачення словника – спостереження, екскурсії, розглядання й бесіда за картинкою, читання, заучування віршів; заняття на закріплення, уточнення, активізацію словника дітей – бесіда, різні види ігор, розглядання картинок тощо.

Корекційна робота з мовленнєвого розвитку проводиться не лише на заняттях, але й у повсякденному житті, у всіх видах діяльності (зображувальна діяльність, праця, режимні моменти та ін.).

Щодо здійснення корекційної роботи засобами ігрового фольклору вихователі можуть використовувати такі рекомендації:

1. Працюючи над розвитком мовлення дитини, включати в її активний словник нові слова, керуватися такими принципами: уведення нових слів на основі чуттєвого досвіду дитини; комплексне розв'язання всіх мовленнєвих завдань.

2. Послідовно й систематично збагачувати знання й уяву дітей про навколишній світ.

3. Програмовий матеріал з кожної теми опрацьовувати на заняттях, а також в ігровій діяльності, під час режимних моментів.

4. Заняття та ігри проводити систематично.

5. Використовувати усну народну творчість задля покращення мовленнєвих навичок дітей різного дошкільного віку.

Таким чином, допомогти батькам у вихованні чистого й правильного мовлення дітей – обов'язок вихователя дитячого садка. Спілкуючись із батьками, вихователь повинен розповідати про значення усної народної творчості, ігор у формуванні та збагаченні мови. Залучаючи батьків до спільної роботи, можна провести консультації, бесіди, наприклад, “Не позбавляй дитини найціннішого”, “Граємося з дитиною всією родиною”, підготувати пам'ятку, папки-пересувки “Мовний дощик”, проводити анкетування.

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія та методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник / Богуш А. М., Гавриш Н. В. ; [за ред. А. М. Богуш]. – 2-ге вид., допов. – К. : Вид. дім “Слово”, 2011. – 704 с.
2. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : підручник / Богуш А. М., Гавриш Н. В., Саприкіна О. В. ; [за ред. А. М. Богуш]. – К. : Вид. дім “Слово”, 2009. – 408 с.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко [та ін.]. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.

НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЯ В СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМИ Й ПОШУКИ

Назарук Надія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Андрусішин Р.М.,
асистент.

Український народний танець як засіб естетичного виховання є невід'ємною складовою частиною народної педагогіки та народознавства. Він посідає вагоме місце серед культурних надбань і відіграє значну роль у системі естетичного виховання підростаючого покоління. Танець – це один із видів синтетичної народної творчості, у якому поєднуються поезія, музика й хореографія (А.Гуменюк) [4].

Першою спробою висвітлення особливостей української народної хореографії є праці видатного українського хореографа, композитора В.Верховинця. Велика його заслуга в тому, що він збирав, вивчав і детально описував техніку виконання танцювальних рухів для української народної хореографії, зробив просту методику запису танців.

Особливої уваги заслуговує дослідження В.Верховинця “Теорія українського народного танцю”, де автор описує яскраву хореографічну картину, яка бере початок від малопомітних підготовчих рухів, що поступово формується в певні танцювальні рухи. Непомітно змінюючись, вони переплітаються між собою в безліч комбінацій і виливаються в чудове мереживо фігурних таночків.

Не менш важливу роль відіграв збірник В.Верховинця “Весняночка”, у якому митець описує народні дитячі хороводи [2, с.6]. Хороводи в збірнику розташовані за педагогічним принципом – від простих до складних, що має велике значення в музично-естетичному вихованні дітей.

Видатним збирачем фольклорних танців був Р.Гарасимчук [3, с.6–42], який вивчав гуцульські танці й записував за власною системою у вигляді алгебраїчної формули, де рухи позначає літерами латинського алфавіту. Зрозуміло, що така система є складною й відтворити танець за малюнком і манерою виконання досить важко. Тому система Р.Гарасимчука не знайшла послідовників серед фахівців.

У кінці XIX – на початку XX ст. збирачі танцювального фольклору приділяли мало уваги записам танцювальних мелодій у танцювальному виконанні. Зрідка в різних писемних збірниках траплялися записи окремих мелодій танців в інструментальному виконанні. Серед них: збірник Г.Галагана “Южно-руські пісні” 1857 р., “Збірник народних пісень та танців” С.Карпенка 1862 р., збірник Є.Турули “Українські танці” (Коломия), Г.Галагана, відома праця М.Лисенка “Характеристика музикальних особенностей українських дум и песен, исполняемых кобзарем Вересаем” та інші праці, у яких народні танцювальні мелодії виглядають випадковими і їх розташування серед музичного матеріалу досить довільне.

Продовжувачами справи стали В.Шухевич і В.Гнатюк. У своїй праці “Гуцульщина” вони дали загальну характеристику їхній хореографії й особли-

востей виконання. Гуцулка, коломийка, аркан та інші, за визначенням В.Шухевича, є найбільш поширеними танцями Гуцульщини.

Праця “Гуцульщина” В.Шухевича та В.Гнатюка із записами хороводів західних областей України має велике мистецьке, наукове й виховне значення, хоча в ній є недоліки [4, с.18].

У 1960 р. вийшла у світ книга К.Василенка “Украинские народные танцы на клубной сцене” [1, с.7]. Важливим розділом цієї роботи є “Ходы украинского танца”. У ньому автор описав рухи, поширені в центральних областях України.

Головна особливість цієї праці полягає в поєднанні всебічного, глибокого теоретичного дослідження лексики українського танцю з викладом її лексикону.

Вагоме значення має посібник видатного педагога хореографа Є.Зайцева “Основи народно-сценічного танцю”, який вийшов у світ 1974 р. У ньому автор подає методику виконання танцювальних рухів центральних і західних областей України й ділить танці, які побутують в Україні, на три основні жанри:

- танці хороводного плану: веснянки, купальські хороводи та інші;
- побутові танці: гопак, козачок, полька, кадрили, гуцулки та інші;
- сюжетні танці. До них належать: “Шевчики”, “Лісоруби”, “Рукодільниці”, “Чабани” [5, с.5].

Праця Є.Зайцева займає важливе місце в системі естетичного виховання підростаючого покоління засобами хореографічної виразності.

1. Василенко К. Украинские народные танцы на клубной сцене / К. Василенко. – К., 1960.
2. Верховинець В. Весняночка / В. Верховинець. – К. : Муз. Україна, 1989. – 172 с.
3. Гарасимчук Р. Гуцульські танці / Р. Гарасимчук. – Львів, 1939. – 118 с.
4. Гуменюк А. Українські народні танці / А. Гуменюк. – К. : Наук. думка, 1969. – 661 с.
5. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю / Є. Зайцев. – К. : Мистецтво, 1976. – 285 с.

ГУЦУЛЬЩИНОЗНАВСТВО ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА АВТОРСЬКОЇ “ШКОЛИ ЗДІБНОСТЕЙ” ПЕТРА ЛОСЮКА

Паска Тарас,
Ш курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Джус О.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Важливим чинником оновлення системи освіти й виховання школярів в умовах Гуцульщини є впровадження гуцульщинознавства в педагогічний процес загальноосвітніх закладів. Використання гуцульщинознавства у вихованні школярів необхідне з огляду на те, що в нині діючих програмах недостатньо реалізуються принципи народності, вони не націлюють на врахування й використання регіональних особливостей України [3, с.28].

Теоретичні основи змісту шкільного гуцульщинознавства й методико-педагогічну технологію його використання в навчально-виховному процесі

освітніх закладів висвітлювали у своїх працях П.Лосюк, М.Стельмахович, Б.Ступарик, І.Пелипейко, Р.Скульський, А.Басова, Л.Безпалова, В.Полек, В.Грабовецький, М.Лесюк та інші науковці й педагоги-практики.

За визначенням академіка М.Стельмаховича, гуцульщинознавство – це система знань про один з етнографічних регіонів України – Гуцульщину, що висвітлює історію цього краю, його мову, природу, життя, побут, родинні й громадські стосунки, заняття, матеріальну та духовну культуру гуцулів [5, с.50].

З метою запровадження гуцульщинознавства створено науково-дослідну лабораторію з проблем гуцульської школи П.Лосюком, І.Пелипейко започаткував видання регіонального науково-педагогічного журналу “Гуцульська школа” і газети “Освітнянський вісник”. Видано більше десяти навчальних і методичних посібників “Бібліотеки гуцульської школи” згідно з розробленою орієнтовною програмою з гуцульщинознавства для загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та вищих навчальних закладів.

Багатогранного досвіду в розбудові гуцульської школи як регіональної української національної набула впродовж останніх десятиліть Яворівська загальноосвітня школа I–III ступенів, що на Косівщині. З 1963 до 2013 років її беззмінно очолював (рівно 50 років) Петро Васильович Лосюк. Самі діти називають свій навчальний заклад “Школою здібностей”, де кожного цінять “за здібності й достоїнства”. А П.Лосюк вважає, що створення такої школи продиктоване самим життям. Головне – вивчення гуцульщинознавства. Власне, із цією метою й було створено навчально-виховний комплекс гуцульської “Школи здібностей”, де передбачено отримання освіти, відповідної чинним державним стандартам, та обов’язкове набуття високих комп’ютерних навичок (Петро Васильович з гордістю констатує факт, що вже в 1980-х роках у його школі були комп’ютерні класи). На відміну від концепцій багатьох шкіл, у яких трудове навчання й предмети естетичного виховання (малювання, музика тощо) відступають на другий план та є другорядними навчальними дисциплінами, у концепції “Школи здібностей” естетично-трудове навчання посідає перше місце.

Тобто важливим завданням школи є набуття учнями однієї з місцевих професій (різьбяр, ткалі, вишивальниці, теслі, ліжникарки та ін., а разом із цим економічних знань, умінь грати на музичних інструментах, знання пісень, танців, народних обрядів тощо). Діти ставлять українські казки, граючи на сучасних електрофонічних інструментах, співають українські пісні, додаючи їм трохи сучасності, й усе гармонійно перемішується та звучить по-новому – “новою нотою в культурі України”. Особливістю етнопедагогіки П.Лосюка є поєднання мистецтва й праці в школі.

З 2010–2014 рр. за підтримки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України на базі Яворівської загальноосвітньої школи I–III ступенів здійснюється експеримент “Поєднання профільного навчання з професійною підготовкою старшокласників в однокомплектній сільській школі”, де П.Лосюк – його науковий керівник [2, с.193–196]. З гордістю він говорить про своє дітище так: “Яворів – ще не Гарвард, але вже не провінція”. Разом з

тим авторська модель Яворівської школи передбачає, “що така гуцульська школа повинна бути не елітною, а доступною для всіх”.

Отже, серцевиною національного виховання в авторській “Школі здібностей” П.Лосюка є гуцульщинознавство. Досвід використання навчальними закладами Гуцульщини своїх регіональних особливостей вартий поширення й в інших найбільш відомих етнографічних регіонах України. Життя вимагає нових моделей управління освітою, менш централізованих, які б урахували тенденції до зростання регіональних особливостей.

1. Гуцульщина : короткий довідник / [ред. П. Лосюк]. – Снятин : ПрутПринт, 2002. – 124 с.
2. Джус О. Гуцульський освітянський корифей Петро Васильович Лосюк / Джус О., Паска Т. // Гірська школа Українських Карпат. Наукове фахове видання з педагогічних наук. – 2013. – № 8–9. – С. 193–196.
3. Лосюк П. Гуцульщинознавство в українській національній школі / П. Лосюк. – Косів : Писаний Камінь, 2001. – 166 с.
4. Скульський Р. Педагогічні умови оптимального використання гуцульщинознавства в школі / Р. Скульський // Гуцульська школа. – 1995. – № 2.
5. Стельмахович М. Українознавство, народознавство і гуцульщинознавство. Співвідношення між ними / М. Стельмахович // Гуцульська школа. – 1997. – № 1.
6. Хрестоматія з гуцульщинознавства : для загальноосвіт. шкіл, гімназій, ліцеїв та вищ. навч. закл. / авт. передм. і упоряд. П. Лосюк; АПН України, Наук.-дослід. лаб. “Гуцульська етнопедagogіка і гуцульщинознавство”. – Косів : Писаний Камінь ; Снятин : Прут Принт, 2001. – 655 с.

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Петрів Віра,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Долішняк О.І.,
кандидат біологічних наук, доцент.

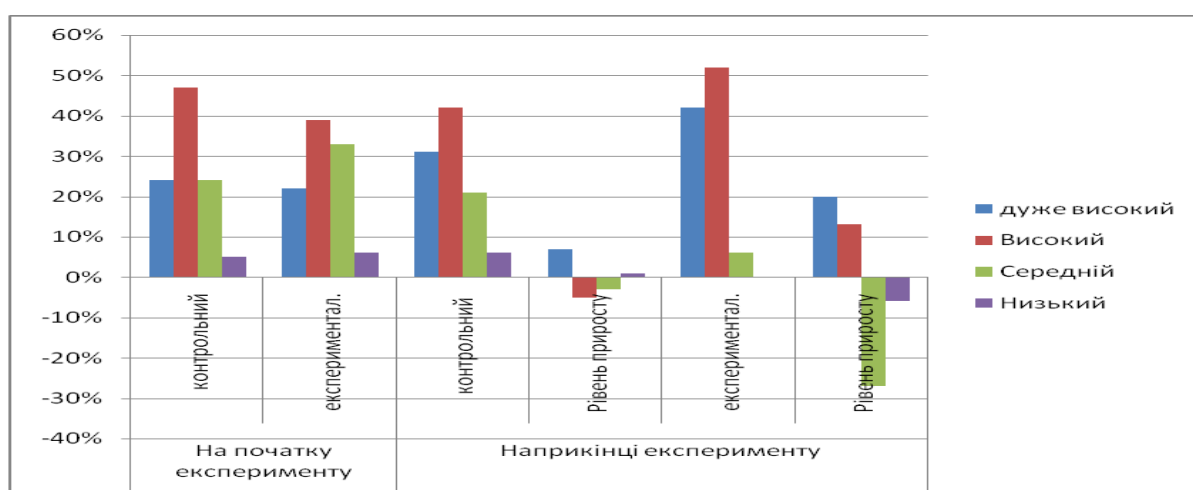
Основним завданням уроків природознавства в допоміжній школі є вивчення природи як цілісного явища, взаємозв'язків між окремими його елементами. Важливо, щоб навчальний матеріал подавався таким чином, щоб кожне наступне уявлення та поняття виходило з попереднього, щоб повторення попереднього, засвоєного матеріалу завжди було в тісному зв'язку з новим. Викладання природничого матеріалу має сприяти формуванню в учнів уміння спостерігати, аналізувати, порівнювати й узагальнювати явища й предмети, виділяти в них головні ознаки, розуміти та пояснювати сезонні зміни й явища в природі [1].

Учитель допоміжної школи повинен сформувавти в учнів цілісне уявлення про природу, розкрити зв'язки й причини поширених природних явищ, а також показати, як людина використовує природу в процесі трудової діяльності. Вивчаючи окремі об'єкти природи, учитель дає нескладні описи рослин, тварин,

тим самим керує процесом мислення, стимулює цей процес, уточнює вимову окремих назв об'єктів, учить правильно складати речення [2].

Основним критерієм ефективності проведеного дослідження були показники сформованості пізнавальних інтересів учнів з особливими потребами, на основі яких ми виділили такі рівні: низький – пізнавальний інтерес має ситуативний характер і зникає відразу, як тільки перестає діяти подразник; середній – пізнавальний інтерес пов'язаний із зовнішніми ознаками об'єкта пізнання; високий – пізнавальний інтерес пов'язаний із з'ясуванням причинно-наслідкових зв'язків, які пояснюють суть об'єкта пізнання; дуже високий – пізнавальний інтерес пов'язаний із прагненням учня поділитися одержаними знаннями зі своїми товаришами.

Узагальнення одержаних експериментальних даних ми подали в порівняльній гістограмі.

Порівняльний аналіз результатів дослідження дозволяє зробити висновок, що підтверджує сформульовану гіпотезу [3]: формування та розвиток пошукової діяльності молодших школярів забезпечується за умов доцільного вибору й оптимального використання методів навчання, забезпечення взаємозв'язку роботи в навчальній і поза навчальній час з підвищенням інтересу до пізнавальної діяльності учнів з особливими потребами. Про це свідчить позитивна динаміка змін у співвідношенні рівнів готовності учнів до пошукової діяльності.

Отже, мета навчання природознавства дітей з особливими потребами – підготувати їх до практичного життя, дати учням такі необхідні знання, щоб потім вони вміли їх застосувати безпосередньо на практиці. А тому потрібно підтримувати безперервний міжпредметний зв'язок природознавства. Логіка природи – найдоступніша й найкорисніша логіка для дітей.

1. Дульнева Г. М. Корекційна роль навчання в допоміжній школі / Г. М. Дульнева // Педагогіка. – М., 2001. – 152 с.
2. Єременко І. Г. Аномалії у дітей / І. Г. Єременко. – К. : Знання, 1996. – 47 с.
3. Тупаногов Б. К. Корекційно-педагогічна робота в системі освіти дітей з порушеннями розумового і фізичного розвитку / Б. К. Тупаногов // Дефектологія. – 1994. – № 4. – С. 9.

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ ПОСІБНИКІВ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Петричук Марія,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Никируй Р.І.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

У процесі викладання математики в початкових класах учитель опирається як на безпосереднє сприймання учнями окремих предметів або фактів, так і на їхню уяву. В обох випадках надзвичайно велика роль належить наочності. У початкових класах вона є засобом здобування учнями чуттєвих даних, необхідних для утворення уявлень і понять про предмети чи явища навколишньої дійсності. За допомогою наочності збагачується, розширюється особистий пізнавальний досвід учнів, виникає спостережливість.

Процес пізнання розвивається за формулою “від живого бачення до абстрактного мислення і від нього до практики”. Це положення лежить в основі принципу наочності. Навчання вправи починається зі створення певного уявлення про особливості її виконання. При цьому створення уявлення повинно базуватися на зоровому, слуховому, тактильному й м'язовому сприйнятті. Отже, наочність здійснюється не тільки за допомогою бачення, але й шляхом мобілізації інших аналізаторів. Коменський розумів наочність широко, не лише як зорову, а як залучення до кращого та ясного сприймання речей і явищ, усіх органів чуття [1]. Досягають цього завдяки поєднанню різних методів і, насамперед, методів слова й демонстрації. Співвідношення методів і прийомів змінюється залежно від етапу засвоєння матеріалу, його складності, підготовленості й віку учнів.

Розвиток абстрактного мислення – одне з основних завдань навчання математики в початкових класах. Під керівництвом учителя учні знаходять спільне в окремих предметах і явищах, відокремлюють істотне від неістотного, головне від другорядного, усвідомлюють зв'язки предметів і явищ [2].

Для розвитку абстрактного мислення важливо створити відповідні умови, однією з яких є цілеспрямоване використання наочності. Жодна абстракція не може виникнути у свідомості без відповідного конкретного образу. В оволодінні розумовими операціями (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення) учням допомагають різні наочні посібники, наприклад, символічні предмети й фігури з картону, шаблони, таблиці, на яких виділено найістотніші ознаки предметів, що вивчаються, таблиці-схеми, на яких графічно зображено зв'язки й відношення між тими чи іншими явищами.

У початковому курсі математики використання наочності має велике значення, зокрема, під час розв'язуванні задач.

Використання наочних посібників дає змогу:

- активізувати роботу учнів;
- зекономити час на уроці;
- збільшити обсяг роботи на уроці;

- підвищити ефективність процесу оволодіння знаннями, уміннями й навичками [3].

Вибір ілюстрації до задачі, повнота її аналізу, ступінь самостійності учнів під час розв'язування залежать від новизни й складності самої задачі. При цьому треба мати на увазі, що основна навчальна мета – розвинути в дітей уміння самостійно розв'язувати текстові задачі досягається тривалою практикою розв'язування задач як з використанням наочності, так і без неї. Отже, у застосуванні наочності потрібно дотримуватися міри [4].

Учні допускають чимало помилок, вишукуючи план розв'язування задач, вибираючи та виконуючи арифметичні дії для його реалізації. Це зумовлюється тим, що не всі школярі мають чіткі уявлення про структуру й механізм розв'язування задач. Ці та інші недоліки трапляються здебільшого в тих учителів, котрі недостатньо урізноманітнюють види роботи над задачею. Одним із шляхів розв'язку цієї проблеми є використання наочності на уроках математики в початкових класах.

1. Штефан Л. Нестандартні підходи до розв'язання задач / Л. Штефан // Початкова освіта, 2010. – № 40.
2. Гордіюк Н. М. Робота з обдарованими дітьми. Сходінки творчого зростання / Н. М. Гордіюк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006.
3. Перлини досвіду. Збірник методичних знахідок учителів початкових класів. – Тернопіль, 2007.
4. Іванова Л. С. Робота над задачами в 1–2 кл. / Л. С. Іванова // Початкове навчання і виховання. – Х. : Основа. 2010. – № 5.

СИСТЕМА ВИХОВАННЯ В СТАРОДАВНІЙ СПАРТІ

Пилипишак Андрій,

II курс, факультет фізичного виховання та спорту.

Науковий керівник – Єгорова І.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Південна частина Балканського півострова, на якій проживали греки, відзначається винятковими географічними особливостями, зокрема, гористістю і добре розчленованим узбережжям. Племена, що тут проживали, легко знаходили недоступні місця, у яких можна було безпечно заховатися й оборонятися. Це й спричинило поділ Греції на безліч дрібних держав, які вперто боронили свою незалежність. Дорійці під час свого переселення на Пелопонес зайняли родючу долину річки Еврот у Лаконії. У довгій боротьбі захопили місто Амікле, а його мешканців зробили своїми невольниками, утворивши лакедемонську державу зі столицею Спарта.

Від інших міст воно відрізнялося тим, що немало оборонних мурів. Лікурґ-законодавець і політик древньої Спарти щодо цього сказав: “Лише те місто непозбавлене укріплень, яке оточене чоловіками, а не цеглою” [2, с.15] Провідне місце в Спарті займали завойовники спартіати.

Спартіати створили сувору систему військово-фізичної підготовки. Батько не мав права сам розпоряджатися вихованням дитини, долю новонародженого визначали старійшини. Калік і слабовитих дітей викидали на гору Тайгет, тому що спартанські закони дозволяли жити тільки фізично сильним людям, стосовно хворих або слабеньких вони стверджували, “що його життя не потрібно ні йому самому, ні державі, якщо йому із самого початку відмовлено в здоров’ю і силі” [2, с.12]. Із цієї причини жінки обмивали новонароджених не водою, а вином, випробовуючи їхні якості, адже вони вважали, що хворі від незмішаного вина помирають, а здорові загартовуються і стають ще міцнішими. Дитину змалечку привчали до суворого життя: купали в холодній воді, виставляли на холод, одягали в простий одяг. На сьомому році життя хлопчики йшли до державних шкіл і вчилися за державні кошти. Їх ділили на дружини під керівництвом досвідчених воїнів, і молодь серед військових вправ та ігор училася витривалості й хоробрості. Після досягнення 14-літнього віку хлопчиків піддавали випробуванням (агонам) – жорстокому побиттю перед алтарем Артеміди.

У вихованні юнаків велике місце займали вправи з метання диска, боротьби, бою навкулачки, бігу, стрибків, а також полювання на диких звірів. У спартанських школах звертали найбільше уваги на фізичне виховання, значно менше на формальну освіту [1, с.19]. Молодь учили висловлюватися коротко, ясно й дотепно, хто не зумів дати короткі й лаконічні відповіді на запитання, того керівник дружини кусав за великий палець руки.

Із віком вимоги робилися все більш жорсткіші. Хлопців коротко стригли, примушували ходити босими й майже голими, спали вони на очереті, який власними руками без допомоги ножа виломлювали на річці. Самі готували їжу, але дрова й овочі здобували крадіжкою: одні йшли в поля та городи, а інші з величезною обережністю, використовуючи всю свою хитрість, пробиралися на загальні трапези мужів, завдяки цьому їх навчали спритно нападати на сплячих або неуважних вартових. Якщо ж хлопчика помічали, його жорстоко били батогами за недбайливу та неакуратну крадіжку. Покаранням того, хто попався, були не тільки побої, а й голод – дітей годували вельми бідно, щоб, переносючи позбавлення їжі, вони самі виробили навик зухвалості й хитрості.

З 18–20 років юнаки продовжували військову й фізичну підготовку в спеціальних загонах ефебів, потім їх зараховували в розряд воїнів, і вони були зобов’язані нести військову службу до самої смерті.

Вагоме місце в Спарті займав спів. У піснях спартанці прославляли героїв, що полягли за батьківщину, і ганьбили боягузів. Терпандр і Піндар – давньогрецькі поети, мали рацію, знаходячи зв’язок між мужністю і музикою. Перший говорив про спартанців так: ”...юність тут пишно цвіте, царить тут дзвінка Муза, правда повсюду живе”. А Піндар доповнив: “Там, старійшин поради, Списи юних мужів вступають в славний бій, Там хороводи ведуть Муза і Краса”. І той, і інший зображують спартанців найбільш войовничим народом і водночас найбільш музичним [2, с.16].

Під час війни правила поведінки молодих людей були менш суворими. У походах і гімнастичні вправи ставали менш складними та втомливими, і вза-

галі в цей період до юнаків ставилися менш строго, ніж зазвичай, так що на всій землі для одних лиш спартанців війна виявлялася відпочинком, порівнюючи з підготовкою до неї.

Найважливішими якостями спартанці вважали активність і мужність, беззастережне виконання військових наказів. Учителі ставили за мету прищепити дітям ідеали служіння батьківщині та власному народові.

Унаслідок частих походів, під час яких чоловіки змушені були залишати своїх дружин, саме дружини були повними господинями в домі, і тому їм надавали великої поваги. Жінок загартовували за допомогою вправ з бігу, боротьби, метання диска та списа, щоб і зародок у здоровому тілі від самого початку розвивався здоровим, та й самі жінки, народжуючи, просто й легко справлялися з муками. Примушували дівчат забути про ніжність і різні жіночі примхи, їх навчали не гірше, аніж юнаків, голими брати участь в урочистих церемоніях, танцювати й співати при виконанні деяких священних обрядів. При цьому той факт, що дівчата були оголеними, не мав у собі нічого нерозумного або дурного, тому що вони зберігали сором'язливість і не знали розбещеності, навпаки, вони привчалися до простоти, турботи про здоров'я, і жінки засвоювали благородний образ думок, знаючи, що й вони здатні долучитися до шани й доблесті.

1. Левківський М. В. Історія педагогіки : підручник / М. В. Левківський. – 2-ге вид., допов. – К. : ЦНЛ, 2006. – 376 с.
2. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогике : учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов / А. И. Пискунов. – М. : Просвещение, 1981. – 528 с.

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Пільчак Ірина,
II курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Липа І.Ю.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сьогодні навчання в школі – гуманістично спрямоване, тому актуальною є проблема прилучення дітей до системи культурних цінностей. На уроках музичного мистецтва вчитель розвиває духовний світ дитини, поглиблюючи її художнє сприйняття, збагачуючи світ її життєвих і художніх асоціацій, навчає здатності цінувати, розуміти, емоційно й свідомо сприймати музику у всій сукупності її зв'язків з життям та явищами духовної культури. Це зумовлює необхідність реалізації міжпредметних зв'язків на уроках музичного мистецтва. Міжпредметні зв'язки – це педагогічна категорія для позначення синтезуючих, інтеграційних відносин між об'єктами, явищами й процесами реальної дійсності, що знайшли своє відображення в змісті, формах і методах навчального процесу й виконують освітню, навчальну й виховну функції. Тобто це один із

шляхів переходу від постійного накопичення знань до здійснення їхнього синтезу, що сприяє гармонійному розвитку особистості. В історії розвитку науки проблема інтеграції – одна з найдавніших. Ідея об'єднання наукових знань знаходила відображення в працях давніх мислителів – Платона й Арістотеля.

Інтеграційні зв'язки в освіті на сучасному етапі активно досліджують І.Бех, О.Савченко, Л.Ващенко, Л.Масол, О.Рудницька, Н.Бібік та інші. На думку О.Савченко, проведення уроків на основі інтеграції змісту стає одним із напрямів їхнього методичного забезпечення, тобто об'єднання змісту, відображеного в кількох предметах навколо однієї теми, “має на меті емоційне та інформаційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки залученню цікавого матеріалу, що дає змогу з різних боків пізнати якесь явище, поняття, досягти цілісності знань” [2, с.38].

Викладання музичного мистецтва із застосуванням міжпредметних зв'язків (поєднання музики, образотворчого мистецтва та літератури) у початковій школі досить широко обговорюється науковцями. Інтегрований підхід до вивчення предметів художньо-естетичного циклу задекларований у Державному стандарті початкової освіти (освітня галузь “Мистецтво”) [1].

Діти кожного наступного покоління є більш адаптовані до сучасних умов життя, тому кожен учитель має велику мотивацію для постійного розвитку, самоактуалізації, а отже, удосконалення вже існуючих методів навчання та запровадження своїх. Уроки музики можна урізноманітнювати інформацією з інших предметів, зокрема образотворчого мистецтва, літератури, історії, природознавства. Поєднуючи музичне й образотворче мистецтво, доцільно використовувати метод асоціативного пошуку, який застосував у своїй практичній діяльності відомий педагог-музикант Б.Яворський. Він розробив систему завдань для зображення на малюнках музичних вражень, що передають настрої, навіяні прослуханою музикою. Найчастіше це сполучення ліній, кольорових розводів. Це сприяє активізації музичного сприйняття дитини, служить міжпредметним зв'язком уроків музичного й образотворчого мистецтва. Важливо підкреслити, що “головними умовами цілеспрямованого використання творів образотворчого мистецтва на уроках музики є: розуміння вчителем специфіки обох видів мистецтва; урахування вікових особливостей дітей; розуміння багатозначності мистецтва, що зумовлює суб'єктивність сприймання” [3, с.15].

Не менш важливе місце в міжпредметній інтеграції на уроках музичного мистецтва належить літературі. Вона використовується як підготовчий фактор – вступна бесіда для створення відповідного емоційного настрою, вербальна інтерпретація музичних творів (розкриття змістової сутності музичного твору), використання уривків з прозових і поетичних текстів з метою закріплення чи конкретизації художніх образів музичних творів.

Поєднання музичного мистецтва та природознавства не втрачає актуальності вже багато століть. Український народ споконвіків бережливо ставився до природи, шанував рідну землю-годувальницю. Дуже цікавим і розвиваючим для дітей є проведення нетрадиційного уроку на природі, де вони вчаться об'єднувати зорові, слухові та нюхові відчуття. Тут доцільним буде таке запитання:

“Якби ви були композиторами, то як “прозвучав“ би у вас навколишній пейзаж?” або ж запропонувати дітям послухати, як “розмовляє“ природа, що їх оточує, після чого спитати: “Які засоби музичної виразності ви б використали для втілення образів природи, її звуків, зокрема шуму вітру, листочків, співу пташок тощо?”

Отже, використання міжпредметних зв'язків на уроках музичного мистецтва є дуже важливим для формування полікультурної особистості школяра, крім того, інтегративний підхід до проведення уроків здатний забезпечити гармонійне правопівкульне та лівопівкульне навчання. У перспективі реалізація цього підходу як дидактичного засобу має втілитися в навчальні предмети для створення однієї, зближеної платформи знань з різних предметів.

1. Державний стандарт початкової загальної освіти : зб. законодавчих і нормативно-правових актів про початкову освіту // Початкова освіта. – 2011. – № 18. – С. 15–16.
2. Калашнікова О. В. Сучасні методи викладання мистецтва в початковій школі / О. В. Калашнікова // Мистецтво та освіта. – 2010. – № 3. – С. 37–41.
3. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : навч. посіб. / Е. П. Печерська. – К. : Либідь, 2001. – 272 с.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ

Татарська Ольга,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Труш Н.В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Починаючи з раннього дитинства, людина зазнає впливу зовнішнього середовища, у якому перебувають різні предмети, кольори, запахи, тепло, холод, звуки. Знайомлячись із навколишніми предметами та явищами, дитина одночасно засвоює їхні назви. В її мозку утворюються міцні зв'язки між образами предметів і словесними сигналами. Розвиток вищої нервової діяльності дитини залежить від своєчасного та правильного розвитку її мови.

Для розвитку правильної мови необхідні такі фактори:

- сприятливе природне й соціальне середовище, яке забезпечує спілкування представляє мовну модель для наслідування;
- налаштована система прийому та передачі інформації, що забезпечує первинну рецепцію, слухове й зорове сприйняття мови;
- фізіологічна цілісність відповідних відділів центральної нервової системи;
- здорова звуковідтворювальна система, яка складається з гортанних, глоткових, носових, ротових структур, а також нейром'язових механізмів.

Розвиток мовлення відбувається в декількох напрямках: удосконалюється його практичне вживання в спілкуванні з іншими людьми, водночас мовлення

стає основою перебудови психічних процесів, знаряддям мислення. За певних умов виховання дитина починає не тільки користуватися мовленням, але й усвідомлювати його будову, що має важливе значення для наступного оволодіння грамотою.

Упродовж старшого дошкільного віку триває вдосконалення всіх сторін мовлення: вимова стає чистішою, фрази більш розгорнутими, висловлювання точнішими. За рік словник збільшується на 1000–1200 слів. Незважаючи на значне розширення лексики, дитина ще далека від вільного користування словами. Удосконалювання зв'язного мовлення неможливе без оволодіння граматично правильним мовленням. На шостому році дитина опановує граматичним ладом і користується ним досить вільно. У дитини шостого року життя вдосконалюється зв'язне, монологічне мовлення.

У нашій країні щороку зростає кількість дітей із різними порушеннями мовлення, тому виправлення вад мовлення в дітей-логопатів є нині актуальною темою. Головна мета логопедичної допомоги таким дітям полягає у виправленні звуковимови, розвитку всіх сторін мовлення й підготовці до самостійного життя. Правильна і вчасна організація логопедичної роботи є запорукою усунення мовленнєвих вад, а цікаві ігри та вправи – найефективнішим засобом навчання і виховання, що створює сприятливі умови для закріплення мовної практики під час вільного спілкування.

Одним із засобів логопедичної допомоги є використання звукових карт. Звукові картки мають вигляд таблиці, у якій подано предметні малюнки, у назві яких є відповідний звук. Звук у слові-назві може знаходитись в різних позиціях: на початку, у кінці чи середині слова. Пропонуємо підбирати слова, які б відповідали таким лексичним темам: частина тіла, одяг, побутові речі, іграшки, транспорт, продукти харчування, тварини, рослини. До підбору предметних малюнків висуваються певні вимоги: предмети, зображені на малюнках, повинні бути знайомі дітям; не перенасичувати звукову картку зображеннями; поруч із зображенням малюнка – слово-назва цього зображення.

На звороті звукової картки зазначаються програмові завдання, словникова робота й засоби сприяння. У графі “програмові завдання” важливо вказати, чого логопед чи педагог бажає досягти за допомогою цієї звукової картки. Як правило, метою звукових карток є активізація певного звука, визначення місця звука в слові, збагачення активного та пасивного словників. Словникова робота має на меті пояснення дітям незнайомих для них слів, а також уточнення вже відомих. Передбачається робота з тлумачним словником.

Варто відзначити надзвичайно велику варіативність засобів сприяння – тих прийомів навчання, у поєднанні з якими можна використати звукові картки. Наведемо короткий перелік вправ та ігор, у яких можуть бути задіяні звукові картки: загадки (“Відгадай слово”), вправа “Визнач місце звука”, ігри “Покажи і назви”, “Впіймай звук”, “Що змінилось?” (“Чого не стало?”), “Підберу ознаку”, “Один-багато”, “Склади речення” тощо.

Перевагою таких звукових карток є естетичність оформлення, що позитивно впливає на емоційний стан дитини-логопата.

Використання звукових карток у поєднанні із цікавими іграми та вправами наближує навчальний процес до життя, до потреб дітей, допомагає старшим дошкільникам проявити ініціативність, винахідливість і творчість, а головне – робить навчання цікавим і змістовним, а процес набуття умінь і навичок – простішим та доступнішим.

1. Барищук Г. С. Мова наших дітей. Виправлення порушень звуковимови у дітей : навчальний посібник / Г. С. Барищук. – Тернопіль : Богдан, 2004. – 64 с.
2. Малярчук А. Я. Дидактичний матеріал для виправлення мовленнєвих недоліків : навчальник посібник / А. Я. Малярчук. – К. : Літера ЛТД, 2005. – 183 с.
3. Медведєва В. Виправлення вад мовлення у дітей за допомогою ігор і вправ / В. Медведєва // Дефектолог. – 2011. – № 7. – С. 36–38.
4. Олешко Л. Д. Медико-педагогічні аспекти розвитку мови та корекції мовних дефектів / Л. Д. Олешко, Ю. С. Бачинський // Безпека життєдіяльності. – 2005. – № 11. – С. 35–38.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ СЛЕНГІЗМІВ У МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ

Федорак Христина,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Білавич Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Актуальність проблеми полягає в тому, що поширення використання сленгу набуває все більшого рівня. Сленг виходить уже за межі конкретних вікових чи соціальних груп. Використання тих чи інших сленгових слів у сучасному суспільстві спостерігається у всіх його прошарках, проте основним носієм сленгу залишається студентська юнь. Найбільш поширена сфера вживання студентського сленгу – це, насамперед, студентський гуртожиток і виш, а також місця дозвілля (кав'ярні, бари, дискотеки тощо).

Проблемою вивчення сленгу займалися такі вчені: Т.Гриценко, С.Мартос, Л.Ставицька, Т.Соловійова та багато інших.

Сленг – це слова, що часто розглядаються як порушення норм стандартної мови. Це дуже виразні, іронічні слова, що слугують для позначення предметів, про які говорять у повсякденному житті [1, с.132]. Сленг розвивається, змінюється дуже швидко. Це – утворення, яке може як легко виникнути, так і зникнути [3, с.174].

Лексика студентів, особливо в останні роки, тяжіє до активізації “знижених” лексичних засобів, але, на жаль, студенти часто не усвідомлюють, що це загрозово впливає на культуру рідної мови, збіднює її, не дозволяє використовувати сповна її багатий мовний арсенал [5]. Специфіка молодіжного жаргону в тім, що до нього весь час надходять нові, “свіжі” слова, які відбивають зміни в нашому житті [2, с.199; 4].

Для дослідження проблеми вживання сленгу в молодіжному середовищі було опитано 50 респондентів – студентів ІІ–ІІІ курсів Педагогічного інституту

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Їм поставлено такі запитання:

1. Як Ви розумієте поняття сленг?
2. Укажіть, які слова-сленги Ви вживаєте найчастіше?
3. Доберіть сленги-синоніми до слів: дівчина, вищий навчальний заклад, викладач.

За результатами опитування з'ясували:

- щодо визначення дефініції сленг, то найчастішим його трактуванням було таке: “це використання жаргонів”, “це слова-паразити”, “це використання різного роду діалектів, жаргонів у розмовній мові”, “це вмиле використання слів-паразитів”, “це специфічна мова, що побутує у певному середовищі, не є літературним явищем”, “це специфічні слова в молодіжному середовищі”, “це скорочена форма певного слова, новітні жаргони, які використовує сучасна молодь”, “це різновид мови, якою спілкується сучасна молодь”. Загалом більшість студентів охарактеризували це поняття як мову, що поширена в молодіжному середовищі, тобто визначено прив'язку до віку;
- найпоширенішими сленгами, що вживають студенти, є: тіпа, капец, шок, жесьть, жорстко, йо-ма-йо, окей, врьдлі, не важно, чуеш-чуеш, канеха, йолкі-палки, не парся, розслабон, дуже смішно, прикол, кент, бабоньки, пічки (птахи), паразонтік (парасоля), чипуха, лахати, гониш, чоловіче, чувак, гопник, опше-то, тіті-міті, пуста жінка, коріш, сліди за мітлою, бетмен, що сі мутиш, фанарею, ріпа, крутяк тощо;
- до слова **дівчина** студенти дібрали такі сленги-синоніми: діваха, дівуля, тьолка, дівка, дєвка, дєвушка, мадемуазель, чікса, тьолочка, чіка, бікса, кубіта, богиня, мацьопа, жінка, баба, мала, жіночка, дєвочка, бабонька, тітка, ципочка, ластівочка, мармеладка;
- до **вищий навчальний заклад** – універ, тюрма, катувальня, капнус, розумна хата, бурса, вишка;
- до **викладач** – цей/ця, препод, учила, пінгвін, бетмен, кощей, професор, Гітлер, вчїлка, чїпс, чувак.

Уживання сленгу в розмовній мові є надзвичайно поширеним явищем. На сучасному етапі розвитку мови молодіжний сленг є одним з головних джерел поповнення словникового складу. Студентський сленг – динамічне утворення. Молоді люди більш емоційні, їм важливо мати певну, свою, важко зрозумілу для інших мову – мати свій особистий код для спілкування. Саме тому весь час виникають нові слова, а інші зникають або продовжують використовуватися лише в дуже вузьких колективах і групах. Загалом це явище не можна розглядати однозначно. Використання сленгу певною мірою розвиває мову, робить її “живою”. З іншого боку, ці зміни великою мірою “засмічують мову”. Багатство нашої мови збіднюється використанням сленгу. Милозвучність мови втрачається, замість використання літературних слів молодь шукає свого аналога, який би скоротив висловлювання. Тому робота над культурою мовлення сучасного студента – це велика виховна робота з молодіжною людиною, якій потрібно

прийняти духовну істину: “Культура мовлення – це не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність для народу”. Для профілактики використання сленгу можна проводити різні форми роботи зі студентами, залучати їх до наукових гуртків тощо.

1. Гриценко Т. Б. Культура мовлення як компонент комунікації студентів / Т. Б. Гриценко // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К., 2003. – Вип. 65. – С. 127–134.
2. Мартос С. А. Молодіжний сленг: комунікативний аспект / С. А. Мартос // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика” : зб. наук. праць. Вип. II. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – С. 199–202.
3. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 464 с.
4. Режим доступу : <http://do.gendocs.ru/docs/index-248325.html>.
5. Режим доступу : http://www.rusnauka.com/20_AND_2009/Philologia/48889.doc.htm.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УКРАЇНЬСЬКА ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ЕСТРАДА 80-х РОКІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЖАНРУ

Ваташук Вікторія,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Домшинський В.В.,
заслужений діяч мистецтв України, професор.

Українська вокально-інструментальна естрада 80-х років являє собою два великих періоди творчості: 70–80-ті та 80–90-ті роки.

70–80-ті роки. Напрямок цього періоду – це музика нового покоління – електронна, яку виконували, передусім, ВІА (вокально-інструментальні ансамблі). У цьому стилі писали Л.Дутковський, В.Громцев, М.Мозговий, П.Дворський, Т.Петриненко, І.Білозір, А.Пашенко, Р.Іщук, В.Яцола, далі з'явилися нові автори О.Злотник, О.Гавриш і Г.Татарченко. У цьому ж стилі аранжовано деякі пісні В.Івасюка, багато творів І.Поклада.

У зазначений період (70–80-ті) змінюється не лише музика, а й тексти – нові митці відходять від “сльозливості” і “сентиментальності”. Ритми насичені сучасними гармоніями, акцентами. Під вокально-інструментальні ансамблі охоче танцює молодь. З кінця 70-х відчувається вплив диско. Серед найпопулярніших виконавців того періоду були Н.Яремчук, В.Зінкевич, С.Ротару, Н.Матвієнко, І.Попович, В.Шпортко, Л.Прохорова, Т.Русова, Л.Артеменко, Л.Михайленко, Л.Відаш, тріо Мареничів; у 80-ті роки на естраду приходять А.Кудлай, В.Білоножка, Іво Бобул, Л.Сандулеса, М.Гнатюк, В.Удовиченко та ін.

Величезною популярністю в 70–80-ті роки користувалися вокально-інструментальні ансамблі “Смерічка”, “Кобза”, “Ватра”, “Водограй”, “Світязь”, “Арніка”, “Чарівні гітари”, “Краяни”, “Опришки”. Найвідомішими поетами-піснярами в той час були Юрій Рибчинський, Володимир Кудрявцев, Вадим Крищенко, Андрій Демиденко, Ростислав Братунь, Анатолій Драгомирецький, Богдан Стельмах, Олександр Вратарьов, Ігор Лазаревський, Віктор Герасимов. Проте з молодими композиторами працюють і поети старшого покоління, що починали творити з метрами нашої естради – Михайло Ткач, Дмитро Луценко, Микола Сингаївський, Борис Олійник та ін.

Український естрадно-пісенний діапазон 70–80-х років поступово розширювався від обробок народних пісень до сучасних шлягерів. Серед найвідоміших пісень періоду 70–80-х слід згадати такі, як “Червона рута”, “Водограй”, “Дикі гуси”, “Чарівна скрипка”, “А ми удвох”, “Три дороги”, “Канни”, “Моя любов, моя земля”, “Незрівнянний світ краси”, “Гай, зелений гай”, “Мій рідний край”, “Стожари”, “Смерекова хата”.

80–90-ті роки. Українська естрадна музика переживає певний період заупадку. Але й у той період з'являються гарні твори, особливо це стосується таких композиторів, як Олександр Злотник, Остап Гавриш, Геннадій Татарченко, Леонід Попернацький, В'ячеслав Корепанов, Мар'ян Гаденко, Микола

Мозговий, Павло Дворський. Серед поетів-піснярів найвідомішими є Вадим Крищенко, Андрій Демиденко, Степан Галябарда, Микола Луків, продовжують писати Ю.Рибчинський, М.Сингаївський, М.Ткач. Найвідоміші виконавці української естради (за станом на кінець 90-х): Василь Зінкевич, Павло Дворський, Раїса Кириченко, Алла Кудлай, Оксана Білозір, Іво Бобул, Лілія Сандулеса, Віталій Білоножко, Павло Зібров, Іван Мацялко, Ніна Шестакова, Надія Шестак, Анатолій Матвійчук, В'ячеслав Хурсенко; гурти “Соколи”, “Дзвони”; дует “Світязь”, тріо “Либідь”. За останнє десятиліття більшість з них значно скоротили, а то й зовсім припинили концертну діяльність.

Новий процес формування естради в контексті розвитку жанру-року, припадає на перебудовний період. Так, Т.Петриненко організував рок-гурт “Гроно”. Разом з іншими естрадними діячами нового покоління він став засновником щорічних фестивалів рок-музики, перший з яких під назвою “Рок-серпень” відбувся у 1986 р. в м. Каховка Херсонської обл. Згодом на його основі сформувався всеукраїнський фестиваль “Таврійські ігри”. У 1989 р. “Червона рута” (Чернівці) – найбільш визначальний фестиваль для української вокальної естрадної музики. Яскравими учасниками фестивалю були: “Брати Гадюкіни”, “Плач Єремії”, “Тартак” та ін. Також у той час роковим феноменом був гурт “Воплі Відоплясова”. Серед найпопулярніших пісень того періоду можна виділити: “Україна” Т.Петриненка, “Україночка” О.Білозір, “Піду втоплюся” А.Миколайчука, “Я козачка твоя” Р.Кириченко, “Час рікою пливе” і “Смерека” М.Гнатюка, “Дві зорі” І.Мацялка, “Душі криниця” І.Бобула.

Отже, значне жанрово-стильове розмаїття в українській пісенній естраді, багатство форм і методів виконавської діяльності свідчать про її самодостатність і здатність до активного розвитку. Фольклорного напрямку дотримуються не тільки відомі солісти, а й гурти, зокрема, квартети “Явір” і “Гетьман”. Альтернативну течію представляють групи “Плач Єремії”, “Мандри”, “Кому вниз” тощо. Значну роль відіграють традиції народного піснетворення у творчості визнаних майстрів українського року, зокрема, груп “ВВ”, “Океан Ельзи” та інших.

1. Грінченко М. Історія української музики / М. Грінченко. – К., 1922 ; Нью-Йорк, 1961.
2. Білокопитов О. Композитори радянської України / О. Білокопитов. – Х., 1934.
3. Железний А. И. Наш друг – [грампластика] / А. И. Железний. – К., 1989.
4. Нариси з історії української музики : у 2 т. / Архімович Л., Каришева Т., Шеффер Т., Шреєр-Ткаченко О. Л. – К., 1964.
5. Мала українська музична енциклопедія / упоряд. О.Залеський. – Мюнхен, 1971.
6. Історія української музики : у 6 т. / ред. М. М. Гордійчук та ін. – Т. 1, 2. – К., 1989; т. 3. – К., 1990; т. 4. – К., 1992; т. 5. – К., 2004.

ДОМІНУВАННЯ ІНТОНАЦІЙНО-ГОЛОСОВИХ КАНТИЛЕН У СТВОРЕННІ СЦЕНІЧНОЇ АТМОСФЕРИ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТАВ ЗА ТВОРАМИ М.МАТІОС)

Василюк Тарас,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грищан Н.В.,
доцент.

Атмосфера вистави – найважливіший і водночас найзагадковіший елемент сценічного мистецтва. Видатні діячі театру, такі як Станіславський, Чехов, намагалися дослідити цей елемент вистави, але чіткого трактування ми не отримали через абстрактність і широкоформатність указанного визначення. У творенні атмосфери необхідно враховувати безліч аспектів: від фундаментальної “сценічної правди життя” до нюансів світлового оформлення, реквізиту й костюма. Та чомусь у теоретичному плані малодослідженою залишається роль голосу актора, його голосових величин: польотності, виразності, тембрових якостей й мелодійності. Використання звукових кантилен як елемента виховання голосу актора й творення атмосфери вистави стало проблемою нашого дослідження.

Кантилена – (лат. співуча мелодія) наспівність, мелодійність твору, голосу актора, його виконання [1].

Використання вищезгаданих елементів (мелодійність, наспівність) стало домінуючим фактором у створенні атмосфери театрального триптиху за творами М.Матіос на сцені Івано-Франківського обласного музично-драматичного театру ім. І.Франка. Режисером усіх трьох вистав виступив заслужений артист України, Р.Держипільський. Своім оригінальним музичним оформленням вистава завдячує лауреату Національної премії України імені Т.Шевченка Н.Половинці. Н.Половинка – автор унікальної методики роботи з голосом актора. Основою музичного оформлення стали наспівні, мелодійні канти, ірмоси у виконанні самих акторів. Саме виконання духовних наспівів, а ще вокалізи *motmotando*, кантилени, речитативи надають виставам особливого звучання. Голос актора у виставі створює атмосферу динаміки як і сама акторська гра й на відміну від статичної фонограми є чудовим виразником атмосфери вистав. Найважливішим елементом даної методики є вміння “взяти звук” з простору. Весь простір наповнюється звуками, шумом глядної зали. Актор викристалізовує один тон і таким чином звучить в унісон зі сценічним простором. Таким чином досягається непередаване відчуття життєвої правди на сцені. Музична тональність не визначається певною нотою, а залежить винятково від самого сценічного простору та внутрішнього стану актора.

Наспиви – ірмоси-кантилени використовуються у всіх трьох виставах триптиху. Таке музичне наповнення не випадкове. У моментах, коли на сцені відображаються епізоди суворого й навіть жорстокого буття, наспівність, мелодійність надають духовної глибини й лірики сюжету.

Та одними духовними співами не обходиться. Особливо широкий спектр наспівності, мелодійності звучить у народних піснях, зокрема, у виставі “Майже ніколи не навпаки”, де використано близько десяти творів. Далеко не всі використані кантиленні твори пов’язані з гуцульським фольклором, але вони завжди підпорядковані сюжету вистави. Наприклад, народна пісня “Ой у полі древо” відповідає сюжетним перипетіям братів Чив’юків, а пісня “Ой ти, місяцю” супроводжує появу на сцені Мариньки Богодухи. При цьому кантиленне виконання посилює атмосферу спектаклю, а іноді вступає з нею в конфлікт, створюючи подвійну сценічну атмосферу. Саме так відбувається епізод побиття Дмитрика. У той час як Грицько й Іван несамовито товчуть бідолаху, з-під сцени звучить спокійна й урочиста мелодія як плач за зламаним сімейним “древом”, як докір зрадливому братові Дмитрика Андрієві.

Окрім духовного й народного звучання кантилен, важливим звуковим елементом творення атмосфери є вокалізи *mormorando*. Техніка “*mormorando*” (італ. пошепки, бурмочучи) є вигідною та зручною для актора, адже дозволяє довгий час утримувати звучання, не перевтомлюючи голосовий апарат. Актори або ж утримують один звук, резонуючи з навколишнім простором, або ж вибудовують складні кантиленні вокалізи в декілька голосів. Голос актора – інструмент набагато універсальніший, ніж статична нотна партитура, чи, тим більше, “мертва” фонограма. Вистава “Майже ніколи не навпаки” мала всі шанси взагалі обійтися без будь-якої фонограми.

Своєрідної атмосфери таїнства надає близькість актора до глядача, який стає учасником містичного дійства. Театрознавець Ірина Чужинова зазначає: “Це – молитва, спочатку в залі чути шум, але всі замовкають і починають уважно слухати, коли звучить перший ірмос “Апостоли от конец землі” [2].

Отже, використання кантиленного співу стає повноцінним елементом творення вистави, не залежним від музичної партитури й музичного оформлення. Це підтверджує реакція глядачів. Журналіст часопису “День” Дмитро Дроздовський був настільки вражений, що асоціював виконання кантиленних ірмосів з відьмацьким ритуалом [3].

Таким чином, завдячуючи музичній режисурі (використанню наспівних кантилен, кантів, ірмосів), які створили неповторну атмосферу на сцені вистави триптиху М.Матіос, з успіхом пройшли на сцені Івано-Франківського академічного обласного музично-драматичного театру ім. І.Франка.

1. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2006. – 1728 с.
2. Чужинова І. “Солодка Даруся” і “Нація”: просто правда / І. Чужинова // День. – 2011. – № 93. – 6 січ.
3. Дроздовський Д.. Крик і мовчання / Д. Дроздовський // День. – 2009. – № 228. – 16 груд.

КЛАСИЧНИЙ ТАНЕЦЬ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-ХОРЕОГРАФА

Васірук Катерина,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Васірук С.О.,
старший викладач.

Однією з головних умов якісної підготовки педагога-хореографа у вищих навчальних закладах мистецького спрямування є оволодіння ним теоретичними та методичними основами класичного танцю, бо саме ця дисципліна є базовою для подальшого опанування всіма видами хореографічного мистецтва: народно-сценічним, бальним, спортивним, сучасним та іншими танцями.

Проблему викладання класичного танцю досліджували відомі російські та вітчизняні педагоги: Н.Базарова, Г.Березова, А.Ваганова, В.Костровицька, В.Мей, А.Пісарєв, М.Тарасов, Л.Цветкова, С.Васірук та інші. Усі вони, опираючись на власний досвід і практику попередніх поколінь, стверджували, що класичний танець – це основа формування танцівника й без знань основ класики, без опанування самої природи руху – немає і не може бути професійного виконавця.

Мета нашої статті – з'ясувати роль класичного танцю як засобу формування професійних навичок майбутніх педагогів-хореографів.

Сформована в процесі тривалого часу, система класичного танцю увібрала у свій арсенал виражальних засобів усе необхідне й найкорисніше для якнайповнішого розкриття пластичної виразності людського тіла, а екзерсис, оснований на класичному танці, давно довів своє право на провідне місце в засвоєнні танцювального мистецтва.

Аналізуючи виникнення та становлення класичного танцю, доктор мистецтвознавства В.М.Красовська приходить до висновку про велике значення цього виду мистецтва у вихованні широких пластичних можливостей людського тіла [1, с.29].

За визначенням А.Ваганової, класичний екзерсис – головний засіб розвитку рухового апарату танцівника будь-якого жанру, а комплекс його рухів найбільш правильно й грамотно розвиває тіло, активно виправляє природні недоліки, формує відповідну манеру поведінки, правильну поставу [3, с.12].

Без засвоєння класичного екзерсису, на нашу думку, неможливо досягти високої виконавської майстерності, а отже, справжнього професіоналізму.

Основою виразності класичного танцю є рухи, запозичені з народних і побутових танців, а також пластика й завершеність форм античної скульптури. Усі елементи класичного танцю побудовані на біомеханічному принципі “виворітності ніг”, який і створює його естетичну досконалість.

Синтез елементів класичного екзерсису, як наголошує В.Костровицька, сприяє різноманітності побудови композиції танцю, а оволодіння цими елементами допомагає танцівнику підпорядкувати технічну майстерність створенню яскравого, глибокого художнього образу, урахувавши стиль і характер музичного твору [2, с.20].

За нашими дослідженнями, виконання елементів класичного екзерсису біля станка – перша сходинка в розвитку такої якості, як танцювальність. Гармонійний розвиток тіла танцівника засобами класичного екзерсису завершується у вправах на середині залу й ставить перед виконавцем завдання щодо засвоєння уміння переміщення тіла в обмеженому сценічному просторі, створює основу для більш високого розвитку необхідних умінь і навичок у сфері хореографічного мистецтва. Важливим напрямом у вправах на середині залу, як наголошує Л.Ю.Цветкова, є послідовність навчання “від виконання найпростіших елементів до основних поз класичного танцю і далі до *adagio*; поєднання елементів у чітку музично-танцювальну композицію яка несе, виражену в конкретній танцювальній пластиці музичну думку і настрій” [4, с.52].

На середині залу продовжується розвиток і вдосконалення стійкості. Без уміння керувати інерцією тіла, швидко й правильно переміщувати його вагу неможливе виконання вправ, в основі яких є стійкість. Її розвиток по суті – удосконалення функції вестибулярного апарату танцівника, яка, як стверджує С.Васірук, не обмежується елементами класичного екзерсису, а продовжується протягом усього навчання та під час опанування навчально-танцювального матеріалу [5, с.9].

Усі ці наукові положення дозволяють нам визначити головні принципи опанування класичним танцем:

- вироблення музичного, усвідомленого виконання елементів класичного танцю повинно стати базовою творчої спрямованості процесу навчання. У студентів потрібно розвивати навички розуміння змісту техніки елементів та їхнє органічне поєднання з музикою;
- у процесі виконання вправ й елементів класичного танцю необхідно зосередити увагу на професійно-грамотну, з точки зору канонів хореографічної освіти, поставу корпусу, рук, ніг і голови, оскільки саме від розвитку та взаємодії цих частин тіла (координації) залежатиме результативність навчання і досягнення кінцевої мети.

Отже, здійснений аналіз дослідження та встановлення значення класичного танцю в процесі формування професійних навичок указує на необхідність використання його елементів як засобу виховання більш високого рівня координації і розвитку танцювальності. Формуючи та вдосконалюючи певні танцювальні навички, класичний танець достатньо серйозно впливає на розвиток сили м'язів виконавців, їхньої еластичності й рухливості суглобно-зв'язкового апарату та є основним засобом засвоєння танцювального мистецтва.

1. Красовская В. М. Статьи о балете [Текст] / Вера Михайловна Красовская. – Л. : Искусство, 1967. – 180 с.
2. Костровицкая В. С. Школа классического танца [Текст] : учебник / В. И. Костровицкая, А. А. Писарев. – 3-е изд. испр. – Л.: Искусство, 1986. – 261 с.
3. Ваганова А. Я. Основы классического танца [Текст]: учебник / А. Я. Ваганова. – 5-е изд. – Л. : Искусство, 1980. – 192 с.
4. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю [Текст] : підруч. для студ. вищих навч. закл. / Лариса Юріївна Цветкова. – 2-е вид., переробл. та допов. – К. : Альтерпрес, 2007. – 324 с.
5. Васірук С. О. Класичний танець [Текст] : навчально-методичний посібник / С. О. Васірук. – Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2009. – 260 с.

РОЛЬ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧНІВ

Винників Оксана,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Українська школа ХХІ століття взяла за основу тенденцію впевненого руху вперед через кардинальні зміни й реформування. Особливої гостроти сьогодні набувають питання формування естетичної культури особистості, її вміння сприймати, цінувати й примножувати матеріальні та духовні цінності, які за своїм змістом і спрямованістю стверджують ідеї добра й краси. Важливе місце в структурі естетичного виховання учнів посідають формування і розвиток у них естетичних смаків. Як відомо, формування естетичних смаків відбувається різними засобами й методами, сферами навколишньої дійсності. Проте, поза всяким сумнівом, перевага надається мистецтву.

У вирішенні питань виховання естетичних смаків учнів важливе місце займає декоративно-прикладне мистецтво, оскільки воно є особливою формою вираження естетичного ставлення людини до дійсності.

Наукова новизна дослідження зазначеної проблеми полягає в тому, що з'ясовано сутність та особливості естетичного виховання школярів у процесі занять декоративно-прикладним мистецтвом, одержало подальший розвиток положення про потенційні можливості декоративно-прикладного мистецтва у формуванні естетичних смаків учнів. Обґрунтовано й експериментально перевірено комплекс педагогічних умов ефективного естетичного виховання школярів у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва.

Складовими частинами декоративно-прикладного мистецтва є такі види: плетіння й ткання, розпис і вишивка, різьблення й виточування, метал, кераміка, обробка кістки й каменю, які виникли на зорі людської цивілізації, інші – молоді: мереживо, гобелен, плетіння, вироби з бісеру, витинанки з паперу. Їм заледве кілька сотень років. До середини ХІХ століття ні народне мистецтво, ні художнє ремесло не визнавалися за рівноцінні галузі мистецтва, такі як музика, театр чи живопис. Лише в 70-х роках ХХ століття з'явився термін “декоративно-прикладне мистецтво”, яким сьогодні вільно користуємося.

Найчастіше для визначення суті декоративно-прикладного мистецтва використовується назва народне мистецтво, адже декоративно-прикладне мистецтво – це мистецтво широких мас, що виникло в процесі трудової діяльності народу й нерозривно пов'язане з його життям і побутом [5, с.31].

Розуміння “прикладного” у понятті “народне декоративно-прикладне мистецтво” пояснює П.І.Гаврилюк: “Живучи на лоні природи, людина праці вчилася в природи законам доцільності, гармонії, довершеності. Цю людину оточував світ речей, простих і звичних, як сама природа: ослін, на якому зручно відпочивати, глиняна миска, у якій каша здається особливо смачною. А що зручне, то й хороше, а відтак і красиве. Добре, коли кожна річ красива: хата з

вирізьбленими віконницями й розмальованою піччю, вишиті рушники на стінах, мисник з полив'яними мисками, з довершеним смаком оздоблена скриня. А щоб усе це було не тільки зручним, але й красивим, до кожної такої речі з найдавніших часів “прикладалася” різьба, малюнок, вишивка. Так виникає прикладне мистецтво. І в усій цій практично-утилітарній діяльності людина праці дотримується, сама того не відаючи, законів доцільності, зручності, довершеності [3, с.124].

Як зазначає Г.Ващенко, художній смак може бути вузьким і широким, примітивним і висококультурним, здоровим і хворобливим. Тому саме школа має виховати естетичний смак і розуміння краси в усіх її формах і видах, до того ж смак висококультурний і здоровий [2, с.184].

Хто може пояснити, де в школі закінчується ремесло й починається мистецтво? Де закінчується гра, уява, стихійна творчість і починається велика майстерність, яка облагороджує метал, камінь, тканину? Ми не замислюємося над цим, милуємось витвором мистецтва, проводжаючи захопленим поглядом красиво одягнену людину. Краса є краса. Учень – це теж митець, це людина, яка творить і вдосконалює. А шляхів проявити свою оригінальність, надати виробам неповторності стільки, скільки й учнів. Відомо, що без натхнення не можна створити нічого оригінального. Мудрість і краса декоративного мистецтва тим багатогранніші, чим більше зацікавленості ми до нього проявляємо.

Дуже важливо навчити учнів декоративно-прикладного мистецтва. Від цього залежить формування сприймання світу прекрасного, прагнення жити й працювати за законами краси. Знайомство учнів в яскравій і доступній формі з творчістю закладає в них образно-художнє сприймання, виховує естетичний смак, розвиває творче начало – саме ті риси, котрі сприяють інтенсивному становленню особистості, збагачують їх духовно, формують моральні почуття, світогляд.

Методи виховання почуття й розуміння краси різноманітні. Оскільки всі діти люблять ліпити, малювати, виготовляти щось своїми руками, то це дає змогу дитині краще пізнати себе, бо, вкладаючи певний зміст у свою роботу, вона багато розповідає про себе, про свій внутрішній світ, тобто виражає себе через художню творчість. Тому потреба в практичному творчому самовираженні є особливою й обов'язковою якістю особистості, яка прагне відтворити свої почуття у взаємодії художнього образу з ознаками, символами, лініями, формами, кольором тощо.

Практично це реалізується шляхом залучення учнів до активних спостережень предметів та явищ навколишньої дійсності, оформлення учнівських робіт, відображення в дитячих виробках тільки красивого, обговорення художньо-творчих робіт учнів і мистецьких зразків для формування навичок етико-оцінних суджень, розвитку естетичних почуттів, систематичного розгляду картин і панорам з метою виховання художнього смаку. Зустрічі з народними майстрами, екскурсії в музеї, як показує досвід, в учнів викликають захоплення, оптимізм, приплив енергії, певні смаки.

В.О.Сухомлинський писав, що дитяча творчість найкраще розвивається на основі проникнення в зміст і характер різноманітних видів народної творчості. Пізнаючи й продовжуючи творчі традиції народу, учні засвоюють матеріалізоване в них народне творче мислення. Оволодіваючи, наприклад, мистецтвом чи ремеслом, учні опановують творчий досвід батьків, дідів. Це сприяє формуванню в них умінь, навичок реалізації своїх задумів, створенню власних проектів, конструкцій. Так формується творчий потенціал особистості [6, с.40]. Ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом має за мету привчання учнів естетично насичувати і перетворювати навколишнє середовище.

Отже, естетико-художня діяльність учнів – це соціальна діяльність, спрямована на створення виробів мистецтва чи інших естетичних цінностей (у праці, навчанні, грі тощо). Естетико-художній діяльності властиві естетичні мотиви (уявлення, задоволення від роботи, що передбачається), мета, спрямована на створення прекрасного художнього виробу, вибір творчих методів роботи, отримання естетично значущого результату. Тому важливо не лише формувати високі естетичні смаки, а й розвивати почуття прекрасного, навчати розуміти й цінувати твори мистецтва.

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво : [навч. посіб.] / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993. – С. 31–40.
2. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Г. Г. Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 190 с.
3. Гаврилюк П. И. Эстетическая культура и социальный прогресс: проблема эстетического как феномен культуры / П. И. Гаврилюк. – К. : Наук. думка, 1978. – 244 с.
4. Ковальов О. Є. Декоративно-прикладне мистецтво у школі 1–7 класи : навчальний посібник / О. Є. Ковальов. – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2006. – 144 с. : іл. 52 с.
5. Мамчур Н. С. Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб виховання естетичних смаків студентської молоді / Н. С. Мамчур // Педагогічний альманах : [зб. наук. праць] / редкол. В. В. Кузьменко (голова) [та ін.]. – Херсон : РПО, 2010. – Вип. 5. – С. 31–35.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1973. – Т. 3. – 670 с.

ДЕКОНСТРУКТИВІЗМ

Гардаман Христина,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чмелик І.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Деконструктивізм – напрям у сучасній архітектурі, заснований на застосуванні в будівельній практиці ідей французького філософа Жака Дерріда. Іншим джерелом натхнення деконструктивістів є ранній радянський конструктивізм 1920-х років. Для деконструктивістських проектів характерні: візуальна ускладненість, несподівані зламани й навмисно деструктивні форми, а також підкреслено агресивне вторгнення в міське середовище.

Як самостійна течія деконструктивізм сформувався наприкінці 1980-х років. Теоретичною підосновою руху стали міркування Дерріда про одну з якостей архітектури, яка конфліктує, руйнує і скасовує саму себе. Подальший розвиток він отримав у періодичних виданнях Рема Колхаса. Маніфестами деконструктивізму вважаються пожежна частина “Вітра” (1993) і музей в Більбао (1997). Серед найвідоміших споруд цього напрямку є так званий “Танцюючий будинок” у Празі. Авторами проекту є хорватський архітектор Владо Мілуніч і канадський архітектор Фтенк Гері. Будівництво проекту тривало з 1994 до 1996 рр. Нині там знаходиться офісний центр, де розташовуються кілька міжнародних компаній. Родзинкою будівлі є французький ресторан, розміщений на даху. Цікавими за формою є дві циліндричні частини будівлі, які й визначають його деконструктивістське спрямування. Як і більшість споруд, збудованих у цьому стилі, вона різко контрастує із сусіднім цілісним архітектурним комплексом межі ХІХ–ХХ століть.

Видатними архітекторами деконструктивізму є Куп Хіммельблау, Пітер Айзенман, Френк Джері, Заха Хадід, Рем Кіолхаіс, Даніель Лібескінд, Бернард Тмулле.

Деконструктивізм відображає віртуальний світ з його нескінченними просторами, контрастними кольорами, взаємопроникними об’ємами та нетрадиційними матеріалами. Єдиною заборонаю цього напрямку є суперечливість загальним законам гармонії середовища, вільний архітектурний і меблевий стиль. Віртуальні інтер’єри ставлять завдання позбавитися стереотипів, звільнити архітектуру й меблі від нав’язливої монотонності, повторюваності елементів. Для інтер’єрів і меблів цього стилю властиві внутрішні напружені форми, контрастні колірні відношення, що створюють комфортне середовище на рівні підсвідомості.

Типовими рисами деконструктивізму є поєднання непоєднуваного, порушення пропорцій і поєднання кольорів. Представники цього напрямку застосовують не поєднані між собою кольори. Характерними також є ламані лінії та їх перетин. У мистецтві деконструктивізму застосовують прямокутні, круглі форми, а також їхній перетин. В інтер’єри включають підкреслено неінтер’єрні деталі та предмети. Використовуються такі ж конструкції, як у конструктивізмі, але підкреслено відірвані одна від іншої. Цікавою особливістю є прямокутні вікна та двері, часто з перекручуванням форми.

У дизайні інтер’єрів стиль деконструктивізм навмисне створює ситуації, коли форма конфліктує зі здоровим глуздом. За словами самого філософа, він трактує деконструктивізм як спробу майстрів відмовитися від існуючих постулатів, традицій і норм, як прагнення піти вбік від диктату рівноваги та впорядкованості й порушити верховенство здорового глузду [1].

Сьогодні стиль деконструктивізм набирає обертів, оскільки його новаторська й бунтарська сутність найкраще відповідає сучасним настроям у суспільстві. Такі ознаки, як великі вікна, просторі приміщення, зневажливе ставлення до дрібних деталей декору, а також використання яскравих і контрастних кольорів, ріднять цей напрям з постмодернізмом і конструктивізмом 1920-х років.

Деконструктивізм різноманітний. Його обирають дуже сильні особистості, яким властиві динамічність і значна допитливість, незвичність думок та поглядів на навколишній світ.

Багатьох прихильників стилю деконструктивізм приваблює можливістю втілення божевільних, незвичайних фантазій. Усе, що обмежує творчий потенціал дизайнера, – це закони фізики, які сучасні технології ще не зуміли перехитрити.

Коли ви вибираєте цей шлях, то вас неодмінно чекає абсолютно унікальний житловий простір, де ви відчуєте себе особливим. Якби треба було описати зазначений напрям двома словами, то це звучало б як “спотворення реальності”. Якщо ви хочете відчути себе героєм гарної казки на кшталт “Аліси в задзеркаллі”, то вам потрібен саме такий епатажний дизайн інтер’єру.

1. Пайл Дж. Дизайн интерьеров. 6000 лет истории / Пайл Джон. – М., 2007.
2. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.scee06.org>.
3. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.archidecor.ru>.
4. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://inecostroy.ru>.

ДІЯЛЬНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ МАЙСТЕРНІ УІЛЬЯМА МОРРИСА В АНГЛІЇ

Гуменюк Наталія,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Хом’як Л.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Уільям Морріс (1834–1896) – англійський художник, видавець, поет, видатний представник другого покоління художників-прерафаелітів, неофіційний лідер Руху мистецтв і ремесел. Його дитинство проминуло в графстві Ессекс, містечку Волтомстоу, у найбільш мальовничому передмісті Лондона. Візити в мисливський замок королеви Єлизавети I в Чінгфорд Хатч пробудили в молодого Уільяма інтерес до традиційного англійського оздоблення інтер’єру. У дитинстві Морріс бачив гобелен, що висів в апартаментах королеви Єлизавети, і йому здалося, що, за його висловом, “кімната обвішана вицвілою зеленню”. Ці дитячі враження позначилися відтак на дизайні його шпалер і втілилися в художніх описах англійських маєтків.

Митець У.Морріс був натхненний ідеєю оновлення естетичних смаків сучасників, прагненням пробудити в них бажання відмовитися від надто пишних і громіздких предметів в інтер’єрі вікторіанської доби, вважаючи, що навколишнє предметне оточення мусить бути позначене печаттю художника. Особливо його цікавило поєднання краси й функціональності.

Оволодівши професіями червонодеревника, складува й друкаря, Уільям Морріс заснував у 1860-х рр. майстерні, у виробках яких втілювалася ідея творчого злиття мистецтв і ремесел. Спочатку Морріс й організоване ним товариство влаштовували лекції і демонстрації виробів, щоб допомогти потенційним клієн-

там оцінити красу ручних робіт. Уільям Морріс був завжди майстром-практиком і не використовував ніяку техніку в своїй майстерні, поки не опановував її сам.

Завдяки зусиллям Рескіна й Морріса, в англійській культурі виникла художня течія під назвою “Рух мистецтв і ремесел”. Його учасники пропагували повернення до народних ремісничих джерел творчості. Їхнім головним гаслом стала фраза: “Все, що виготовляється руками, повинно бути задоволенням”. Вони сподівалися залучити до мистецтва робітничий клас. Майстри руху виготовляли дерев’яні меблі, шпалери й тканини, килими, навіть зі срібним і золотим шиттям.

Уважний спостерігач природи з дитячих років, У.Морріс уміло застосовував середньовічну стилістику: принцип безперервного зростання кривої лінії, методи побудови композиції за допомогою ромбічної сітки й діагональної гілки. Його рослинні орнаменти виглядають природними, хоча насправді продумані до дрібниць. Фігуративні зображення на шпалерах, килимах, тканинах виконувалися за картинами живописця Берн-Джонса.

Зазначимо, що в 1880-х рр. – найбільш щасливих у фінансовому відношенні, помітні зрушення в оцінці Моррісом значення співдружності мистецтва й ремесла. Художник розуміє, що, незважаючи на спроби створювати дешеві речі, заснована ним фірма працює лише на багатих замовників, ручне виробництво виявилось недешевим, тоді як недорого тиражована промислова “розкіш” знову опинилася поза конкуренцією. Стиль “Руху мистецтв і ремесел”, як і його прямиї спадкоємець – модерн, став вишуканим стилем мистецтва для обраних. Відкидаючи машинне виробництво, Морріс не зміг зробити якісні речі доступними масовому споживачеві, вплинути на побут і художню культуру того часу.

У 1861 р. в Англії була заснована фірма “Морріс, Маршал, Фолкнер і К⁰ (Morris, Marshal, Faulkner & C⁰)”. Майстернями керували робочі кооперативи, усі працівники отримували щедрі винагороди. У 1875 р., унаслідок конфлікту зі своїми співробітниками, Морріс керував фірмою одноосібно. Тим не менш “Морріс, Маршал, Фолкнер і К⁰” зберігала позиції провідної мануфактури Європи в галузі декоративно-прикладного мистецтва й проіснувала до 1940 року. Досвід спільної роботи прерафаелітів отримав продовження надалі в мистецьких практиках.

Характерним прикладом є заснована в 1882 р. Артуром Хейгейтом Макмурдо “Гільдія століття”, яка прагнула підвищити статус і престиж ремесел – будівництва, ткацтва, гончарної і ковальської справи, щоб вони могли зайняти гідне місце поряд з так званими “витонченими” мистецтвами. На основі ідей британських організацій, насамперед гільдії Ч.Ешбі, у Дрездені, у 1898 р. були засновані Дрезденські майстерні. У 1903 р. в Австрії члени мистецького об’єднання “Сецесіон” заснували Віденські майстерні, які виготовляли ювелірні прикраси, посуд і столові предмети зі срібла.

У кінці 1880-х рр. У.Морріс заснував видавництво “Келмскотт-прес”. Книги видавали малими тиражами, весь процес виробництва – від виготовлення

паперу до друкування на верстаті – був ручним. Для деяких книг використувався пергамент. Уільям Морріс власноруч верстав усі книги, малював ініціали та мініатюри, створював нові друкарські шрифти, працював друкарем. “Суть моєї роботи в тому, щоб не лише виробляти друковану продукцію, а робити красиві книги” – так він визначав завдання видавця [3]. Друкарня перестала працювати в 1898 р., через два роки після смерті художника.

1. Адамс С. Рух мистецтв і ремесел / С. Адамс. – М., 2000.
2. Михайлов С. Історія дизайну / С. Михайлов. – М., 2003. – Т. 2.
3. Режим доступу : <http://arts-journal.livejournal.com/22286.html>.
4. Режим доступу : <http://www.wmgallery.org.uk>.

ДО ІСТОРІЇ ДЗВОНІВ І ДЗВОНІНЬ ПАРАФІЇ с. РАДЧА ТИСМЕНИЦЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дяків Іванна,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Кіндратюк Б.Д.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Життя селян Радчі, що біля обласного центру, зв'язане з функціонуванням церкви Святої Покрови. Храм збудували на кошти дяка Федора Остап'яка й освятили 1890 року. Перед початком Другої світової війни на дзвіниці було чотири дзвони. З приходом гітлерівських окупантів сакральні пам'ятки наказали віддати на потреби війни. Відвести їх у Станіславів (нині Івано-Франківськ) доручили Михайлові та Василеві Остап'якам. Проте там черга з підвод, на яких звідусіль звозили дзвони, була велика. Тільки під вечір радчанці здали два невеликі дзвони, а два великі прикрили сіном і повернули в село. Один сміливці закопали в хаті Василя Мартинюка, а другий – у stodолі Миколи Хомика. Заприсяглися тримати це в таємниці, доки не настануть часи, коли можна дзвони встановити на дзвіниці. Довелося радчанським пам'яткам 45 років пролежати в землі. Тільки 1988 року їх відкопали та підчепили на дзвіниці, щоб гучними голосами скликати парафіян у храм на Службу Божу, повідомляти інші новини.

З приходом на парафію нового священника о. Зіновія Каська (талановитого художника й архітектора) з 2002 року почали реконструювати церкву. Усі роботи виконували власними силами на чималі пожертви парафіян. За рік, до свята Покрови, перебудову завершили. Водночас на подвір'ї храму (з південно-східного боку) збудували двоярусну дзвіницю (хрестоподібна в плані). Баню покрили бляхою. Після завершення будівництва, розміщення дзвонів і пробних дзвонінь їхнє глухе звучання, як розповіла Галина Говдяк (*1958), не влаштувало парафіян. Тому вирішили припідняти баню над стінами. Її поставили на дерев'яних колонах. Завдяки цьому, утворилися додаткові голосники, що сприяє кращому розповсюдженню на всі боки музики дзвонів.

На першому ярусі дзвіниці розмістили церковну атрибутику. На другому ярусі підвісили три дорогі дзвони. Найбільший із них чисто відлитий, заввишки з короною 78,5 см і нижнім діаметром 87,5 см. Шия дзвона гарно оздоблена рельєфним фризом (стилізовані листочки заввишки 8,5 см між двома валиками). На плащі рельєфне зображення невідомого святого з одного боку та святий з немовлям на руках з іншого. Внизу плаща три пасма укріплюючих тяг, посередині вала рельєфне оздоблення (заввишки 10 см) і напис “СЕЙ ДЗВІН СПРАВЛЕНО З ЖЕРТВ ПАРАХІЯН РАДЧИ 1927” (букви заввишки 2 см).

За допомогою спеціального пристосування дзвін легко розгойдується. Шнур прив’язаний до важеля механізму. Язик без отвору для шнура підвішений на металевому пасі, шишка б’є точно в ударне кільце. На внутрішньому боці дзвона видно виразні сліди зносу від ударів язика.

Другий дзвін теж чисто відлитий (заввишки з короною 50 і нижнім діаметром 54 см), надійно прикріплений за круглу корону (заввишки 11 см) до осі, кінці якої вставлені в підшипники. Внизу плаща є три укріплюючі тяги. Язик без отвору для шнура. Шия дзвона оздоблена не дуже виразним рельєфним фризом (висота 2,5 см). У двох місцях дзвона з внутрішнього боку теж проглядаються сліди зносу від ударів язика. На дзвоні відлитий напис (букви заввишки 1 см): “ЗА СТАРАНИЄМ ЕМАНУЇЛА СІЧИНСЬКОГО І НИКОЛАЯ ОСТАП’ЯКА НАЧ. ГРОМАДИ В РАДЧИ 1922”. Букви напису нерівномірно розташовані, зміщені одна відносно одної. Це може свідчити про те, що декілька років після війни відливники дзвонів ще не володіли досконалою технологією виготовлення цих інструментів.

Корона третього дзвона з товстими стінками має шість вух, за які інструмент прикріплений до вигнутої осі (важкодоступність до нього не дає можливості виміряти параметри). Видно, що після відливання поверхню дзвона шліфували. Його фриз оздоблений рельєфним візерунком (складається зі стилізованих обрисів метеликів, що ритмічно повторюються). Інших оздоблень немає. Дзвін виготовили зі спеціального сплаву, його колір жовтіший, аніж у двох попередніх дзвонах. Один із підшипників, на яких дзвін шарнірно закріплений, вийшов із ладу, тому інструмент при дзвонінні не розгойдується. До язика прикріпили шнур і б’ють ним за православним звичаєм у корпус. Язик інструмента підвішений так, що шишка біла не б’є в ударне кільце. Згодом це може призвести до тріщини. З розповіді Романа Шиптура (*1935) відомо, що дзвін відлили на локомотиворемонтному заводі Івано-Франківська.

Біля входу в дзвіницю на спеціальному пристосуванні прикріплено пошкоджений дзвін 1938 року виготовлення (заввишки з короною 52 см і нижнім діаметром 54,5 см). Його надзвичайно чисто відлили, мабуть, у Калуші. Ця історична пам’ятка оздоблена чітким рельєфним Розп’яттям (заввишки 25 см) і датою відлиття зі протилежного боку. На шії – рельєфний фриз заввишки 5,3 см, що складається з стилізованого рослинного орнаменту. За кольором металу видно, що дзвін виготовлено зі спеціального бронзового сплаву.

Обов’язки дзвонаря нині виконує Федір Дідух (*1944) – церковний старший брат. Йому допомагає в цій нелегкій і відповідальній справі Роман Шиптур

(*1935). Кожної неділі о восьмій годині ранку б'ють у дзвони перший раз, закликаючи людей до Божого храму на молитву, через годину дзвоніння повторюють безпосередньо перед богослужіннями.

Перспективу досліджень бачимо в розшукуванні візитацій парафії. Це б дозволило дізнатися про дзвони, які були тут до Першої світової війни. Потрібно зібрати відомості про інших дзвонарів. Прикро, що про цих людей не написано в історії села. Також мало знаємо про героїв, які наважилися колись заховати дзвони. Адже завдяки їм дзвоніння нині звеселяють, оздоровлюють, надихають.

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ХРАМОВІЙ АРХІТЕКТУРІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Корчак Галина,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чмелик І.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Мабуть, у кожного з нас у пам'яті є усталений певний образ, який виникає в нашій уяві, коли ми чуємо слова: церква, собор, храм – це щось сакральне для нас і незмінне.

Однак, освоюючи нові технології, людина змінює навколишнє середовище, заодно модернізуючи матеріальні атрибути релігії – будівлі церков і храмів. Такі зміни зачіпають і православне середовище, де все частіше звучить питання “осучаснення” церковної традиції будівництва храмів. Католики, навпаки, намагаються взяти під контроль цей процес: не так давно Ватикан заявив: “Сучасні католицькі церкви нагадують музеї і будуються більше з метою отримати нагороду за дизайн, ніж послужити Господу” [2]. Яскравим прикладом такого розвитку є 3 храми, які входять у двадцять найцікавіших футуристичних споруд світу.

1. Першою в цій трійці є церква Милосердя Бога Отця, яка була урочисто відкрита у 2003 р. Це – сучасна будівля церкви в Римі, виконана відповідно до планів американського архітектора Річарда Майєра.

Будівля нагадує сильно стилізований корабель з трьома вітрилами. Вітрила висотою 17, 22 і 27 м. Дзвіниця знаходиться на 20-метровій висоті. Три злегка увігнуті чаші (“паруси”) символізують святу Трійцю, з яких внутрішній і найбільший також є символом захисту Бога християнської громади. Проект складається з бетону, штукатурки, травертину й скла. Головним матеріалом для споруди є спеціально виготовлений бетон з додаванням двоокису титану, що дозволило зберегти сліпучу білизну будівлі, адже ця речовина виконує хімічне самоочищення матеріалу. Скляні стелі й вікна в церкві охоплюють усю довжину будівлі, що заповнює простір природним світлом. Скляні фасади дозволяють сонячним променям не прямо потрапляти в храм, а заломлюватися та відбива-

тися від стін, створюючи цікаву гру світла, саме цього ефекту прагнув досягти Майєр: “Світло – це засіб осягнути те, що ми вважаємо священним”. Уночі світло виходить зсередини, створюючи анімаційні пейзажі.

2. Другим є собор Богоматері в сльозах, розташований у Сиракузах, в Італії. Цей незвичайний собор побудований з бетону у вигляді величезного шатра. Храм “має діаметр 71,40 метра і висоту 94,30 метра (його видно практично з будь-якої точки Сиракуз). На вершині шпиля собору знаходиться бронзова статуя Мадонни заввишки 20 метрів. Він уміщує до 11 000 стоячих місць і близько 6 000 сидячих”.

Собор має незвичайну історію. У середині ХХ ст. на його місці розташовувався будиночок, у якому жила подружня пара. Ікона Діви Марії, що належала їм, раптом стала виділяти справжні людські сльози. Справжні сльози з намальованих очей Святої Діви сочилися з 29 серпня до 1 вересня 1953 року. У їхній будинок стали сходитися паломники зі всього світу. Пізніше на місці цього будиночка був зведений собор. У споруді знаходиться важливе приміщення – Релікварій. “Серце храму, тому що містить сльози Марії, що залишилися після хімічного аналізу”. Церква була побудована в 1994 році. Ніяких багатств і прикрас, звичних для культових місць (на зразок вітражів й ікон у золотих рамах), у ній немає, головною метою архітекторів було створення вільного простору, який може заповнити кожен з нас своєю вірою.

3. Церква Санта Вольта – найвища церква в Італії і за своїм зовнішнім виглядом нагадує корону. Основною ідеєю архітектора Маріо Ботта є контраст громіздких мас з легкими ажурними деталями, глухі цегляні стіни скупо прорізані щілинами для освітлення внутрішньої частини приміщень або просто розірвані великими скляними порталами...

На місці сталеливарних заводів зведена церква Плащаниці Христа: новому комплексу належить зібрати всі частинки парафії, попередньо розкидані по всьому місту. Семикутна будівля церкви оточена сімома вежами, до яких примикає нижня частина капел. Завдяки зрізаній вершині, вежі й капели виконують функції другого світла. Крім того, архітектор створив спеціальне панно, що символізує Лик Спасителя з Туринської Плащаниці: при денному освітленні гра світла й тіні проектує на нього символічний образ Христа.

Ця церква показує прогресивність католицизму та його зацікавленість у житті суспільства, вона свідчить, що католицизм прагне бути ближче до суспільства й відкритися перед ним. Також ця церква показує відсталість православ'я, у якому подібних церков немає і вони навряд чи коли з'являться. Як сказав Маріо Ботта: “Сучасна храмова архітектура може подібатись або не подібатись, але вона нікого не залишає байдужим...” [3].

1. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.adme.ru/vdohnovenie-919705/unikalnyehramy-mira-360355>.
2. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.credo-ua.org/2013/10/104334>.
3. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://archi.ru/architects/world/112/mario-botta>.

ДО ІСТОРІЇ ДЗВОНАРСТВА с. ОЗЕРЯНИ БУЧАЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кушнір Ліля,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Кіндратюк Б.Д.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Про дзвони кажуть, що вони подібні до людей, з якими віддавна побутують поруч. Потребують допомоги й охорони, захисту від негоди. Тоді ці ударні музичні інструменти краще веселяться, добре повідомляють різні новини. Дзвони мають подібні, як трагічні, так і щасливі історії, коли цим ідіофонам приходять на допомогу й загоюють їм рани-тріщини. Аби дзвони якомога далі поширювали свій благовіст, звістку про Христове воскресіння, тривожний клич на віче або давали знати про народження сім'ї чи смерть парафіянина, звали на богослужіння чи відзначали його найурочистіші місця, їх поміщають у спеціально зведені споруди – дзвіниці. У всі часи вони були окрасою сіл, містечок і міст, їхніми вертикальними домінантами, осердям монастирських комплексів. Грандіозні споруди для дзвонів доби українського бароко (одним із його взірців є Бучацька ратуша) вражали подорожуючих витонченою красою, свідчили про ментальність нашого народу [3, с.140, 173]. Красу дзвіниць чи ратуш, звідки лунали звуки дзвонів, які розміряли час, пишно змальовували письменники й мистці різця або пензля, їх зобразили на українських купюрах [1, с.544–637].

Бучаччина віддавна славиться своїм дзвонарством. Знаємо, що найдавнішим є церковний дзвін у Цвітовій, а найцінніші – у Переволоці та Рукомиші [2]. Чимало зробив для прослави дзвонарства Василь Бабала, підприємство якого часто виручає краян умілою реставрацією пошкоджених дзвонів (тут винайшли свою технологію цієї складної та копіткої справи) [4].

Свої особливості має дзвонарство села Озеряни. Новий храм архістратиґа Михаїла Української православної церкви Київського патріархату побудували 1913 року й вона, за твердженнями старшої сестриці Стефанії Червак, ніколи не піддавалася репресіям, тут завжди відбувалися богослужіння. Поряд із храмом стоїть двоярусна дерев'яна дзвіниця, на якій до Другої світової війни було три дзвони. Проте із часом висота споруди для них перестала задовольняти вимоги парафіян до поширення дзвонінь. Мої односельці у 2009–2012 роках пожертвували чимало коштів і під орудою настоятеля парафії отця Павла Двудіта добре попрацювали для зведення в кращому місці нової стрункої дзвіниці (восьмигранник в основі, заввишки з хрестом 18 м) із струнками аркоподібними голосниками. Особливо активну участь в організації її будівництва брав Михайло Слободян, що на той час був старшим братом.

На дзвіниці є покищо тільки один дзвін, чисто відлитий 1929 року (заввишки з короною 56 і нижній діаметр 59,5 см). Він оздоблений рельєфним Розп'яттям (заввишки 15 см), а на протилежному боці – датою виготовлення (заввишки 1,5 см). Висота вала дзвона 6,2 см, що на середині оздоблений укріп-

люючою тягою. Перед валом – теж розміщена типова рельєфна укріплююча тяга (заввишки 3 см). На шії дзвона його майстер помістив рельєфний фриз заввишки 9,3 см, що складається зі стилізованого рослинного орнаменту. Дзвін мав тріщину довжиною близько 14 см, яку вдалося заварити в кооперативі “Іскра” В.Бабали. За кольором металу видно, що дзвін виготовлено зі спеціального бронзового сплаву.

Паламарем зазвичай є старший брат церкви. Нині ці відповідальні обов’язки виконує Михайло Бойчук (1957 року народження). Для вдосконалення дзвонінь і їхнього відродження, він нещодавно роздобув приписи уставного биття в дзвони. Навіть готується перевісити дзвін так, аби міцне його підвішення за корону до валу не приглушувало вібрації корпусу, для цього ще виготовляє відповідне пристосування. Мріє, що вдасться розшукати за допомогою спеціальної апаратури ще два дзвони, які в часи лихоліття сміливці закопали, але померли чи загинули й не встигли передати потрібні відомості про місце сховку дорогих у всі часи інструментів [5].

Дзвіницю храму св. архістратиґа Михайла Української греко-католицької церкви збудували в селі 2010 року. Пожертву на цю споруду для дзвонів надав Онуфрій Мурашко (1922–2009), уродженець Озерян. Він емігрував у Канаду, проживав у Торонто. На металевій дзвіниці каркасної конструкції (заввишки 7 м) підвішено теж тільки один інструмент (заввишки 44, корона має 10,5 см, нижній діаметр 52, вага 200 кг). Його відлили 1983 року в Польщі (про це написано на дзвоні). Його ще оздоблює напис: “Слава во вишнім Богу на землі мир. В людях Боговоління для громади УГКЦ святого Архистратиґа Михайла с. Озерян. На мову Божу від Онуфрія Мурашки, парох о. Ігор Довганюк. 2010 р. Божий”. З протилежного боку вміщено рельєфне зображення св. архістратиґа Михайла [5].

Перспективу подальших досліджень бачимо у віднайденні архівних відомостей про озерянські дзвони, зокрема, треба розшукати матеріали візитацій. З них дізнаємося чимало конкретної інформації про наші сакральні пам’ятки.

1. Кіндратюк Б. Дзвонарська культура України : монографічне дослідження / Б. Кіндратюк ; [наук. ред. Ю. Ясіновський]. – Івано-Франківськ, 2012. – (Історія української музики: дослідження ; вип. 19 / Ін-т українознав. ім. І. Крип’якевича НАН України).
2. Суканець М. Найдавнішим є церковний дзвін у Цвітові, а найцінніші – у Переволоці та Рукомиші / Суканець М., о. Козак М // Нова доба. – Бучач, 2008. – 4 квіт. – С. 1–2.
3. Халєбський П. Україна – земля козаків: подорожній щоденник / Халєбський П. ; [упоряд. М. Рябий ; післям. В. Яворівський]. – К., 2009.
4. Шот М. Дивовижі Рукомиша. Звучить старовинний дзвін / М. Шот // Урядовий кур’єр. – 2009. – 24 жовт. – С. 8.
5. Матеріали експедиційно-польових досліджень .

ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В.ЄМЕЛЬЯНОВА В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ СПІВАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ

Мартюк Марія,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Стасько Г.Є.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Ємельянов Віктор Вадимович є автором фонопедичного методу розвитку голосу. Сам він – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри музичної освіти Тюменського державного університету. У 1995 р. читав лекції та проводив майстер-клас у Кембриджському університеті, давав майстер-класи в Німеччині, Голландії, Швейцарії, Австрії, Великобританії. Як педагог і методолог він створив унікальну методіку постановки голосу для представників найрізноманітніших професій. У 2000 р. був запрошений на I Всесвітню хорову олімпіаду в Австрії, де виступав з лекцією та майстер-ласом. Має 34 публікації.

Фонопедичний метод розвитку голосу (ФМРГ) – це багаторівнева навчальна програма формування координації та ефективного тренування голосового апарату людини для вирішення мовних і співочих завдань з незмінно високою естетичною якістю. Метод називається “фонопедичним” завдяки його відновлювально-профілактичній і розвиваючій спрямованості. ФМРГ успішно апробований за кордоном – були досягнуті чудові результати в дітей з найрізноманітнішим рівнем як вокальних даних, так і загальної підготовки, завдяки чому метод отримав визнання не тільки в середовищі фахівців з вокалу, а й лікарів-фоніатрів. ФМРГ В.Ємельянова понад 30 років ефективно застосовується на всіх рівнях навчального процесу – від дитячого садка до консерваторій та оперних театрів. Фонопедичний метод розвитку голосу, у свою чергу, спрямований на оздоровлення голосового апарату, збільшення тривалості його діяльності. Він сприяє поліпшенню психо-емоційного настрою людини, гармонізує розвиток особистості. Важливою особливістю методу є формування в учня здатності до самоаналізу й самоконтролю, який сприяє прогресу у власному навчанні. У своїй книзі “Розвиток голосу. Координація та тренаж”, яка адресована якнайширшому колу читачів, автор сформулював основні принципи фонопедичного методу розвитку голосу (ФМРГ).

Перший принцип – “генетично вихідний”: стосується біоакустичного фундаменту будь-яких проявів голосової активності – механізми голосоутворення, що виникли ще в початковому періоді еволюції людини: голосові сигнали домовленнєвої комунікації (ГСДК).

Другий принцип спрямований на формування складної співочої рухливої навички на операційному (моторному) рівні.

Третій принцип саморегуляції голотвірної системи: створення оптимальних умов функціонування природного автоматизму звучання голосу, завдяки точним діям у керуванні голосовим апаратом, з використанням деяких явищ голосотворення як пускових механізмів співочої саморегуляції.

Четвертий принцип елементарного керівництва: формування складного рухового досвіду співочого голосотворення з послідовністю і сукупністю найпростіших дій, які стають згодом нероздільними й усвідомленими.

П'ятий принцип повторюваності: багаторазове повторення однакових дій, що оптимізують діяльність усієї системи згідно з біологічною доцільністю та енергетичною економічністю.

Шостий принцип – спостереження: візуальне й дотикове (тактильне).

Сьомий принцип – самоімітації: повторення власного звучання, який сприймається тільки слухом, з усім комплексом вокально-тілесних відчуттів (ідеомоторику). Він сприяє автоматизації засвоєних співочих навичок.

Восьмий принцип естетичного негативізму: спів нарочито неправильним голосом з метою перенесення уваги з контролю тембру на контроль вібро-, баро-, пропріорецепцію й фонетику.

Сам В.Ємельянов називає свою систему підготовчою, допоміжною і фонопедичною щодо вокальної педагогіки як цілісного процесу виховання співака-музиканта, яка адресована, насамперед, тим, чиї голосові дані не дозволяють успішно навчатися традиційними методами. Взаємозв'язок авторської системи з традиційною вокальною методикою складає основну суть принципів, оцінених світовою вокально-педагогічною практикою.

1. Ємельянов В. Розвиток голосу. Координація та тренаж / В. Ємельянов. – С. Пб., 1997. – 192 с.
2. Ємельянов В. Фонопедичний метод формування співочого голосоутворення : метод. рек. для учит. музики / В. Ємельянов. – Новосибірськ : Наука, 1993.
3. Ємельянов В. Фонопедичний метод розвитку показників співочого голосоутворення : [методичні рекомендації] / В. Ємельянов. – Южно-Сахалінськ, 1990.
4. Ємельянов В. Фонопедичний метод розвитку голосу : [методична розробка] / В. Ємельянов. – С.Пб., 1993.
5. Ємельянов В. Фонопедичні вправи : [методична розробка] / В. Ємельянов. – Таллінн, 1987.
6. Ємельянов В. Фонопедичні вправи для вироблення та усунення показників співочого голосоутворення людей з не професійними вокальними даними : [методична розробка] / В. Ємельянов. – Новосибірськ, 1986.

ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ ВОЛОДИМИРА СОКАЛЬСЬКОГО (1863–1919)

Мелевич Святослава,
II курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Таран І.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Період кінця XIX – початку XX століття відзначається великою кількістю творчих постатей, художніх явищ і течій, які все ще недостатньо вивчені. Помітне місце в цій мистецькій когорті посідає Володимир Іванович Сокальський (1863–1919) – відомий музично-громадський діяч, піаніст, педагог, диригент, музичний критик і талановитий композитор.

В.Сокальський народився в сім'ї письменника Івана Сокальського. Закінчив музичне училище філії Імперського Музичного Товариства в Харкові, де навчався гри на фортепіано у свого дядька, відомого українського музиканта Петра Сокальського, а композиції – у німецького композитора й історика-музикознавця Івана Кнорра. Паралельно закінчив юридичний факультет Харківського університету. Ще будучи студентом, з 1882 року він працював постійним кореспондентом газети “Южний край”, писав музичні рецензії і статті (часто друкувався під псевдонімом Дон-Дієз), аранжував музику до спектаклів театральної трупи Кропивницького та Старицького, виступав як концертмейстер, піаніст і диригент [1, с.24].

В.Сокальський – автор багатьох романсів і пісень, дитячої опери “Ріпка”, програмної сюїти-фантазії “Зліт соколів слов'янських”; написав симфонію, побудовану на мотивах українських народних пісень, інші твори для оркестру, елегію для віолончелі й фортепіано.

Помітне місце у творчій діяльності Володимира Сокальського займає фортепіанна творчість, зокрема, написані ним фортепіанні мініатюри, у яких на перше місце висувається тип програмної п'єси, заснованої на традиціях західноєвропейського романтизму. Мініатюра – невелика музична п'єса, найчастіше для фортепіано, але також і для інших інструментів, для камерних ансамблів, оркестру. Форма мініатюри може бути різною; зазвичай такі п'єси пишуться в простій дво- або тричастинній, і в рондоподібній формі. Нерідко мініатюри мають назви, які визначають характер музики, що вказує на їхню жанрову приналежність [2].

У фортепіанних творах Володимира Сокальського яскраво відбилися національно-самобутні особливості музичного мислення: широкий спектр інтонаційного мовлення (від декламації до пісенно-романсового типу висловлювання), варіаційність і варіативність, ладово-гармонійне мислення, підголосково-поліфонічна фактура тощо.

Мініатюризм, як творчий метод і різновид камерного типу мислення, став для Володимира Сокальського сконцентрованим віддзеркаленням внутрішнього світу, відображенням романтичної типології творчості. Засвоєння мініатюризму він здійснює в різних напрямках – по лінії художньо-образного змісту, драматургії, виразових засобів тощо. Саме камерний часопростір мініатюри в межах малої форми (одночастинної, простої дво- або тричастинної) розкриває жанровий модус одномоментності, “схвилинності” [3, с.30].

Розвиваючи традиційну для української музики лірико-елегійну сферу настроїв та образів, В.Сокальський спробував збагатити її більшим індивідуалізмом, психологічно поглибленим змістом із відтінком емоційно відкритого почуття. У цьому відношенні він виявився в Україні одним із перших: тяжіння до ліризації, психологізації змісту наявне також у творчості Кирила Стеценка, Якова Степового, Федора Якименка, а пізніше Левка Ревуцького, Бориса Лятошинського, Віктора Косенка та інших.

Показово, що ліричні теми В.Сокальського не є суто фольклорним матеріалом і при всій подібності до нього відрізняються більш індивідуальними

рисами. Так, фортепіанні твори В.Сокальського наповнені новим індивідуально-ліричним змістом, у них представлені зразки кантиленних тем широкого дихання, розвинутої лірико-драматичної драматургії. Композитор створює цікаві приклади не тільки фактурно-колеристичного варіювання, а й мотивно-тематичного розвитку танцювальних тем у зіставленні з ліричним і героїко-епічним матеріалом. Ці особливості в стислому варіанті втілені в таких фортепіанних творах: “Мазурка”, “Менует”, “Колискова”, “З минулого”, “Канцонета”, “Тривога”.

Узагальнюючи всю внутрішню множинність жанрового вияву фортепіанної творчості В.Сокальського, слід зауважити, що вона досить динамічна: від національних образів з пісенно-танцювальною основою до витончено-суб’єктивного ліризму романтичного світосприйняття. В.Сокальський творчо переосмислив, збагатив і розвинув фортепіанні твори національно-стильовими принципами музичного мислення.

Отже, внесок Володимира Сокальського в українську музику визначається розширенням образного змісту та засвоєнням різних жанрів, що надалі дало поштовх для розквіту жанру фортепіанної мініатюри в українській музиці другої половини ХХ – початку ХХІ століть у творчості Валентина Сильвестрова, Лесі Дичко, Богдани Фільц і багатьох сучасних українських композиторів.

1. Юферова З. Б. На ниві рідної культури (до 125-річчя від дня народження В. Сокальського) / З. Б. Юферова // Музика. – 1988. – № 6. – С. 24–25.
2. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник [Електронний ресурс] / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 352 с. – Режим доступу : <http://term.in.ua/indeks.html?term=мініатюра>.
3. Зенкин К. В. Проблемы музыкально-исторической концепции Б. Л. Яворского / К. В. Зенкин // Музично-історичні концепції у минулому і сучасності. – Львів, 1997. – С. 30–36.

ЗНАЧЕННЯ ПЛАСТИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ Й ХУДОЖНЬОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ПРОЦЕСІ ВТІЛЕННЯ АКТОРОМ РІЗНОЖАНРОВИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ

Паньків Андрій,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Ігнатюк М.М.,
доцент.

Серед засобів логіко-емоційної виразності читання для процесу відтворення змісту тексту важливе значення мають позамовні (пластичні) засоби – поза, жести, міміка. Вони нерозривно пов’язані зі словесною дією актора.

У житті людина супроводжує своє хвилювання жестикуляцією, мімікою, мимовільно, за безумовно-рефлекторним механізмом. Тому нерідко спостерігаємо неправильну позу, невиправдані жести, невиразне, мовчазне або перенасичене рухами м’язів обличчя. Читець не може цього допускати. У процесі цілеспрямованого читання, яким ставиться за мету відтворити вже усвідомлені, сприйняті відчуття, пластична виразність мусить бути довільною, виправданою.

Серед усього складу рухових засобів виразності актору, передусім, треба осмислити стан власної пози під час читання. Пози тіла читця під час читання має бути природною, красивою, ненапруженою, невимушеною, без позування, манірності, суєтності та інших несумісних із процесом читання звичок.

Важливим засобом підсилення пластичної виразності читання є жести – виражальні рухи голови, тіла, рук. Як і всі інші компоненти пластичної виразності, жести потребують особливої уваги з боку читця, вони зближують його зі слухачем.

За приналежністю жести є суто фізіологічні, не пов'язані безпосередньо з процесом читання, мовлення, і комунікативно значущі. Якщо ми, наприклад, чухаємо потилицю, коли свербить, чи потираємо руки, щоб зігрітися, то це фізіологічні жести. Однак коли ми використовуємо їх для вираження, досади, радості, тріумфу, то це вже буде передача інформації, тобто комунікативні жести.

Якщо перші пов'язані з фізичним станом чи звичками людини й не мають нічого спільного із цілеспрямованим процесом мовлення, то другі, навпаки, причетні до нього й служать читцю, мовцю допоміжним засобом виразності. Такі жести можуть: 1) замінювати мовлення або супроводжувати його; 2) включатися в процес читання, мовлення, передувати висловленню та йти слідом за ним.

За своїм складом жести бувають: а) прості, що складаються лише з одного руху, наприклад, кивок голови на знак згоди; б) складені, що об'єднують у собі кілька однорідних рухів – поманити когось чи погрозити комусь пальцем; в) складні, що об'єднують у собі кілька неоднорідних рухів – тричі сплюнути через ліве плече, перехреститися тощо.

За характером створення жести бувають: 1) вказівні, коли ми замість слів “сюди – туди”, “там”, “наліво”, “направо”, “зверху” тощо робимо відповідні рухи; 2) зображальні, коли жестом малюємо певну форму предмета, фігуру та ін.; 3) символічні (ритуальні), коли, наприклад, на знак мовчання прикладаємо палець до губів чи вітаємося по-військовому, прикладаючи руку до козирка; 4) ритмічні, що підтримують загальний ритм мовлення, заповнюючи місце пауз, переважно психологічних, і акцентують увагу слухачів на важливості змісту окремого слова чи слів, частин тексту; 5) емоційні, або психологічні, найскладніші за своїм вираженням.

Розрізняють чотири види жестів руками. Указівним пальцем звичайно показують на певну особу або предмет, а також напрямом. Стиснутий кулак – це ознака наголошення на певному аспекті якогось питання. Долоня, повернута вгору, може мати кілька значень. Промовець пропонує слухачам зважити якийсь план або оцінити якусь дію. Долоня, повернута вниз, означає незгоду, презирство, відмову. Крім того, розрізняють три рівні, на яких можна жестикулювати: нижній рівень (від попереку вниз), середній (між попереком і плечима) і високий (від плечей угору). Жести на нижньому рівні виражають думки й почуття, пов'язані з ненавистю, опором. Жестикулюють здебільшого в межах середнього рівня. На верхньому рівні жестикулюють, коли говорять про величні ідеали і коли звертаються до високих почуттів.

Найважливішим компонентом позамовної виразності читання, мовлення є міміка (від грец. *mimikos* – наслідування) – виражальні рухи м'язів обличчя. Вона органічно пов'язана зі словом, змістом тих переживань, емоцій, почуттів, які ним інформуються. Якщо слово лише сповіщає про певний стан особи, її настрій, вияв емоцій, то міміка їх відтворює: за виразом обличчя ми пізнаємо найтонші порухи людської душі.

У повсякденному спонтанному мовленні міміка як додатковий засіб вираження і сприймання емоційного стану людини, переживань нею певних подій, фактів здійснюється в основному мимовільно, за безумовно-рефлекторним механізмом. Вони виникають самі собою і можуть бути підсиленими чи послабленими, затамованими чи замаскованими, можуть відбивати навіть протилежний стан самого переживання (наприклад, усмішка під час страху).

Також у подальшій роботі читця та актора стане в нагоді вчення К.С.Станіславського про 3 перспективи. У сценічній практиці говорять про:

- 1) перспективу думку (логічну перспективу);
- 2) перспективу прожитого почуття;
- 3) художню перспективу, що мистецьки розкладає за планом усі барви, які ілюструють твір (поза, жест, міміка, інтонація).

Оволодіти художньою перспективою – значить уміло розподілити виразні засоби голосу, мови, пластики обличчя під час читання всього твору.

Отже, міміка, правильна жестикуляція та положення тіла читця під час читання твору є обов'язковим пластичним засобом виразності, який “зв'язує” читця з аудиторією, а художня перспектива потребує поєднання цих компонентів для правильного виконання твору на сцені.

1. Ігнатюк М. М. На кону вічності: монолог в мистецтві драматичної вистави / Ігнатюк М. М., Сулятицький М. І. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. – 272 с.
2. Совкова З. Позамовні засоби виразності в читецькому та ораторському мистецтвах: лекція / Зінаїда Совкова. – М., 1989.

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТИЛЬНИХ ВИРОБІВ ВОЛИНИ II ПОЛ. XIX СТОЛІТТЯ І ДО СУЧАСНОСТІ

Петрович Катерина,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Тимків Б.М,
доктор філософських наук, професор.

Описуючи значення та місце ткацтва в народному мистецтві Полісся, мистецтвознавець Валентина Гургула, яка першою почала вивчати цей вид народної творчості на теренах західних областей України, писала в 1938 р., що основним і характерним видом народного мистецтва на Поліссі є народне ткацтво. Воно виступає тут у чистій формі традиційного народного промислу, поки що “не стандартизованого масовістю виробництва” [1, с.78].

Ткани вирази розраховано, як правило, на задоволення власних потреб кожної сім'ї, близьких родичів, призначені для оформлення житла, використовуються в обрядах.

За технікою художнього виконання народні тканини поділяються на дві основні групи. До першої відносять вирази, мотиви яких з'явилися в процесі виникнення самої тканини. Цю групу представлено на Поліссі двома головними техніками: полотняною, для якої достатньо два поножі (підніжки) у верстаті, і чинуватою (репсовою), яка вимагає чотирьох поножів. Таким способом на всій площі тканини створюються однобарвні текстурні мотиви, побудовані з геометричних і геометризованих елементів. Другу групу утворює ткацтво зі складнішим виробничим процесом – суто декоративного характеру, де, крім чотирьох і більше поножів, необхідне ручне перебирання ниток основи. Це – тканини, що створюються так званним перебором під дошку та суто ручним способом – “перекладом” [5, с.205].

У ткацтві Волинського Полісся переважають смугасті композиції. Це різної ширини та чергування прості й складні смуги, утворені рядками різноманітних орнаментів – від барвистих смуг, рядків крапок і рисок (їх називають “дороги”, “стежки”, “кривулі”) до найскладніших за силуетом і фактурою (“кружки”, “ружки”, “сикачі”, “стежки”, “тарілочки”). Важливою ознакою, характерною для ткацтва й килимарства східних районів Полісся, особливо сіл у долині ріки Уж, є антропоморфні зображення, поширені й у поліській різьбі та розписах писанок. Це постать із піднятими руками, жінка, яка виводить пару коней, зображення дерева, відносять ці мотиви в ряд стійких стародавніх реліктів народної орнаментики [1, с.159].

На Західному Поліссі багато ремізних покривал, з яких основу композиції становлять різної величини квадрати, прямокутники (видовжені по вертикалі та горизонталі). Поєднані між собою в найрізноманітніших комбінаціях і ритмах позмінного чергування, вони утворюють складні за конструкцією прямокутні та ромбовидні мотиви (концентричної будови) з вишуканим заповненням фону між ними різновеликими прямокутниками. Вони поєднуються зі замкненими діагональними ламаними лініями, що нагадують хвилі, системою дрібніших ромбиків та інших фігур і створюють великорепортні композиції, які відзначаються багатством і вигадливістю художнього вирішення.

Для північних районів Волині характерні клітчасті скатертини, які мають головне композиційне навантаження на взористих площинах домінуючого червоного та підпорядкованого йому чорного або темно-синього кольору. Такі узорні смуги здебільшого три-, рідше п'ятидільного укладу розташовані найчастіше в поздовжніх вужчих кінця виробу (села Видричі Камінь-Каширського р-ну; Поляни Березнівського р-ну Рівненської області). Головну смугу орнаменту виділено червоним кольором укладених за певною схемою ритмічно повторювальних мотивів- ромбів, прямокутників, квадратів тощо; в її основі лежить принцип симетрії та рівноваги рівновеликих площин [5, с.280].

У західній частині Українського Полісся й Волині поширений тип постілок “У шахи” – складніші за схемами композиції багаторемізних настільників,

базу яких становлять фігури розет центричної будови, теж укладені в шаховому порядку. Середину такої розети формує мотив хреста, утворений з видовжених дрібних прямокутників, які взаємно перетинаються під прямим кутом. По краях хреста розташовані дещо більші квадратні площини, які оточують й умовно замикають його зовнішній контур. На незначній відстані від основної фігури з подібних за формою видовжених прямокутників і квадратиків ще одне своєрідне кільце, яке ніби обрамляє цю фігуру розети. Такі великі округлі форми, заповнені посередині розетами, розташовані поряд по вертикалі й горизонталі. Невеликі проміжки між зовнішніми контурами цих округлих площин у вигляді ромбовидних фігур теж заповнені поодинокими дрібнішими квадратиками й прямокутниками [2, с.56].

Специфічні риси композиції орнаменту народних тканин є результатом колективної творчості народних мас. Народ розвивав, відбивав і закріплював в орнаменті такі художні форми, які були йому найближчі, найсильніше діяли на його уяву, з допомогою яких він міг надати тканині певного значення.

При всій стійкості окремих орнаментальних мотивів композиційні форми орнаменту народних тканин змінювалися на кожному етапі історичного розвитку. Процес змін не проходив рівномірно по всій території українських земель. Відповідно до загального розвитку культури й мистецтва він уповільнювався в окремих районах або пошквблювався. У межах ХІХ і першої половини ХХ ст. нерівномірність цього розвитку на території західних земель України особливо помітна. У лісистих, малодоступних у минулому районах Полісся й у високогірних районах Карпат зміни проходили уповільненими темпами. На фоні загального рівня культури ці райони виділяються як заповідники, що зберегли в орнаменті чимало архаїчних форм, особливу строгість й умовність композиції [4, с.42].

Певні особливості можна пояснювати до деякої міри стадіальністю розвитку культури на даній території, її історичним минулим, впливами. При всій різноманітності й багатстві орнаментальні композиційні форми, які виступають у художньому ткацтві окремих районів західних областей, є різновидністю художніх форм українського народного орнаменту в цілому.

1. Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини : колективна монографія / упоряд. і наук. ред. В. Г. Виткалов. – Рівне : ПП ДМ, 2010. – 234 с. : іл.
2. Захарчук-Чугай Р. Народне декоративне мистецтво Українського Полісся. Чорнобильщина. – Л. : Ін-тут народознав. НАН України, 2007. – 336 с. : іл. кол.
3. Орел Л. Українські рушники : історико-культурологічне дослідження / Л. Орел. – Л. : Кальварія, 2003. – 232 ст. : іл.
4. Лупій Т. Рушник Західного Полісся України кін. ХІХ – перша пол. ХХ ст. : технологія, семантика, художні особливості / Т. Лупій. – Л., 2002.
5. Никорак О. Українська народна тканина. ХІХ–ХХ ст. : типологія, локалізація, художні особливості. – Ч. 1 : Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України / О. Никорак. – Л., 2004.

ХУДОЖНІ ТЕХНІКИ ТА МАТЕРІАЛИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Романишин Наталія,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Бай І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Одним із пріоритетних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні, є створення передумов для виховання особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку із цим, сьогодні відбувається модернізація національної системи освіти та вироблення новітніх концепцій виховання.

У ході виховання почуттів і творчого розвитку особистості урок образотворчого мистецтва відіграє незамінну роль. В організації пізнавальних процесів зростає роль асоціативно-образного типу мислення, механізмів інтуїції. Тому освіта має спрямовуватися на розвиток творчого потенціалу особистості, самостійного критичного мислення, ціннісних орієнтацій, формування спектра життєвих компетентностей, адекватних соціокультурним реаліям [3, с.5].

Шкільна мистецька освіта є посередником між суспільно значущими культурними цінностями й особистісними цінностями людини та забезпечує набуття базових компетентностей (загальнокультурних, художньо-пізнавальних, комунікативних тощо), формує прагнення і здатність до художньо-творчої самореалізації й духовного самовдосконалення протягом життя. Визначено особливості уроку образотворчого мистецтва в початковій школі: урок повинен торкатися емоцій учнів; у процесі образотворчої діяльності необхідно будити творчі здібності кожної дитини, сприяти їхньому розвитку; на уроках образотворчого мистецтва учні, окрім власної творчості, мають прилучатися до досягнень світової художньої культури. Ознайомлення зі світом мистецтва збагачує не тільки розум, але й емоції дитини, формує чуйність, вміння розуміти прекрасне.

Заняття образотворчим мистецтвом розвивають уміння бачити, спостерігати, диференціювати, аналізувати й класифікувати естетичні явища. Вони формують художньо-естетичні почуття дітей, уміння милуватися красою реальної дійсності й творів мистецтва.

Таким чином, головна мета образотворчого мистецтва в школі – духовно збагатити дитину, навчити проникати в естетичну сутність мистецтва.

Під час навчання дітей образотворчого мистецтва програма передбачає використання різноманітних художніх технік і матеріалів. Діти знайомляться з найпростішими техніками, які поступово ускладнюються та доповнюються.

На уроках образотворчого мистецтва в початкових класах діти ознайомлюються з такими художніми техніками, як малювання простими та кольоровими олівцями, акварельними фарбами й гуашшю. Учні вивчають методи роботи з аквареллю: лесування, алла прима, промивання, розмивання, малювання по мокрому, продряпування.

Техніка аплікації дозволяє учням схематично й у загальних рисах зображати дійсність, що їх оточує. Матеріали для аплікації можуть бути різноманітні: папір, картон, тканина, шкіра. Поширеними в початковій школі є також аплікації з природних матеріалів: соломи, моху, березової кори тощо.

Різноманітність технік і матеріалів, які пропонує вчитель на уроках образотворчого мистецтва, розвиває творчу особистість учнів, допомагає їм мислити креативно, знаходити рішення будь-яких проблем.

1. Демченко І. І. До питання розвитку художньої творчості учнів початкової школи / І. І. Демченко // Рідна школа. – 2003. – № 2. – С. 45–47.
2. Коновець С. В. Образотворче мистецтво в початковій школі / С. В. Коновець. – К., 2000. – 79 с.
3. Методика навчання мистецтва у початковій школі / [Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, І. В. Руденко]. – Х., 2006. – 256 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Яременко В. І. Методика викладання образотворчого мистецтва / В. І. Яременко. – Тернопіль, 2005.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ШКІЛ УКРАЇНИ

Рудик Галина,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Серганюк Л.І.,
кандидат мистецтвознавства, професор.

Процеси державотворення, які нині відбуваються в Україні, спричинили безприкладну за своєю глибиною інтенсифікацію духовного життя суспільства. На часі потужний поштовх до розвою отримують саме ті види мистецтва, що кореняться в предвічних народних традиціях й уособлюють найяскравіші прояви української духовності. Саме до таких явищ належить українське диригентсько-хорове мистецтво, котре сприяє утвердженню державності, культурній консолідації нації, інтелектуальному та духовному відродженню народу.

Розгляд існуючої системи диригентсько-хорової підготовки в Україні показує, що складалася й кристалізувалася вона протягом багатьох століть і набула сучасних рис у 40-х роках ХХ ст., коли створювалися кафедри хорового диригування в консерваторіях Києва, Одеси, Львова та Харкова. Відповідно було сформовано київську, одеську, львівську та харківську диригентсько-хорові школи, які є синтезом теоретичного й практичного досвіду її фундаторів, адже формувалися вони під впливом багатьох видатних хорових диригентів і педагогів, які, у свою чергу, є учнями не тільки українських, а й зарубіжних митців.

Кожна із цих шкіл – надзвичайно потужний центр диригентсько-хорового виховання. Насамперед на їхнє становлення великий вплив мало природне місцезнаходження регіонів, що є основним фактором їхніх відмінностей.

Наприклад, харківська диригентсько-хорова школа зазнала впливу як зі Сходу, так і Заходу, що й зумовило її неповторний феномен і не дозволило замикатися в суто регіональних рамках.

Львівська диригентсько-хорова школа є синтезом українських та європейських традицій, що можна підтвердити словами її засновника М. Колесси: “Мені важко сказати, чи існує вона, а якщо і є, то не беруся твердити, що вона чисто львівська, бо вбирала в себе весь багаж світової музичної культури”.

Одеська диригентсько-хорова школа є відображенням українського й російського музичного мистецтва, адже на її формування суттєво вплинули традиції петербурзької Придворної співацької капели, у регентських класах якої отримав освіту її фундатор К. Пігров.

Київська диригентсько-хорова школа асимілювала в собі риси всіх українських шкіл. Адже більшість її фундаторів – це представники різних регіонів України. Саме тому творчі здобутки київської диригентсько-хорової школи наприкінці ХХ ст. найбільшою мірою сприяли міжнародному визнанню сучасної української хорової культури.

Саме ці умови диктують подальший розвиток хорового мистецтва й найголовніше, репертуар колективів – представників цих шкіл, які попри пануючу на той час радянську ідеологію пропагували й відроджували українське мистецтво, зокрема, зумовлену регіональними особливостями музику.

Синтезуючи особливості методик кожної із шкіл, можна стверджувати про деяку їхню ідентичність: функції диригентського апарату та характер диригентського жесту (наприклад, методика М. Колесси – основоположника львівської диригентсько-хорової школи, вимагає невеликої амплітуди кистьового жесту, так звану – “мову пальців”, що простежується також у методиках інших шкіл); необхідність розкриття образного змісту (методика О. Кошиця – одного з фундаторів київської диригентсько-хорової школи, бере за основну мету досягнення відображення образу, закладеного композитором). Спільність виявлена й у меті досягнення ансамблевості звучання та чистоти звука (наприклад, основоположник одеської диригентсько-хорової школи К. Пігров стверджує, що основним завданням диригента є досягнення чистоти строю хору. “Чистота інтонації, – пише Пігров, – це наріжний камінь, на якому базується хорове мистецтво, без неї не може бути й мови про створення художньо повноцінного хору”). Відмінними ж рисами є методи їх досягнення. Адже технічні особливості загальноприйнятого для всіх шкіл лаконічного й чіткого жесту є різними. Саме ці аспекти втілені в хорових колективах, які є носіями професіоналізму диригентсько-хорових шкіл. До найяскравіших хорових колективів київської диригентсько-хорової школи належать: Академічний хор ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України, Національна заслужена академічна капела України “Думка”, дитячий хор “Щедрик”, Київський муніципальний камерний хор “Хрещатик”, муніципальний камерний хор “Київ”, співочий осередок студентства України хор “Дніпро”, Національний заслужений академічний народний хор України імені Григорія Верьовки тощо. Взірцеву львівську диригентсько-хорову школу репрезентують: Львівська Державна академічна чолові-

ча хорова капела “Дударик”, Заслужений академічний Закарпатський народний хор – хоровий колектив при Закарпатській філармонії, Народна хорова капела “Gaudeamus”. Одеська диригентсько-хорова школа представлена українським національним хором “Перлини Одеси”, Уманським міським камерним хором та іншими. Видатним премійованим по всьому світу хоровим колективом харківської диригентсько-хорової школи є Академічний камерний хор ім. В.Палкіна Харківської обласної філармонії.

Отже, диригентсько-хорова школа – це той важливий чинник розвитку, який завжди опирається на світоглядні позиції й при цьому вносить свої корективи в розуміння художньо-естетичних явищ і тенденцій. Перебуваючи в постійному контакті з проблемами сучасності, вона при вирішенні художньо-естетичних, морально-етичних та особистісно-психологічних питань здійснює пошук нових засобів удосконалення своєї діяльності. Ознаками диригентсько-хорової школи є усталені засоби уособлення наступності й спадкоємності світоглядних, професійних, музично-естетичних і технологічних настанов діяльності суб’єктів хорового мистецтва. Усі ці компоненти в “поліфонічних” вимірах (тобто кожен з них може актуалізуватися у відповідних суспільно-історичних умовах) складають нерозривність хорової історії й одночасно конкретність її визначальних моментів.

Українські диригентсько-хорові школи – це вагома складова української музичної культури. Попри всі свої відмінності вони доповнюють одна одну, даючи розвиток українському диригентсько-хоровому мистецтву України як вагомій частці світової музичної культури.

1. Кречко Н. Майстри хорового мистецтва / Н. Кречко. – К., 2013.
2. Гушоватий П. Хорове мистецтво України та його подвижники / Гушоватий П., Гнатів З. – Дрогобич, 2012.
3. Шатова І. Стильові ознаки одеської хорової школи / І. Шатова. – Одеса, 2005.
4. Мартинюк А. Сучасні тенденції розвитку диригентсько-хорових шкіл (на прикладі Харківської державної академії культури) / А. Мартинюк. – Х., 2001.
5. Ковалик П. Хорове мистецтво як феномен творчої взаємодії (з досвіду Київської хорової школи) / П. Ковалик. – К., 2002.
6. Мороз Л. Диригентсько-хорове мистецтво Галичини другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття / Л. Мороз. – К., 2003.

РІЗНОВИДИ МУЗИЧНОГО СЛУХУ ЯК ПЕРШООСНОВА МУЗИКАЛЬНОСТІ

Сенич Христина,
ІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Кушлик Н.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Музичний слух – один із кардинальних факторів музикальності, яку психологи визначають як переживання почутих звуків за умов своєрідного

поєднання здібностей. **Музикальність** є індивідуальною психологічною особливістю, що забезпечує музичну діяльність, а також синтезом здібностей, потрібних для всіх видів музичної діяльності. Для того щоб досягти повного відчуття і злиття всіх компонентів музичної інформації, потрібний музичний слух, адже він забезпечує витонченість сприйняття як окремих музичних елементів або якостей музичних звуків, так і функціональних зв'язків між ними в музичному творі. Сенсорні музичні здібності – це фундамент музичного обдарування людини. Провідним серед них є музичний слух, який не слід ототожнювати з біологічним. З точки зору фізіології музичний слух – це “сукупність пов'язаних одне з одним, але достатньо автономно функціонуючих систем, кожна з яких, користуючись загальним вхідним механізмом слуху, вибирає із всієї сенсорної матерії лиш свій специфічний матеріал і, аналізуючи його, перетворює у відповідний художній образ”. **Абсолютний** слух – це здатність чути абсолютну висоту звуків без жодного настроювання. Наявність абсолютного слуху дає свої переваги для сприйняття музики: точне визначення тональності, успішний розвиток гармонічного слуху, вільне усвідомлення модуляцій. В “абсолютників” добре розвинена музична пам'ять, адже абсолютний слух – це і є пам'ять на точну висоту звуків. Однак фізіологічні дані завжди треба розвивати до рівня музичної здібності, щоб слух не тільки механічно визначав висоту звуків, але й допомагав би осмислювати музику. Тому стереотип, що людині з абсолютним слухом непотрібний подальший розвиток, хибний. Види абсолютного слуху: **активний** – коли людина все життя пам'ятає висоту звуків, розрізняє їх на будь-якому інструменті і точно відтворює; **пасивний** абсолютний слух дає можливість впізнавати висоту звуків, але не відтворювати їх, або ж пам'ятати висоту музичних звуків тільки якогось інструмента. “Абсолютники” іноді допускають похибки при вгадуванні тону, і реакція на музичну тканину в них різна. Так з'явилася класифікація на **лінійний тип абсолютного слуху** й так званий **полярний**. Лінійний слух відрізняється підвищеним аналітичним тонусом, тоді як полярний – як цілісно-емоціональний – пониженим. Третій тип абсолютного слуху, зумовлений колірними асоціаціями, – **синопсичний тип абсолютного слуху**. Його відносять до одного з різновидів **синопсії** – колірного слуху, коли звуковисотна якість обов'язково поєднується із зоровим колірним зображенням. Синопсія не може появитися без вроджених задатків, а такі задатки можуть виявитися в різні періоди життя. **Відносний** слух дозволяє розрізнити висоту звуків на підставі еталонних порівнянь, він піддається розвиткові аж до абсолютного. Види відносного музичного слуху: **мелодичний**, що проявляється на рівні **звуковисотного слуху**; **гармонічний**, який має дві сторони: 1) сприйняття ладофункціональності; 2) сприйняття фонізму. Цінна властивість музичного слуху – **внутрішній слух**, якому властиво уявляти музику у свідомості, тобто основне його завдання – безперервність спілкування людини з музикою. **Тембровий слух** пов'язаний з усвідомленням тембрових властивостей музичних інструментів, людського голосу, однак емоційна реакція на тембри, тобто “відчуття тембру”, це ще не тембровий слух. **Динамічний слух** апелює до аналізу динамічних нюансів, проте він виникає не

в перші роки життя. **Поліфонічний слух** – це здатність чути, відстежувати й співвідносити рух кількох мелодичних ліній або фактурних пластів, що розгортаються одночасно. Тому він має складну структуру, яка включає мелодичний, тембровий, гармонічний види слуху, відчуття ритму, музичної логіки, здатність “охоплення форми”, а також певні властивості пам’яті й уваги за умови їхньої активної взаємодії. Найвищий ступінь розвитку музичного слуху зумовлений сприйняттям й усвідомленням музичного цілого – композиційних особливостей, що говорить про розвиток **архітектонічного слуху**. З ним пов’язані сприйняття і розуміння музичної фактури, рельєфу й фону. Деякі дослідники музичний слух також класифікують як **інтонаційний й аналітичний**. В основі функціонування аналітичного слуху лежать порівняння та реакція на музичний розвиток. Аналітичний слух об’єднує всі ті сторони музичного слуху, які формуються в людини в період становлення логічного мислення, але його перші елементи проявляються у звуковисотному слуху, тобто робота аналітичного слуху спрямована на рух від загального до часткового, від синтезу до аналізу. Отже, гармонічний, тембровий, динамічний, а тим більше поліфонічний і архітектонічний слух пов’язаний з посиленням *аналітичного начала*, у той час як інтонаційний слух має перш за все *емоційну природу*. Тому ці сторони музичного слуху навіть при грамотному музичному вихованні починають розвиватися тільки з настанням шкільного віку, коли в дитини поступово формується логічне мислення. Музичний слух має безпосередній вплив на рівень музикальності людини, а його різновиди слугують потужним фактором залучення до світу музично-звукових вражень, що наповнюють життєвий простір музикантів різновікових груп.

1. Кушка Я. Методика музичного виховання дітей / Я. Кушка. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 216 с.
2. Овсянкіна Г. П. Музыкальная психология / Г. П. Овсянкіна. – Санкт-Петербург : Союз художников, 2007. – 239 с.
3. Теплов Б. М. Избранные труды : в 2 т. / Б. М. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – Т. 1 – 328 с.

АНАЛІЗ ІСТОРИОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ САКРАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ ДРОГОБИЧЧИНИ

Сидор Віталій,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Бойчук Б.В.,
кандидат мистецтвознавства, професор.

Дрогобич як населений пункт постає в рамках досліджуваного нами ареалу як найрозвиненіша територіальна одиниця. Це, як певна “життєва закономірність”, фактично сприяло тому, що дуже велика частка виданих літературних джерел, які тою чи іншою мірою торкаються піднятих нами питань, присвя-

чені саме йому – центру досліджуваного осередку, різним сферам укладу його суспільного-політичного, релігійного й культурно-мистецького життя.

Першою найавторитетнішою писемною згадкою про місто Дрогобич, як стверджує Л.Тимошенко, один із його провідних дослідників, слід вважати літописне свідчення “Другабець” у синхронному переліку руських міст (за даними Воскресенського літопису, 1377–1382). Проте перші писемні згадки про дрогобицькі церкви датовані лише кінцем XV – початком XVI ст. [4, с.25].

Загалом хочемо зазначити, що досвід наукового вивчення історії Дрогобиччини бере свій початок тільки в XIX ст. За майже двохсотлітній період дослідники еволюціонували від нотаційного трактування різних подій, процесів, фактів, популярних описів Дрогобича, інших населених пунктів (Ф.Сярчинський (1828), В.Площанський (1867, перевид. у 1991), Б.Розвадовський (1881), К.Саський і Ч.Вольф (1910) до систематичного й критичного вивчення джерел (Ф.Гонткевич (1906), Г.Полячкувна (1936), Я.Ісаєвич (1961; 1964), Т.Трайдос і Т.Зауха (2001), В.Вуйцик (2004) та ін.).

Разом з тим у руслі таких наукових розвідок у другій половині XIX ст. почали з’являтися праці з більш-менш науковим аналізом і структурно-змістовими характеристиками тутешніх храмів. Першою з них є робота авторства В.Площанського (1867). Після неї світ побачили праці Е.Солецького (1882), В.Дзедушицького (1883), М.Ковальчука (1885) та ін.

З настанням XX ст. наукові дослідження сакральної архітектури дрогобицьких теренів поживалися. Місцеві об’єкти потрапили в поле зору таких науковців і поціновувачів галицького храмобудування, як І.Грабар (1909), В.Щербаківський (1913), В.Січинський (1925; 1927), В.Залозецький (1926), Д.Щербаківський (1926) [5], М.Драган (1937) [1], І.Свенціцький (1938). Їхні праці спричинили помітний здвиг у вивченні й класифікуванні давніх храмових споруд як за планувальними, так й архітектурно-стилістичними ознаками. Кожен із них прийшов до висновку, що стрій святинь з дрогобицьких теренів, особливо церков св. Юра й Воздвиження Чесного Хреста, є яскравим і неповторним зразком творчості галицького люду, його глибокого прагнення до збереження самотності, вияву краси й оригінальності у возвеличенні Всевишнього.

У другій половині XX ст. коло наукових зацікавлень у руслі вивчення української сакральної архітектури також охоплює храми Дрогобиччини. Християнські святині цього краю, головно самого міста Дрогобича, стають невід’ємною складовою й важливою джерельною базою наукових доробків багатьох учених і дослідників.

З кінця 60-х починають з’являтися й інші видання. Ідеться, зокрема, про праці, авторами яких є Г.Логвин (1968) [2] – науковець прагнув якомога краще розкрити багатство й невичерпність творчої думки місцевих майстрів, виразно показати їхнє тверде бажання не лише зберігати, але й примножувати традиції храмобудування; П.Юрченко (1969; 1970) – глибоко торкнувся коріння храмобудівничих процесів, творчого вираження творців храмів, велику увагу приділив вивченню планування святинь, їхнього конструктивного строю, вияву пев-

них регіональних ознак та особливостей (наприклад, саме його дослідження дають підстави вважати, що нижній ярус бабинця і нефа церкви св. Юра в Дрогобичі є одним із найстаріших зрубів в Україні); І.Могитич (1987; 1998; 2002) – праці ґрунтуються на багаторічних натурних дослідженнях, виразно розкривають традиційні основи та процеси розвитку сакрального будівництва Галичини, безпосередню участь у ньому саме дрогобицького храмовбудування.

До переліку матеріалів, які присвячені вивченню того чи іншого храму Дрогобиччини, певної актуальної проблеми, що пов'язана з його історією, архітектурою, обставою, діяльністю і таке інше, належать і такі праці.

Так, зокрема, 1992 року в сусідній Польщі вийшла у світ стаття С.Крицінського [6]. У ній автор вдається до аналізу дерев'яних церков Дрогобича як визначних пам'яток минувшини.

У 2012 році світ побачило багатоілюстроване видання про міста й села Дрогобиччини в авторстві Р.Пастуха, П.Сов'яка й І.Шимка [3]. Праця складається з двох книг: перша – присвячена історії населеним пунктам Дрогобицького району, унаочнює різноманітні об'єкти з їхніх теренів; друга – подає в такому ж дусі екскурс шляхами Франкового краю.

1. Драган М. Українські дерев'яні церкви : генеза і розвій форм : [збірки Національного музею у Львові] / М. Драган. – Львів, 1937.
2. Логвин Г. Н. По Україні / Г. Н. Логвин. – К. : Мистецтво, 1968. – 462 с.
3. Пастух Р. Дрогобиччина : свідки епох : у 2 кн. / Р. Пастух, П. Сов'як, І. Шимко. – Дрогобич : ПП “Коло”, 2012.
4. Тимошенко Л. Бібліографія Дрогобича / Л. Тимошенко. – Дрогобич : Коло, 2001. – 96 с.
5. Щербаківський В. Церкви на Бойківщині / В. Щербаківський // Записки НТШ. – Львів, 1913. – Т. СХІV. – С. 5.
6. Kryciński S. Drewniane cerkwi Drohobycza / S. Kryciński // Spotkania z zabytkami. – 1992. – Т. 16, № 4. – С. 17–19.

ФЛЕЙТОВЕ МИСТЕЦТВО ЛЬВОВА ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ

Товарницький Юрій,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Круль П.Ф.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Означений дослідницький період флейтового мистецтва Львова характеризується інтенсивним розвитком усіх напрямів виконавської діяльності: активністю концертного виконавства, інтенсивністю гастрольних виступів, посиленням міжнародного мистецького обміну й участі у фестивально-конкурсному русі, розвитком методико-педагогічних засад, активізацією наукового осмислення проблем флейтового мистецтва загалом та історіографією його регіональних особливостей і здобутків.

На зламі століть з'являються нові імена молодшої генерації в царині флейтового виконавського мистецтва Львова, центральне місце серед яких займають учні І.Левковича Юрій Шутко й Андрій Карп'як.

Лауреат низки міжнародних конкурсів та учасник численних фестивалів Юрій Шутко виступає із сольними концертами, а також всесвітньо відомими диригентами. Здійснив численні записи на телебаченні й у фонд Українського радіо. Він – перший виконавець багатьох творів для флейти як зарубіжних, так і вітчизняних композиторів, написаних спеціально для нього. Займається викладацькою роботою, спочатку на посаді доцента кафедри оркестрового диригування, старовинної та камерної музики Київського національного університету культури і мистецтв у 1996–1999 роках, а потім у Київському державному вищому музичному училищі ім. Р.М.Глієра та Київській дитячій академії мистецтв, у якій викладає до сьогодні, де очолював класи спеціальної флейти та читав особисто розроблені спеціальні курси з “Методики викладання гри на дерев'яних духових інструментах”, “Методико-виконавського аналізу педагогічного репертуару” та “Аналізу виконавських стилів”.

За час педагогічної діяльності підготував низку лауреатів професійних Міжнародних конкурсів, узяв участь у творчих змаганнях як член журі. Юрій Шутко постійний гість мистецьких передач на Українському радіо та телебаченні. Автор критичних і полемічних статей в українській пресі (газети “День”, “Літературна Україна”, “Робітнича газета”, “Слово Просвіти”, “Український лідер”, “Україна молода”, “Урядовий кур'єр”; журнал “Українська культура”). Плідно займається науковою роботою, беручи участь у роботі науково-практичних конференцій, публікуючи наукові праці у фахових наукових виданнях.

Дещо молодший за нього представник класу І.Левковича Андрій Карп'як успішно виступає на всеукраїнських, всесоюзних і міжнародних конкурсах, бере участь у низці фестивалівних акцій. У сфері камерного виконавства А.Карп'як себе реалізував як учасник й організатор мистецьких формацій, які популяризують найсучаснішу флейтову творчість: є учасником мішаного ансамблю сучасної музики “Кластер”, організатор та учасник ансамблю флейтистів лауреатів Міжнародних конкурсів “Доплер-секстет” та ансамблю флейтистів “Шоні Зарен'квартет” (колективам присвятили твори О.Козаренко, С.Пілютіков, О.Войтенко, І.Небесний, Л.Сидоренко та ін.).

Веде інтенсивну концертну діяльність як соліст, ансамблевий та оркестровий музикант у Німеччині, Швейцарії, Угорщині, Польщі, Росії, Італії, Голландії, Бельгії, Сальвадорі, Гватемалі, Нікарагуа, Гондурасі, Коста-Ріці, Перу, Колумбії. Важливим аспектом його репертуарних тенденцій є оновлення виконавського списку флейтових композицій. Музикант виконав значну кількість сольних флейтових концертів з оркестром, багато з яких вперше в Україні. Як музичний діяч А.Карп'як тісно співпрацює з пресою. На окрему увагу заслуговує наукова діяльність Андрія Карп'яка, яка вповні відображає проблеми педагогічної діяльності та сферу його виконавських проблем. А.Карп'як – автор наукових статей, присвячених проблемам виконавства й історії мистецтва гри на духових інструментах і дослідження регіональної флейтової школи.

Таким чином, на прикладах постатей представників флейтового мистецтва молодшої генерації Ю.Шутка та А.Карпяка ми бачимо подовження спадкоємності традиції Д.Біди (обидва музиканти з класу І.Левковича). Музиканти творчо й індивідуально продовжили й розвинули генеральні аспекти творчої діяльності корифея: у галузі ствердження позицій флейти в сольному й камерному виконавстві, популяризації кращого світового флейтового репертуару, першовиконань зарубіжних і вітчизняних творів, залученості до конкурсно-фестивального руху в різних іпостасях, новаторстві в педагогічній діяльності та формуванні її методико-педагогічної бази, реалізації аудіозаписів, активній участі в публіцистичній і науковій діяльності. Усе це вказує на наявність стрижневої, центральної авторської школи Дмитра Біди у Львівському осередку флейтового мистецтва, творчий розвиток і спадкоємність її засад, що створює підґрунтя для утвердження позицій регіональної – Львівської школи флейтового виконавства.

БЕРЕЗІВСЬКИЙ ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД

Шершень Іванна,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Ортинська М.З.,
заслужена артистка України, доцент.

Весільні звичаї, обряди та пісні, що творилися народом протягом багатовікової історії, – це дуже важливий складник української культури. У ньому відбилися кращі риси світогляду, моралі, етики, поетичних уявлень, артистичні нахили народу.

З давніх-давен одруження було однією з важливих, урочистих і хвилюючих подій у людському житті. Спливали століття, падали імперії, утворювалися нові держави й суспільні устрої, але завжди палахкотіла любов між молодими людьми та їхнє бажання до створення міцної сім'ї.

Свій початок весільні обряди беруть ще із часів родинно-общинного ладу та князівської епохи. Тому у весільних піснях зберігається відгомін культу сонця, місяця, зірок, яким завжди поклонялися наші предки в далекі часи дохристиянської епохи.

Весільні обряди різних етносів нашого краю вивчали відомі українські фольклористи І.Франко, Ф.Колесса, Й.Роздольський, В.Гнатюк, О.Кольберг, В.Охрімович, П.Арсенич, І.Мисюк, А.Іваницький та багато інших етнографів, проте деякі масиви весільного музичного фольклору залишаються недостатньо вивченими, не опублікованими, що не дає можливості об'єктивно оцінити побутування сучасної весільної обрядовості в різних регіонах нашого краю.

Гуцульщина належить до карпатського регіону, який охоплює південні гірські райони Івано-Франківської області (Верховинський, південну частину Косівського, Надвірнянського й Коломийського районів), південно-західну

частину Чернівецької (Путивльський, Вижницький райони), південно-східну частину Закарпатської (Рахівський район) областей.

Березови – Вижній, Середній, Нижній та Баня-Березів – розташовані в мальовничих передгір'ях Карпат і належать до Гуцульщини. Спочатку Березів був одним великим селищем, що простягалося від гори Рокита аж до річки Люча. Можливо воно утворилося між 914–993 рр. Як вони себе називали, історичних довідок немає, проте відомо, що в II ст. дану місцевість заселяв народ, який називався антами, у III ст. – словени, у IV ст. – авари й хорвати. Науковці стверджують, що держава Білих Хорватів зі столицею Стільсько (тепер Львівська обл.), яка проіснувала на наших теренах більше 150 років, залишила глибокий слід у культурі березунів. Можна вважати, що далекими предками березунів могли бути білі хорвати та вихідці з придунайських земель, які прибували в Галичину під натиском кочівників. У 1876 р. австрійська влада, маючи великі труднощі в адмініструванні таким великим простором, поділила села на Баню-Березів, відділивши від Березова Вижнього, на Березів Нижній, а Березів Середній відділився вже у XX столітті (1907).

Історичні умови розвитку цього регіону й особливості життя в гірській місцевості створили передумови для існування тут досить строкатої етнографічної картини, формування діалектів і вузьколокальних пісенних традицій. До них належать стильові особливості березівських весільних ладкань – найдавнішого шару весільної пісенності.

У процесі дослідження виявлено спорідненість структури весільного пісенного циклу гуцульського весілля з пісенними циклами покутського, бойківського регіонів, які межують з Гуцульщиною, проте березівський весільний обряд, який також поділяється на три етапи (передвесільний, власне весілля, післявесільний), за своїм змістом дуже відрізняється: одягом молодих і дружок, назвою молодих (князь, княгиня), танцями, обрядами плетіння вінка, прикрашанням короваїв, стравами й піснями.

Важливе місце в березівському весіллі займає плетіння вінка. Барвінок з латинської означає “*vinca minor*”, саме з нього предки березунів плели весільні вінки. У Березові ніхто не говорив “вінці”, а лише “вінок”, “вінки”. Тому, що колись вінки плели із чарчатого барвінку й прикрашали ними в хаті стіл, образи, весільні калачі і навіть подружнє ліжко.

Мабуть, ще з тих часів походить березівська обрядова весільна пісня “Барвінкова”, мелодія якої близька до грецької. Починається вона рефреном або заспівом “Лежать нам берви чарчатії та лежать нам барви барвінкові”. І так по чергово – чарчаті, барвінкові. “Барва” у часи антів означала колір, барву (барвистий стяг), а “берва” – барвінок. У Лючеві, Акрешорі, Космачі та в інших довколишніх селах вінків не плели. Там вінець заміняло весільне деревце (гільце), яке має зовсім інше призначення.

Оригінальним, типово березівським танцем є “Березунка”, яку ніде в околицях не танцюють. Він відрізняється хореографією і музичним оформленням від традиційних гуцульських танців. Це – спрощений або змінений чи напівзабутий хорватський танець, так званий хоро, який сьогодні популярний

на Балканах. Тому можна вважати, що в березівському весільному обряді є хорватські й сербські корені.

Про походження предків березунів з-над Дунаю говорить і традиційна страва Березовів “ширпанина”(страва з коропа), яка не вживається в сусідніх селах.

Отже, у всіх елементах весільного обряду березунів відчувається вплив балканських народів, що відрізняє їх від гуцульських, покутських і бойківських традицій нашого краю. Березуни намагаються зберегти свої традиції, передаючи їх молодому поколінню.

1. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис / О. Воропай. – Х. : Фоліо, 2007. – 508 с.
2. Іваницький А. І. Український обрядовий фольклор західних земель. Регіональна музична антологія / А. І. Іваницький. – Вінниця : Нова книга, 2012. – 618 с.
3. Кузич-Березовський І. Березівське боярство на тлі історії України / І. Кузич-Березовський. Детройт : Universal Slavic Printers, 1962. – 400 с.
4. Мисюк І. Весілля на Гуцульщині / І. Мисюк. – Снятин : ПрутПринт, 1999. – 113 с.

ТУРИЗМ

ГЕНЕЗА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УРИСТИЧНОГО БРЕНДА “УКРАЇНА”

Гундяк Роман,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Остап’юк Н.І.,
кандидат економічних наук, викладач.

В умовах, коли імідж держави може означати як нескінченний потік інвестицій і туристів, так і майже повне забуття та відкидання на маргінес цивілізації, цілеспрямована робота з ним набуває значення стратегічного пріоритету.

Будь-яка країна, що претендує бути конкурентоспроможною на міжнародній арені, повинна усвідомлювати, що відсутність впізнаваних позитивних образів або наявність негативних є серйозною перешкодою для дій держави. У результаті держави професійно позиціонують себе на світовому ринку: бренд й імідж країни стають складовими національного капіталу [2].

Якщо історію репутації України з 1991 року зобразити як кардіограму, то можна було б, імовірно, виділити декілька піків і падінь. Перший пік – Помаранчева революція, коли країна створила свою власну новину для світу. Революції цікаві світовим каналам новин, активні суспільні рухи привертають увагу й одержують підтримку тих країн (і їхніх ЗМІ), у яких демократія, політичні свободи, свобода слова є серед основних принципів державного управління. Україна була модною в західних ЗМІ протягом кількох місяців. Для світової аудиторії це була тема для розмови. Люди в усьому світі замислювалися над подіями в Україні. Залишаючи осторонь той факт, що цей момент міжнародної зацікавленості Україною не зберігся на тому ж рівні, і, більше того, якимось втратився в роки після Помаранчевої революції, Україні дістався ще один шанс, а саме – Євро-2012. Для України чемпіонат з футболу, окрім 16 матчів, тобто 32 годин, подарував ще й 700 годин перебування гостей чемпіонату в країні, що вимагало поліпшення транспортної інфраструктури міст, облаштування відповідно до європейських норм аеропортів у Києві, Донецьку, Львові та Харкові. Також його проведення сприяло створенню належних умов для розвитку підприємництва всіх галузей економіки, зокрема, і готельного бізнесу, залучення інвестицій, поповнення держбюджету [3; 5–6].

Однак подією, яка змінила, по-перше, саму нашу історію, по-друге, сприйняття нас, є наша Єврореволюція, точніше, Євромайдан, до якого останнім часом прикута увага всього світу. “Україна у вогні”, “Свіжий вибух насильства стирає надії про вихід України із кризи” (The New York Times), “В Києві вже ллється кров” (Maria Zolkinа через Facebook), “Нова холодна війна продовжується на Україні” (Los Angeles Times) – основні меседжі про Україну зі шпальтів світових видань. Проте повідомлення є різнопланові: “На Майдані зібралися «одні покидьки», половина лідерів «Євромайдана» – геї, і носії «інших цінностей»” – приклад того, що бачить Росія. Тому у випадку з іміджем

країни або її брендингом, а разом і позиціонуванням важливим чи навіть першочерговим є питання не форми, а суті й, звичайно, того, хто доносить інформацію. Однак, як кажуть ті ж самі знавці з піару: “Чорний піар – це теж піар” [1; 4]. А тому нам потрібно скористатися цим шансом.

Концепція нового бренда України повинна не тільки створити впізнаваний позитивний імідж країни у світі, але й сприяти формуванню та розвитку української національної ідентичності, загального почуття мети й національної гордості. Запорукою її успішної реалізації має бути координація роботи задіяних державних органів і відповідних організацій компетентним фахівцем. Проте, перше, що потрібно зробити в Україні на шляху до успішного брендування, а потім і позиціонування, – вийти з економічної “ломки” та інвестувати в логістичну інфраструктуру.

1. Бренд “Україна” [Електронний ресурс] // Позиціонування української держави за кордоном. – Режим доступу : <http://brandukraine.org>.
2. Гаврилюк А. Формування, позиціонування та просування туристичного бренду: міжнародний досвід та українська проекція / А. Гаврилюк // Актуальні проблеми державного управління. – Одеса, 2010. – Вип. 4 (44). – С. 71–74.
3. Головка А. Я. Брендинг в Україні: генеза та перспективи / А. Я. Головка // Формування ринкових відносин в Україні. – К., 2008. – Вип. 5 (84). – С. 82–85.
4. Личова Г. В. Імідж України очима іноземних споживачів / Г. В. Личова // Маркетинг в Україні. – 2005. – № 5 – С. 63–66.
5. Михайлина Д. Г. Позиціонування національного надбання на світовому туристичному ринку / Д. Г. Михайлина // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. 8. – Т. 1. – С. 291–295.
6. Пархоменко Т. С. Туристський імідж України та концепція його позиціонування на міжнародному ринку туристських послуг / Т. С. Пархоменко // Наукові записки. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 117–123.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Дутка Ірина,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Гуменюк Г.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У зв’язку з розвитком туризму виникла об’єктивна необхідність цілеспрямованого впливу на процеси розвитку туристичної сфери, яка втілюється в особливій соціально-економічній політиці держави. Від ефективності туристичної політики залежить перетворення туризму на дієвий чинник соціально-економічного розвитку, просування національної культури та формування привабливості країни.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що туристична політика формується й реалізується здебільшого центральними органами державної влади, які

формують загальні, тобто інституційні, правові, економічні умови розвитку туристичної діяльності в країні.

Зокрема, у Хартії туризму, прийнятій Генеральною асамблеєю Всесвітньої туристичної організації в 1985 р., відзначається, що “держави мають розробляти і проводити політику, спрямовану на забезпечення гармонійного розвитку внутрішнього і міжнародного туризму” [4].

У науковій літературі можна зустріти чимало визначень туристичної політики держави. Незважаючи на їхню схожість, між ними існують окремі відмінності, що пов’язані з різним розумінням суб’єктів, об’єктів і цільових установок державної туристичної політики.

Об’єктом туристичної політики держави виступає увесь спектр соціально-економічних процесів, що стосуються туристичного комплексу країни. Аналіз літератури дає підстави говорити про те, що туристична політика може бути спрямована як на розвиток окремих регіонів, видів туризму, так і на туристичні потреби населення.

За визначенням В.Г.Герасименко, державна туристична політика – це система методів, впливів і заходів соціально-економічного, правового, зовнішньополітичного, культурного й іншого характеру, яка здійснюється парламентами, урядами, державними та приватними організаціями, асоціаціями й закладами, що відповідають за туристичну діяльність, з метою регулювання і координації туристичної галузі, створення умов для розвитку туризму [2, с.65].

На думку З.М.Горбильової, туристична політика – це система норм, правил і заходів, які застосовуються парламентами, урядами, державними та приватними організаціями, асоціаціями й закладами, що відповідають за туристичну діяльність, з метою її регулювання та координації, створення сприятливих умов для її розвитку [3, с.42].

Регіональна туристична політика опирається на національну туристичну політику й знаходить своє відображення в регіональних програмах розвитку туризму, які створюються з урахуванням специфічних умов і завдань розвитку конкретних територій.

Державна туристична політика реалізується через систему державного управління, застосовуючи різні методи й інструменти впливу. Можна виділити три групи методів, які відрізняються за засобами впливу: 1) адміністративно-правові; 2) фінансово-економічні; 3) соціально-психологічні [1, с.6].

Туристична політика держави є складною системою методів і заходів впливу держави на розвиток туристичної сфери, що керується адміністративно-правовими, фінансово-економічними та соціально-психологічними методами впливу й реалізується через відповідні державні та недержавні інститути.

Основними напрямками державного регулювання, на наш погляд, є розвиток теорії державного регулювання сферою туризму й розробкою методичних положень і рекомендацій, які забезпечують досягнення цілей державного регулювання.

Аналіз опрацьованої літератури дає підстави говорити про те, що завданнями регіональної політики в туристичній сфері є прогнозування кількості ту-

ристичних потоків у регіон, координація туристичної діяльності в регіоні, достатнє рекламне й інформаційне забезпечення туристичного ринку й регіону. У процесі контролювання державними органами діяльності туристичних підприємств та інших суб'єктів туристичного ринку регіону повинне здійснювати регулювання природокористування в туризмі; підготовка висококваліфікованих кадрів для туристичних підприємств і засобів розміщення туристів; розвиток туристичної інфраструктури, сфери розваг, забезпечення екологічно збалансованого розвитку регіону. Останнє завдання можна успішно вирішити завдяки розвитку дуже популярного у світі зеленого туризму, тим більше, що для його організування в Україні є всі умови.

1. Бедрак Н. О. Адміністративно-правове регулювання туристичною галуззю : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління / Н. О. Бедрак. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 6.
2. Герасименко В. Г. Основы туристского бизнеса / В. Г. Герасименко. – Одесса : Черноморье, 1997. – 160 с.
3. Горбильова З. М. “Экономика туризма” : учеб.-практ. пособие / З. М. Горбылева. – Минск : БГЭУ, 2007. – 167 ст.
4. Хартия туризма [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4rada.gov.ua/>.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ НА ГУЦУЛЬЩИНІ

Кальмук Юлія,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Дутчак О.І.,
кандидат історичних наук, викладач.

Гуцульщина виступає своєрідним етнічним регіоном України, адже тут, зважаючи на багато обставин, в основному завдяки особливостям географічного середовища, сформувалися специфічний побут і спосіб господарювання, збереглась унікальна духовна культура та мистецькі традиції. Цей етнічний регіон увібрав у себе багату історичну та культурну спадщину, де переплелися традиції не однієї етнографічної групи. Гуцульський край є симбіозом міжетнічних культур, який у майбутньому матиме потужну туристичну базу. Усі культурні й автентичні особливості регіону дали поштовх для розвитку етнотуризму. Світова практика доводить, що саме цей вид туризму здатний задовольнити цілий ряд духовних потреб людини.

Етнотуризм – один із нових, недавно розвинутих видів туризму. У першу чергу, – це чудовий спосіб дізнатися більше про своє коріння або вивчити історію народу. Він є одним з основних засобів пізнання своєї країни. Для Гуцульщини орієнтація на етнотуризм стає реальною можливістю соціального та культурного піднесення. Усе це сприяє вирішенню соціально-економічних проблем, стимулює розвиток туристичної інфраструктури. На думку багатьох експертів, етнотуризм може зайняти провідну ланку в економіці, у результаті

чого Україна посяде провідне місце у світовій індустрії туризму. Етнічний туризм вимагає безпосереднього державного регулювання з метою підтримки пріоритетних напрямів туристичної діяльності, зміцнення матеріально-технічної бази, підвищення рівня життя громадян, створення додаткових робочих місць, збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів, підвищення іміджу регіону й держави на світовому рівні.

Актуальність цієї проблеми досить вагома для держави, адже розвиток етнічного туризму є важливим для соціально-культурного й економічного розвитку регіону через популяризацію народних звичаїв і традицій серед сучасників, а також їх збереження для майбутніх поколінь. По-перше, шляхами та засобами цього виду туризму можна гідно пропагувати національно-культурну спадщину, багате історичне минуле, по-друге, посилити привабливість рідного краю не лише на внутрішньому, але й на міжнародному туристичному ринку.

Сьогодні існує чимало підходів до визначення поняття етнотуризм як в українській, так і в американській, європейській та російській науці. Така термінологічна неузгодженість зумовлена відсутністю закріплення на законодавчому рівні підходів до цього поняття, а також широким науковим дискурсом термінологічних проблем видової класифікації туризму. Етнотуризм виник як засіб, який використовується в багатьох країнах для культурного й економічного розвитку етнічних регіонів, а також для збереження культурної спадщини.

Метою нашого дослідження стали огляд і вирішення головних проблем розвитку етнотуризму на Гуцульщині, визначивши основні ресурси етнічного туризму для залучення їх до формування конкурентоспроможного туристичного продукту України. На законодавчому рівні – виокремити етнічний туризм як інноваційний вид туристичної практики в Україні, що має своє особливе “туристичне обличчя” на туристичній мапі світу. На державному рівні необхідно розробити та запровадити соціальні проекти популяризації етнотуризму, поклавши в основу місцеву етноспецифіку.

Підсумовуючи здійснене дослідження, можна стверджувати, що етнографічний регіон Гуцульщина має потужну культурну базу, своєрідні звичаї та традиції для розвитку етнотуризму, що, у свою чергу, справедливо можна вважати рушієм соціально-культурного й економічного розвитку Гуцульщини як окремого регіону, так і держави в цілому. Через популяризацію народних звичаїв і традицій серед сучасників формується пізнавальний інтерес до духовно-культурної спадщини, етнографічних та етнічних особливостей. Усе це в перспективі сприятиме вирішенню соціально-економічних проблем регіону, стимулюватиме розвиток туристичної інфраструктури, створюватиме умови для розширення зайнятості населення у сфері обслуговування тощо.

1. Бочан І. О. Вступне слово про етнотуризм / І. О. Бочан // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2–3 березня 2011 р.). – Львів : ЛІЕТ, 2001. – С. 9–10.
2. Етнічний туризм: проблеми, тенденції, перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vechervkarpatah.at.ua/publ/test/etnichnij_turizm_problemi_tendenciji_perspektivi/6-1-0-1585. – (Назва з екрана).

3. Малова Н. А. Туризм и культурное наследие / Н. А. Малова // Межвузовский сборник научных трудов. – М., 2009. – Вип. I.
4. Муравська С. В. Етнічний туризм: до проблеми визначення терміна / С. В. Муравська // Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів “Розвиток українського етнотуризму: проблеми та перспективи” (Львів, 2011 р.). – Львів, 2011. – С. 70–74.
5. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.02 / М. Л. Орлова ; Одес. нац.ун-т ім. І.І.Мечникова. – Одеса, 2009. – 20 с.
6. Шикеринець В. В. Деякі аспекти розвитку етнотуризму в Україні // В. В. Шикеринець // Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (Львів, 2–3 березня 2011 р.). – Львів : ЛІЕТ, 2011. – С. 24–27.

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ НА ПРИКЛАДІ КУОРТУ ІЗКІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Князюк Тетяна,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Новосьолов О.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Виникнення та популяризація екотуризму спричинені двома основними факторами. З одного боку – це наявність екологічних проблем окремих регіонів і планети загалом. В основі цих проблем знаходиться антропогенне навантаження, у тому числі те, що здійснюють туристи на природні й культурно-історичні туристські ресурси.

За наявності великої кількості пропозиції на ринку готельних послуг панує жорстка конкуренція, що змушує пропонувати споживачеві такий продукт, який би найповніше задовольняв його потреби й очікування, був унікальним і кращим за інші. Сьогодні готелі починають використовувати новий метод залучення споживачів – упровадження концепції “екологічного готелю”. Вони мають на меті зберегти здоров’я гостей, раціонально використовувати природні ресурси та позиціонують себе як такі, що несуть відповідальність за вплив підприємства на навколишнє природне середовище.

Існує понад 30 визначень поняття “екологічний туризм”, наведемо деякі з них. М.П.Кляп, Ф.Ф.Шандор визначають екологічний туризм як різновид туризму, спрямований на еколого-просвітницьку рекреаційну діяльність, протягом якої мандрівник вивчає навколишнє середовище, де природа є головною цінністю [2].

О.Ю.Дмитрук вважає, що загалом екологічний туризм, є формою активного відпочинку з екологічно значущим наповненням – напрям рекреаційної діяльності людей, що будують свої взаємовідносини з природою та іншими людьми на основі взаємної вигоди, взаємоповаги та взаєморозуміння [1].

Екологічний туризм можна розділити на пізнавальний, науковий і рекреаційний. Пізнавальний екотуризм орієнтований на спостереження за навколиш-

нім світом. Науковий екологічний туризм пропонує добровольцям брати участь у наукових дослідженнях. Рекреаційний пропонує активний відпочинок (альпінізм, рафтинг, кінний і піший походи тощо), не завдаючи шкоди навколишньому середовищу [5].

Найпоширеніша різновидність екотуризму в Україні – агротуризм, або сільський туризм, осередком якого є Закарпатська область. Сільський туризм і агротуризм мають багато спільного з екотуризмом і часто відповідають багатьом його пріоритетам. Проте сільський туризм – це форма проведення вільного часу у вигляді стаціонарного відпочинку, тоді як базовою метою екотуризму виступає активне відкриття дикої природи, традицій і культури, їх глибоке пізнання й сприйняття.

Щодо концепції досліджуваного курорту Ізкі знаходимо відгуки та відомості в електронних ресурсах. Екологічний курорт Ізкі знаходиться в районі Межигір'я Закарпатської області в одній з найчистіших екологічних зон України.

На території курорту є лікувальна вода з мінерального джерела, призначена для зниження концентрації солей. Курорт пропонує також активний відпочинок (джип-сафари, гірськолижні послуги, кінні екскурсії, риболовля, йога, велотури). Для проживання побудовані комфортні котеджі з екологічного дерева зрубу, використовується енергія із сонячних батарей. Споруди мають обладнання для очищення викидів у гідро- й атмосферу. На курорті Ізкі здійснюється щоденна турбота про навколишнє середовище [4].

Питаннями інноваційних розробок у галузі екології займаються новітні інститути: екологічне партнерство “ЕКОПАС”, міжнародна природоохоронна організація Greenpeace. Можна виділити такі показники організаційно-технічного рівня природоохоронної діяльності: джерела енергії (сонячні панелі, місцева гідроелектростанція, хвильова або геотермальна енергія); переробка матеріалів; очищення та повторне використання води; зайнята частка місцевого населення; органічний склад харчування; захист диких рослин і тварин [3]. Саме ці фактори є основними при визначенні курорту як екологічного.

Щодо альтернативних джерел енергії. Усього 40–45 м² даху вистачить, щоб розмістити сонячні панелі, які даватимуть 6 кВт (достатньо для великого будинку). Вітрогенератор перетворює кінетичну енергію вітру на електричну. Тепловий насос – природний клімат-контроль. Узимку він викачує з ґрунту тепло, достатнє для обігріву приміщення, а влітку замінює вже звичний кондиціонер, приносячи в будинок прохолоду. Утеплювач стін. Не надто корисну скловату змінили натуральні утеплювачі: солома, очерет, тирса [3].

Як висновок, можемо стверджувати, що розвиток і впровадження інновацій з високим ступенем екологічності є передумовою одночасного вирішення екологічних й економічних проблем сучасної України, де структура поводження з побутовими відходами, а також масштаби ресурсовикористання призвели до того, що наша держава є в числі країн із найвищими показниками утворення й нагромадження як побутових, так і промислових відходів.

1. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу: навчальний посібник / О. Ю. Дмитрук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 192 с.
2. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с.
3. Екологія життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco-live.com.ua>.
4. Еко-курорт Закарпаття Ізкі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://izki.com.ua>.
5. Екотуризм: екологічний туризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tutcikavo.co.ua>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНВЕСТУВАННЯ В КУРОРТ СХІДНИЦЯ

Шестопалко Дмитро,
V курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Мендела І.Я.,
кандидат економічних наук, доцент.

Готельне господарство Східниці розвивається доволі швидкими темпами. Це можна пояснити тим, що селище є одним з наймолодших і найперспективніших курортів України, яке в перспективі має отримати статус державного [4]. Зважаючи на це, дана місцевість є дуже привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів, та, на жаль, не для держави. Існуюче Розпорядження Президента України від 22 квітня 1998 року № 93/98-рп “Про розвиток курорту Східниці” і Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми розвитку курорту Східниці” [1; 3] є застарілими та практично вичерпаними. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції загальнодержавної програми розвитку санаторно-курортної галузі на період до 2017 року” не стосується курорту зокрема, а його запропонований варіант розвитку санаторно-курортної сфери з одночасним формуванням державно-приватного партнерства [2] реалізовується дуже слабо або не реалізовується взагалі. Для ефективного та раціонального розвитку курорту терміново потрібна нова законодавча база, яка би брала до уваги особливості розвитку не тільки селища, але й усього Дрогобицького регіону, а краще цілої Львівської області загалом.

Східниця має всі можливості для того, щоб розвивати та рекламувати себе як універсальний курорт. Цьому сприяють як мінімум такі чинники:

- унікальний клімат місцевості, який ні в чому не поступається альпійському, а місяцями є більш лікувальним та ефективним;

- наявність природних лікувальних ресурсів, таких як мінеральні води типу “Нафтуса” (4 типи) і “Боржомі”, грязі типу “Мацеста”, можливість застосування природного озокериту (гірського воску).

Виходячи з усього вищесказаного, цей курорт є значно недооцінений і потребує негайного державного втручання задля ефективного розвитку санаторно-курортного комплексу України загалом. Першочерговим завданням є створення привабливого інвестиційного клімату для потенційних інвесторів. Оскільки одним з пріоритетних завдань курортної галузі України є розвиток державно-приватного партнерства, то саме держава мусить виступати гарантом

та ініціатором залучення різного роду інвестицій. Окреслимо деякі аспекти перспективи готельного сектору курорту.

Для оцінки стану готельного господарства Східниці був проведений статистичний аналіз. Більшість доступних закладів розміщення були розділені на чотири групи:

I група – так звані “вершки”. До них відносяться готельно-ресторанні комплекси, СПА-готелі, курортні готелі й т. п., які пропонують увесь можливий спектр послуг: проживання, харчування, лікувальні та профілактичні процедури (у т. ч. СПА-процедури), екскурсії, організацію дозвілля і багато іншого. Сервіс закладів розміщення цієї групи – на найвищому рівні. Таких закладів налічується в селищі 10.

II група – “середня ланка” – це санаторії, пансіонати, будинки відпочинку, відпочинково-оздоровчі комплекси тощо, які пропонують послуги розміщення, харчування, надають комплекс заходів з оздоровлення, профілактики захворювань, медичної реабілітації, а також лікування. У закладів зазначеної групи є можливість додаткових послуг. Таких закладів є 11.

III група – “малий приватний сектор” – це приватні садиби, котеджі, вілли, бюджетні готелі тощо, які забезпечують туристів в основному проживанням та елементарним сервісом (заміна постільної білизни та рушників, прибирання кімнат та ін.), рідше пропонують харчування та додаткові послуги у вигляді екскурсій, доставки й продажу продуктів, оренда мангалу, сауни тощо. Таких закладів є найбільше – 88 за станом на кінець 2013 року.

IV група – “тіньовий сектор” – оренда кімнат чи помешкань подобово, по-годинно зазвичай пропонується тільки проживання. Інформацію про цей вид житла можна знайти в оголошеннях у газетах, оголошеннях у селищі й околицях тощо. Статистична інформація щодо помешкань, які відносяться до четвертої групи, фактично, збору не підлягає, бо більшість цих об’єктів готельного господарства не позиціонують себе належним чином, не є сталими й обліку не підлягають.

Перспективним вважається вихід на ринок якісно нових санаторіїв і пансіонатів, які б орієнтувалися на туристів із середніми доходами. Ця верства населення є значно більшою, а, отже, ринок варто розвивати з урахуванням інтересів і потреб саме людей середнього класу.

Східниця – це місцевість, де можна успішно застосовувати відновлювальні джерела енергії та розвивати екотуризм паралельно з курортним обслуговуванням. Саме цю мету переслідуватимуть новітні заклади гостинності, які вестимуть боротьбу за клієнта.

1. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми розвитку курорту Східниця” від 4 лютого 1999 р. № 141.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку санаторно-курортної галузі на період до 2017 року” від 23 квітня 2003 р. № 231-р.
3. Розпорядження Президента України “Про розвиток курорту Східниця” від 22 квітня 1998 р. № 93/98-рп.
4. Old.dailyviv.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.dailyviv.com/news/43182>.

ДИНАМІКА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Шестопалко Ірина,
II курс, Інститут туризму
Науковий керівник – Остап'юк Н.І.,
кандидат економічних наук, викладач.

За своїм туристично-рекреаційним потенціалом Україна має всі можливості стати туристичною державою світового рівня, однак наразі в рейтингу конкурентоспроможності туристичного продукту країн, в основі якого лежать рівень доходів від туризму й питома вага галузі у ВВП, Україна з її потенційними можливостями зі ста двадцяти чотирьох місць займає лише сімдесят шосте.

Щоб проаналізувати негативні процеси, які відбулися в галузі туризму, треба детальніше проаналізувати ситуацію, що склалася на ринку туристичних послуг. Незважаючи на широку “географію” туристів, які приїжджають в Україну, їх переважну частину (78%) становлять туристи з колишнього СРСР, і насамперед з Росії, Білорусії та Молдови. Щодо інших країн, то найбільше Україну відвідують туристи з Німеччини та Польщі. При цьому частина іноземних туристів, які подорожували в туристичних групах, є доволі незначною – лише 1,2%. Більшість громадян, які за існуючою класифікацією розглядаються як іноземні туристи, фактично такими не є, а відвідують Україну зі службовою або приватною метою, зокрема, для ведення приватного бізнесу. Це – яскраве свідчення недостатнього розвитку в Україні організованого туризму, який би зміг забезпечити їй надходження валютних коштів за проданим туристичний продукт у державну казну без вивозу капіталу в інші країни; створення додаткових робочих місць; формування позитивного іміджу країни на міжнародній арені.

За темпами приросту частота виїзного туризму випереджає темпи приросту в'їзного, тобто імпорт перевищує експорт, що, з одного боку, не є сприятливим для суб'єктів туристичної діяльності, яким вигідніше в себе приймати, але з іншого, вигідно для туристичних підприємств через меншу ставку оподаткування їхніх доходів, тобто фактично ми розвиваємо туристичний бізнес, однак не свій, а тих країн, у які виїжджають наші туристи.

Підняття рівня якості вітчизняних туристичних послуг до європейських стандартів, удосконалення туристичної інфраструктури й транспортних шляхів сполучення значно прискорило б розвиток вітчизняного туризму та приваблює б більше туристів як з України, так із близького зарубіжжя. Такі дії привели б до збільшення інвестиційної привабливості вітчизняного сектору туризму.

За даними Держприкордонслужби [6] загальний обсяг туристичних потоків за 2012 р. складає 44,445 млн осіб, що на 7,31% більше, ніж у 2011 р., і майже на 14% більше, ніж у 2010 р.

Кількість іноземних громадян, які у 2012 р. відвідали Україну, склала 23,012 млн осіб, що майже на 7% більше ніж у попередньому 2011 р., і на 7,9% більше, ніж у 2010 р.

Кількість громадян, які виїжджали за кордон у період із 2010 до 2012 р., склала 58,386 млн осіб. У 2012 р. кількість поїздок за кордон збільшилася на 7,74%, ніж у попередньому році, і на 9% більше, ніж у 2010.

У свою чергу за період із 2010 до 2012 років частка обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності осіб у загальному обсязі туристичних потоків зменшується (табл. 1). Натомість зростає кількість самодіяльних туристів, які планують й організують свій відпочинок самостійно. За три досліджуваних роки у середньому їхня частка становила 98%.

Таблиця 1

Рік	К-сть іноземних громадян, які відвідали Україну	Іноземні туристи, яких обслуговували суб'єкти туристичної діяльності	Частка,%	О-ція індивідуального туризму,%
2012	23 012 823	269 969	1,17%	98,83%
2011	21 415 296	234 271	1,09%	98,91%
2010	21 203 327	335 835	1,58%	98,42%

Обсяг виїзду українців за кордон за 2010–2012 років дорівнює 58,386 млн осіб, з яких тільки 4,5 млн обслуговувалися ліцензіатами, тобто тільки 7,71% з них подорожують організовано.

Туристичні потоки класично являють собою країни близького зарубіжжя, СНД і США, у виїзних напрямках – це Туреччина та Єгипет – найпопулярніші дистанції вітчизняних туристів.

Що стосується в'їзного туризму, то тільки 1,27% із 65,63 млн осіб, що відвідали Україну, зверталися при цьому до послуг туристичних організацій. Вони теж здебільшого планують свої подорожі та поїздки самостійно.

Таку тенденцію ми пов'язуємо з тим, що, по-перше, багато людей перетинають кордон з іншою метою, а на прикордонному пункті повідомляють, що виїжджають в іншу країну як туристи, у результаті чого відповідні служби подають звіти до органів статистики, у яких не відображений реальний стан справ, по-друге, через стрімкий розвиток різних систем глобальних комунікацій (у першу чергу, мережі Інтернет), а також спрощення візового режиму з деякими країнами, багато туристичних продуктів можна придбати безпосередньо в продавця, тож зникає необхідність у посередниках, якими часто виступають туристичні організації [1; 2].

Серед основних причин такого стану туристичної галузі поряд із недосконалим правовим полем, відсутністю протекціонізму з боку держави, складною фіскальною політикою, а також недостатньою розбудовою необхідної інфраструктури є високий рівень тінізації, відсутність здорової ринкової конкуренції, поганий інвестиційний клімат, жорсткі умови ведення бізнесу.

Тому для розвитку туризму в Україні необхідно виконати низку завдань, таких як: істотне нарощування мережі туристичних об'єктів та інфраструктури; підтримка малого підприємництва в туристичній сфері; розвиток міжнародної співпраці в галузі туризму; економічне стимулювання розвитку матеріальної бази, інфраструктури через залучення позабюджетних джерел, зокрема, інозем-

них інвестицій для реконструкції і нового будівництва туристичних об'єктів; удосконалення системи інформаційного забезпечення туристичної індустрії; удосконалення системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації туристичних кадрів; проведення необхідних наукових досліджень у сфері туризму; розвиток і підтримка приватного сектору. Реалізація вищевказаних цілей приведе до збільшення кількості вітчизняних та зарубіжних туристів. Важливу нішу повинен зайняти приватний сектор, оскільки він краще відчуває ринок туристичних послуг і реагує на нього відповідним чином. Малі туристичні підприємства повинні стати основою туристичної галузі України так, як це є в усьому цивілізованому світі. Це дозволить краще ознайомити з Україною вітчизняного й іноземного туриста, передати колорит туристичної України в повному обсязі.

1. Аналітична довідка про роботу туроператорів та турагентів за 2012 рік (дані за формою №1-тур) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tourism.gov.ua/publ.aspx?id=2083>.
2. Багдасарова Д. Аналіз розвитку туристичної галузі України / Д. Багдасарова // Економіка. – 2013. – № 1.
3. Довбенко О. М. Туристичний бізнес та його доходи / О. М. Довбенко // Формування стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні : матеріали всеукр. “круглого столу” : зб. наук. ст. та виступів. – К., 2007. – С. 58–60.
4. Орлова В. В. Економічна діагностика процесів розвитку регіонального туристичного ринку / В. В. Орлова, Н. І. Остап'юк // Економічний часопис ХХІ ст. – 2011. – № 11. – С. 47–51.
5. Парфіненко А. Ю. Туризм як національний пріоритет соціально-економічного розвитку України / А. Ю. Парфіненко // Вісник. Економічна серія. – Х., 2010. – № 884. – С. 165–170.
6. Туристичні потоки (2000–2012 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ХВОРИХ З ПАТОЛОГІЄЮ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В УМОВАХ САНАТОРІЮ “ЧЕРЧЕ”

Гавадзин Ірина,
ІІІ курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Баскевич О.В.,
кандидат медичних наук, асистент.

Захворювання кістково-м'язової системи належать до найбільш розповсюджених патологій, що турбують людей у сучасному суспільстві в усьому світі. ВООЗ 2000–2010 рр. навіть оголосила періодом вивчення кістково-суглобової патології, адже саме захворювання кісток і суглобів становлять значну частку в патології людей віком понад 50 років, а демографічні дослідження прогнозують збільшення її вдвічі стосовно кількості осіб цієї вікової групи у світі до 2020 р.

Мета дослідження полягає в проведенні, формулюванні відповідних наукових узагальнень і висновків щодо науково-методичного обґрунтування хворих з патологією опорно-рухового апарату в умовах санаторію “Черче”.

Об'єкт дослідження – теоретико-методичні засади фізичної реабілітації осіб з порушенням діяльності опорно-рухового апарату.

Предмет дослідження – засоби й методи реабілітації хворих з патологією опорно-рухового апарату в умовах санаторію “Черче”.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати проблемне поле впливу фізичної реабілітації у хворих з кістково-м'язовою системою;
- 2) дослідити традиційні підходи щодо лікування та реабілітації хворих;
- 3) визначити основні параметри оцінювання функціонального стану опорно-рухового апарату, стану здоров'я та якості життя хворих та їхню динаміку в процесі проведення фізичної реабілітації;
- 4) обґрунтувати й розробити концепцію фізичної реабілітації з патологією опорно-рухового апарату;
- 5) проінформувати про особливості психологічної реабілітації хворих, спрямованої на підвищення загального рівня здоров'я, опірності до недуг, фізичної активності та працездатності;

Аналіз, узагальнення та систематизація даних наукової, методичної й фахової літератури для визначення етіологічних чинників і патогенезу хвороби, формулювання мети та розробки завдань дослідження. Матеріалом дослідження були історії хвороб пацієнтів, які знаходилися на санаторно-курортному лікуванні в санаторію “Черче” за 2012–2013 роки. Оцінювання клінічного стану хворих проводилося на початку лікування та через 18 днів терапії або при виписуванні. Клінічні обстеження хворих традиційно передбачали опитування, огляд і діагностику функціонального стану. Проводилося

визначення антропометричних даних і розрахунок індексу маси тіла – індексу Кетле. Для вивчення самооцінки стану здоров'я хворих їм було запропоновано пройти розширене анкетування (Анкета оцінювання здоров'я НАС).

Отримані результати роботи показали, що вона є комплексним дослідженням, у якому обґрунтовано теоретико-методичні засади фізичної реабілітації хворих з патологією опорно-рухового апарату в умовах санаторію “Черче”. Дослідження больового синдрому у хворих засвідчило, що прогресування дегенеративно-дистрофічних змін у суглобах призводить до посилення больових відчуттів, тяжкості ранкової скрутості.

У санаторії для лікування опорно-рухового апарату активно використовують бальнеологічні ресурси (торф'яні грязі та мінеральні води) с. Черче. Черченська мінеральна вода має у своєму складі біологічно активну сполуку – сірководень у концентраціях до 22,6 мг/л. Мінералізація вод перевищує 2 мг/л, основні компоненти сольового складу – сульфати, гідрокарбонати й кальцій. Сульфідні (сірководневі) води бальнеологічного курорту Черче за своїми властивостями не поступаються водам таких відомих курортів України, як Нем. Показання для грязелікування (пелоїдотерапії)

Хвороби опорно-рухового апарату; ревматизм (не раніше, ніж через 6–7 місяців після гострої атаки), хронічний ревматоїдний поліартрит; інфекційні та неспецифічні поліартрити; дистрофічні (неінфекційні) поліартрити; залишкові явища після травм суглобів; остеомієліти; захворювання сечостатевої системи в чоловіків; захворювання жіночих статевих органів, у тому числі хронічні запальні процеси й безпліддя; спастичні запори; хронічні гепатохолецистити; спайкові процеси. Багато захворювань і наслідки травм периферичної нервової системи, особливо: радикуліти, плексити, поліневрити, неврити – інфекційні, ревматичні, на ґрунті отруєнь; наслідки поліомієліту в дітей.

З великим успіхом грязелікування застосовується при багатьох хірургічних, оториноларингологічних, очних і шкірних захворюваннях.

На підставі вищесказаного можна зробити висновок, що мінеральна сірководнева вода й торф'яні грязі, які використовуються з лікувальною метою в санаторію Черче позитивно впливають на перебіг багатьох захворювань, а саме – опорно-рухового апарату. Ефект лікування залежить від тривалості захворювання, ступеня функціональних порушень, своєчасності й частоти санаторно-курортного оздоровлення.

1. Андрійчук О. Складові системи реабілітаційних заходів : тези доповіді / О. Андрійчук // Матеріали XIV Міжнар. мед. конгр. – Т. : Укрмедкнига, 2010. – С. 5.
2. Соколова Н. Г. Фізіотерапія : учебник / Н. Г. Соколова, Т. В. Соколова. – М. : Феникс, 2006. – 320 с.
3. Федорів Я. М. Загальна фізіотерапія : навчальний посібник / Я. М. Федорів, А. Л. Філіп'юк, Р. Ю. Грицько. – К. : Здоров'я, 2004. – 224 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З УРАЖЕННЯМ НЕРВОВО-М'ЯЗОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО САНАТОРІЮ “ЧЕРЧЕ”

Гермаківська Лілія,
ІІІ курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Дума З.В.,
доктор медичних наук, професор.

Використання бальнеологічних ресурсів сьогодні є досить поширеним методом реабілітації. З природних лікувальних ресурсів насамперед виділяють ті, які безпосередньо використовуються в бальнеолікуванні, визначають його санаторно-курортну спеціалізацію і профілізацію. Нині в Івано-Франківській області функціонує санаторно-курортний центр, що знаходиться в с. Черче Рогатинського р-ну, який спеціалізується на використанні таких природних факторів, як сульфідні води та торф'яні грязі.

Мета дослідження: нагальна необхідність більш поглибленого дослідження, вивчення, узагальнення, корегування й удосконалення процесу фізичної реабілітації, використання природних факторів для осіб з ураженням нервово-м'язової системи в умовах спеціалізованого санаторію “Черче”.

Об'єкт дослідження – використання природних факторів у реабілітації осіб з ураженням нервово-м'язової системи в умовах спеціалізованого санаторію “Черче”.

Предмет дослідження – методи та засоби використання природних факторів у реабілітації осіб з ураженням нервово-м'язової системи в умовах спеціалізованого санаторію “Черче”.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати вплив природних факторів на хворих з ураженням нервово-м'язової системи за сучасними даними науково-методичної літератури.
2. Вивчити особливості функціонального стану організму в осіб з ураженням нервово-м'язової системи.
3. Розробити методіку використання природних факторів у реабілітації осіб з ураженням нервово-м'язової системи та встановити їхню ефективність.

Методи дослідження: теоретичний аналіз й узагальнення даних науково-методичної літератури; аналіз історії хвороб; власне спостереження; дані лабораторних досліджень.

Результати досліджень, склад пацієнтів подані в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика, кількісний склад хворих санаторію “Черче”

Захворювання нервової системи	2012 р.	2013 р.
Дитячий церебральний параліч	30	38
Наслідки загальних захворювань ЦНС	25	30
Порушення окремих нервів, нервових корінців	10	12
Поліневропатії, ураження периферичної нервової системи	18	20
Захворювання нервово-м'язових синапсів і м'язів	2	1

Покази. Захворювання периферичної нервової системи після закінчення гострого періоду й у хронічній стадії: радикуліти, неврити інфекційного інфекційно-алергічного характеру. При захворюваннях ЦНС лікування показано при залишкових явищах поліомієліту, дитячому церебральному паралічі, після перенесених інсультів і черепно-мозкових травм, функціональні розлади ЦНС (неврастенії, астенічний синдром, безсоння).

Протипокази: всі запальні процеси в стадії загострення, пухлини різного характеру й локалізації, загальна інтоксикація, незакриті раневі поверхні.

Таким чином, ми встановили, що адекватне використання процедур дозволяє активно втручатися в патологічні процеси. При цьому в одних випадках бальнеотерапія може замінити медикаментозні речовини, в інших – посилити їх дію чи створити сприятливий фон, на якому використання лікарських препаратів буде більш ефективним.

1. Федорів Я. М. Загальна фізіотерапія : навчальний посібник / Я. М. Федорів, А. Л. Філіп'юк, Р. Ю. Грицько. – К. : Здоров'я, 2004. – 224 с.
2. Вальчук Е. А. Роль і місце медичної реабілітації в системі медико-санітарної допомоги / Е. А. Вальчук. – К., 2010. – С. 8–10.
3. Основні курорти / [К. Д. Бабов, В. О. Поберська, Л. І. Фісенко, О. А. Коломієць]. – Львів, 2012. – С. 16–18.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕДСТАРТОВИМИ СТАНАМИ СПОРТСМЕНІВ

Гринішак Лідія,
ІІІ курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Курилюк С.І.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Одним з важливих чинників, що детермінують реалізацію фізичної та техніко-тактичної майстерності, а в остаточному підсумку результативність виступу спортсмена в змаганнях є психічний стан. Глибокий вплив на змагальний стан спортсмена має безпосередній передзмагальний психофізичний стан, тільки він дозволяє спортсменам зберегти необхідний запас нервово-психічних, фізичних і технологічних сил до початку змагань.

Мета дослідження – визначити та проаналізувати психологічні засоби управління передстартовими станами.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі завдання:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз наукових досліджень передстартових станів спортсменів.
2. Визначити фактори, що впливають на передстартові стани спортсменів.

Крім загальновідомих ситуативних (зовнішніх) чинників, що впливають на спортсмена в обстановці відповідальних змагань, є: характер, масштаб і місце проведення, склад учасників, присутність (або відсутність) свого тренера,

обумовлена тренером цільова настанова й характер взаємодії зі спортсменом, зненацька виникаючі перешкоди, та ін. Характер і рівень стану спортсменів перед змаганнями визначається присутністю специфічних “зовнішніх” чинників. До них, зокрема, відносяться процедура зважування (наприклад у боротьбі), яка пов’язана з першим контактом із суперниками й суддями; оголошення результатів жеребкування, які містять інформацію про супротивників на перше коло змагань, і перша сутичка, яка відрізняється найвищим психічним напруженням борців.

Зі спеціальної літератури відомо, що метою психологічної підготовки спортсмена є розвиток психологічних якостей, необхідних для досягнення високого рівня спортивної досконалості, психічної стійкості й готовності до змагальної діяльності.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань були використані такі методи дослідження: аналіз літературних джерел, методи аутогенного, психорегулюючого, психом’язового й ідеомоторного тренування.

Психологічна підготовка – це також і педагогічний процес, успішність якого залежить від урахування ряду загальних дидактичних принципів: свідомості й активності, систематичності й послідовності, доступності, індивідуальності та ін. Стосовно процесу психологічної підготовки в спорті ці принципи є основою його раціональної побудови й практичного здійснення.

Ефективності діяльності в спорті сприяє багато факторів, але, на думку фахівців, одним із головних серед них є рівень психічного напруження спортсмена. У спорті психічне напруження виникає як під час тренувань, так і під час змагань, але воно розрізняється як за спрямованістю, так і за змістом. Напруження на тренуваннях пов’язане з процесом діяльності, з необхідністю реагувати на вплив зростаючих фізичних навантажень, тому воно називається процесуальним. В екстремальних умовах змагань додається ще й напруження, зумовлене метою досягнення найкращого результату. Це – результативне напруження. Ці два види психічного напруження можуть виявлятися не лише в процесі здійснення тренувальної чи змагальної діяльності, а й до неї, при цьому процесуальне напруження виникає безпосередньо перед тренуванням, а результативне – ще задовго до початку змагань.

Дослідження спеціалістів у галузі психології спорту доводять, що саме по собі психічне напруження є чинником позитивним, що свідчить про активізацію всіх функцій і систем організму, що забезпечує її високу продуктивність, оскільки в організмі спортсмена відбувається ряд психофізіологічних змін, які мобілізують енергетичні, гуморальні, вегетативні та інші ресурси, допомагають успішному виконанню діяльності спортсмена.

Методи психорегуляції класифікуються за кількома ознаками. За способом впливу вони підрозділяються на методи впливу ззовні (гетерорегуляція) і методи самовпливу (ауторегуляція), за змістом – на вербальні (реалізовані за допомогою слів) і невербальні, які підрозділяються на апаратурні й безапаратурні. За особливостями реалізації методи психорегуляції поділяються на контактні й безконтактні.

Засобами психологічної підготовки до змагань спортсменів є:

Аутогенне тренування – метод самостійного викликання у себе особливого (аутогенного) стану, використання цього стану й самостійного виходу з нього. “Ауто” – сам, “генос” – народження. Слово “аутогенна” (самородна) указує, що джерелом позитивних дій є той, що сам займається, а слово “тренування” підкреслює необхідність регулярних занять.

Ці дії в аутогенних тренуваннях використовуються зазвичай у такій послідовності: релаксація – уявлення – словесне самонавіяння.

Комплекс вправ, що становить сутність аутогенних тренувань, – це засіб, який сприяє зростанню резервних можливостей людини й удосконалює діяльність програмуючих механізмів мозку.

Психорегулююче тренування (ПТР) являє собою варіант аутогенного тренування, адаптованого до умов занять спортом. Вона адресована людям, що добре володіють релаксацією м’язів, практично здоровим, приділяючи велику увагу розвитку координації рухів. У зв’язку із цим, у ПТР не застосовуються формули, що викликають почуття ваги в кінцівках. Іноді, навпаки, включають формули подолання цього почуття (якщо воно виникає). Головним завданням ПТР є управління рівнем психічної напруги.

Психом’язове тренування (ПМТ) спрямоване на вдосконалення рухових подань головним чином за рахунок зосередження уваги й забезпечення свідомого контролю рухів. Методика більш проста, порівнюючи АТ і ПТР, доступна юним спортсменам. У ній використовуються розробки різних шкіл психотренінгу, зокрема, дихальні вправи, максимальна ізометрична напруга м’язів і спокій після неї, а також закривання очей. У ПМТ виділяють чотири рівні переходу – розслаблення й від нього до активації: загальна перебудова та гармонізація стану, цілеспрямована психом’язова регуляція, загальне розслаблення м’язів тіла й активізація, зумовлена характером діяльності.

Ідеомоторний метод при правильній організації в кожному виді спорту може істотно підвищити “м’язову витривалість” (Келсі І., 1961), спортивну працездатність (Тівальд Г., 1973) і сприяти збереженню техніки складних вправ після перерви в тренуваннях (Димерський В.Я., 1965; Белкін А.А., 1969). Ідеомоторика ефективна при психорегуляції емоційних станів спортсменів перед змаганнями (Алексєєв А.В., 1968).

1. Воронова В. І. Психологія спорту : навч. посібник / В. І. Воронова. – К. : Олімпійська література, 2007. – 298 с.
2. Воронин І. А. Психотехніка восточних єдиноборств / І. А. Воронин. – С. Пб., 2005. – 432 с.
3. Родионов А. В. Проблеми психології спорту / А. В. Родионов // Теорія і практика фіз. культури. – 2006. – № 6. – С. 2–4.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ “ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ” НА ЗАСАДАХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Дидяк Васирина,

V курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Ткачівська І.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Сучасне життя потребує активної творчої особистості. Виховати її можна лише впроваджуючи в педагогічну практику стратегії розвитку критичного мислення. Завдання цієї стратегії полягає в “пробудженні свідомості”, коли молода людина сприймає реалії, що оточують її, і шукає шляхи розв’язання проблем. Досягти високого рівня професіоналізму майбутнього вчителя фізичного виховання можна за умови використання в процесі професійної підготовки фахівця сучасних технологій навчання, побудованих на інтерактивних методиках.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування формування професійної компетентності студентів факультету фізичного виховання і спорту на засадах інтерактивних методик. Завдання дослідження – виявлення рівня сформованості професійної компетентності студентів напряму підготовки “Фізичне виховання” і розробка структурно-функціональної моделі формування професійної компетентності студентів на засадах інтерактивних технологій навчання.

Дослідженням встановлено, що тільки для 11,9 і 26,7% респондентів властивий творчий та високий рівень сформованості професійної компетентності. Відтак 38,9 і 19,5% – характерний середній і низький рівень професійної компетентності, що не дозволить їм бути конкурентоспроможними на ринку праці та не задовольнить запити й потреби сучасного соціуму.

Аналіз результатів дослідження [1–3] переконливо доводить, що сучасну систему професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту слід модернізувати, максимально запроваджуючи в навчально-виховний процес ВНЗ інтерактивні технології навчання.

Формуванню професійної компетентності студентів факультету фізичного виховання і спорту сприяла розроблена структурно-функціональна модель, яка передбачала поетапне її впровадження.

На репродуктивному етапі в процесі безпосереднього вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, зокрема, “Педагогічної майстерності вчителя фізичної культури” використовувалися такі інтерактивні методики навчання, як: методика групової роботи, дискусії, рольові ігри, мозковий штурм або брейн-стормінг, кейс-метод, метод портфоліо, метод проєктів, “мікрофон”, “снігова куля”, “ажурна пилка”.

Інтерактивна діяльність на заняттях визначалася організацією і розвитком діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, до сумісного вирішення загальних, але значущих для кожного учасника завдань. У ході діалогового навчання студенти вчилися критично мислити, вирішувати складні

проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, ухвалювати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на заняттях організовувалася індивідуальна, парна й групова робота, застосовувалися дослідницькі проекти, рольові ігри, аналізувалися і розігрувалися педагогічні ситуації, проводилася робота з документами й різними джерелами інформації, використовувалися творчі роботи.

Моделювальний етап був спрямований на формування необхідних професійних умінь щодо організації самостійної роботи студентів з моделювання форм і методів означеного напрямку діяльності, аналізу ситуацій професійного змісту.

Творчий етап передбачав самореалізацію та самовдосконалення майбутніх фахівців під час практичних занять, педагогічної практики, формування готовності та прагнення до проведення інтерактивної роботи, розвиток дивергентного мислення, умінь генерувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні шляхи розв'язання проблемних завдань, активізацію творчого стилю праці, формування професійних якостей.

Для забезпечення успішного функціонування моделі в процесі дослідження були визначені педагогічні умови: створення суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками освітнього процесу з урахуванням особистого досвіду кожного суб'єкта; наповнення змісту професійно-орієнтованих дисциплін знаннями про інтерактивні технології навчання, їхній вплив на психологічний та інтелектуальний розвиток, виховання студентів при застосуванні їх в освітньому процесі; переоцінювання значення практичної діяльності на заняттях, у самостійній, дослідницькій роботі студентів.

Упровадження означеної моделі з використанням інтерактивних технологій значно сприятиме підвищенню рівня формування професійної компетентності студентів факультетів фізичного виховання.

1. Воровка М. І. Ділова гра як засіб підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / М. І. Воровка. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
2. Конох А. П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Конох Анатолій Петрович. – К., 2007. – 680 с.
3. Презлята Г. Педагогічна майстерність учителя фізичної культури : навчальний посібник / Г. Презлята, І. Ткачівська, І. Випасняк. – Івано-Франківськ, 2014. – 351 с.

МОТИВИ ВИБОРУ МОЛОДЦЮ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ВИДІВ СПОРТУ

Климбус Ярослав,

V курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Ковальчук Л.В.,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Нині популярність здобувають так звані екстремальні види спорту. Тепер їх налічується близько 3-х десятків видів. Іноді різниця між “простими людьми” і екстремалами доходить до того, що багато виявляються просто не в змозі зрозуміти екстремалів і їм здається їхня поведінка просто абсурдною, якщо не божевільною. Мотиви захоплення екстремальними видами спорту залишаються до сьогодні маловивчені.

Мета: визначити мотивацію, що впливає на вибір екстремальних видів спорту молоддю.

Методи дослідження: теоретичний аналіз й узагальнення літературних джерел, психологічне тестування, математико-статистичний аналіз кількісних даних. У дослідженні взяло участь 11 осіб спортсменів-екстремалів (експериментальна група) і 15 осіб – близьких за соціальним статусом, професією і віком, але не займаються ніякими видами спорту (контрольна група).

У результаті дослідження даних порівняльного аналізу тестування респондентів за методикою Р.Кеттелла було виявлено, що обмежене мислення та кмітливність в експериментальній групі проявилися меншими значеннями – 3,81 проти 4,33 у контрольній. Емоційна стійкість (стабільність у поведінці, не боязнь складних ситуацій) в експериментальній групі більш яскраво проявляються – 9,19 стена проти 7,58 – у контрольній групі. Також яскраво проявляються впевненість у собі, домінантність: 7,13 стена проти 5,42. Сміливість і боязкість – в експериментальній групі (7,17 стена), у порівнянні з контрольною (5,42 стена), респонденти більш сміливі, схильні до ризику, з підвищеною готовністю мати справу з незнайомими речами.

Досліджувані експериментальної групи більше вирізнялися радикалізмом, ніж у контрольній, що вказує на тенденції спортсменів до експериментування, сумнів в існуючих принципах. Варто підкреслити, що спортсмени-екстремали мають більшу схильність до незалежності в поглядах, самостійних рішень, дій. Рівень самоконтролю в експериментальній і контрольній групах знаходиться в середньому діапазоні, але в екстремалів усе ж нижчий, ніж у контрольній групі, що говорить про схильність спортсменів до недотримання правил, підпорядкування своїм пристрастям.

Також статистично достовірні відмінності даних за методикою Шмішека спостерігаються за такими шкалами:

- гіпертимний тип (14,38 бала в експериментальній групі проти 7,42 – у контрольній) – це свідчить, що спортсменам властива велика рухливість, товариськість, високий життєвий тонус, але іноді прагнення до пустощів, брак почуття дистанції у відносинах з іншими, схильність до об’їдання та інших радощів життя;

- емотивний тип (14,53 бала експериментальної групи проти 16,25 у контрольної) – у спортсменів експериментальної групи менш яскраво спостерігається наявність емоційності, чутливості, вразливості, плаксивості;
- демонстративний тип – у спортсменів експериментальної групи більш яскраво спостерігається наявність демонстративності поведінки, авантюризму, артистизму, прагнення до лідерства, емоційної лабільності (швидкої зміни настроїв);
- у респондентів дистимічного типу експериментальної групи практично відсутні ознаки слабкості вольових зусиль, пригніченості настрою, повільність. Випробовувані контрольної групи більш схильні до домашнього життя, індивідуалізму, ведення замкнутого способу життя;
- екзальтований тип (17,21 бала в експериментальної групи проти 8,92 у контрольної групи) – здатність захоплюватися, контактні, активні, усмінені, безконфліктні – ось деякі основні характеристики ознак спортсменів-екстремалів за цим типом.

Отже, у результаті проведеного порівняльного аналізу між групами, котрі займаються і не займаються екстремальними видами спорту, було виявлено, що спортсмени-екстремали мають оригінальну психограму. Статистично достовірно відрізняються від “неспортсменів” упевненістю в собі, домінантністю, сміливістю, схильністю до ризику, багатством емоційних реакцій, умінням ладнати з людьми, добре взаємодіяти в колективі, радикалізмом, іноді недотриманням правил, підпорядкуванням своїм пристрастям; за типом акцентуацій атлетам більш притаманний “екзальтивний тип” з проявами ознак “дистимічного”, “демонстративного” і трохи (наявність ознак за даним типом акцентуації) “гіпертимного типу”.

1. Смирнов Б. А. Психология деятельности в экстремальных ситуациях / Б. А. Смирнов, Е. В. Долгополова. – Х. : Гуманитарный центр, 2007. – 276 с
2. Орлов С. В. Человек и его потребности / С. В. Орлов, Н. А. Дмитриев. – С. Пб. : Питер. 2007. – 160 с.
3. Карпова, О. П. Экстремальные виды спорта как модель адаптации в условиях психоэмоционального стресса [Електронний ресурс] / О. П. Карпова. – Режим доступу : <http://www.psychiatry.ua/articles/paper033.htm>.
4. Психология экстрима [Електронний ресурс] // Журнал “На грани”. – Режим доступу : <http://www.exparty.ru/articles.html?id=144>.

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ НОВИХ ВИДІВ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Лемак Олександр,
IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Ковальчук Л.В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Згідно з міжнародними даними, популярність екстремальних видів спорту найшвидше зростає в підлітковому середовищі, але сьогодні більшість спортс-

менів-екстремалів складають люди зрілого віку, які, загалом, не схильні до необдуманих й імпульсивних вчинків.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та виявити перспективи становлення нових видів спортивної діяльності серед молоді (на прикладі вуличних видів спорту).

Для вирішення поставлених завдань у дослідженні застосовувалися такі методи: аналіз методичної та спеціальної літератури, емпіричні – спостереження, анкетування, психологічні методики, метод математичної статистики, узагальнення отриманих результатів. Упродовж 2012–2013 рр. у дослідженні взяла участь 45 учнів старших класів міста Івано-Франківськ віком 15–16 років.

На теперішньому етапі життя сучасна молодь захоплюється різними видами спорту, але щоб відчувати страх, емоції, вона починає займатися екстремальними видами спорту, які зовсім не схожі на захоплення підлітків минулого. На основі цього ми хотіли вималювати психологічний портрет сучасної молоді.

За допомогою методики Шмішека визначили, до яких видів акцентуації особистості відносяться учні. У результаті стало відомо, що 50% учням притаманний гіпертимний тип. Для них характерні вибухи гніву, дратівливості, особливо, коли вони зустрічають сильну протидію, зазнають невдачі.

Методика САН знайшла широке поширення при оцінці психічного стану хворих і здорових осіб, психоемоційної реакції на навантаження, для виявлення індивідуальних особливостей і біологічних ритмів психофізіологічних функцій.

За загальною кількістю досліджуваних можна побачити, що сприятливий емоційний фон присутній у 24 учнів, що становить 55%, середній рівень у 20%, низький рівень у 10% досліджуваних. Отримані дані свідчать про сприятливий стан учнів.

Протестувавши сучасну молодь за В.Ряховським, ми отримали такі результати: 20 опитаних виявилися досить товариські. Охоче знайомляться з новими людьми. Люблять бути в центрі уваги, нікому не відмовляють у проханнях. Дані показують, що рівень реактивної й особистісної тривожності учнів виходить за рамки оптимальних параметрів. Такий стан, згідно з класифікацією Спілбергера, можна позначити як високу тривожність.

Опитувальник Баса-Дарки був застосований для оцінки рівня агресивних проявів у респондентів. Підлітки відчувають почуття негативізму й дратівливості і, можливо, це відбувається за рахунок того, що ще не сформувалися регуляторні функції.

Ми розробили авторську анкету для отримання даних, яким саме видам спорту надає перевагу сучасна молодь та якими видами вуличного спорту хотіла б займатися, мотивацію до занять спортом і т. д.

У результаті опитування виявили, що більшість учнів старших класів проводять свій вільний час, займаючись спортом – 55,5%, а 44,5% ведуть малорухливий спосіб життя за переглядом телепрограм і комп'ютерними розвагами.

Найбільш прийнятними заняттями спортом для сучасної молоді є вуличні види спорту – 49%: 37,8% респондентів надають перевагу олімпійським видам спорту та 13,3% – самостійним.

Найвідомішими для наших респондентів були вуличні види спорту, зокрема: Street workout-(вуличне тренування), ВМХ, паркур, роллерблейдинг.

Унаслідок опитування, ми виявили, що учні хотіли б займатися наземними екстремальними вуличними видами спорту, такими як: Street workout (вуличне тренування), ВМХ, паркур, роллерблейдинг і футбольний фристайл. Тобто такими видами спорту, які є доступні, у них відсутні великі фінансові вкладення, а також є можливість удосконалювати не тільки фізичні сили організму, морально-вольові якості, але й отримувати надмірну кількість адреналіну, до чого прагне сучасна молодь.

Саме тому наші респонденти на питання “Чим вас приваблюють заняття вуличними видами спорту?”, здебільшого відповіли – екстремальністю. Вважаємо, що саме із цієї причини 67% опитуваних дотримуються думки, що екстремальні вуличні види спорту не є небезпечними для їхнього здоров'я. Адже, залежно від індивідуальних особливостей конкретної людини, може розвинутися адреналінова залежність, котра й спонукає потребу відчувати екстрим знову й знову, у т. ч. післястресову ейфорію.

Отже, ми виявили, що досить високий відсоток сучасної молоді шукають себе саме в екстремальних видах спорту. Проведені дослідження показали, що молоді люди мають досить високий рівень агресивності, нервової напруженості, тривожності, а тому заняття екстремальними видами спорту в повсякденному їхньому житті спрямовує виписк подібних емоцій у позитивне русло.

1. Айхберг Х. Культура олимпийского и других движений : исключение, признание, праздник / Х. Айхберг.
2. Корольчук В. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах / В. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 580 с.
3. Халикова В. Экстремальный спорт в городе: образ и стиль [Электронный ресурс] / В. Халикова. – Режим доступа : <http://www.win.ru/subculture/1956p.html>.

РОЛЬ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПІДТРИМАННІ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ОСІБ ІЗ ПЕРЕНЕСЕНИМИ ТРАВМАМИ СУГЛОБІВ

Мельник Олександр,
IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Лапковський Е.Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Травми суглобів характеризуються значною поширеністю в умовах сучасності – труднощами в процесі лікування, супутнім ураженням органів опорно-рухового апарату, великою частотою інвалідизації хворих [1].

Травматичні ушкодження суглобів (ТУС) є однією з основних соціально-економічних проблем нинішнього суспільства завдяки широкій розповсюдженості – в Україні у 2013 році на 100 тис. населення поширеність ТУС склала 310,1 захворюваність – 16,8, може супроводжуватися важким ураженням сугло-

бів із руйнуванням кісткової тканини, значним зниженням показників якості життя [2].

У більшості хворих є ураження скелетних м'язів, що є вагомим додатковим фактором ранньої інвалідизації. Головні корекційні заходи при цьому спрямовані переважно на суглоби, тому проблема функціонального стану опорно-рухового апарату вимагає подальшого вивчення з пошуком оптимальних шляхів його покращення [3].

У зв'язку з вищенаведеним, метою дослідження стало обґрунтування використання засобів фізичного виховання як методу покращення функціонального стану опорно-рухового апарату в осіб із травматичними ушкодженнями суглобів.

Для виконання поставлених завдань серед використаних нами методів дослідження були: анкетування – визначення якості життя внаслідок захворювання та обчислення функціонального індексу Лі, фізіологічні методи дослідження, що включали визначення маси тіла, вимірювання зросту, обчислення масо-зростового індексу, вимірювання обхватних розмірів плеча, передпліччя, стегна, гомілки, оцінювання інтенсивності болю за шкалою ВАШ, визначення об'єму рухів у плечовому, ліктьовому, променево-зап'ястковому, колінному, гомілково-ступневому суглобах.

Ми обстежили 8 практично здорових чоловіків, які були включені до 1-ї – контрольної групи та 18 чоловіків із травматичними ушкодженнями суглобів, з яких сформували 2-гу – основну групу. Усі обстежені скаржилися на наявність періодичного болю в суглобах, підвищену втомлюваність та обмеження рухів у суглобах. Практично всі – на наявність ранкової скутості в травмованих суглобах. Більше двох третин – на порушення ходи й деформації суглобів. Більше половини мали обмеження у виконанні побутових і громадських обов'язків.

За опитувальником “Зміна якості життя” було встановлено достовірно вищий середній показник суми балів у порівнянні зі здоровими. З метою визначення вираженості ступеня функціональних порушень обчислювали функціональний індекс Лі. Середній його показник у хворих був вірогідно вищим ($26,34 \pm 35,12$ проти 17 ± 0 ($p < 0,01$)).

В обстежених осіб із ТУС реєстрували достовірно зниження маси тіла в порівнянні з контрольною групою та зменшення масо-зростового індексу, що свідчило про дефіцит маси тіла в них. Після самооцінки вираженості больового синдрому за шкалою ВАШ отримали значення середнього показника на рівні 5,67.

Отримані результати свідчили про певний рівень ураження опорно-рухового апарату з вагомим зменшенням його функціонального стану, що підтверджувалося достовірним обмеженням рухів в ушкоджених суглобах.

Розроблена програма корекції включала три періоди занять. До кожного періоду були внесені окремі комплекси вправ. Підготовчий період – тривалістю 10–15 хв, упродовж 3 днів, основний або тренувальний період – тривалістю занять 25–30 хв, 15 днів, завершальний період проводився впродовж 5 днів і був рекомендований чоловікам для занять вдома. Усі вправи виконували в

межах допустимої амплітуди рухів, без напруження, причому вправи не повинні були викликати відчуття болю.

Застосована програма корекції забезпечила достовірне зниження відсотка пацієнтів, які скаржилися на втомлюваність та обмеження рухів у суглобах. Достовірне зниження кількості балів за опитувальником свідчило про позитивний вплив нашої програми й певне покращення якості життя пацієнтів із ТУС ($13,56 \pm 2,31$ балів проти $17,32 \pm 2,35$ до занять, ($p < 0,05$)). Вірогідне зменшення середнього значення показника Лі вказує на ефективність застосованої програми. Достовірне зменшення показника інтенсивності болю за ВАШ свідчило про певний сприятливий знеболюючий ефект застосованої програми ($4,76 \pm 0,02$ проти $5,67 \pm 0,43$ до програми ($p < 0,05$)).

Застосування засобів фізичного виховання в процесі занять з особами, що мали травматичні ушкодження суглобів приводить до достовірного покращення функціонального стану опорно-рухового апарату, що підтверджується вірогідною зміною функціонального показника Лі та вірогідним збільшенням об'єму рухів у суглобах. Достовірне зменшення вираженості больового синдрому й зменшення середнього показника суми балів оцінки якості життя свідчили про покращення якості життя в таких пацієнтів.

1. Горбатюк С. О. Фізична реабілітація та рухова активність при порушеннях функції опорно-рухової системи : навч. посіб. / С. О. Горбатюк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 192 с.
2. Епифанова В. А. „Лечебная физическая культура : справочник / В. А. Епифанова. – М. : Медицина, 2004. – 324 с.
3. Клапчук В. В. Основи реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізичної культури і масажу / В. В. Клапчук, О. С. Полянська. – Чернівці, 2006. – 241 с.
4. Arnett F. C. The American College of Rheumatology 2007 revised criteria for the classification of damages in sport / F. C. Arnett, S. M. Edworthy, D. A. Bloch // Arthritis Rheum. – 2008. – Vol. 31. – P. 315–324.

ФРУСТРАЦІЯ Й ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СПОРТІ

Сайко Олена,
IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Курилюк С.І.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Дж.Доллард, Л.Дуб, Н.Міллер, О.Маурер, Р.Сірс під фрустрацією розуміють будь-яку перешкоду на шляху до досягнення об'єктом мети. Фрустрація означає розлад планів, крах надій, провали, невдачі, тобто йдеться про зміни в поведінці й емоційній сфері людини, яка зіткнулася з підвищеними труднощами. Автори вважають, що будь-яка фрустрація створює внутрішнє напруження – спонукання, або мотив, до агресії. Вони відзначають, що агресивна поведінка завжди передбачає фрустрацію і, навпаки, фрустрація веде до агресії.

Мета дослідження: здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми толерантності у спортивній діяльності

Методи дослідження: теоретичний аналіз й узагальнення даних науково-методичної літератури.

Гіпотеза фрустрації-агресії заснована на чотирьох основних поняттях: агресії, фрустрації, гальмуванні й заміщенні (Л.Берковіц). Величина фрустрації залежить від сили спонукання до виконання бажаної дії, величини перешкоди до досягнення мети й кількості цілеспрямованих дій, після яких настає фрустрація. Гальмування – це тенденція обмежити дії через очікування негативних наслідків. Заміна – це тенденція брати участь в актах агресії, спрямованих проти іншої людини, але не дійсного джерела фрустрації (Р.Мартенс).

Реакція фрустрації набуває два головних напрями: імпульсивність (агресивність) або стійкість (толерантність). За С.Розенцвейгом, усяка реакція на фрустрацію спрямована на підтримку рівноваги всередині організму (гомеостазу). Т.Шибутані зазначав, що фрустрація не завжди має своїм результатом агресію. Толерантність показує можливість людини справлятися з фруструючими ситуаціями. Її можна сформувати. Дж.Калугер й У.Унковіч вважають, що для того, щоб бути здоровим, потрібно дивитися в обличчя й управляти фрустраціями шляхом побудови адекватних моделей поведінки.

Спортсмени перебувають у стані фрустрації, коли програють, сприймають суддівство як несправедливе, відчувають занепокоєння за зниження свого статусу, фізичний біль, виступають нижче своїх можливостей.

Формування адекватних моделей поведінки включає в себе створення активних механізмів психологічного захисту від стрес-факторів у спортивній діяльності, які складаються із зсуву й заміщення – процесів, які розглядаються як механізми розрядки напруги за допомогою обхідних шляхів, ідентифікації, проектування, фантазії, регресії, апатії, придушення, компенсації, фіксації, раціоналізації. Виховання цих механізмів має починатися з психологічного супроводу після відбору в групи спортивного вдосконалення і пронизувати (“наскрізний” характер) усі види підготовки спортсменів.

На наш погляд, толерантність – це і є, по-перше, сформовані насамперед активні захисні механізми на вплив різних несприятливих факторів або перешкод у спорті; по-друге, наявність у спортсменів адекватного рівня домагань, що збігається з рівнем очікування; по-третє, оптимальна внутрішня і зовнішня мотивація.

Оскільки стан фрустрації виникає при очікуванні спортсменом успіху в діяльності, то, якщо досягти його не вдається, для запобігання цього стану необхідно:

1. Запобігання тривожності в осіб зі слабкою нервовою системою.
2. Запобігання агресії в осіб із сильною нервовою системою.
3. Збалансування рівня домагань у спортсмена з його можливостями на даний момент.
4. Уникнення повторних невдоволь спортсмена під час розучуванні складних вправ, під час виступу на змаганнях.

5. Зниження емоційної збудливості спортсмена.

6. Розвиток вольових якостей (наполегливості, завзятості, терплячості [3].

Особливе значення в спортивній психології має проблема зміцнення емоційно-вольової стійкості. Стратегія подолання фрустрації характеризується швидким переходом від спокійного раціонального аналізу ситуації до енергійних дій для досягнення мети. Успішному вирішенню ситуації сприяє усунення надмірної реакції на невдачі та навіювання впевненості у своїх силах. Для цих цілей використовуються самонавіювання та самопереконання.

1. Кузьмина Е. И. Исследование детерминант свободы-несвободы от фрустрации / Е. И. Кузьмина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4.
2. Психология состояний : хрестоматия / под ред. А. О. Прохорова. – М. : ПЕР СЭ ; С. Пб. : Речь, 2004. – 608 с.
3. Степанов С. Популярная психологическая энциклопедия / С. Степанов. – М. : Изд-во Эксмо, 2003. – 640 с.
4. Юров И. А. Психологическое тестирование и психотерапия в спорте / И. А. Юров. – М. : Сов. спорт, 2006. – 163 с.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ У СИСТЕМАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Глушко Олеся,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Козленко М.І.,

кандидат технічних наук, доцент.

Сьогодні ідентифікування особи за зображенням її обличчя є одним з пріоритетних напрямів розвитку біометричних систем. Такі біометричні показники, як відбиток пальця і малюнок райдужної оболонки, є конфіденційною інформацією, тоді як зображення обличчя є загальнодоступним. Саме технологія ідентифікації на основі зображення обличчя визнана найприйнятнішою для масового застосування, оскільки вона не вимагає фізичного контакту з пристроєм, ненав'язлива, природна й у потенціалі може володіти високою надійністю та швидкістю. Системи виявлення і розпізнавання обличчя використовуються не тільки в системах безпеки й контролю доступу. Вони знайшли широке застосування і в таких сферах, як організація відеоконференцій, об'єктно-орієнтоване стиснення відеоданих, розпізнавання емоцій людини, створення систем машинного зору в робототехніці [1]. Актуальним є застосування таких систем у технологіях дистанційної освіти.

Об'єктом нашого дослідження є процес розпізнавання зображень.

Предмет – алгоритми й методи розпізнавання особи людини за зображенням обличчя.

Мета роботи – проаналізувати існуючі підходи до розв'язання цієї задачі, дослідити та порівняти роботу відомих методів, а також удосконалити методику розпізнавання людських обличчя на зображенні й ідентифікації їх на основі масиву вхідних даних.

Було розглянуто відомий метод Віоли-Джонса [2; 3]. Для роботи алгоритму використовується інтегральне представлення зображення, яке дозволяє швидко обчислити сумарну яскравість ділянки на зображенні. При цьому воно має таку ж розмірність, як і вихідне, але замість кожного пікселя вказана сума яскравостей усіх пікселів, розташованих ліворуч і вище. Як прості класифікатори, які використовуються для побудови та розпізнавання обличчя складного класифікатора, взято ознаки Гаара, що описують риси зображення, яке потрібно знайти. Прямокутні ознаки Гаара добре працюють з інтегральним представленням зображень, оскільки для їхнього обчислення достатньо додати кілька елементів матриці зображення. Для побудови дієвого класифікатора використовується навчальна вибірка прикладів з обличчями та без них. Для аналізу роботи методу Віоли-Джонса випробувано два типи класифікатора: повільний, будований процедурою AdaBoost [4; 5] й

швидкий каскадний, який побудований ітеративним алгоритмом, що використовує AdaBoost для навчання каскадів, з яких складається.

Процес ідентифікації особи, який базується на розпізнаванні за зображенням обличчя, полягає в тому, що зображення обличчя невідомої особи подається на вхід системи розпізнавання, у якій порівнюється із зображеннями обличчя відомих осіб, що знаходяться в базі зображень. Процес ідентифікації можна розділити на три основні частини:

- отримання цифрового зображення (наприклад, за допомогою фотокамери, сканера або іншим способом);
- попередня обробка (видалення шумів, якісна й колірна корекція, сегментація тощо);
- виявлення ознак (глобальних або локальних);
- розуміння (інтерпретація) і оцінка (наприклад, класифікація).

Проведеним дослідженням встановлено, що коли ідентифікацію користувача проводити за масивом вхідних еталонних фото, тобто порівнювати із цілим масивом вхідних фото, то збільшується ймовірність ідентифікації користувача, оскільки різні еталонні фото можуть бути в різних позах, при різному освітленні, може бути різний вираз обличчя тощо. Жоден з відомих на сьогоднішній день методів для розпізнавання людини за обличчям не дає 100% розпізнавання людини при будь-яких умовах. Використання масиву вхідних еталонних фото дозволило збільшити ймовірність розпізнавання в порівнянні з відомими методами при якісному освітленні на 1,6%, при середньому – на 1,6%, при поганому – на 0,5%, для осіб, що носять окуляри – на 1,8%, при зміні зачіски – на 2,3%, при різних емоціях: сум – на 2,9%, посмішка – на 2,2%.

Результатом виконаної роботи є створення діючої системи для розпізнавання обличчя на зображенні з використанням методу Віоли-Джонса з модифікацією для ідентифікації користувачів послуг дистанційної освіти.

Побудована система може бути основою для використання в складніших задачах аналізу обличчя як перший етап знаходження обличчя й, зважаючи на швидкодію, може працювати з відео в реальному часі.

Перспективою подальших досліджень є використання таких самих алгоритмів побудови класифікаторів для виділення частин обличчя й аналізу емоцій людини.

1. Стюарт Рассел. Искусственный интеллект: современный подход / Стюарт Рассел, Питер Норвіг ; пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Вильямс, 2006 – 1408 с.
2. Viola P. Rapid Object Detection using a Boosted Cascade of Simple Features / P. Viola, M. J. Jones // Proceedings IEEE Conf. on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR 2001). – 2001.
3. Viola P. Robust real-time face detection / P. Viola, M. J. Jones // International Journal of Computer Vision. – 2004. – Vol. 57, № 2. – P. 137–154.
4. Stan Z. Li (Editor). Handbook of Face Recognition. Springer / Stan Z. Li (Editor), Anil K. Jain (Editor). – 2004.
5. Yoav Freund. A decision-theoretic generalization of online learning and an application to boosting./ Yoav Freund, Robert E. Schapire // In Computational Learning Theory: Eurocolt'95. – Springer-Verlag, 1995. – P. 23–37.

НАПІВГРУПИ РОЗПОДІЛІВ ТА ЇХНІЙ ЗВ'ЯЗОК З ОПЕРАЦІЙНИМ ЧИСЛЕННЯМ

Козак Надія,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Шарин С.В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Нехай $D'(L(X))$ – простір $L(X)$ – значних розподілів. Елемент $S \in D'(L(X))$ будемо називати *напівгрупою розподілів*, якщо виконуються такі умови:

$$\text{supp} S \subset [0, +\infty), \quad (1)$$

$$\langle S, \varphi \rangle \circ \langle S, \psi \rangle = \langle S, \eta \rangle, \quad (2)$$

де $\varphi, \psi, \eta \in D$ і $\eta(t) = \int_0^t \varphi(s)\psi(t-s)ds$ для всіх $t \in [0, +\infty)$. Множину напівгруп розподілів будемо позначати $DS(L(X))$. Розподіл $S \in D'(L(X))$ належить $DS(L(X))$, тоді і тільки тоді, коли він задовольняє (1) і таку умову

$$\psi(0)\langle S, \varphi \rangle - \varphi(0)\langle S, \psi \rangle = \langle S, D\varphi \rangle \circ \langle S, \psi \rangle - \langle S, \varphi \rangle \circ \langle S, D\psi \rangle$$

для кожного $\varphi, \psi \in D$. Для будь-якого $S \in DS(L(X))$ визначимо:

$$N = \{x \in X : \langle S, \varphi \rangle x = 0 \text{ для кожного } \varphi \in D\}.$$

$$J = \left\{ \sum_{k=1}^n \langle S, \varphi_k \rangle x_k : n \in \mathbb{N}, \varphi_k \in D, x_k \in X \text{ для } k = 1, \dots, n \right\}.$$

Тоді N – замкнений підпростір X і отже, фактор-простір $\frac{X}{N}$ є банаховим простором. Для кожного $S \in DS(L(X))$ існує такий єдиний лінійний оператор

$$G: J \rightarrow \frac{X}{N},$$

що $G\langle S, \varphi \rangle x = -E[\langle S, D\varphi \rangle x + \varphi(0)x]$ для кожного $\varphi \in D$ і $x \in X$.

Цей оператор G будемо називати генератором напівгрупи розподілів. Розглянемо задачу Коші в просторі розподілів. Якщо f є класичним розв'язком задачі Коші, то відповідний розподіл

$$\langle F, \varphi \rangle = \langle \theta f, \varphi \rangle = \int_0^{\infty} f(t)\varphi(t)dt, \quad \varphi \in D,$$

(тут θ – функція Хевісайда) є розв'язком рівняння

$$P * F = \delta \otimes x, \quad (3)$$

де $P = \delta' \otimes I - \delta \otimes A \in D'_+(L(X_A, X))$.

Теорема 1. Нехай A – замкнутий лінійний оператор на банаховому просторі X . Тоді задача Коші є розв'язною в сенсі розподілів, тоді й тільки тоді, коли існує розв'язок $S \in D'_+(L(X, X_A))$ рівнянь

$$P * S = \delta \otimes I, \quad (4)$$

$$S * P = \delta \otimes I_A, \quad (5)$$

де I_A – одиничний оператор на X_A . У цьому випадку

$$\langle F, \varphi \rangle = \langle S, \varphi \rangle x$$

для всіх $\varphi \in D$ і $x \in X$.

Покажемо, що кожен розв'язок у сенсі операторних розподілів збігається з напівгрупою розподілів, що генерується оператором A . Застосовуючи теорему 1 до рівняння

$$\left(\frac{d}{dt} - A\right)u(t) = f(t),$$

отримуємо таку теорему, що характеризує генератори напівгруп розподілів.

Теорема 2. Нехай A – замкнутий щільно визначений лінійний оператор на банаховому просторі X . Тоді розв'язок $S \in D_+(L(X, X_A))$ рівнянь (4) і (5) у сенсі операторних розподілів існує тоді й тільки тоді, коли A є генератором напівгрупи розподілів Q із щільним образом. У цьому випадку $S = Q$.

1. Lions J. L. Lessemi-groupes distributions / J. L. Lions. // Portugal. Math. – 1960. – P. 141–164.
2. Kunstmann P. C. Distribution semigroups and abstract Cauchy problems / P. C. Kunstmann // Trans. Amer. Math. – 1999. – P. 837–856.
3. Kisynski J. Distribution semigroups and one parameter semigroups / J. Kisynski. // Bull. Pol. Acad. Sci. Math. – 2002. – P. 189–216.

МЕТОДИ ЧАСТОТНО-ЧАСОВОГО АНАЛІЗУ

Мельник Ігор,

ІІІ курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Горелов В.О.,

кандидат технічних наук, доцент.

Швидке перетворення Фур'є – інтегральне перетворення однієї функції в іншу. Утворена функція представляє вихідну у вигляді набору гармонічних коливань з різними частотами.

Перетворення Фур'є було розроблено в 1960-х роках минулого століття Кулі та Тьюкі [1]. Основні його особливості:

- низька асимптотична складність $O(N * \log(N))$;
- працює на відрізку $[-L; L]$;
- відрізок $[-L; L]$ розбивається на 2^n точок.

Швидке перетворення Фур'є – це потужний математичний апарат, який дає можливість перейти від амплітудно-часової характеристики до частотно-амплітудної. Завдяки цьому, швидке перетворення Фур'є широко застосовується в багатьох сферах людської діяльності: обробка звуку та зображень, відновлення даних, медична діагностика тощо.

Проте таке перетворення відзначається рядом особливостей, які ускладнюють його використання під час аналізу нестационарних сигналів:

- неможливість отримання моменту, коли зустрічається певна частота;
- недостатня інформативність;
- неможливість якісно представити функції з нескінченними перепадами “крутизни” (прямокутні сигнали).

У таких випадках використовують віконне перетворення Фур'є або вейвлет-перетворення.

Основна ідея віконного перетворення Фур'є полягає у використанні перетворення Фур'є над вхідною функцією, помноженою на так звану віконну функцію. Унаслідок цього втрачають певну інформацію про частотну-часову залежність, але отримують можливість проаналізувати, які саме частоти були наявні в певний момент часу:

$$F(t, \omega) = \int_{-\infty}^{\infty} f(\tau)W(\tau-t)e^{-i\omega\tau} d\tau,$$

де $W(\tau-t)$ – деяка віконна функція.

Об'єктом дослідження є функції трійкового симетричного числення. Розклад елементів простору Гільберта за ортогональним базисом, завдяки зручності диференціювання, інтегрування та реалізації згортки, зумовлює ефективність вирішення ряду прикладних задач функціонального аналізу та суміжних галузей.

Окрім тригонометричних базисних функцій, існує ряд ортогональних базисних функцій. Серед них – перетворення Уолша, Хаара тощо. Обчислення коефіцієнтів при таких функціях вимагає менше операцій, аніж у випадкових їхніх гармонійних аналогів.

Кожна функція Хаара в різних частинах діапазону її визначення набуває значень 1, 0 та +1 (у випадкових ненормованих функцій) або 0 і відповідних додатних та від'ємних значень, визначених порядком функції [2; 3].

Особливістю перетворення Хаара є дослідження поведінки сигналу в близьких точках.

Обчислення коефіцієнтів здійснюють як інтеграл добутку функції сигналу на базисну функцію, поділений на значення періоду.

Задачею є знаходження представлення базисних функцій і дослідження їх.

У роботі досліджено Хаар-подібні трійкові симетричні базисні функції. Функція нульового порядку класично тотожна одиниці, амплітуди функцій вищих порядків визначаються значеннями степеня числа 3 з показниками, що дорівнюють порядкам функцій, утворених шляхом масштабування та зміщення відповідних суміжних функцій нижчих порядків (рис. 1).

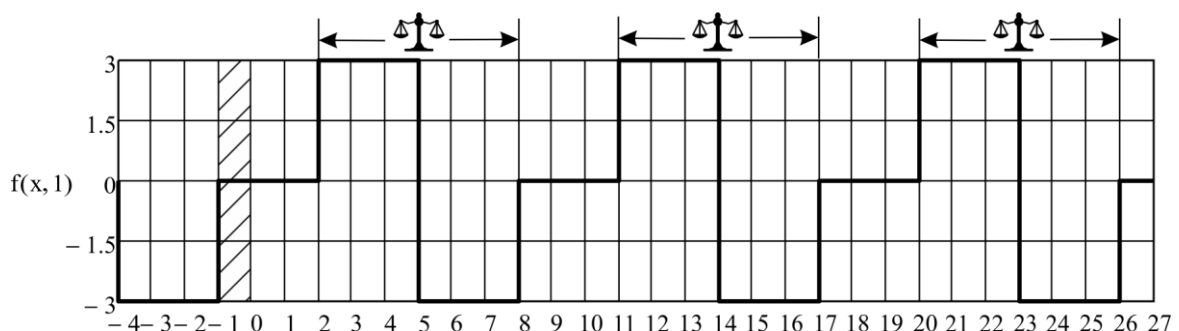

Рис. 1. Базисна трійкова симетрична функція

Функції встановлені на множині дійсних чисел і задані на кожному з інтервалів, що складають сферу визначення окремим виразом.

1. Залманзон Л. А. Преобразования Фурье, Уолша, Хаара и их применение в управлении, связи и других областях / Л. А. Залманзон. – М. : Наука, Гл. ред. физ.-мат. лит., 1989. – 496 с. – ISBN 5-02-014094-5.
2. Брусенцов Н. П. Вычислительная машина “Сетунь” Московского государственного университета / Н. П. Брусенцов // Новые разработки в области вычислительной математики и вычислительной техники : материалы науч.-техн. конф. – К., 1960. – С. 226–234.
3. Фомин С. В. Системы счисления / С. В. Фомин. – 5-е изд. – М. Наука, Гл. ред. физ.-мат. лит., 1987. – 48 с.– (Попул. лекции по мат.).

НЕГАПОЗИЦІЙНІ СИСТЕМИ ЧИСЛЕННЯ

Петришин Михайло,

V курс, факультет автоматизації та комп'ютерних наук.

Науковий керівник – Горелов В.О.,

кандидат технічних наук, доцент.

Достовірність і захист сформованих повідомлень про стан джерел інформації є актуальними завданнями забезпечення надійності функціонування розосереджених інфосистем. Аналіз властивостей існуючих методів перетворення форми інформації (ПФІ) і розробка нових математичних й алгоритмічних моделей дозволяють розширити функціональні можливості засобів ПФІ, забезпечивши конкурентоздатність у порівнянні з класичними системами.

Мета дослідження полягала в здійсненні аналізу й обґрунтуванні ефективності застосування негапозиційних систем числення, що дозволяють здійснити швидке ПФІ та забезпечити захищене формування повідомлень на рівні їхнього кодування. Наведемо результати досліджень властивостей негапозиційних систем для наступної розробки ефективних методів ПФІ.

Довільне дійсне число k розрядністю n можна представити в негапозиційних системах числень із від'ємною основою $-q$ у вигляді розкладу:

$$k = r_{n-1} \times (-q)^{n-1} + r_{n-2} \times (-q)^{n-2} + \dots + r_i \times (-q)^i + \dots + r_1 \times (-q)^1 + r_0 \times (-q)^0 = \sum_{i=0}^{n-1} r_i (-q)^i,$$

де $q \in \{\dots, -2, -1\}$, $n \in \{\dots, 2, 1\}$ та $r_i \in \{q-1, \dots, 2, 1, 0\}$.

На рис. 1 зображено графічну модель натурального адитивного запису довільного числа в негапозиційних системах із від'ємною основою числення $-q$ та розрядністю кодового слова n як суми добутків $r_i \times (-q)^i$.

При цьому система за основою $q=-2$ дозволяє здійснити перетворення чисел діапазону двох знаків від від'ємного значення $\sum_{i=1, \text{step}+2}^{n-1} r_i (-2)^i$, що становить

$2/3$ повного діапазону перетворення 2^n , до додатного $\sum_{i=0, \text{step}+2}^{n-2} r_i (-2)^i$, що становить

1/3 повного діапазону перетворення 2^n , де n – кількість двійкових розрядів, як правило, парне число, у практиці часто кратне двійці. У табл. 1 наведено приклад 4-розрядного негапозиційного кодування повідомлень діапазону $0 \div 2^4$.

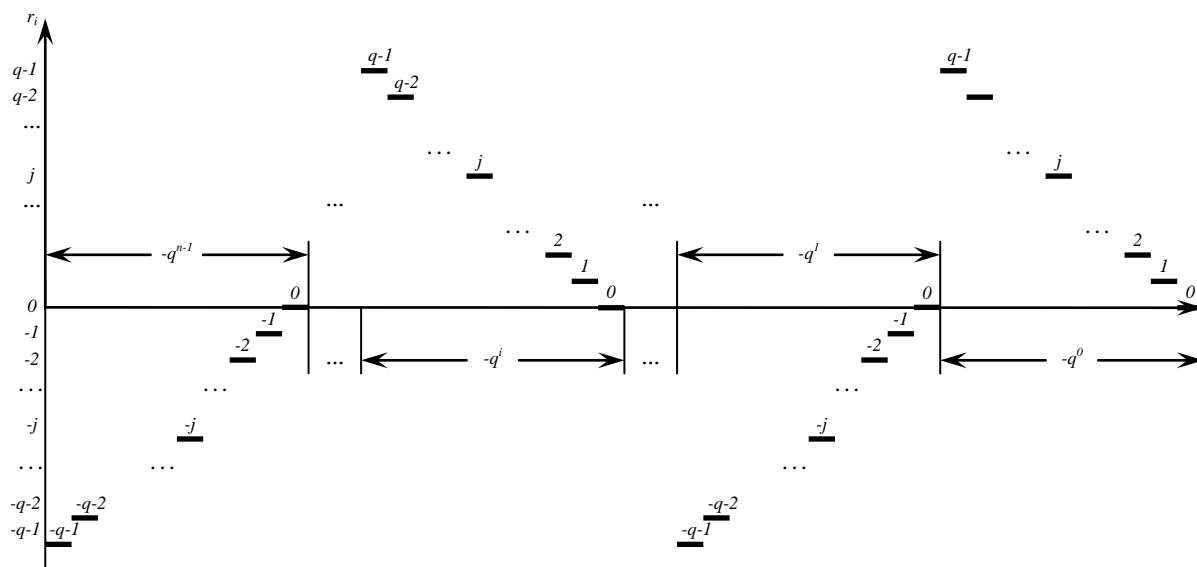

Рис. 1. Негапозиційне формування вагової суми добутків $r_i \times (-q)^i$ числа k

Таблиця 1

Поле кодових елементів негапозиційного двійкового числення

-/+			від'ємні										0	додатні				
	q_i	$(-2)^i$	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5
+	+1	$(-2)^0$	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
-	-2	$(-2)^1$	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0
+	+4	$(-2)^2$	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1
-	-8	$(-2)^3$	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Оригінальною є властивість асиметрії розподілу на піддіапазони від'ємних і додатних чисел повного діапазону перетворення, що зумовлена у два рази більшим значенням суми від'ємних чисел щодо суми додатних чисел. Указана властивість притаманна всім субтрактивно-адитивним системам числення.

Характеристичною властивістю субтрактивно-адитивних систем є можливість перетворення як додатних, так і від'ємних значень, тобто векторних значень двох протилежних напрямків, на відміну від адитивних систем, що дозволяють здійснити перетворення одного знаку. Прикладом застосування вказаного методу є перетворення змінної напруги чи струму. Таку можливість забезпечує зміна дисципліни перетворення на базі субтрактивно-адитивного зрівноваження, принципова відмінність якого ґрунтується на можливості формування суми додатних мір $(-2)^i$ із парними значеннями (адитивне зрівноваження), за різницею суми мір $(-2)^i$ із непарними значеннями i (субтрактивне зрівноваження). Запропонований метод передбачає ітераційне зрівноваження розрядних двійкових значень мір $(-2)^i$ від старшого $(-2)^{n-1}$ до молодшого $(-2)^0$ через розряд

для кожного знаку, що дозволяє уникнути операцій віднімання міри при наявності одиниці в поточному розряді, звести їхню кількість до одиниці для чисел із однією одиницею в старшому розряді, з проміжними перетвореннями чисел із різною кількістю розрядних одиниць, проміжним зрівноваженням за n операцій для чисел із відповідним кодом, що складається тільки з одиниць, до, у максимальному випадку, $2n-1$ зрівноважень для числа одиниць, якому відповідає єдина одиниця в молодшому розряді.

Усереднена оцінка кількості зрівноважень становить $\frac{3}{4}$ кількості операцій еквівалентного адитивного перетворення. Це визначає актуальність досліджень у напрямі розробки моделей і методів ПФІ з кодовим представленням у негапозиційному численні.

ВЕЙВЛЕТ-АНАЛІЗ ЦИФРОВИХ СИГНАЛІВ

Регуш Олександр,

ІІІ курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Ровінський В.А.,

кандидат технічних наук, доцент.

В останні роки стало очевидно, що традиційний апарат представлення довільних функцій і сигналів у вигляді рядів Фур'є є малоефективним для функцій з локальними особливостями. Його неможливо застосовувати, щоб одержати інформацію про зміну частоти сигналу в часі. Спектральний аналіз реальних сигналів необхідно здійснювати як за частотою, так і в часі, адже на практиці найчастіше потрібно мати справу з нестационарними процесами, у яких важливими є факт зміни частотно-часових характеристик сигналу. Саме й для цього використовують вейвлети.

Вейвлети (від англ. "wavelet", себто "хвилька") – потужний сучасний інструментарій, який останнім часом уживають для обробки таких сигналів і стискання отриманих даних. Вейвлет – це математична функція, що дозволяє аналізувати різні частотні компоненти даних. Аналіз проводиться в площині вейвлет коефіцієнтів (масштаб – час – рівень).

Аналізуюча функція вейвлет-перетворення $\psi(t)$ повинна відповідати таким умовам:

- 1) $\int_{-\infty}^{+\infty} \psi(t) dt = 0$ – нульове середнє;
- 2) $\int_{-\infty}^{+\infty} |\psi(t)|^2 dt < \infty$ – обмеженість.

Вейвлет-аналіз можна описати як локалізований спектральний аналіз, де аналогом частоти є масштаб аргументу (а) базисної функції, а положення характеризується її зрушенням (b). Вигляд базисної функції:

$$\psi_{a,b}(t) = \frac{1}{\sqrt{|a|}} \psi\left(\frac{t-b}{a}\right)$$

Вирізняють безперервне вейвлет-перетворення (CWT), яке застосовують звичайно до безперервних (аналогових) сигналів, для яких масштаби та перенесення (a, b) можуть приймати будь-які безперервні значення:

$$CWT_f(a, b) = \langle f(t), \psi_{a,b}(t) \rangle = \frac{1}{\sqrt{|a|}} \int_{-\infty}^{+\infty} f(t) \psi\left(\frac{t-b}{a}\right) dt$$

Розглянемо приклад вейвлет-перетворення в середовищі mathcad. Як аналізуючу функцію візьмемо wave-вейвлет: $\psi(t) = t \cdot \exp(-t^2/2)$.

Будемо досліджувати локалізовану функцію на проміжку [0; 200] вигляду (рис. 1):

$$f(t) = \begin{cases} \sin 0.001 \cdot (t - 15)^2, & \text{якщо } t \in \\ 0, & \text{якщо } t \notin \end{cases}$$

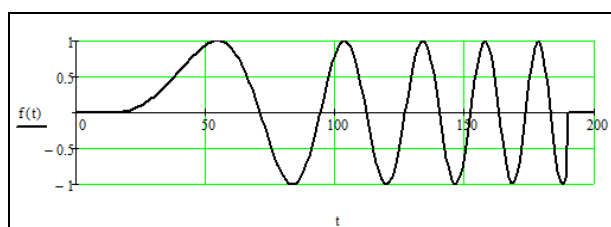

Рис. 1. Досліджувана локалізована функція $f(t)$

Здійснюючи безперервне вейвлет-перетворення, одержуємо частотно-часове представлення сигналу (рис. 2):

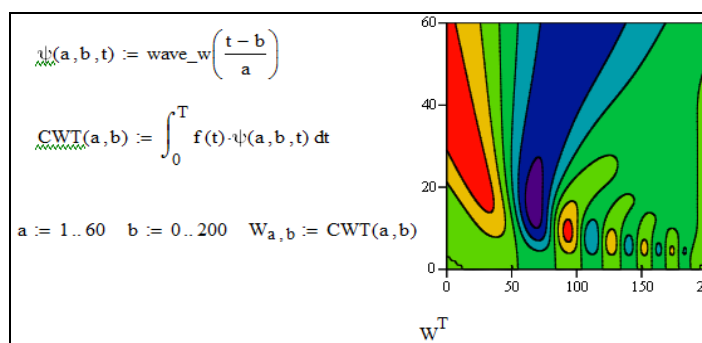

Рис. 2. Вейвлет-перетворення функції $f(t)$

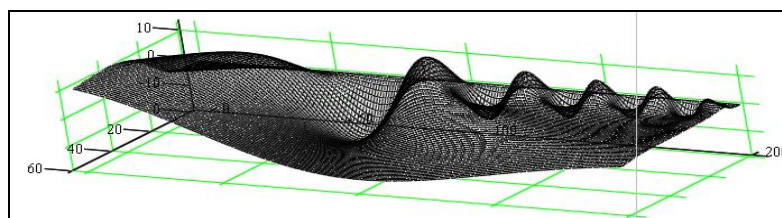

Рис. 3. Вейвлет-коефіцієнти в 3-мірному просторі

Отримані результати вейвлет-перетворення надають нам частотно-часові характеристики нестационарного сигналу $f(t)$. Ці дослідження можуть бути використані в радіотехніці для модуляції сигналів (рис. 3).

Зручність використання вейвлет-перетворення також дозволяє застосувати його не тільки в радіотехніці й науці, але й у прогнозуванні погоди, прогнозуванні стану на фінансових ринках, у медицині, зокрема, для представлення ЕКГ у реальному часі. ВП також використовують для стиснення інформації в таких стандартах як JPEG-2000 та MPEG4.

1. Новиков Л. В. Основы вейвлет-анализа сигналов : учебное пособие / Л. В. Новиков. – 1999. – 152 с.
2. Нагорнов О. В. Вейвлет-анализ в примерах : учебное пособие / Нагорнов О. В., Никитаев В. Г. – М. : НИЯУ МИФИ, 2010. – 120 с.
3. Касьянов В. Н. Новые информационные технологии в науке и образовании / В. Н. Касьянов. – Новосибирск, 2003. – 175 с.
4. Воробьев В. И. Теория и практика вейвлет-преобразования / Воробьев В. И., Грибунин В. Г. – С. Пб. : ВУС, 1999.

МЕТОД МОНТЕ-КАРЛО ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ФІНАНСОВІЙ МАТЕМАТИЦІ

Струтинський Михайло,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Іващук Н.Л.,
доктор економічних наук, професор.

Для розв'язання багатьох прикладних задач за допомогою обчислювальної техніки користуються чисельними методами, зокрема, і статистичним моделюванням, до якого належить метод Монте-Карло. Інтенсивний розвиток теорії і практики методу Монте-Карло був пов'язаний з пошуком розв'язку задач теорії випромінювання в 50-х рр. минулого століття. За півстоліття сфера застосувань методів чисельного статистичного моделювання значно розширилася. Розроблена теорія ймовірнісних представлень розв'язку задач математичної фізики, на основі якої побудовані відповідні чисельні стохастичні оцінки. Ефективні алгоритми розроблені також у статистичній фізиці (метод Метрополіса, схема Ізинга), у фізичній і хімічній кінетиці (розв'язання рівнянь Больцмана й Смолуховського, моделювання реакцій і фазових переходів), у теорії масового обслуговування, фінансовій математиці, математичній біології та ін.

Під чисельним статистичним моделюванням зазвичай розуміють реалізацію з допомогою комп'ютера ймовірнісної моделі деякого об'єкта з метою оцінювання досліджуваних характеристик на основі закону великих чисел.

Схема методу Монте-Карло виглядає так. Нехай потрібно обчислити деяку величину I . Припустимо, що ми можемо побудувати деяку випадкову величину ζ з математичним сподіванням $E\zeta$, що дорівнює I , і скінченною дисперсією $D\zeta$, причому вибіркові значення ζ_i випадкової величини ζ легко реалізуються на комп'ютері. Побудувавши більшу кількість n вибірових

значень ζ_1, \dots, ζ_n , на основі закону великих чисел отримуємо наближене значення шуканої величини:

$$I = E\zeta \approx \bar{\zeta}_n = \frac{\zeta_1 + \dots + \zeta_n}{n}.$$

Головними прикладами величин I , які допускають таке представлення, є інтеграл $I = \int g(x)dx$ і лінійний функціонал $I_h = (\varphi, h) = \int \varphi(x)h(x)dx$ розв'язку інтегрального рівняння Фредгольма другого роду

$$\varphi(x) = \int k(x', x)\varphi(x')dx' + f(x).$$

При цьому випадкова величина ζ із

$$I = E\zeta = \frac{\zeta_1 + \dots + \zeta_n}{n}$$

має вигляд $\zeta = q(\xi)$, де ξ – випадковий вектор чи випадкова послідовність (наприклад, ланцюг Маркова) з заданим розподілом.

Важливим моментом при використанні наближення

$$I = E\zeta \approx \bar{\zeta}_n = \frac{\zeta_1 + \dots + \zeta_n}{n}$$

є можливість ефективної реалізації вибіркового значення випадкових величин і векторів за допомогою спеціальних програм.

1. Ермаков М. С. Метод Монте-Карло в вычислительной математике / М. С. Ермаков. – С. Пб., 2009. – 192 с.
2. Войтишек А. В. Основы метода Монте-Карло : учеб. пособие / А. В. Войтишек ; Новосиб. гос. ун-т. – Новосибирск, 2010. – 108 с.
3. Михайлов Г. А. Численное статистическое моделирование. Методы Монте-Карло / Михайлов Г. А., Войтишек А. В. – М. : Академия, 2006. – 367 с.

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ ФУНКЦІЙ, ПОРОДЖЕНИХ ЗРОСТАЮЧИМИ Й ЦЕНТРАЛЬНИМИ ФАКТОРІАЛЬНИМИ СТЕПЕНЯМИ

Шевчук Оксана,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Гой Т.П.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Математичні моделі багатьох природних і технічних процесів приводять до задач, точні розв'язки яких класичними методами отримати неможливо. Розширення “бібліотеки” неелементарних функцій спричиняє розширення кола прикладних задач, які можуть бути розв'язані в замкненому вигляді, і зумовлює подальший розвиток наближених методів і теорії функцій.

Означення 1. Для довільних $x \in \mathbf{R}$ і $m \in \mathbf{N}$ факторіальним степенем m з кроком $k \in \mathbf{R}$ називають вираз

$$x^{m\{k\}} = x(x+k) \cdot (x+2k) \cdot \dots \cdot (x+(m-1)k), \quad x^{0\{k\}} \equiv 1.$$

Факторіальний степінь називають *зростаючим*, якщо $k > 0$, і *спадним*, якщо $k < 0$. Коли $k = 0$, то маємо звичайний степінь $x^{m\{0\}} = x^m$.

Зростаючий факторіальний степінь m з кроком 1 і спадний факторіальний степінь m з кроком (-1) позначатимемо через $x^{\bar{m}}$ і $x^{\underline{m}}$ відповідно, тобто

$$x^{\bar{m}} = x^{m\{1\}} = x(x+1) \cdot \dots \cdot (x+m-1), \quad x^{\underline{m}} = x^{m\{-1\}} = x(x-1) \cdot \dots \cdot (x-m+1).$$

Зростаючі та спадні факторіальні степені тісно пов'язані зі звичайною факторіальною функцією, адже $n! = 1^{\bar{n}} = n^{\underline{n}}$.

Означення 2. Для довільних $x \in \mathbf{R}$ і $m \in \mathbf{N}$ *центральною факторіальною степенем* m з кроком $k > 0$ називають вираз

$$x^{m[k]} = x \left(x + \frac{mk}{2} - k \right) \left(x + \frac{mk}{2} - 2k \right) \cdot \dots \cdot \left(x - \frac{mk}{2} + k \right), \quad x^{0[k]} \equiv 1.$$

Центральний факторіальний степінь m з кроком 1 позначатимемо через $x^{[m]}$. Наприклад,

$$x^{[5]} = (x-3/2)(x-1/2)x(x+1/2)(x+3/2), \quad x^{[4]} = (x-1)x^2(x+1).$$

За аналогією з відомими степеневими розвиненнями

$$\cos x = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n}{(2n)!} x^{2n}, \quad \sin x = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n}{(2n+1)!} x^{2n+1},$$

які, ураховуючи, що $n! = n^{\underline{n}}$, можна розглядати як ряди, побудовані за допомогою спадних факторіальних степенів, у [1] означені нові неелементарні функції дійсної змінної $\text{Cos}(x)$, $\text{Sin}(x)$, побудовані за допомогою зростаючих факторіальних степенів:

$$\text{Cos}(x) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n x^{2n}}{(2n)^{\overline{2n}}}, \quad \text{Sin}(x) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n x^{2n+1}}{(2n+1)^{\overline{2n+1}}}.$$

Зокрема, в [1] установлені деякі властивості функцій $\text{Cos}(x)$, $\text{Sin}(x)$, виведені формули для їхнього аналітичного представлення, побудовані графіки та доведені деякі формули, які пов'язують ці функції.

Означення 3. [2] Позначимо через $C(x)$ і $S(x)$ функції дійсної змінної, побудовані за допомогою центральних факторіальних степенів:

$$C(x) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n}{(2n)^{[2n]}} x^{2n}, \quad S(x) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{(-1)^n}{(2n+1)^{[2n+1]}} x^{2n+1}.$$

Нехай $F(a_1; b_1, b_2; z)$ – узагальнена гіпергеометрична функція, тобто функція, визначена за допомогою узагальненого гіпергеометричного ряду:

$$F(a_1; b_1, b_2; z) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{a_1^{\bar{n}}}{b_1^{\bar{n}} b_2^{\bar{n}}} \cdot \frac{z^n}{n!},$$

де $a_1^{\bar{n}}$, $b_1^{\bar{n}}$, $b_2^{\bar{n}}$ – зростаючі факторіальні степені.

Теорема 1. Для всіх $x \in \mathbf{R}$ справджуються тотожності

$$\text{Cos}(x) = 1 - \frac{x^2}{6} \cdot F\left(1; \frac{5}{4}, \frac{7}{4}; -\frac{x^2}{64}\right), \quad \text{Sin}(x) = x \cdot F\left(1; \frac{3}{4}, \frac{5}{4}; -\frac{x^2}{64}\right).$$

Теорема 2. Для всіх $x \in \mathbf{R}$ справджуються тотожності

$$C(x) = 1 - \frac{x^2}{4} \cdot F\left(1; \frac{4}{3}, \frac{5}{3}; -\frac{x^2}{27}\right), \quad S(x) = x \cdot F\left(1; \frac{5}{6}, \frac{7}{6}; -\frac{x^2}{27}\right).$$

Теорема 3. Функції $\text{Cos}(x)$, $\text{Sin}(x)$ є розв'язками відповідно таких задач

Коші:

$$16x^2 y'' - 16xy' + (x^2 + 12)y = 12 - x^2, \quad y(0) = 1, \quad y'(0) = 0;$$
$$16x^2 y'' - 16xy' + (x^2 + 12)y = -4x, \quad y(0) = 0, \quad y'(0) = 1.$$

Теорема 4. Функції $C(x)$ і $S(x)$ є розв'язками відповідно таких задач

Коші:

$$27x^3 y''' - 27x^2 y'' + (4x^3 + 51x)y' - 48y = -48,$$
$$y(0) = 1, \quad y'(0) = 0, \quad y''(0) = 0,5;$$
$$27x^3 y''' + (4x^3 + 24x)y' + (4x^2 - 24)y = 0,$$
$$y(0) = 0, \quad y'(0) = 1, \quad y''(0) = 0.$$

1. Гой Т. П. Нові функції, породжені зростаючими факторіалами, та їх властивості / Т. П. Гой, Р. А. Заторський // Буковинський математичний журнал. – 2013. – Т. 1, № 1–2. – С. 28–33.
2. Гой Т. П. Функції, породжені центральними факторіальними степенями, та їхні властивості / Т. П. Гой // Теоретичні та прикладні проблеми технічних і математичних наук : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 лют. 2014 р.). – К. : Центр наук.-практ. студій, 2014. – С. 8–13.

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРНАРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У МЕТОДІ ДЕРЕВА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Ізмайлов Артем, Волчок Тетяна, Костюк Анастасія, Орос Роман,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Петришин Л.Б.,
доктор технічних наук, професор.

У сучасній економіці актуальною є задача прогнозування на основі статистичних даних. Із цього випливає актуальність завдання аналізу та модернізації існуючих методів прогнозування [1]. Упровадження рішень, які отримані в процесі розв'язування описаної задачі, дозволяють отримати значний позитивний економічний результат. У нашому дослідженні проводяться аналіз і модифікація методу дерева прийняття рішень.

У проаналізованій літературі не знайдено випадків застосування методу дерева прийняття рішень для прогнозування на основі баз даних, які містять атрибути зі значенням “Не визначено” [1; 2]. Це значення може бути використано для синтезу деревовидних структур із наступними елементами, запозиченими з трійкової логіки: “Так”, “Ні” і “Не визначено” [3]. На відміну від

класичних бінарних вузлів з ребрами “Умова виконана” і “Умова невиконана” тернарні вузли володіють додатковим типом ребер – “Не визначено”.

На практиці описаний метод дозволить одержати результати прогнозування для об’єктів, характеристики яких не можуть бути ідентифіковані певними значеннями. Прикладом може слугувати база даних, яка була використана в дослідженні. Використана база даних містить записи клієнтів мережі супермаркетів з такими атрибутами: ідентифікаційний номер клієнта в базі, стать, вік, кількість дітей, місячний дохід, місячні витрати на їжу (у відсотках від доходу), “milk”, “meat”, “bread”, “eggs”, “oil”. Останні 5 полів є відповідями на питання такого характеру: “Чи купували б Ви молоко, якби воно подорожчало на 13%?” Відповіді можуть набувати значень “Так”, “Ні” і “Не знаю” (у базі даних вони описуються відповідно як “2”, “0” і “1”).

У рамках дослідження для описаної бази даних модифікованим методом дерева прийняття рішень була побудована прогностична модель, яка реалізувала прогноз купівлі клієнтом продукту “meat” після його подорожчання на 8%. Для впорядкування даних і підрахунку приросту інформації використовується індекс Джині: $Ig = 1 - \sum_j p_j^2$, де p_j – імовірність появи певного значення атрибуту [2].

На першому кроці алгоритму обчислюється міра впорядкування для всієї таблиці. Для цього обчислюється ймовірність появи кожного зі значень цільового атрибуту (у наведеному прикладі це поле – “meat”). Для цих імовірностей обчислюється індекс Джині для таблиці.

На наступному кроці формуються пари полів із цільового атрибуту та кожного з нецільових. У кожній парі для кожного значення нецільового атрибуту обчислюється ймовірність появи кожного зі значень цільового атрибуту й відповідний індекс Джині. Для кожної пари на основі індексів Джині обчислюється приріст інформації: $Z_i = Ig - \sum_j p_{j,i} \times Ig_{j,i}$, де Ig – індекс Джині для таблиці, $Ig_{j,i}$ – індекс Джині для j -го значення атрибуту нецільового поля з i -ї пари, $p_{j,i}$ – імовірність появи j -го значення атрибуту нецільового поля з i -ї пари.

Атрибут із максимальним приростом інформації стає коренем і викреслюється з подальшого розгляду. Описана процедура повторюється для кожного значення кореневого атрибуту. Для значення кореневого атрибуту з нульовим індексом Джині утворюється листок, який стає частиною результатів прогнозу. Записи, які пов’язані з листком викреслюються з подальшого розгляду. Алгоритм зупиняється в разі, якщо в таблиці з даними більше не залишилося нецільових атрибутів або записів.

У результаті застосування описаного алгоритму на основі описаної бази даних було отримано таке дерево рішень (рис. 1):

Значною перевагою описаного методу є можливість прогнозування на основі бази даних з елементами класу “Не визначено”. Головним недоліком є можливість для деяких баз даних отримати занадто широке дерево, яке класифікуватиме записи у велику кількість малих груп.

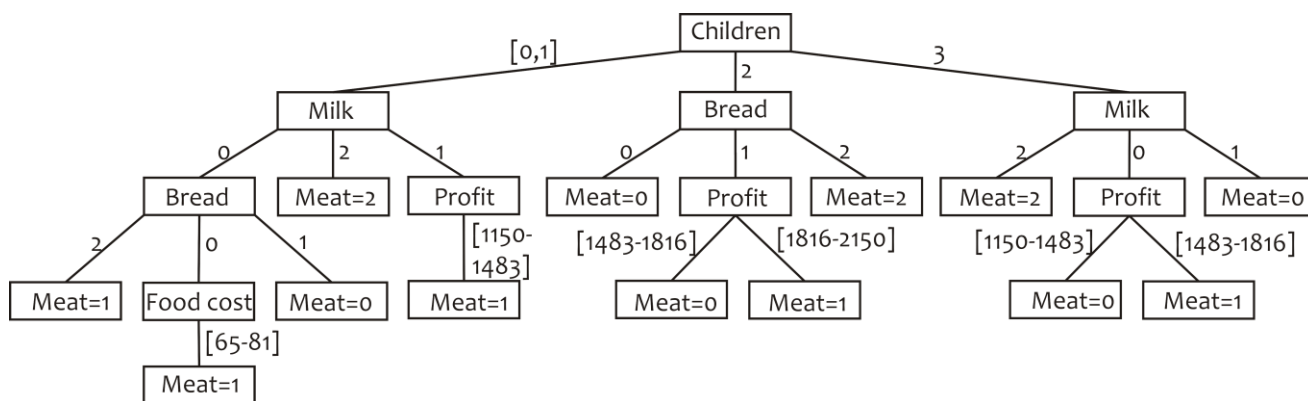

Рис. 1. Результуюче дерево рішень

Описана модифікація методу дерева прийняття рішень володіє істотною практичною значимістю, оскільки дозволить здійснювати прогнозування в багатьох галузях економіки, у яких існує ймовірність відсутності чіткого вибору клієнта між позиціями “Так” або “Ні”, що підтверджується проведенням аналізом і практичною імплементацією модифікації.

1. Паклин Н. Б. Бизнес-аналитика: от данных к знаниям : учебное пособие / Паклин Н. Б., Орешков В. И. – 2-е изд. – С. Пб. : Питер, 2013. – С. 428–472.
2. Yuan Y. Induction of fuzzy decision trees / Yuan Y., Shaw M. J. // Fuzzy Sets and Systems 69, 1995. – P. 125–139.
3. Фомин С. В. Системы счисления / С. В. Фомин. – 5-е изд. – М. : Наука, Гл. ред. физ.-мат. лит., 1987. – 48 с.

ОСНОВИ АЛГОРИТМІЧНОЇ ТЕОРІЇ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ПФІ

Сидорак Олена, Терешкун Ольга, Никорович Богдан, Хромьяк Олександр,
 V курс, факультет математики та інформатики.
 Науковий керівник – Петришин Л.Б.,
 доктор технічних наук, професор.

Основним завданням комп’ютеризованих інформаційних систем є перетворення форми інформації (ПФІ) та отримання результатів її обробки, згідно із закладеним алгоритмом. Системна функція перетворення форми інформації є одним з прикладних застосувань теорії кодування. Тому постає актуальним завдання побудови моделей перебігу процедур ПФІ, які дозволили б обґрунтувати вибір методу й коду перетворення та забезпечили оптимальну продуктивність інфосистеми щодо перетворення інфопотоків [1].

У математичному моделюванні перетворення та кодування повідомлень важливим є візуальність методу моделювання. Саме тому на практиці найчастіше застосовується метод моделювання процесів зрівноваження невідомого вантажу за допомогою системи мір на звичайній шальковій вазі (задача відома як задача про гирі).

Проаналізуємо алгоритми адитивного оптимізованого зважування на прикладі двійкового числення, які зводяться до двох способів перетворення повідомлень [1].

Згідно з аналізом алгоритмів адитивного оптимізованого зважування, на прикладі двійкового числення можна виокремити два способи перетворення повідомлень:

1. Спочатку докладаються важки від молодшого значення маси 2^0 до старших значень 2^{n-1} за $t'_n = (1+2+\dots+n)$ ітераційних кроків.

2. Від найстаршого 2^{n-1} до молодших значень мас 2^0 за $t''_n = 2(n-1)$ ітераційних кроків.

Складність перетворення в адитивних системах полягає у визначенні ваги старшого значущого розряду, для якого $r_i = 1$ у форматі n -розрядного коду. Початково не відомо значення чи розрядність числа k , що вимагає на початку процесу перетворення визначення чи задання діапазону його можливих значень ($2^{n-1}, \dots, 0$) і передбачає можливість здійснення багатьох надлишкових операцій зважування [2].

Ефективність методу встановлюється відношенням кількостей процедур перетворення для обох методів $ef = t'_n/t''_n = (1+2+\dots+n)/2(n-1)$ і дозволяє визначити, що другий алгоритм є швидшим від 2 до 8 і більше разів залежно від розрядності коду перетворення. У класі адитивних методів перетворення проаналізований алгоритм є оптимальним [2].

Проте можна зменшити кількість ітераційних кроків зважування за допомогою субтрактивно-адитивного методу.

Згідно з принципом субтрактивно-адитивного зрівноваження, простір числових значень перетворення розбивається на дві області додатних і від'ємних значень. На першому кроці потрібно встановити міру максимально можливого двійкового значення $q^{n-1}=2^{n-1}$ на шальку по протилежній стороні до сторони встановлення вантажу невідомої маси. Наступні ітераційні кроки зважування здійснюються шляхом докладання (без жодного знімання) почергово мір із вагами кожного наступного молодшого двійкового розряду по стороні, протилежній до тієї, що переважила [2].

Проаналізовано перебіг процесу зрівноваження числа k як двійкової субтрактивно-адитивної вагової суми $\sum r_i \times 2^i$, $r_i \in \{0, \pm 1\}$ із початком зрівноваження від старших значень 2^{n-1} до молодших 2^0 . А також субтрактивно-адитивне перетворення значення числа k із субтрактивним зрівноваженням однієї міри $q=2^{n-1}=16$ як двійкової вагової суми $\sum r_i \times 2^i$, $r_i \in \{0, \pm 1\}$ мірами в порядку від старших значень 2^{n-1} до молодших 2^0 [2].

Таким чином, у групі позиційних систем представлення чисел натурального ряду з нулем досягнуто підвищення швидкодії перетворення числових значень у цифровий код, унаслідок уникнення необхідності виконання таких надлишкових операцій зрівноваження, як знімання та перекладання мір розрядних двійкових ваг. Виконання тільки однієї процедури ітераційного докладання всіх без винятку мір розрядних ваг у порядку від найстаршої 2^{n-1} до молодших за можливості їхнього розташування по обох сторонах ваги дозволяє реалізувати

субтрактивно-адитивний спосіб зрівноваження та зменшити до мінімально можливої кількості ітераційних кроків, визначену розрядністю двійкового коду перетворення n [2].

Алгоритмічна теорія вимірювання є джерелом нових ідей у розвитку позиційних систем числення. При цьому пропонується нескінченне число нових, не відомих досі систем числення. А отже, ця ідея може привести до нових комп'ютерних проектів, і один з таких проектів ("Комп'ютер Фібоначчі") уже отримав реалізацію в сучасній комп'ютерній техніці [1].

1. Стахов А. П. Введение в алгоритмическую теорию измерения / А. П. Стахов. – М. : Советское радио, 1977.

2. Петришин Л. Моделювання субтрактивно-адитивного способу перетворення форми інформації / Л. Петришин // Математичний вісник НТШ. – 2012. – Т. 9. – С 246–268. – Бібліограф.: с. 266–268. – ISSN 1812-6774.

ОТРИМАННЯ УЛЬТРАДИСПЕРСНОГО NiFe_2O_4 МЕТОДОМ ЗОЛЬ-ГЕЛЬ АВТОГОРІННЯ

Бандура Христина,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Серед хіміко-фізичних методів отримання ультрадисперсних матеріалів (золь-гель, осадження, гідротермальний) особливу цікавість викликає варіант золь-гель автогоріння. Спосіб передбачає утворення золю з розчинів прекурсорів, якими виступають нітрати металів; перехід цього золю в гель; гелю в ксерогель. Екзотермічні реакції при ущільненні та висушуванні ксерогелю є рушійним фактором для дифузії. Перевагами методу можна вважати технологічну доступність і простоту, енергоефективність у поєднанні з можливістю отримання ультрадисперсного оксидного продукту.

У нашій роботі реалізовано отримання нікелевого фериту NiFe_2O_4 . Проведено ряд синтезів при відмінних експериментальних умовах. Метою синтезу №1 була перевірка можливості регулювання фазового складу продуктів реакції варіацією молярних концентрацій прекурсорів ($\text{Ni}(\text{NO}_3)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ та $\text{Fe}(\text{NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O}$).

Очікуваний результат – формування наноконструкції – оксид/метал з підвищеними значеннями електропровідності. Синтез №2 відрізнявся від №1 молярними концентраціями прекурсорів та їхнім співвідношенням. У цьому випадку вихідні реагенти були взяті в стехіометричному співвідношенні, необхідному для формування NiFe_2O_4 . Умови синтезу №3 тотожні синтезу №2, за винятком застосування повільного дозування прекурсорів – тривалість змішування розчинів солей і комплексоутворювача становила близько 1 год, тоді як під час синтезу №2 розчини змішували зі швидкістю близько 100 мл/хв.

Рентгеноструктурні дослідження показали, що єдиною рентгенокристалічною фазою матеріалу синтезу №1, отриманого в результаті висушування колоїдного розчину, є аміачна селітра NH_4NO_3 (рис. 1). Жодних слідів залізовмісних чи нікельовмісних фаз не зафіксовано. Після відпалу при температурі 300°C впродовж 1 год матеріал являє собою суміш NiFe_2O_4 (близько 56%) і металічного нікелю (близько 44%).

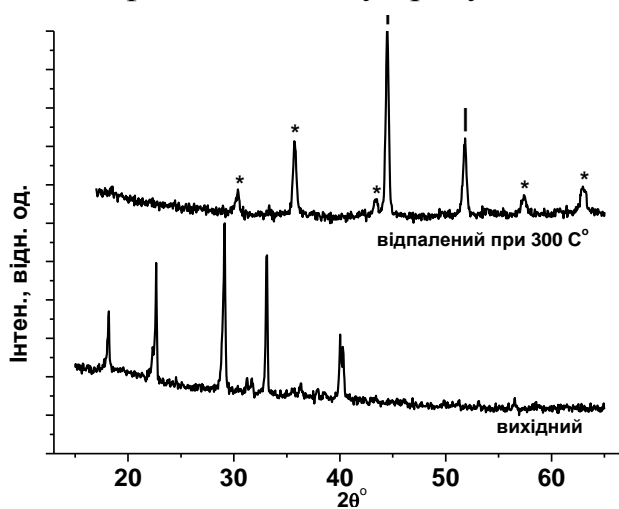

Рис. 1. Рентгенограми вихідного продукту (аміачна селітра) синтезу №1 та матеріалу, отриманого відпалом ксерогелю при температурі 300°C (* - NiFe_2O_4 ; | - Ni)

Результати рентгеноструктурних досліджень доповнюються даними про магнітну мікроструктуру синтезованого матеріалу, які були отримані методом месбауерівської спектроскопії (рис. 2). Для цього синтезу спектр вихідного ксерогелю являє собою окремий парамагнітний дублет, що відповідає резонансному поглинанню γ -променів ядрами іонів Fe^{3+} у високоспіновому стані, причому обмінна взаємодія між цими іонами відсутня.

Зацікавлення викликає месбауерівський спектр матеріалу, отриманого в результаті відпалу ксерогелю. Він складається зі складної системи накладених секстетних компонент і парамагнітної складової. Установлено, що відпал системи №1 призводить до появи в складі матеріалу магнітовпорядкованих оксидних фаз з параметрами компонент надтонкої взаємодії, що відповідають іонам заліза Fe^{3+} , які перебувають в суперпарамагнітному стані й знаходяться в симетричному оточенні, тобто перебувають у складі кубічної шпінельної структури з порушенням надобмінної взаємодії.

Отримані матеріали апробувалися як основи катодної композиції літєвих джерел струму. Катодну суміш готували шляхом змішування мезопористого літєвого фериту (78 мас.%) з ацетиленовою сажею (10 мас.%) і полівініліденфторид (12 мас.%). Анодом виступав металічний літій. Як електроліт використовувався 1 М $LiBF_4$ у гамма-бутиролактоні. Дослідження електрохімічних властивостей проводились у гальваностатичному та потенціодинамічному режимах у діапазоні напруг 3,5–0 В. Розряд відбувався при температурі 25°C і густинах струму 0,5С та 0,05С. На рис. 3 подані розрядні криві ЛДС з катодом на основі зразка системи №1 при густині струму 0,5С та 0,05С.

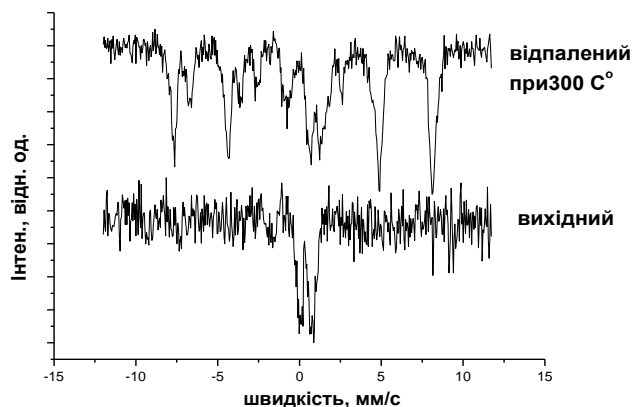

Рис. 2. Месбауерівські спектри матеріалу отриманого при синтезі №1, (подано спектри вихідного ксерогелю та матеріалу, одержаного його відпалом при температурі 300°C)

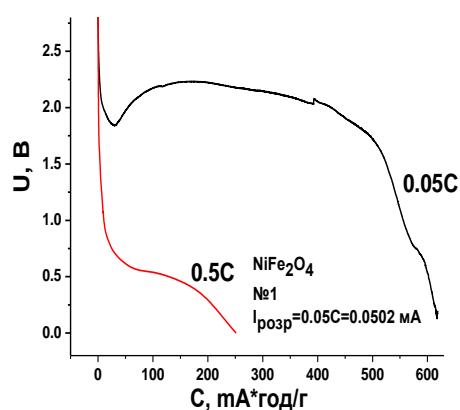

Рис. 3. Розрядні криві ЛДС з катодами на основі матеріалу синтезу №1, отриманого відпалом ксерогелю при температурі 300°C при швидкостях розряду 0,05С та 0,5С

ОБЛАСТЬ ГОМОГЕННОСТІ Й ДЕФЕКТНА ПІДСИСТЕМА У КРИСТАЛАХ ЦИНК ТЕЛУРИДУ

Бардашевська Світлана,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Фреїк Д.М.,
кандидат хімічних наук, професор.

Актуальність дослідження дефектної підсистеми напівпровідникових кристалів сполук A^2B^6 зумовлена використанням цих матеріалів для створення квантово-розмірних структур і напівпровідникових лазерів. Цинк телурид належить до відносно маловивчених прямозонних напівпровідників і викликає цікавість з точки зору розширення елементної бази сучасної електроніки [1].

Рівноважні концентрації точкових дефектів у кристалі при двотемпературному відпалі визначали із системи рівнянь, що описують рівновагу в гетерогенній багатокомпонентній системі при заданих тиску P і температурі T [4]:

$$\sum \mu_i^{s(g)} = 0,$$

де $\mu_i^{s(g)}$ – хімічний потенціал i -го компонента ($i = \text{Zn}, \text{Te}$) у парі g чи кристалі s .

Хімічний потенціал газу [1]:

$$\mu^g = kT \ln P + \mu_0.$$

Для визначення хімічних потенціалів дефектів, що дорівнюють хімічному потенціалу компонента, взятого зі знаком “+” або “-”, у кристалі використовували процедуру диференціювання енергії Гіббса G щодо концентрації дефекту. Енергію Гіббса представляли у вигляді:

$$G = G_0 + \sum (E + F_{\text{vib}})[D] + nE_C - pE_V - T(S_n + S_p + S_k),$$

де G_0 – енергія Гіббса, що не залежить від наявності дефектів, E – енергія утворення дефекту, F_{vib} – вільна коливна енергія дефекту, $[D]$ – концентрації дефекту D , n та p – концентрації електронів і дірок, E_C , E_V – енергія дна зони провідності та стелі валентної зони, S_k – конфігураційна ентропія, S_n , S_p – ентропії електронів у зоні провідності та дірок у валентній зоні. Тоді хімічний потенціал дефекту:

$$\mu_{D_i}^s = E_i + F_{\text{vib},i} - kT \ln \left(\frac{N_i - \sum [D]}{[D_i]} \right) + \left[n \left(\frac{E_C}{kT} - \ln \left(\frac{N_C - n}{n} \right) \right) + p \left(\frac{E_V}{kT} + \ln \left(\frac{N_V - p}{p} \right) \right) \right] \times \frac{kT \cdot Z_i}{\sqrt{(\sum Z[D])^2 + 4N_C N_V \exp(-E_g/kT)}}.$$

Тут Z_i – зарядовий стан дефекту.

На основі результатів проведеного розрахунку концентрацій точкових дефектів і вільних носіїв заряду у ZnTe встановлено, що при відпалі кристалів у парі цинку переважаючим типом дефектів у діапазоні тисків пари (10^3 – 10^5) Па та температур відпалу (1000–1200) К є двократно йонізовані вакансії цинку, концентрація яких збільшується як з ростом T , так і зменшенням P_{Zn} . Одночасно за таких умов збільшується й концентрація однократно йонізованих вакансій цинку V_{Zn}^{1-} , причому її ріст є різкішим за ріст V_{Zn}^{2-} .

Методом термодинамічних потенціалів досліджено дефектну підсистему кристалів ZnTe в умовах двотемпературного відпалу в парі компонентів. Розраховано концентрації точкових дефектів і вільних носіїв заряду залежно від температури відпалу T та парціального тиску пари компонентів $P_{Zn, Te}$.

1. Сакалас А. Точечные дефекты в полупроводниковых соединениях / А. Сакалас, З. Янушкевичюс. – М. : Наука, 1988. – 153 с.
2. Smith F. T. J. Chem. Solids. / F. T. J. Smith, J. Phys. – 1971. – № 32. – P. 2201–2209.
3. Зломанов В. П. Р-Т-х-диаграммы состояния системы металл-халькоген / В. П. Зломанов, А. В. Новоселова. – М. : Наука, 1987. – 208 с.
4. Аветисов И. Х. Тезисы докладов III Всесоюзной конференции “Материаловедение халькогенидных полупроводников” / И. Х. Аветисов, Е. Н. Геско, Я. Л. Хариф. – Черновцы, 1991. – С. 54.

КРИСТАЛОХІМІЯ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ І МЕХАНІЗМИ УТВОРЕННЯ ТВЕРДИХ РОЗЧИНІВ НА ОСНОВІ ЦИНК ТА КАДМІЙ ХАЛЬКОГЕНІДІВ

Вінтоняк Тетяна,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Рувінський М.А.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

За останні роки зріс інтерес до телуриду кадмію та твердих розчинів на його основі, а особливо $Cd_xZn_{1-x}Te$, що зумовлено двома головними причинами. По-перше, цей твердий розчин є найбільш перспективним матеріалом для підкладок, на яких отримують епітаксійні гетероструктури $Cd_{1-x}Hg_xTe/CdTe$, і, по-друге, він має ряд переваг перед іншими напівпровідниками при використанні його як матеріалу для створення детекторів ядерного випромінювання [1].

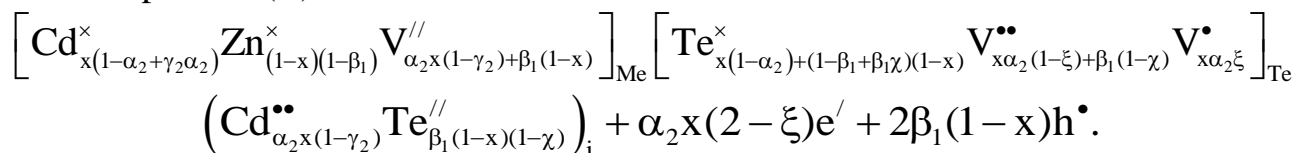
Природа точкових дефектів у кристалах $Cd_xZn_{1-x}Te$ має спірний характер, зокрема, до цього часу немає єдиної думки про вид і зарядовий стан власних і домішкових точкових дефектів та їхніх комплексів.

У результатах роботи [2] показано, що при 899 К в системі ZnTe-CdTe утворюється неперервний ряд ТР структури сфалериту. Сфера існування твердого розчину $Cd_xZn_{1-x}Te$ (x) лежить в області від 0 до 1. У роботі [3] показано, що кристали $Cd_xZn_{1-x}Te$ одержують із різним типом провідності: при малому вмісті Zn – з провідністю n-типу, а при великому – р-типу. Основними параметрами кристалів $Cd_xZn_{1-x}Te$ є параметр ґратки, який змінюється за законом $a_0 = 6,481 \cdot 10^{10} - 3,773 \cdot 10^{-11} \cdot x$ (м) [3; 4], а також ширина забороненої зони, яка має такий характер: $E_g = 1,635 - (4,128 + 1,284 x + 0,1835 x^2) \cdot 10^{-4} T + 0,6889 x + 0,09841 x^2$ (eV) [4].

У роботі вперше запропоновано кристалоквазіхімічні формули твердих розчинів за умови реалізації складного спектра точкових дефектів і на їхній основі виконано аналіз домінуючих точкових дефектів у кристалах $Cd_xZn_{1-x}Te$ та проаналізовано умови реалізації в них термодинамічних n-p-переходів.

Отримані двовимірні та тривимірні діаграми “концентрації дефектів (носіїв заряду) – склад” визначають технологічні фактори (хімічний склад, умови відпалу), які забезпечують отримання кристалів із наперед заданими властивостями.

Оскільки ZnTe та CdTe можуть бути отримані як n-, так і p-типу провідності, можна виділити можливі чотири варіанти утворення твердих розчинів $Cd_xZn_{1-x}Te$: n-CdTe–n-ZnTe (I), n-CdTe–p-ZnTe (II), p-CdTe–n-ZnTe (III), p-CdTe–p-ZnTe (IV). Наприклад наведемо кристалоквазіхімічну формулу для n-CdTe–p-ZnTe (II):

Тут $\alpha_2 = (0,0 - 0,15 \cdot 10^{-5})$ – атомна частка кадмію; γ_2 – частина атомів кадмію у власних вузлах CdTe ($0 \leq \gamma_2 \leq 1$); ξ – диспропорціонування зарядового стану вакансій телуру в CdTe ($0 \leq \xi \leq 1$); $\beta_1 = (0,0 - 0,25 \cdot 10^{-3})$ – атомна частка телуру; χ – частка атомів телуру у власних вузлах ZnTe ($0 \leq \chi \leq 1$), x – молярна частка ZnTe у твердому розчині; e' – електрони; h^{\bullet} – дірки.

Результати проведених розрахунків свідчать, що в усіх варіантах утворення твердих розчинів для складів $x \leq 0,2$ переважають дефекти, властиві ZnTe, для $x \geq 0,7$ переважаючими є дефекти притаманні CdTe, для значень $0,2 < x < 0,7$ існують дефекти, які властиві і CdTe, і ZnTe.

У твердих розчинах n-CdTe–p-ZnTe (варіант II), як видно з рис. 1, при малих значеннях x (0–0,2) є значною концентрацією дірок, тобто кристали володіють p-типом провідності. Зі збільшенням (x) відбувається зменшення концентрації дірок, конверсія провідності з p- на n-тип ($x=0,2$) і подальше зростання електронів, відповідальними за які є одно- та двозарядні вакансії телуру (V_{Te}^+), (V_{Te}^{2+}).

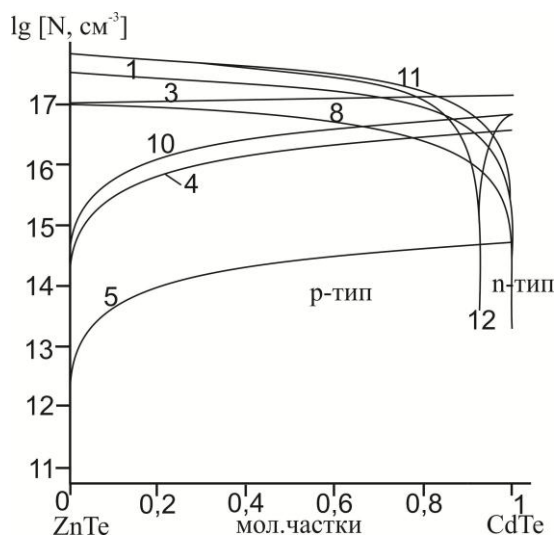

Рис. 1. Залежність концентрації переважаючих точкових дефектів (N):

- 1 – $[V_{Me}^{2-}]$, 3 – $[V_{Te}^{2+}]$,
 4 – $[V_{Te}^+]$, 5 – $[Cd_i^{2+}]$, 8 – $[Te_i^{2-}]$,
 основних носіїв n (10), p (11) і холлівської концентрації n_H (12) від складу твердого розчину (x)
 n-CdTe – p-ZnTe
 ($\alpha_2 = 0,15 \cdot 10^{-5}$ ат. частки, $\xi = 0,7$,
 $\gamma_2 = 0,99$, $\beta_1 = 0,12 \cdot 10^{-4}$ ат. частки,
 $\chi = 0,7$)

1. К вопросу о поглощении инфракрасного излучения свободными носителями заряда в $\text{p-Cd}_{1-x}\text{Zn}_x\text{Te}$ / [А. И. Белогорохов, Л. И. Белогорохова, А. Г. Белов и др.] // Физика и техника полупроводников. – 1999. – Т. 33. – Вып. 5. – С. 549–542.
2. Marbeuf, A. Thermodynamic Analysis of Zn-Cd-Te. Zn-Hg-Te: Phase Separation in $\text{Zn}_x\text{Cd}_{1-x}\text{Te}$ and in $\text{Zn}_x\text{Hg}_{1-x}\text{Te}$ / A. Marbeuf, R. Druilhe, R. Tribollet // J. Cryst. Growth. – 1992. – V. 117, №1 – P. 10–15.
3. Берченко Н.Н. Полупроводниковые твердые растворы и их применение / Н. Н. Берченко, В. Е. Кривс, В. Г. Средин. – М., 1982. – 207 с.
4. Малик О. П. Розсіяння важких дірок на близькодіючому потенціалі кристалічних дефектів у твердому розчині $\text{Zn}_x\text{Cd}_{1-x}\text{Te}$ ($0.16 \leq x \leq 0.9$) / О. П. Малик // Електроніка. – 2009. – № 646. – С. 158–163.

ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНА МОДЕЛЬ Й ЕЛЕКТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПАРОФАЗНИХ КОНДЕНСАТІВ $\text{A}^{\text{IV}}\text{-B}^{\text{VI}}$

Гатала Ірина,
V курс, фізико–технічний факультет.
Науковий керівник – Фреїк Д.М.,
кандидат хімічних наук, професор.

Плюмбум халькогеніди мають широке застосування в напівпровідниковій електроніці [1; 2]. Як легований PbTe та тверді розчини на його основі, так і тонкоплівковий матеріал значною мірою розширюють межі практичного застосування [3].

Властивості тонких плівок визначаються електронними процесами, що відбуваються в середині плівки.

У роботі, у рамках електротехнічної моделі опору, визначено вплив міжзеренних меж на провідність тонких плівок на основі твердих розчинів $\text{PbTe-Vi}_2\text{Te}_3$, осаджених на ситалові та слюдяні підкладки.

Тонку полікристалічну плівку представимо як систему кристалітів і в першому наближенні для спрощення розрахунків їх можна подати у вигляді паралелепіпедів висотою l (розмір зерна в нормальному до поверхні напрямку) і основою $l_1 \times l_1$ (розмір зерна в латеральному до поверхні напрямку), які мають міжзеренні межі товщиною h [4].

Тоді лінійний розмір самого моноблочного зерна буде дорівнювати $b_i = l_i - 2h$, а його опір $R_0 = \rho_0 b_i^{-1}$, де ρ_0 – питомий опір кристалітів. Така електротехнічна комірка буде мати ще чотири опори $R_{h\parallel}$ міжзеренних меж, які з'єднані паралельно, і два опори $R_{h\perp}$, включені послідовно до R_0 :

$$R_{h21} = \frac{1}{2} R_{h\parallel 1} = \rho_h \frac{l_1}{2lh}, \quad (1)$$

$$R_{h22} = \frac{1}{2} R_{h\parallel 2} = \rho_h \frac{l_1}{2b_1 h},$$

$$R_{h1} = 2R_{h\perp} = \rho_h \frac{2h}{bb_1}. \quad (2)$$

Тут ρ_g – питомий опір області міжзеренних меж.

Ураховуючи еквівалентну схему, загальний опір кристаліта з міжзеренними межами R_e буде визначатися співвідношенням:

$$\frac{1}{R_e} = \frac{1}{R_0 + R_{h1}} + \frac{1}{R_{h21}} + \frac{1}{R_{h22}}, \quad R_e = \frac{(R_0 + R_{h1})R_{h21}R_{h22}}{R_{h21}R_{h22} + (R_0 + R_{h1})R_{h22} + (R_0 + R_{h1})R_{h21}}. \quad (3)$$

Знаючи опір електротехнічної комірки плівки R_e , можна визначити її еквівалентний питомий опір:

$$\rho_e = R_e l, \quad (4)$$

Розрахований питомий опір міжзеренних меж ρ_h на порядок більший, ніж опір кристалітів ρ_0 (табл. 1).

Таблиця 1

Розраховані параметри міжзеренних меж для плівок твердих розчинів PbTe–Bi₂Te₃

Матеріал	Підкладка	Товщина міжзеренної межі, h, нм	Питомий опір зерна, ρ_0 , 10^{-3} Ом см	Питомий опір міжзеренної межі, ρ_h , 10^{-2} Ом см
PbTe + 1% Bi ₂ Te ₃	Ситал	2,8	3,6	2,0
PbTe + 3% Bi ₂ Te ₃		4,2	1,5	1,8
PbTe + 5% Bi ₂ Te ₃		5,2	1,0	1,5
PbTe + 1% Bi ₂ Te ₃	Слюда	2,8	1,0	1,5
PbTe + 3% Bi ₂ Te ₃		4,2	0,5	0,6
PbTe + 5% Bi ₂ Te ₃		4,3	0,4	0,5

У статті досліджено структуру й термоелектричні властивості парофазних тонких плівок на основі твердих розчинів n-PbTe–Bi₂Te₃ різного складу, отриманих на підкладках ситалу та слюди. У межах електротехнічної моделі опору полікристалічних плівок, визначено середню товщину та питомий опір міжзеренних меж.

1. Шперун В. М. Термоелектрика телуриду свинцю та його аналогів / В. М. Шперун, Д. М. Фреїк, Р. І. Запукляк. – Івано-Франківськ : Плай, 2000.
2. Фреїк Д. М. Фізика и технология тонких пленок / Д. М. Фреїк, М. А. Галушак, Л. Й. Межиловская. – Львов : Вища школа, 1988.
3. Фізика і хімія твердого тіла. – 2013. – № 1. – С. 82.
4. Фізика і хімія твердого тіла. – 2004. – № 5 (1). – С. 94–95.

γ- РЕЗОНАНСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ АМОРФНОГО МЕТАЛІЧНОГО СПЛАВУ НА ОСНОВІ ЗАЛІЗА, ВІДПУЩЕНОГО ПРИ РІЗНИХ ТЕМПЕРАТУРАХ

Лужний Іван,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яцура М.М.,
кандидат фізико-математичних наук, професор.

Структура АМС подібна до структури замороженої рідини. Тверднення розплаву відбувається настільки швидко (10^6 – 10^{12} °C за секунду), що атоми сплаву виявляються замороженими в тих положеннях, які вони займали в рідкому стані. Щоправда, атоми речовини в процесі тверднення встигають “організуватися” у певні групи (кластери) у яких присутній ближній і відсутній далекий порядок. Унаслідок такої структури, АМС володіють унікальними механічними, електричними, магнітними й корозійними властивостями, якими не володіють сплави з кристалічною будовою.

Однак АМС – це метастабільні системи, які термодинамічно нестійкі відносно процесу кристалізації. При певній температурі вони здатні переходити в кристалічний стан, змінюючи при цьому свої властивості. Для різних АМС ця температура різна. Тому знання температури, за якої починається кристалізація того чи іншого АМС, а разом з тим і зміна його стану, є актуальним і сьогодні.

Зразками дослідження служили аморфні металічні стрічки складу $Fe_{80}Si_6B_{14}$ товщиною 25 мкм і шириною 15 мм, отримані методом спінінгування в Інституті металофізики ім. В.Г.Курдюмова НАН України, зістарені за нормальних умов протягом 14 років, а опісля відпалених при температурах 350, 400, 450 і 500°С протягом 15 хв на повітрі. Методом дослідження служив γ-резонансний аналіз.

Перед і після відпалу кожний зразок для контролю піддавався рентгеноструктурному аналізу, який показав, що зразки аморфного сплаву $Fe_{80}Si_6B_{14}$, зістарені протягом 14 років, були рентгеноаморфні. Останнє свідчить про те, що в процесі старіння зі “структурою” аморфного сплаву нічого не відбулося.

Гамма-резонансний спектр Fe вихідного зразка $Fe_{80}Si_6B_{14}$, зістареного протягом 14 років, складається із чотирьох секстиплетів, що, очевидно, отримуються від нееквівалентних атомів Fe^{57} , які знаходяться в різному близькому оточенні в кластерах чотирьох типів, що є причиною різного електричного й магнітного стану цих атомів.

У зразках $Fe_{80}Si_6B_{14}$, відпущених при температурах 350 і 400°С, γ-резонансний спектр Fe ще складніший. Замість чотирьох секстиплетів, що відповідає вихідному зразку, спектр складається із шести секстиплетів, хоча дифрактограми цих зразків, як відмічалось вище, повністю рентгеноаморфні. Судячи по величині магнітного поля на ядрах в атомах заліза, ізомерних зсувів і квадратичних розщеплень, розрахованих за положеннями ліній нових секстиплетів, вони відповідають атомам Fe в кластерах, що утворилися під впливом відпуску, які за своїм складом близькі до кристалічного стану Fe_2B і α - Fe .

Подальше підвищення температури відпалу не міняє γ -резонансного спектра, що відповідає результатам рентгенодифракційних досліджень.

Таким чином, γ -резонансні дослідження аморфного сплаву $Fe_{80}Si_6B_{14}$ показують, що зміни в “структурі” указанного АМС починаються вже при температурах відпуску $350^{\circ}C$, а можливо, і при нижчих температурах, за яких проходить підготовчий (латентний) період, що передує кристалізації, період утворення мікроутворень (кластерів) близьких за складом і “порядком” до кристалічного стану Fe_2B і $\alpha-Fe$, хоча в цілому зразки АМС залишаються рентгеноаморфними.

1. В АМС на основі заліза $Fe_{80}Si_6B_{14}$ процесу кристалізації передує (при температурах $350, 400^{\circ}C$) латентний період, період утворення нових кластерів (мікрогрупувань), мабуть нанокристалічних частинок, з яких надалі утворюються кристали Fe_2B і $\alpha-Fe$. Подальше підвищення температури відпуску призводить до прямих структурних перетворень.

2. Очевидно, що за допомогою тільки одного рентгеноструктурного аналізу не можна прослідкувати за “структурними” змінами в АМС при зміні температури, оскільки в АМС можуть відбуватися зміни, не пов’язані з прямими структурними перетвореннями, зокрема, утворення нових мікроутворень. Ці зміни можна виявити за допомогою γ -резонансного аналізу.

3. Думаємо, що, навчившись керувати внутрішніми “структурними” змінами в АМС, за допомогою зовнішніх впливів, можна було б керувати їхніми (АМС) властивостями в потрібному напрямку.

1. Немошкаленко В. В. Аморфные металлические сплавы / Немошкаленко В. В., Романова А. В. – К. : Наук. думка, 1987.
2. Waseda Y. The Structure of Liquids. Amorphous Solids and Solid Fast Ion Conductors / Y. Waseda. – Pergamon, 1981.
3. Амбросимова Г. Е. Влияние условий термообработки на кристаллизацию аморфных сплавов Fe-B / Г. Амбросимова // Металлофизика. – 1982. – № 1.

ОПТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРИПОВЕРХНЕВИХ ШАРІВ ІОННО-ІМПЛАНТОВАНИХ МОНОКРИСТАЛІВ ГАДОЛІНІЙ-ГАЛІЄВОГО ГРАНАТУ

Мохнацький Марко,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яремій І.П.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

На сучасному етапі розвитку технологій інтегральна оптика викликає велику цікавість. Перевагою інтегральних схем з оптичною передачею сигналу над схемами з електричним типом сигналу є можливість передачі багатьох сигналів одночасно. Оптичний хвилевід являє собою структуру, здатну транспортувати електро-магнітну хвилю вздовж деякої осьової лінії чи осьової поверхні з відносно малим затуханням.

Формування хвилеводного шару можливо багатьма способами, серед них є іонна імплантація. Показник заломлення речовини залежить від багатьох факторів, переважаючим з яких є відносна деформація. При низьких дозах профіль відносної деформації пропорційний профілю дефектів, який, згідно з динамічною моделлю іонно-імплантованого шару, є сумою двох складових: дефектів, які формуються за рахунок ядерних та електронних енергетичних втрат [1]. Такий профіль має вигляд асиметричної гаусіани, що дозволяє модифікувати показник заломлення приповерхневого шару градієнтно, тим самим утворювати хвилевід.

Для визначення зміни показника заломлення методом іонної імплантації зняті залежності інтенсивності відбитого світла від кута падіння для лінійно поляризованого світла з паралельною поляризацією відносно площини падіння. Ці залежності наближаються з допомогою рівняння Френеля в програмі "Origin 6.1". Виведена формула для наближення:

$$I = I_{\phi} + I_0 R_p = I_{\phi} + I_0 \left(\frac{\operatorname{tg}^2(i - \arcsin(\frac{\sin i}{n}))}{\operatorname{tg}^2(i + \arcsin(\frac{\sin i}{n}))} \right),$$

де i – кут падіння; r – кут заломлення; I_{ϕ} – фон, I_0 – початкова інтенсивність; n – показник заломлення.

Оскільки світлова хвиля проникає на половину довжини хвилі, то визначений таким способом показник заломлення буде ефективним у поверхневому шарі товщиною в половину довжини хвилі.

Отримані результати подані на рис. 1.

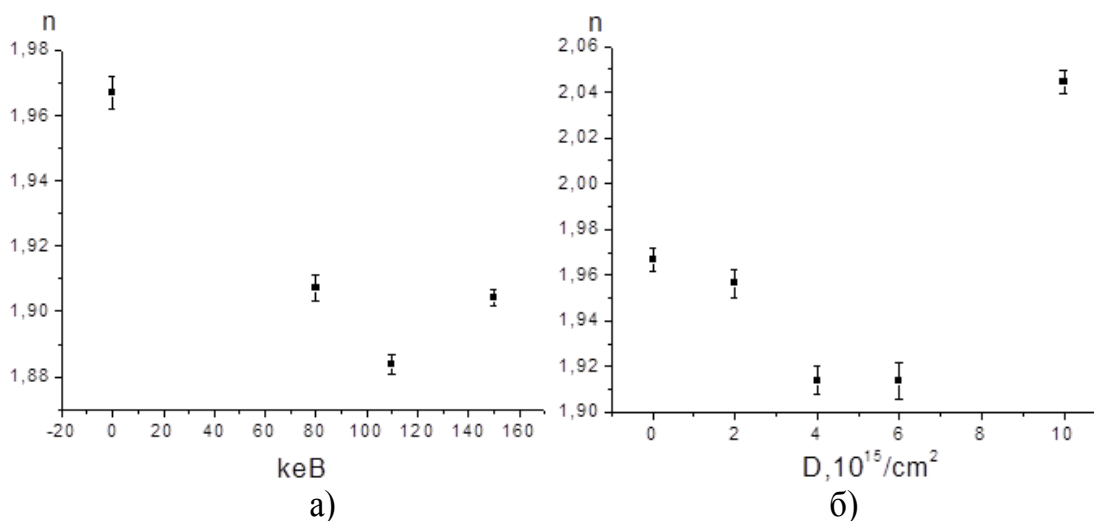

Рис. 1. Залежність показника заломлення від:
а) енергії імплантації для іонів B^+ ; б) дози імплантації для іонів Ne^+

На обох графіках є точки перегину, при яких показник заломлення починає зростати. В обох випадках на це різні причини. З ростом енергії зростає і глибина впровадження іонів імплантатів, а товщина шару, який досліджується, не змінюється, тому при певній енергії настає момент, коли вплив від імплан-

тації проявляється глибше ніж його можна дослідити. У випадку збільшення дози імплантації утворені дефекти починають взаємодіяти, утворюючи складніші дефекти та зони “окраски” зі своїм показником заломлення.

1. Механізми дефектоутворення при імплантації монокристалів ГГГ іонами B^+ та He^+ / [Б. К. Остафійчук, В. Д. Федорів, С. І. Яремій та ін.] // Металлофізика и новейшие технологии. – 2008. – Т. 30, № 9. – С. 1215–1227.

АНАЛІЗ МАКРОСТРУКТУРИ $Y_3Fe_5O_{12}$ МЕТОДАМИ РАСТРОВОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ МІКРОСКОПІЇ ТА РЕНТГЕНІВСЬКОГО МАЛОКУТОВОГО АНАЛІЗУ

Николюк Мар'ян,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Федорів В.Д.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Залізо-ітрієвий гранат $Y_3Fe_5O_{12}$ (ЗІГ) отримали на основі оксидів синтезованих золь-гель методом (у кислому та нейтральному середовищах) шляхом ізотермічного відпалу при 1000°C . Властивості цього матеріалу залежать від його мікро- і макроструктури [1]. Аналіз макроструктури ЗІГ здійснено методами скануючої електронної мікроскопії (СЕМ) і методом малокутового розсіювання рентгенівського випромінювання.

З отриманих зображень скануючого електронного мікроскопа при збільшенні в 10 000 разів, видно, що ЗІГ є більш дрібнодисперсним при синтезі в нейтральному середовищі, ніж у кислому (рис. 1).

На рис. 1 (б) чітко видно структуру з дрібних псевдочастинок і пор, ніж на рис. 1 (а). При збільшенні в 40 000 разів для ЗІГ (у кислому середовищі) вдалося побачити, що середній розмір частинок знаходиться в діапазоні 200–500 нм.

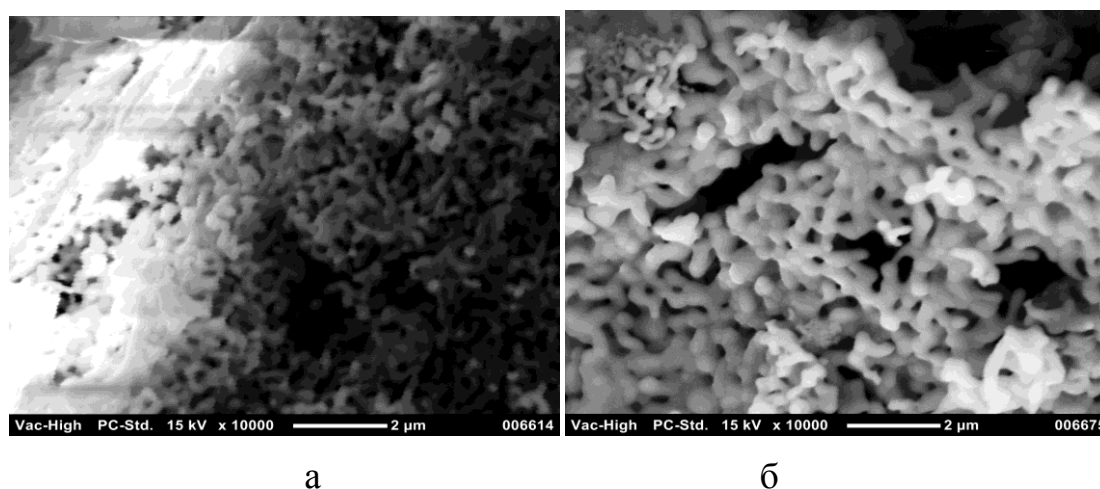

Рис. 1. СЕМ зображення $Y_3Fe_5O_{12}$, отриманого при температурі 1000°C з оксидів заліза й ітрію, синтезованих золь-гель методом у нейтральному (а) і кислому середовищах (б)

З результатів, отриманих методом малокутового розсіювання рентгенівського випромінювання (функції розподілу розмірів неоднорідностей у моделі полідисперсних сферичних частинок), встановлено, що вихідний матеріал оксидів заліза й ітрію (синтез у нейтральному середовищі) можна розглядати як невпорядкований і пористий об'єкт. Спостерігається полідисперсний розподіл пор в інтервалі $R=1-10$ нм з максимумом при $R=2$ нм (мезопори). Унаслідок, ізотермічного відпалу при 1000°C у ЗІГ $Y_3Fe_5O_{12}$ спостерігається утворення наночастинок сферичної форми з найбільш імовірним радіусом $R \approx 35$ нм. Відсутність неоднорідностей пористої природи (мікропор) може бути зумовлена процесами структурної релаксації та часткової кристалізації аморфної фази, що супроводжується ущільненням структури матеріалу [2]. Для вихідного матеріалу оксидів заліза й ітрію (у кислому середовищі) з отриманих нормованих функцій розподілу пор за розмірами встановлено, що однорідні мікроскопічні пори розмірами $R=2$ нм і мезопори розмірами $2,9-22,5$ нм вносять домінуючий вклад у пористість матеріалу. ЗІГ не містить мікропор, а мезопори розміщені в інтервалі $7,8-32,5$ нм з найбільш імовірним радіусом $R \approx 12,5$ нм. Отже, синтез оксидів заліза і ітрію в кислому середовищі сприяє утворенню більш дрібнодисперсного ЗІГ $Y_3Fe_5O_{12}$ після ізотермічного відпалу, ніж синтез оксидів у нейтральному середовищі.

1. Paz Vaqueiro. Synthesis of yttrium iron garnet nanoparticles via coprecipitation in microemulsion / Paz Vaqueiro, M. Arturo Lopez-Quintela, Jose Rivas // J. Mater. Chem. – 1997. – № 7 (3). – P. 501–504.
2. Дослідження формування структури залізо-ітрієвого гранату на основі вихідного матеріалу, отриманого золь-гель методом / [В. Д. Федорів, Н. В. Сташко, І. П. Яремій, В. В. Мокляк] // Фізика і хімія твердого тіла. – 2012. – Т. 13. – № 3. – С. 766–769.

ТОЧКОВІ ДЕФЕКТИ В КРИСТАЛАХ КАДМІЙ ТЕЛУРИДУ ЛЕГОВАНОГО БРОМОМ

Пилипонюк Марія,
магістрант, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Прокопів В.В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Кадмій телурид – перспективний матеріал для виготовлення високоефективних приладів оптоелектроніки та детекторів іонізуючого випромінювання. Покращити й стабілізувати характеристики матеріалу можна шляхом легування різними домішками, зокрема, бромом. Для розробки науково обґрунтованої технології CdTe:Br необхідні достовірні відомості про його дефектний стан.

У нашій роботі за допомогою квазіхімічних реакцій змодельовано утворення точкових дефектів у кристалах кадмій телуриду, легovanого бромом, і на основі цього розраховані залежності концентрацій точкових дефектів та вільних носіїв заряду від технологічних факторів двотемпературного відпалу.

Рівновагу “кристал-пара” при цьому можна описати за допомогою системи рівнянь квазіхімічних реакцій, наведених у табл. 1.

Тут $K = K_0 \exp(-\Delta H / kT)$ – константа рівноваги, де ΔH – ентальпія реакції; P_{Cd} – парціальний тиск пари кадмію; e^- – електрон; h^+ – дірка; n і p – концентрації електронів і дірок відповідно, “ v ” – пара.

Розв’язуючи одержану систему рівнянь для власних точкових дефектів та рівняння утворення акцепторного комплексу (X) разом з рівняннями матеріального балансу:

$$Br_{tot} = [Br_{Te}^+] + [A] \quad (1)$$

та рівнянням повної електронейтральності:

$$n + 2[V_{Cd}^{2-}] + 2[Te_i^{2-}] = p + 2[V_{Te}^{2+}] + 2[Cd_i^{2+}] + [Br_{Te}^+] \quad (2)$$

отримали температурні та баричні залежності концентрацій точкових дефектів і вільних носіїв заряду. Числові значення параметрів, необхідних для розрахунку, частково взяті з літератури, а деякі розраховані нами.

Таблиця 1

Квазіхімічні реакції дефектоутворення та їх константи рівноваги

	Рівняння реакції	Константа рівноваги
	"0" $\square e^- + h^+$	$K_i = np$
II	$Cd^v \square Cd_{Cd}^0 + V_{Te}^0$	$K_{Cd,v} = [V_{Te}^0] P_{Cd}^{-1}$
III	$Cd_{Cd}^0 \square V_{Cd}^0 + Cd^v$	$K_{Cd} = [V_{Cd}^0] P_{Cd}$
IV	$Cd^v \square Cd_i^0$	$K_{Cd_i} = [Cd_i^0] P_{Cd}^{-1}$
V	$CdTe \square Te_i^0 + Cd^v$	$K_{Te_i} = [Te_i^0] P_{Cd}$
VI	$Cd_i^0 \square Cd_i^{2+} + 2e^-$	$K'_a = [Cd_i^{2+}] n^2 / [Cd_i^0]$
VII	$V_{Cd}^0 \square V_{Cd}^{2-} + 2h^+$	$K'_b = [V_{Cd}^{2-}] p^2 / [V_{Cd}^0]$
VIII	$Te_i^0 \square Te_i^{2-} + 2h^+$	$K'_c = [Te_i^{2-}] p^2 / [Te_i^0]$
IX	$V_{Te}^0 \square V_{Te}^{2+} + 2e^-$	$K'_d = [V_{Te}^{2+}] n^2 / [V_{Te}^0]$
X	$2Br_{Te}^+ + V_{Cd}^{2-} \square [(2Br_{Te}^+ V_{Cd}^{2-})^0] = A$	$K_A = [(2Br_{Te}^+ V_{Cd}^{2-})^0] / [V_{Cd}^0] [Br_{Te}^+]^2$

Розрахунок показав, що концентрації електронів n практично не залежить від температури відпалу T і, водночас лінійно залежить від тиску пари кадмію P_{Cd} , що добре узгоджується з експериментом. Це підтверджує адекватність вибраної нами моделі дефектоутворення в кристалах кадмій телуриду, легovanого бромом, у якій домінуючими дефектами є однократно йонізовані атоми домішки у вузлі телуру Br_{Te}^+ та комплекси $(2Br_{Te}^+ V_{Cd}^{2-})^0$.

КАТОДНИЙ МАТЕРІАЛ НА ОСНОВІ ПЕНТАФЕРИТУ ЛІТІЮ LiFe_5O_8

Регуш Лілія,

V курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,

доктор фізико-математичних наук, професор.

Сьогодні, до катодного матеріалу ставиться ряд вимог. Зокрема, він повинен характеризуватися високими значеннями вільної енергії Гіббса реакції матеріал / літій, що визначатиме можливість досягнення значень величини ступеня впровадження $x \geq 1$ та відзначається високим ($> 3 \text{ В}$) позитивним електродним потенціалом відносно металічного літію. Як показали первинні дослідження, таким матеріалом є пентаферит літію LiFe_5O_8 . Матеріал ми отримали методом іонообмінних реакцій у середовищі етанолу [1]. Отримано декілька серій зразків LiFe_5O_8 , що відрізнялися тривалістю іонообмінних реакцій. Установлено, що зі зростанням тривалості синтезу іонообмінної реакції спостерігається зменшення питомої площі поверхні отриманих матеріалів (рис. 1). Зміни морфологічних характеристик матеріалу впливають на його електричні властивості й визначатимуть ефективність його застосування в складі електродної композиції. Як показали дослідження методом імпедансної спектроскопії, максимальне значення провідності фіксується для зразка, отриманого при тривалості синтезу 1,5 доби (рис. 2). Немонотонність ходу залежності $\sigma_{dc}(\omega)$ можна пояснити впливом на провідність матеріалу двох конкуруючих факторів. З одного боку, зменшення розмірів частинок веде до зростання відносного вмісту міжчастинкових границь, проте одночасно збільшується кількість точок омичного контакту між частинками. Ріст розмірів веде до зменшення складової реактивного опору, проте погіршуються умови переходу носіїв струму між частинками. Таким чином суперпозиція цих чинників дає для кожного з отриманих зразків певне значення провідності.

Отримані матеріали були апробовані як основа катодної композиції для макетів літієвих джерел струму (ЛДС). Катодна суміш складалася з LiFe_5O_8 (78 мас.%) із С (10 мас.%) і полівініліденфториду (12 мас.%). Анодом виступав

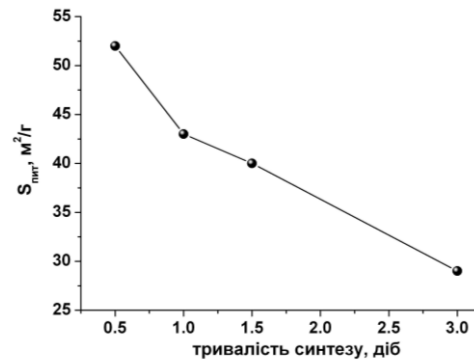

Рис. 1. Зміна питомої площі поверхні зразків літій-залізної шпінелі як функція тривалості синтезу

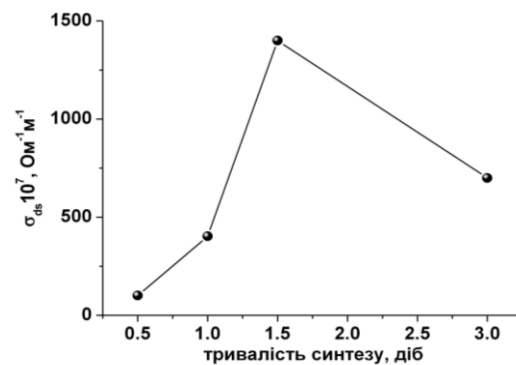

Рис. 2. Залежність провідності при постійному струмі σ_{dc} від тривалості процесу синтезу

металічний літій. Як електроліт використовувався 1 М LiBF_4 у гамма-бутиролактоні.

Розрядні криві для ЛДС з катодами на основі матеріалу LiFe_5O_8 , отриманого при різній тривалості синтезу показано на рис. 3. Максимальна питома ємність досягається для матеріалу, синтезованого за 1,5 доби, і становить 450 мАгод/г. Цей результат узгоджується з результатами про зміну провідності зразків пентафериту літію. ЛДС на базі цього матеріалу було протестовано потенціодинамічним методом. Установлено, що впродовж перших 10 циклів заряду-розряду розрядна ємність зростає.

Отже, можна зробити висновок про перспективність застосування ультрадисперсного пентафериту літію при конструюванні оборотних літій-іонних джерел струму

1. Структурні, магнітні та електричні властивості ультрадисперсної літій-залізної шпінелі, синтезованої методом іонного обміну / [Коцюбинський В. О., Регуш Л. В., Мокляк В. В. та ін.] // Фізика і хімія твердого тіла – 2014. – № 15 (1).

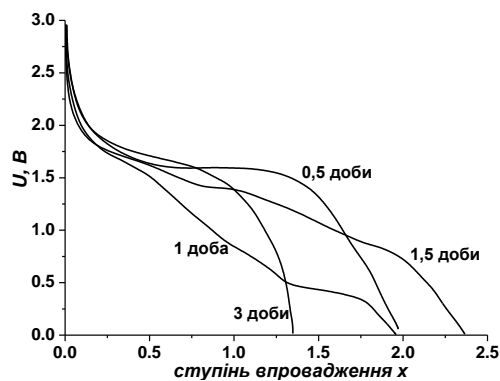

Рис. 3. Розрядні криві для ЛДС з катодами на основі матеріалу LiFe_5O_8 , отриманого при різній тривалості синтезу (густина струму 0.1 С)

КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІНТЕГРАЛЬНИХ СХЕМ

Собко Оксана,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Когут І.Т.,
доктор технічних наук, професор.

На сучасному етапі розвитку комп'ютерної техніки та програмного забезпечення відкриваються нові додаткові можливості моделювання елементів інтегральних схем (ІС). Комп'ютерне моделювання дозволяє суттєво скоротити час розробки й отримати достовірні результати. Оскільки ІС, на відміну від друкованих плат, фактично не піддаються макетуванню, тому комп'ютерне моделювання є практично єдиним способом перевірити їхню працездатність і здійснити параметричну оптимізацію на стадії проектних робіт, тобто ще до реалізації в кремнії.

Для друкованих плат, особливо невеликої складності, можливо проводити макетування. Але на макетній платі деякі властивості схем можуть бути неточні в порівнянні з готовою платою. Наприклад, на макетній платі в друкованих доріжок будуть інші паразитні опори та ємності. Подібні паразитні елементи часто можна оцінити моделюванням у TopSpice.

Пакет прикладних програм (ППП) – TopSpice дозволяє моделювати схеми, що містять будь-які довільні комбінації аналогових пристроїв, цифрових функцій і складних у моделюванні блоків.

Наприклад у даній роботі проводилися розробка й дослідження схеми затримки сигналів, які зображені на рис. 1. У процесі моделювання були вибрані й оптимізовані розміри транзисторів, а саме – ширина й довжина каналів і, як кінцеві розміри, указані на рис. 1. Одержано затримки вихідного сигналу відносно вхідного залежно від зміни ємності й опору резистора (рис. 2, 3).

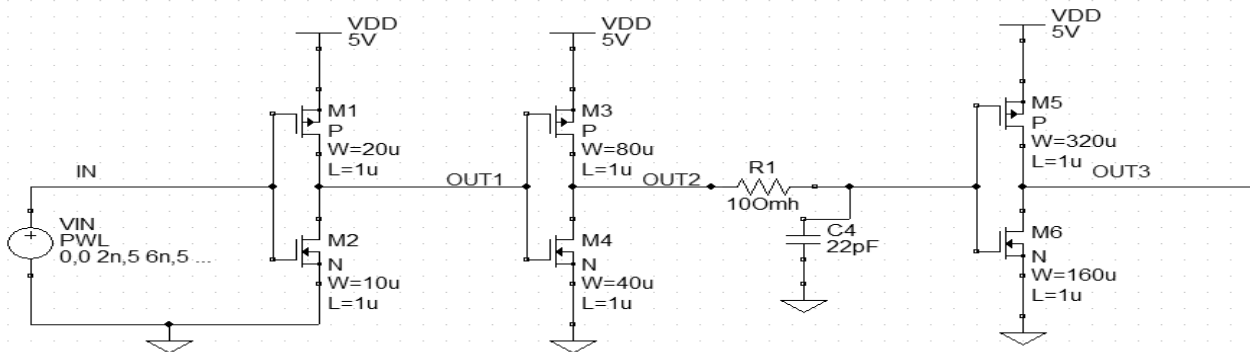

Рис. 1. Досліджувана схема затримки сигналів на інтегральних КМОП-транзисторах

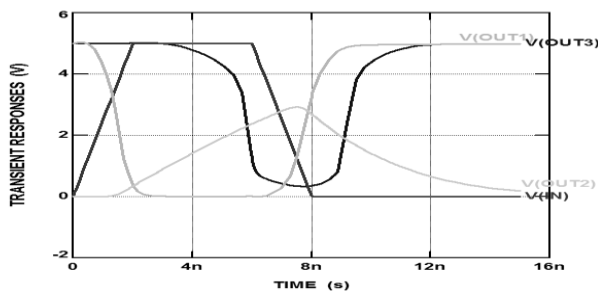

Рис. 2. Затримка вихідного сигналу при ємності навантаження 20pF

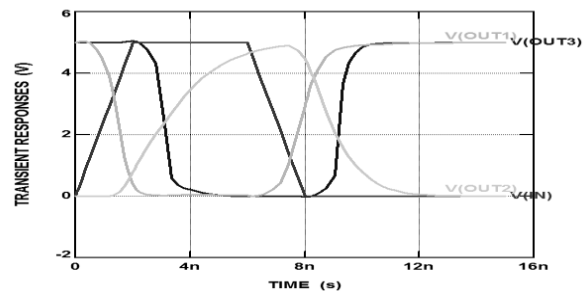

Рис. 3. Затримка вихідного сигналу при ємності навантаження 5pF

Залежність часу затримки від R, C і постійної часу RC указані в табл. 1 і на рис. 4.

Таблиця 1

R, Ом	C, пФ	RC, Ом*пФ	τ_3 , нс R-змін.	τ_3 , нс C-змін.	τ_3 , нс RC-змін.
103	10	1500	2	2	2,3
80	30	900	1,75	3,4	1,8
60	20	600	1,5	2,7	1,45
140	25	220	2,4	3,05	1,03
20	15	500	1	2,35	1,33

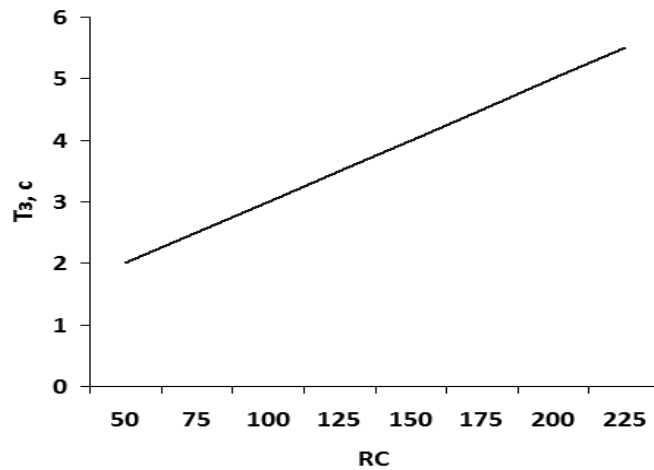

Рис. 4. Графік залежності $\tau = f(RC)$

Промодельовано елемент ІС затримки сигналів. Показано, що комп'ютерне моделювання в пакеті TopSpice є ефективним засобом створення елементів ІС і може використовуватися як у навчальному процесі, так і в реальному виробництві.

1. TopSpice UsersGuide – Copyright © 2011 by Penzar Development PO Box 900847, Palmdale, CA 93590 USA www.penzar.com.

ХІМІЯ

ПОШУК ОПТИМАЛЬНОГО ВМІСТУ КАРБОНОВОГО ВОЛОКНА В ПОЛІМЕРНІЙ МАТРИЦІ КОМПОЗИЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ НА ОСНОВІ ПОЛІТЕТРАФТОРЕТИЛЕНУ

Гумінська Вікторія,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Мідак Л.Я.,
кандидат технічних наук, доцент.

Відомо, що введення наповнювачів до композиційних полімерних матеріалів покращує їхні фізико-механічні властивості. У зв'язку із цим властивості таких композитів будуть залежати від природи та типу наповнювачів, їхнього вмісту в полімерній матриці, способу приготування композиційного полімерного матеріалу, природи твердих масил, а також способу нанесення їх на поверхню композиційного матеріалу та металевого контртіла.

Мета нашої роботи полягала у виявленні впливу вмісту наповнювачів на фізико-хімічні властивості композиційних полімерних матеріалів на основі політетрафторетилену та пошуку оптимального вмісту наповнювача в полімерній матриці композиту.

Для досліджень використовували термостійкий полімер політетрафторетилен (ПТФЕ), з якого готували вироби за ХМА-технологією [1].

Для досліджень як наповнювачі використовували карбонові волокнисті матеріали (КВМ) у вигляді тканини та волокна типу LM, MT, NT на основі гідратцелюлози (ГЦ). Властивості досліджуваних КВМ наведені в табл. 1.

Установлено, що головними технологічними факторами, які визначають фізико-механічні властивості композиційних матеріалів на основі політетрафторетилену та карбонового волокна є час попереднього подрібнення карбонового волокна й час змішування полімерної композиції.

Показано, що процес формування оптимальної структури, якому відповідають мінімальні значення діелектричних властивостей композиційного матеріалу, завершується за 20 хв змішування композиції з довгими волокнами та за 5 хв змішування при введенні КВ, які 9–10 хв попередньо були подрібнені.

Таблиця 1

Властивості карбонових волокон, отриманих з тканин

Карбонова тканина	Вихідна органічна тканина	d, мкм	γ , %	$\sigma_{\text{в}}$, ГПа	$E_{\text{в}}$, ГПа	$T_{\text{к}}$, К	Тип волокна
УТМ-8	ГЦ	10	4,5	0,5–0,6	30–50	1 123	LM
ТГН-Т	ГЦ	12	4,5	0,2–0,3	20–40	1 120	LM

Установлено, що на фізико-хімічні, у т. ч. антифрикційні властивості композиційних матеріалів на основі політетрафторетилену суттєвий вплив має

вміст, а також фізична й хімічна структура наповнювача, міцність його молекулярних зв'язків, здатність до окиснення та самоокиснення.

Виявлено [1], що механічні й термомеханічні впливи на карбонові волокна, які виготовлено за хемо-механо-активаційною технологією, на відміну від графітів, приводять до вдосконалення турбостратної структури: зменшується міжплощинна відстань, зростають ширина й протяжність пакета, і, чим менша кінцева температура термообробки суттєво збільшується частка аморфної фази.

Показано, що дуже низький зв'язок між політетрафторетиленом і частинками наповнювача обмежує можливість застосування композицій з об'ємним вмістом наповнювача вище 30%.

1. Сіренко Г. О. Створення антифрикційних композитних матеріалів на основі порошків термостійких полімерів та вуглецевих волокон : дис. ... доктора техн. наук : 05.16.06. – К. : Ін-т матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАНУ, 1997. – 431 с.

СИНТЕЗ І ДОСЛІДЖЕННЯ КЕРАМІЧНИХ ПІГМЕНТІВ У СИСТЕМАХ $MgO-NiO-Al_2O_3$ ТА $ZnO-CoO-Al_2O_3$

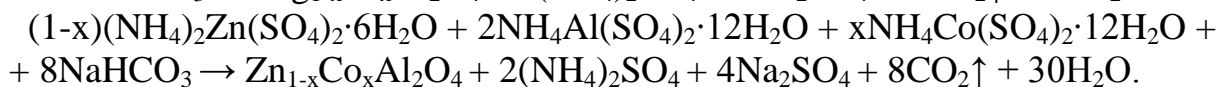
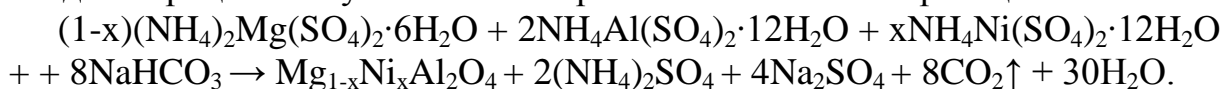
Лясковська Марія, Старко Ірина,
III курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Татарчук Т.Р.,
кандидат хімічних наук, доцент.

Керамічні пігменти зі шпінельною структурою характеризуються спектральним різноманіттям кольорів, стійкістю до термічних, хімічних і відновних умов. При цьому важливі фізико-хімічні властивості пігментів залежать від валентності, розміру та форми частинок, а також показника заломлення. Для забарвлених пігментів оптимальний розмір частинок повинен бути 10 мкм і вони мають володіти високим показником заломлення. Шпінельні алюмінати, які містять перехідні метали, відповідають технічним умовам керамічних пігментів, проте важливим та актуальним завданням є правильний підбір методу їхнього синтезу.

У нашій роботі проведено синтез алюмінатів магнію $MgAl_2O_4$ та цинку $ZnAl_2O_4$, у які вводилися іони-хромофори Ni^{2+} та Co^{2+} відповідно. У результаті отримано тверді розчини зі шпінельною структурою, яка відзначається розподілом катіонів між двома типами порожнин: тетраедричними (А) та октаедричними (В). Іони Ni^{2+} та Co^{2+} розташовуються в А-позиціях, унаслідок чого утворені тверді розчини характеризуються нормальною структурою $(Mg_{1-x}Ni_x^{2+})_A [Al_2^{3+}]_B (O_4^{2-})_O$ та $(Zn_{1-x}Co_x^{2+})_A [Al_2^{3+}]_B (O_4^{2-})_O$, де $x = 0 \div 1$ з кроком 0,1.

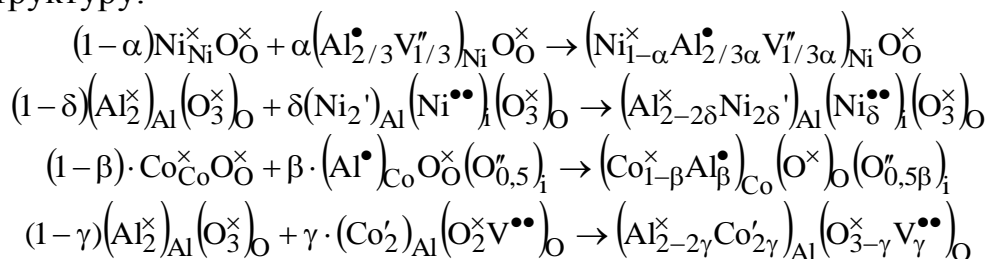
Синтез пігментів проводився з використанням методу хімічного (гідрогенкарбонатного) співосадження з вихідних речовин $(NH_4)_2Ni(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$, $(NH_4)_2Mg(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$, $Zn(NH_4)_2(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$, $Co(NH_4)_2(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$, $Al(NH_4)(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$. Спікання отриманих гідроксидів проходило при температурі 1073–1273 К протягом чотирьох годин. Отримано зразки синьо-

зеленого та синього кольорів різної яскравості залежно від вмісту Ni^{2+} та Co^{2+} відповідно. Процес описується такими рівняннями хімічних реакцій:

Для оцінки кольору використовують різні системи, проте загальноприйнятною є система CIEL*a*b*. У цій системі L* – міра яскравості (100=білий та 0=чорний) a* та b* – колір (-a* – зелений, +a* – червоний, -b* – синій, +b* – жовтий). Була освоєна система RGB з використанням колірної трикутника Максвелла.

Кристалохімічні параметри систем $\text{Mg}_{1-x}\text{Ni}_x\text{Al}_2\text{O}_4$ і $\text{Zn}_{1-x}\text{Co}_x\text{Al}_2\text{O}_4$ розраховувались за методом Пуа з урахуванням іонно-атомних відстаней катіонів в оксидних шпінелях залежно від їхнього координаційного числа (4 або 6). Отримано значення параметра комірки (a), тетра- (α) та октаедричних (β) відстаней, аніонного параметра (u), розраховано об'єм (V) і густину (ρ) елементарної комірки, а також кути між хімічними зв'язками ($\angle \text{AOB}$ та $\angle \text{BOB}$) для твердих розчинів $\text{Zn}_{1-x}\text{Co}_x\text{Al}_2\text{O}_4$ та $\text{Mg}_{1-x}\text{Ni}_x\text{Al}_2\text{O}_4$. Установлена графічна залежність даних параметрів від хімічного складу кобальт-цинкових і нікол-магнієвих алюмініатів. На основі кристалоквазіхімічної моделі [1] описано процеси взаємодії в системах оксидів через утворення дефектних фаз, які надалі формують шпінельну структуру:

1. Лисняк С. С. Кристаллоквазіхіміческая модель исследования в химии твердого тела / С. С. Лисняк // Неорганические материалы. – 1992. – Т. 28, № 9. – С. 1913–1917.

СИНТЕЗ ШПІНЕЛЕЙ У СИСТЕМІ $\text{MgO} - \text{Al}_2\text{O}_3 - \text{Cr}_2\text{O}_3$

Мислін Мар'яна,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Татарчук Т.Р.,
кандидат хімічних наук, доцент.

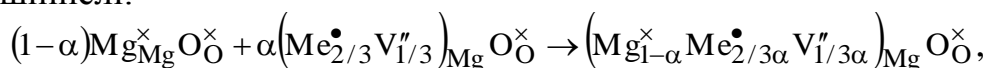
В останній час значно зросла увага до нанокристалічних матеріалів, зокрема, сполук зі шпінельною структурою. Шпінелі – це група мінералів, що належать до неорганічних координаційних полімерів. Загальну формулу шпінелей прийнято записувати у вигляді AB_2O_4 , де А – двовалентний метал (Mg^{+2} , Zn^{+2} , Mn^{+2} , Fe^{+2} , Co^{+2} , Ni^{+2}); В – тривалентний метал (Al^{+3} , Fe^{+3} , Cr^{+3} , Mn^{+3} , V^{+3}); О – йон O^{2-} . Елементарна комірка шпінелі складається з 8 формульних одиниць (просторова група $\text{Fd}\bar{3}\text{m}$) і містить 56 атомів (32 аніони й 24 катіони).

Шпінельні матеріали на основі системи $MgAl_2O_4 - MgCr_2O_4$ знайшли широке застосування в різноманітних сферах. При цьому якість синтезованого продукту суттєво залежить від способів отримання, температурного режиму відпалу та ступеня гомогенізації вихідних речовин. Тому актуальним завданням сьогодні залишається пошук оптимальних методів гомогенізації вихідних речовин, що дозволить суттєво знизити температуру спікання та одержати зразки з великою питомою поверхнею. Метою нашого дослідження було введення в безбарвну матрицю $MgAl_2O_4$ йону-хромофору Cr^{3+} за допомогою методу хімічного співосадження.

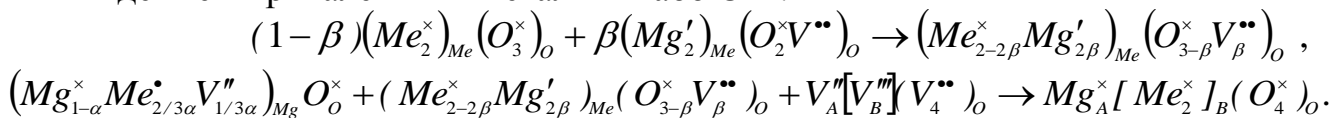
У процесі синтезу одержано зразки твердих розчинів загальної формули $MgAl_{2-x}Cr_xO_4$ (де $x = 0 \div 2$, з кроком 0,2) двома методами: спіканням з оксидів і гідрокарбонатним осаждением із подвійних солей [1]: магнійамонійного шеніту $(NH_4)_2Mg(SO_4)_2 \cdot 6H_2O$, алюмоамонійних галунів $NH_4Al(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$ та хромамонійних галунів $NH_4Cr(SO_4)_2 \cdot 12H_2O$ з наступним спіканням сумішей гідроксидів при 1273 і 1473 К упродовж 5 годин. У результаті отримано зразки з рожевим і зеленим відтінком залежно від вмісту хрому.

Також обчислено кристалохімічні параметри цих твердих розчинів, а саме період комірки $a = 8,056573 \div 8,280576$ нм (відповідно до правила Вегарда збільшується лінійно із збільшенням вмісту Cr^{3+}), аніонний параметр $U = 0,388847 \div 0,385091$ нм, поправка для реальної структури шпінелів $\delta = 0,013847 \div 0,010091$, тетраедричну відстань $\alpha = \text{const} = 1,93752$ нм (оскільки не відбувається заміщення тетраедричних іонів Mg^{2+} іншими йонами) та октаедричні відстані $\beta = 1,903 \div 1,987$ нм, об'єм комірки ($522,9391 \div 567,7821$ нм³), X-променеву густину ($3,60674 \div 4,49155$ г/см³), кути хімічного зв'язку: кут тетраедричний катіон-оксиген-октаедричний катіон збільшується ($\angle AOB = 160,196^\circ \div 161,532^\circ$), а кут октаедричний катіон-оксиген-октаедричний катіон зменшується ($\angle BOB = 96,6^\circ \div 94,8^\circ$).

На основі кристалоквазіхімічної моделі [2] описано взаємодію між дефектними фазами оксидів магнію, алюмінію та хрому (III), яка призводить до утворення фаз шпінелі:

де Me – тривалентний метал Al^{3+} або Cr^{3+} .

На базі квазіструктурної методики описано механізм утворення та встановлено природу дефектів при синтезі шпінельних твердих розчинів у системі $MgO - Al_2O_3 - Cr_2O_3$.

1. Чаркин Д. О. Методическая разработка к практикуму “Начала химического эксперимента” / Д. О. Чаркин, А. И. Баранов, П. С. Бердоносков. – М., 2007. – 98 с.
2. Лисняк С. С. Кристаллоквазіхимическая модель исследования в химии твердого тела / С. С. Лисняк // Неорганические материалы. – 1992. – Т. 28, № 9. – С. 1913–1917.

БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КОМПЛЕКСОНІВ І ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ НА СТІЙКІСТЬ НИРКОВИХ КАМЕНІВ РІЗНОЇ ПРИРОДИ

Легун Наталія,
учениця 11 класу Івано-Франківського
природничо-математичного ліцею.
Науковий керівник – Мельник М.В.,
кандидат хімічних наук, доцент.

Метою роботи було розробити метод визначення складу каменя за допомогою ІЧ-спектроскопії і провести дослідження впливу різних розчинів на зразки ниркових каменів різного типу, підібрати композицію з комплексонів і порівняти впливи на ці ниркові камені як відомого препарату так і запропонованої композиції.

Огляд літератури містить відомості про сечокам'яну хворобу, типи й властивості ниркових каменів і сучасні методи лікування та профілактики сечокам'яної хвороби.

Матеріали й методи дослідження. Набір ниркових каменів, типи яких визначали запропонованим у роботі методом ІЧ-спектроскопії, піддавали дії лугу, кислоти, комплексону трилону Б та визначали ступінь розкладу в динаміці методом зважування на аналітичній вазі.

Результати дослідження. Установлено, що уратні камені добре розчиняються в розчині лугу, у той час як фосфатні не розчиняються. У той самий час фосфатні легко руйнуються під дією комплексону трилону Б, що зовсім не впливає на уратні камені. За отриманими даними була підібрана композиція, яка найбільш ефективна для змішаних каменів і складалась із натрію лимоннокислого, трилону Б та соди. Порівняння дії нашої композиції та відомого сучасного препарату “Ураліт” показали, що вона більш ефективна у випадку змішаного каменя з переважанням фосфатів.

Запропоновано швидкий та ефективний метод визначення складу ниркових каменів методом ІЧ-спектроскопії. Установлено закономірності дії різних розчинів на ниркові камені різного типу та на основі цих закономірностей запропоновано композицію, яка при порівнянні з відомим препаратом “Ураліт” показала свою високу ефективність.

1. Возіанов О.Ф. Урологія / Возіанов О. Ф., Люлько О. В. – К. : Вища школа, 1993. – С. 501–538.
2. Білоусов Ю. В. Медицина дитинства / Білоусов Ю. В., Бережний В. В. ; за ред. П. С. Мошчица. – К. : Здоров'я, 1995. – С. 295–299.
3. Мамчур Ф. І. Сечокам'яна хвороба / Мамчур Ф. І. – К. : Здоров'я, 1981. – 56 с.
4. Киселёва А. Ф. Почечно-каменная болезнь / А. Ф. Киселёва. – К. : Здоровье, 1978. – 103 с.

АНАТОМО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРУДНОЇ КЛІТКИ У ЛЮДЕЙ РІЗНОГО ВІКУ

Паневник Соломія,
ІІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Івасюк І.Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Грудна клітка являє собою кістково-м'язовий каркас, у якому розташовані органи грудної клітки (*compages thoracis*). Вона має два отвори, або апертури: верхній (*apertura thoracis superior*) і нижній (*apertura thoracis inferior*), зтягнуті мускульною перегородкою – діафрагмою. Ребра, що обмежують нижню апертуру, утворюють реберну дугу (*arcus costalis*). Передній край нижньої апертури має вирізку у формі кута (*angulus infrasternalis*). Простір між ребрами називається межребер'я (*spatia intercostalia*). Зазвичай розрізняють три форми грудної клітки: плоску, циліндричну й конічну.

Скелет грудної клітки (*skeleton thoracis*) є кістковою основою грудного відділу тулуба, який ззаду утворений грудними хребцями, з боків – ребрами, спереду – грудниною. Його стан залежить від наявності хронічних захворювань.

Груднина (*sternum*) належить до пізніх філогенетичних утворів, що розвинулися внаслідок злиття вентральних кінців ребер. Людина має 12 пар ребер (*costae*). У далеких зоопредків людини, як і в багатьох сучасних ссавців, ребер значно більше. Кожне ребро – це зігнута вузька й трохи скручена по довжині пластинка. Складається з двох нерівних частин – більшої задньої кісткової частини та меншої передньої (ребрового хряща) і має два кінці – хребетний, яким з'єднується з хребтом, і грудний, яким з'єднується з грудниною.

Появу цієї кістки в більшості хребетних пов'язують з розвитком кінцівок. Це підтверджується тим, що в змії, які повторно втратили кінцівки, як відомо, груднини немає. У людини груднина має форму дещо випуклої наперед подовженої пластинки.

Груднина складається з рукоятки (*manubrium sterni*), тіла (*corpus sterni*) і мечоподібного відростка (*processus xiphoides*).

Між тілом груднини (*corpus sterni*) і рукояткою (*manubrium sterni*) утворюється кут груднини (*angulus sterni*), який добре пальпується під шкірою (*cutis*), відкритий дозад.

На рукоятці груднини (*manubrium sterni*) зверху розташована яремна вирізка (*incisura jugularis*), а по боках – ключичні вирізки (*incisurae claviculares*).

1. Антипчук Ю. П. Анатомія і фізіологія дитини / Ю. П. Антипчук. – К., 1984.
2. Ермолаев Ю. А. Возрастная физиология / Ю. А. Ермолаев. – М., 1985.
3. Кучеров І. Е. Фізіологія людини і тварини / І. Е. Кучеров. – К., 1991.
4. Старушко Л. І. Анатомія і фізіологія людини / Л. І. Старушко. – К., 1992.

ОЦІНКА ДОСВІДУ ШТУЧНОГО ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ В ПОЛЯНИЦЬКОМУ ЛІСНИЦТВІ ДП “БОЛЕХІВСЬКЕ ЛГ”

Стельмах Ірина,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Бродович Р.І.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

З метою збереження екологічної рівноваги в лісових біогеоценозах, запобігання заміни головних лісоутворювальних порід другорядними, підвищення продуктивності й біологічної стійкості насаджень уже тривалий час проводиться пошук найбільш ефективних систем, методів і способів їхнього відновлення на зрубках. У цьому напрямі в регіоні Карпат накопичений значний досвід. Метою наших досліджень була його оцінка в межах Поляницького лісництва ДП “Болехівське ЛГ”. Його лісові масиви, згідно з лісорослинним районуванням, входять до округу Карпатських гірських буково-ялицевих лісів.

Відповідно до матеріалів останнього базового лісовпорядкування в лісовому фонді Поляницького лісництва обліковано 128,7 га лісових культур, з яких 42,7 га вже переведені у вкриті лісовою рослинністю землі, а 86,0 га знаходяться в стадії вирощування. Послугуючись наявними відомчими даними про кожну із заліснених ділянок, зроблена оцінка використовуваних технологій створення і вирощування лісових культур.

Структура лісокультурного фонду досліджуваного підприємства доволі однорідна. Під заліснення поступають переважно (близько 90% площ) свіжі зруби, які утворюються після проведення рубок головного користування та рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства. Їхні площі невеликі, у межах 0,7–1,0 га. Зруби деревостанів корінних складів характеризуються різноманітною кількістю попереднього природного поновлення (у середньому 2–5 тис. шт/га), більша частина якого представлена головними лісоутворювальними породами. Це дає змогу проектувати такі площі під комбіноване лісовідновлення, тобто створювати лише часткові лісові культури в місцях відсутності підросту густотою 1,5–3,0 тис. шт/га.

Зруби, що утворилися після суцільних рубок, відзначаються, як правило, невисокою збереженістю самосіву й підросту. Значна кількість пнів, велика крутість схилів обмежують можливості застосування лісокультурної техніки, а тому в таких умовах суцільні лісові культури створюють із широким використанням ручної праці. Обробіток ґрунту здійснюється переважно площадками розміром від 0,5х0,5 м до 0,7х0,7 м. Ширина міжрядь приймається в межах 2,0х2,5 м, а крок посадки в рядах – 0,7–0,8 м. Таким чином на одному гектарі висаджують 4–6 тис. штук садивного матеріалу, здебільшого сіянців.

Відомо [2], що при виборі породного складу створюваних лісових культур необхідно враховувати такі фактори: категорію лісокультурної площі, лісорослинні умови, ступінь зараженості шкідниками й хворобами, а також цільове призначення майбутніх насаджень. Як свідчать зібрані матеріали, усі ці вимоги враховуються при штучному лісовідновленні в лісництві. Так, в умовах вологих

ялицевих субучин і бучин середньозважений склад молодняків виражається формою 6Бк3Яц1Яв, а в ялиново-ялицевих субучинах і бучинах відповідно 6Бк2Яц2Ял.

Агротехнічні догляди на переважній частині заліснених площ здійснюються шляхом викошування (обжинання) високорослих трав навколо висаджених рослин упродовж перших чотирьох – п'яти років.

Загальний висновок – штучне лісовідновлення в Поляницькому лісництві проводиться за типовими для гірських умов Карпат технологіями із широким використанням ручної праці.

1. Проект організації і розвитку лісового господарства Поляницького лісництва ДП “Болехівське ЛГ”. – Львів, 2009. – 56 с.
2. Вип. 2. Наукові аспекти сталого ведення лісового господарства // Збірник рекомендацій УкрНДІгірліс – Івано-Франківськ : УкрНДІгірліс, 2005. – 114 с.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦІННИХ МАЛОПОШИРЕНИХ ДЕРЕВНИХ ВИДІВ У ЛІСОВОМУ ФОНДІ ДП “КРЕМЕНЕЦЬКЕ ЛГ”

Тиха Марта,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Яцик Р.М.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

У чотирьох західних областях України в держреєстр зараховано 14 генетичних резерватів лісових видів, які віднесені до групи малопоширених: по три – ясена звичайного й вільхи чорної, по два – явора й граба звичайного, по одному – берези звислої, береки, в'яза гірського й тиса ягідного.

Ми обстежили насадження лісового генетичного резервату явора в Білокриницькому лісництві, ДП “Кременецьке ЛГ”. Це 100-річне насадження площею 1,8 га зростає в пониженому місці в умовах вологої грабової діброви та є нині високоповнотним (0,85) і високопродуктивним (431 м³/га). При аналізі формової та селекційної структури насадження цього ЛГР зосереджена увага на трьох породах – яворі, ясені звичайному й клені гостролистому, які формують скелет деревостану. Домінуючим деревним видом у насадженні виступає ясен звичайний. Це підтверджується як біометричними параметрами середнього дерева, так і розподілом дерев за класами росту й розвитку Г.Крафта. Ясен звичайний обігнав інші породи у висоту й за діаметром стовбура: явора відповідно на 4,9 м ($t=3,6$ при $t_{01}=2,75$) і 13,7 см ($t=5,2$), клена гостролистого – на 6,7 м ($t=4,7$) і 15,3 см ($t=3,9$).

У процентному відношенні довжина крони в ясена становить 58% від загальної висоти дерева, в явора – 61%, у клена гостролистого – 66%. Найкраще очищені від сучків стовбури ясена звичайного – довжина безсучкової частини стовбура 14,9 м. У клена гостролистого очищення найгірше – 10,5 м. Співвідношення порід за біометричними параметрами відображається і в розподілі дерев за класами Крафта. Так, до II класу віднесені 92% дерев ясена, 67% дерев

явора й лише 47% дерев клена гостролистого. Основу деревостану складають нормальні дерева (69% явора, 73% – ясена, 77% – клена гостролистого). Серед дерев II класу росту в явора 83% віднесені до нормальних і 17% – до мінусових, відповідно III класу – 41 і 59%.

У явора діаметр стовбура мінусових дерев становить 80% діаметра нормальних, загальна висота – 97%; у ясена звичайного – відповідно 93 і 97%; у клена гостролистого – 69 і 92%.

У 65% дерев явора виявлено різні вади стовбура й крони, у ясена звичайного таких дерев 75%, у клена гостролистого – 71%.

У явора й клена гостролистого переважають дерева з овальною й циліндричною кронами. У ясена звичайного більше половини біотипів з овальною й округлою кронами. Розподіл дерев різних селекційних категорій за формою крони не виявив чітких взаємозв'язків між цим параметрами. Лише в ясена всі дерева із циліндричною формою крони є мінусовими.

У явора виділено 5 форм за типами кори й 6 форм – за її забарвленням; у ясена звичайного, відповідно, 4 і 4, у клена гостролистого – 2 і 4. Домінуючим типом кори в клена є “луската” (69%), забарвлення – сірувато-коричневе (54%), рідкісними типами – “груболуската”, забарвлення – світло-сіре й коричнювато-сіре. У ясена звичайного переважають дерева з борозенчастою (46%) і дрібноборозенчастою (35%) корою сірого (56%) і сірувато-зеленого (27%) кольору. У клена гостролистого найбільше біотипів із сірувато-зеленою (53%) і сірою (29%) дрібноборозенчастою корою (77%).

Результати дослідження генетичного резервату явора загалом засвідчили, що дане насадження відповідає критеріям об'єкта генозбереження *in situ*.

ЕРОЗІЙНА ДЕГРАДАЦІЯ ЧОРНОЗЕМІВ ОПІДЗОЛЕНИХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ

Тур Олександра,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Волощук М.Д.,
доктор сільськогосподарських наук, професор.

Серед деградаційних процесів, які спостерігаються за останні десятиліття в ґрунтах Західного Лісостепу Івано-Франківщини, водна ерозія займає провідне місце. Чорноземи, маючи високу природну родючість, здавна є об'єктом сільськогосподарського використання і в той самий час зазнають змін деградаційного характеру [3]. Тому вивчення проблем ерозійного впливу є пріоритетним для сьогодення.

Мета роботи – дослідити зміну основних показників родючості чорноземів опідзолених під впливом ерозійних процесів.

Чорноземи опідзолені займають 29% території Західного Лісостепу, з них більш ніж 1/3 – площі різного ступеня еродованих відмін: слабо-, середньо- та сильнозмиті (рис. 1).

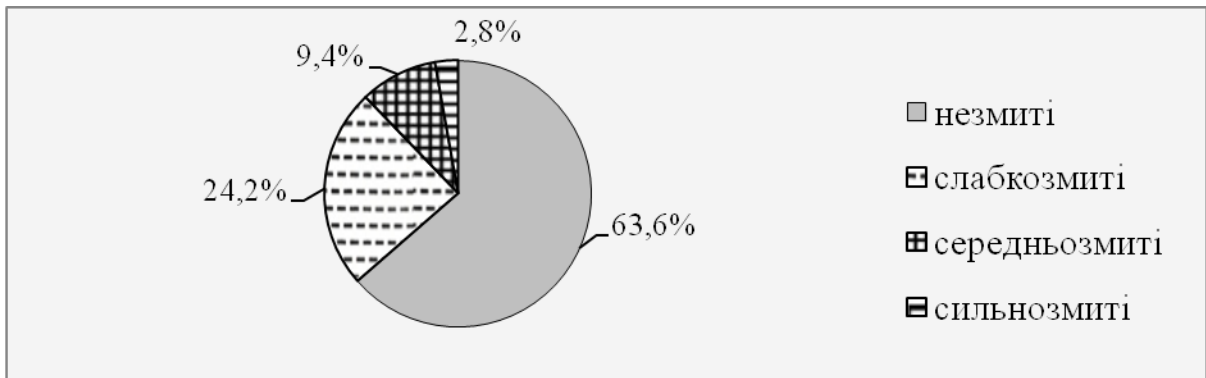

Рис. 1. Площі еродованих чорноземів опідзолених за ступенем змитості

Виявлено, що під впливом ерозійних процесів відбулися зміни показників родючості чорноземів опідзолених. Еродовані ґрунти в порівнянні з незмитими аналогами мають значно менше гумусу й поживних речовин. Вміст гумусу в слабкозмитих ґрунтах мало відрізняється від незмитих. У той самий час на середньо- та сильнозмитих ґрунтах його вміст різко знижуються. Зменшення органічної речовини насамперед позначається на забезпеченні такими важливими елементами живлення рослин, як фосфор і калій. Значна частина фосфору, калію вимивається разом із змивом ґрунтів. У середньо- і сильнозмитих ґрунтів змитий повністю або майже весь гумусовий шар, де головним чином були сконцентровані елементи живлення рослин (рис. 2).

Рис. 2. Агрохімічні показники незмитих і еродованих чорноземів опідзолених

Ерозійні процеси вплинули не тільки на агрохімічні, а й на фізичні показники чорноземів. Із збільшенням ступеня змитості погіршився структурний стан чорноземів. Зменшення коефіцієнта структурності, на нашу думку, пов'язано зі зменшенням органічних речовин у ґрунті (рис. 3).

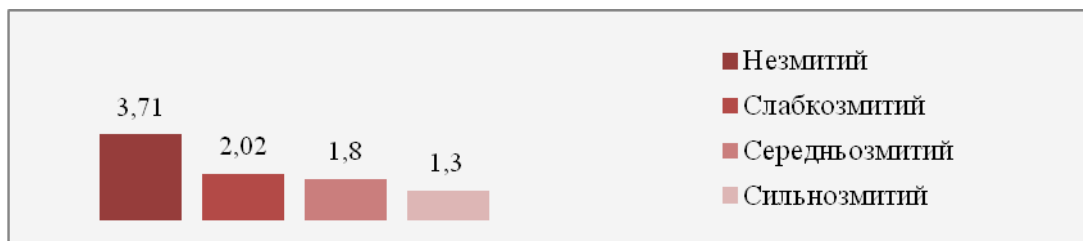

Рис. 3. Коефіцієнт структурності незмитих й еродованих чорноземів опідзолених

Отже, унаслідок ерозійних процесів щорічно дощовими й талими водами змивається гумусний шар ґрунту, що призводить до зниження в ньому поживних речовин, продуктивності сільськогосподарських культур. Запропоновані заходи щодо зменшення ерозійних процесів підвищення родючості та їхньої охорони.

1. Агрохімічний та агроекологічний стан ґрунтів Івано-Франківської області : довідник. – Івано-Франківськ, 2005. – 82 с.
2. Андрущенко Г. О. Ґрунти Івано-Франківської області / Г. О. Андрущенко. – Ужгород : Карпати, 1966. – 77 с.
3. Стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області : регіональна доповідь // Івано-Франківська обласна державна адміністрація. Департамент екології та природних ресурсів. – Івано-Франківськ, 2012. – 182 с.

ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЧНОГО РОЗМАЇТТЯ ТВЕРДОКРИЛИХ В ЕКОСИСТЕМАХ ПІСЛЯЛІСОВИХ ЛУК І ПЕРЕЛОГІВ БИСТРИЦЬКО-ЛУКВИНСЬКОЇ ТЕРАСОВОЇ ВИСОЧИНИ

Хромей Тетяна,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Заморока А.М.,
кандидат біологічних наук, викладач.

Закономірності розповсюдження біоти в екологічних градієнтах забезпечують континуальність ценотичного покриву землі. Вони характеризуються плавними переходами значень абіотичних факторів, які формують різноманіття видів та екосистем на всій протяжності їхньої дії. Розрізняють три рівні біорізноманіття: альфа, бета й гама (Van Dyke, 2003). Альфа-різноманіття – багатство видів у межах однієї екосистеми. Бета-різноманіття – сукупність і розподіл екосистем та видового багатства під дією локальних екологічних градієнтів. Гама-різноманіття – сукупність біомів, які розподіляються відповідно до глобальних планетарних градієнтів.

Твердокрилі є однією з найрізноманітніших і найчисленніших груп ґрунтової мезофауни (Різун, 2003), які виступають зручним об'єктом для вивчення та моделювання впливу середовищних градієнтів на ґрунтову мезофауну. Багато з видів цих комах є нездатними до польоту, тому, будучи тісно прив'язаними до біотопів, є дуже чутливими до найменших змін абіотичного середовища. Це, з одного боку, розкриває питання про трофічну структуру підстилкового комплексу екосистем, а з іншого – може застосовуватись як індикатор стану середовища, у тому числі й антропогенних змін.

На території Галицького НПП існує комплексний екологічний градієнт, який пролягає з південного заходу на північний схід і виражається в переході від гумідних до ксерофільних умов середовища.

Збір дослідного матеріалу здійснювали впродовж 2012 р. у 15-ти лучних (післялісові та степові луки, перелоги) дослідних ділянках. Окрім біологічного

матеріалу, здійснювали моніторинг основних абіотичних (температура та вологість ґрунту, повітря, підстилки) показників середовища. Дані заносилися до уніфікованої анкети. Для характеристики видів в угрупованнях використовувалася домінантна класифікація Штокера–Бергмана. Подібність видових комплексів у різних лісових екосистемах розраховували за індексом подібності Жаккара (Фасулати, 1971).

Кількісно β -різноманіття жуків-турунів ми оцінили за допомогою Індексу видової подібності Жаккара. Виявилось, що комплекси видів лучних екосистем, видові комплекси жуків-турунів проявляють нижчий за середній рівень подібності: між післялісовими луками на місці яличників і бучин цей показник становить 41,4%, а між степовими та післялісовими луками в ялицевій лісовій зоні – 40,6%, а в буковій – 28,6%.

Особливу групу біотопів становлять перелоги в різних екологічних умовах, оскільки ці екосистеми зазнавали абсолютної руйнації ценотичного покриву. З'ясувалося, що видові комплекси турунів у них є відмінними один від одного, а показник Жаккара для цих екосистем коливається в межах 26,1–37,5%.

Зіставляючи результати дослідження між усіма екосистемами, слід відмітити високу схожість видових комплексів турунів між перелогами на місці яличників і власне яличниками – 61,5%.

Таким чином, β -різноманіття жуків-турунів на території Галицького НПП формується під впливом лісових екосистем на правобережжі Дністра та степових лук на лівобережжі.

Зміст

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Абрамець Ігор. ІСТИНА, ПРАВДА ТА ХИБА У ФІЛОСОФІЇ.....	3
Барнич Олесь. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	4
Боднарук Віталія. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ В ПІДХОДАХ ДО ВИБОРУ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЮ ВЧИТИСЯ.....	6
Когут Андрій. ТРИ ЧИСТІ ТИПИ ЛЕГІТИМНОГО ПАНУВАННЯ ЗА МАКСОМ ВЕБЕРОМ.....	8
Лазор Мар'яна. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ЛЮДИНУ ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....	10
Макогон Юрій. ДОСЛІДЖЕНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ВИРОБНИЧОГО ТРАВМАТИЗМУ.....	11
Малецька Ольга. ДИНАМІКА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ Й ТЕОРІЯ “ОСЬОВОГО ЧАСУ” К. ЯСПЕРСА.....	14
Матвійчук Тарас. СИМВОЛІКА ВІЗАНТІЙСЬКИХ ІКОН.....	16
Мацап'як Ольга. ФІЛОСОФІЯ ЛЮБОВІ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА.....	18
Мацуляк Юлія. УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ ОСОБИСТОСТІ УПРАВЛІНЦЯ.....	20
Неустроєва Мальвіна. РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	22
Радик Олена. РЕФЛЕКСІЯ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	23
Сагановська Тетяна. ІДЕЯ ЩАСТЯ В УКРАЇНСЬКОМУ РЕНЕСАНСНОМУ ГУМАНІЗМІ.....	24
Сурмачевський Богдан. ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА У ФУТУРОЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ Е.ТОФЛЕРА... ..	27
Чейз Анастасія. БОГ У ТЕРМІНАХ РЕСПОНЗИВНОСТІ.....	28
Шульга Вікторія. ШКІЛЬНИЙ ПСИХОЛОГ: СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	30
Цимбаліста Лідія. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПРОФІЛЬ ЛАТЕРАЛІЗАЦІЇ ТА УСПІШНІСТЬ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДОШКІЛЬНИКАМИ	32
Цьок Оксана. ВПЛИВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ.....	33
Ярема Надія. ІРРАЦІОНАЛІСТИЧНА ПАРАДИГМА ТЛУМАЧЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	35

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Глінка Роман. МОНЕТНЕ КАРБУВАННЯ В РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ ЗА ЧАСІВ ВЛАДИСЛАВА ІV ТА СТРУКТУРА МОНЕТНО-ГРОШОВОГО РИНКУ ГАЛИЧИНИ В ДРУГІЙ ЧВЕРТІ ХVІІ ст.	37
Гринів Світлана. ЄВРЕЙСЬКА СПІЛЬНОТА СТАНИСЛАВОВА В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1918–1939 рр.)	39
Гудим'як Василь. МАСОНСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (КІН. ХVІІІ – ПОЧ. ХІХ ст.)	40
Гурак Микола. СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА В УКРАЇНІ: ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ, СВІТОВИЙ ДОСВІД, УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКИВИ.....	42

Дацко Юлія. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСТАПА ЛУЦЬКОГО.....	44
Зьола Наталія. СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРО ЦЕРКОВНУ Й ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО.....	46
Ковтун Ольга. ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКО-ЯПОНСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	48
Лодин Павло. УКРАЇНЬСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПРИМИРЕННЯ В ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ БОГДАНА ОСАДЧУКА.....	49
Микитин Андрій. “АПОСТОЛ ПРАВДИ” – ЄПИСКОП КИР ПАВЛО ВАСИЛИК.....	50
Мірчук Володимир. УКРАЇНЦІ/РУСИНИ В ЕТНОПОЛІТИЦІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД У ВИСВІТЛЕННІ СУЧАСНОЇ СЛОВАЦЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ.....	53
Мутка Наталія. ЧЕСЬКИЙ АНАРХІЗМ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ.....	54
Носенко Андрій. ПРОБЛЕМА ГЕНЕАЛОГІЇ РЯЗАНСЬКИХ КНЯЗІВ ХІІ – ПОЧАТКУ ХІІІ СТОЛІТЬ.....	56
Свищ Оксана. ДУХОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ВИМІРИ КІТЧУ ТА ЙОГО ТРАНСФОРМАЦІЯ В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ.....	57
Филищук Юрій. НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ.....	59

ФІЛОЛОГІЯ

Боднар Наталія. ВНУТРІШНЬОФОРМНА НОМІНАЦІЯ ЯК ОБРАЗОТВОРЧИЙ ЗАСІБ У ДРАМАТУРГІЙНОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕДІЇ М. КУЛІША “МИНА МАЗАЙЛО”).....	61
Боднарчук Оксана. POLSKIE PRZEKŁADY “SŁOWA O PUŁKU IGOROWYM”..	63
Бучик Ірина. ТЕМА НЕВОЛІ, КОХАННЯ ТА ВТРАТИ У ТВОРАХ ЗАГРЕБЕЛЬНОГО “РОКСОЛАНА” ТА ВОЛЬТЕРА “ЗАЇРА”.....	65
Верлата Анна. ОСОБЛИВОСТІ ЕПІЧНОГО МИСЛЕННЯ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА..	66
Глуцук Марія. ОСОБЛИВОСТІ САТИРИЧНОЇ ТИПІЗАЦІЇ У ТВОРАХ І.ФРАНКА.....	68
Грабко Роксолана. АРГОТИЧНІ ЕВФЕМІЗМИ В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ КООПЕРАЦІЇ Г.П.ГРАЙСА.....	70
Грицков’ян Тетяна. ДЕКАДЕНТСЬКІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ КАЗИМИРА ПШЕРВИ-ТЕТМАЄРА І ПЕТРА КАРМАНСЬКОГО.....	72
Дяків Тетяна. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ НОМІНАТИВНОГО ГНІЗДА “ОТЧИЗНА – Р?ДИНА – БАТЬКІВЩИНА” У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ СХІДНИХ СЛОВ’ЯН (ХІ–ХІХ ст.)	74
Закарян Ірина. НЕЙРОЛИНГВІСТИЧЕСКОЕ ПРОГРАММИРОВАНИЕ В ДИСКУРСЕ РУССКОЙ НАРОДНОЙ СКАЗКИ.....	76
Легуняк Мирослава. ЛІНГВАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЖАНРІВ ЕПІСТОЛЯРІЮ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ.....	78
Лесів Надія. АРХЕТИП ЧАСУ В ПОЕЗІЇ ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ.....	80
Луцька Зоряна. ЛІНГВІСТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В “НАРИСІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ” ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА.....	81
Максимів Ярослава. МІФОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ В РОМАНІ ІЗАБЕЛИ ФІЛПЯК “АБСОЛЮТНА АМНЕЗІЯ”.....	84
Масляк Ольга. БОЙКІВСЬКІ ДІАЛЕКТНІ РИСИ В УКРАЇНЬСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ (на матеріалі прози Юрія Кміта)	85

Михайлів Надія. РЕЛІГІЙНІ ОНІМИ В СУЧАСНОМУ ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	87
Мулярчук Наталія. СПОСОБИ ДІЄСЛОВА ЯК ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ.....	89
Петрущак Яна. КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ У МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі американської періодики)	90
Рошко Марьяна. ВЗАИМОСВЯЗЬ ЗОЛОТА И НЕЧИСТОЙ СИЛЫ В РОМАНТИЧЕСКИХ ПОВЕСТЯХ Н.ГОГОЛЯ.....	92
Сіренко Софія. УРІЗЬКИЙ ТЕКСТ ГАЛИНИ ПАГУТЯК ТА ЙОГО СТРУКТУРА.....	94
Томин Вікторія. ПРО МОНОГРАФІЮ БОГДАНА КІНДРАТЮКА “ДЗВОНАРСЬКА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ”.....	95
Тороус Христина. МІФОСОФІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ У РОМАНІ НІЛИ ЗБОРОВСЬКОЇ “УКРАЇНСЬКА РЕКОНКІСТА”.....	96
Фінів Вікторія. ПОВТОР ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі роману “Дім на горі” В.Шевчука)...	98
Хоптяк Сергій. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ СТЕПАНА ПРОЦЮКА “ЧОРНЕ ЯБЛУКО”..	100
Хромей Лідія. КОНЦЕПТОСФЕРА ПОВЕСТИ “ОЛЕСЯ” А.И.КУПРИНА И ДРАМЫ-ФЕЕРИИ ЛЕСИ УКРАЇНКИ “ЛІСОВА ПІСНЯ”. КОНЦЕПТ “СВОБОДА/ЕСТЕСТВЕННОСТЬ”.....	102
Яремін Оксана. ФІТООЙКОНІМІЯ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ: СЕМАНТИКА ТА ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА.....	103

ЕКОНОМІКА

Волошинович Христина. РОЛЬ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	106
Галів Юлія. СТРАТЕГІЧНА МОДЕЛЬ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	108
Івануляк Ольга. СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	110
Кушнір Олександр. РОЛЬ І МІСЦЕ ОПЕРАЦІЙНОГО РИЗИКУ В СУЧАСНІЙ БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ.....	112
Мазур Марія. МОДЕЛЮВАННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПОСЛУГИ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	114
Марчук Інна. ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО АУДИТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	116
Немеш Мар'яна. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	118
Трухан Наталія. УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	120

ПРАВОНАВСТВО

Білоус Степан. РЕВОЛЮЦІЙНА ОУН ПІД КЕРІВНИЦТВОМ СТЕПАНА БАНДЕРИ.....	122
Варцабюк Діана. ПРОКУРОР ЯК ПРЕДСТАВНИК У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ..	124
Васильєва Ангеліна. ПОХІДНИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	125
Гайова Олександра. ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ.....	127
Грицишин Яна. ПРАВА ДИТИНИ ТА МЕХАНІЗМ ЇХ ЗАХИСТУ.....	129

Затолук Мар'яна. ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	131
Колос Ігор. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ВИКИДІВ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ.....	133
Кривенчук Вероніка. МІСЦЕ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА	134
Мазепа Наталія. ОСОБЛИВОСТІ БАНКРУТСТВА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ.....	136
Олійник Мар'яна. ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД.....	138
Паробецька Оксана. ЗАСТОСУВАННЯ “ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ ДОГОВОРІВ УНІДРУА” В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	141
Пилип'юк Ліліана. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТАЄМНИЦІ ВСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ЗА Й ПРОТИ.....	143

ПЕДАГОГІКА

Арділан Сніжана. ВПЛИВ ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	145
Барган Ірина. СВІТ ДИТИНИ ОЧИМА МАРІЇ ТКАЧІВСЬКОЇ.....	146
Біланчук Світлана. АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ПОЗАКЛАСНОЇ МУЗИЧНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ.....	147
Гладиш Романія. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ПЕРШОКЛАСНИКАМИ ДЕЯКИХ МУЗИЧНИХ ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ У ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	149
Гула Ірина. ШЛЯХИ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.....	151
Дзудзило Лілія. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	153
Климончук Людмила. НОРМАТИВНО-МОВЛЕННЄВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ (акцентологічний аспект) ..	155
Козицька Тетяна. МЕТОДИКА РОБОТИ З ДИДАКТИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	157
Князевич Наталія. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	159
Лоїк Оксана. РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	161
Луців Богдана. КОРЕКЦІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	163
Марій Наталія. СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	165
Мацук Наталія. КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОГО ФОЛЬКЛОРУ.....	166
Назарук Надія. НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЯ В СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ПРОБЛЕМИ Й ПОШУКИ.....	168
Паска Тарас. ГУЦУЛЬЩИНОЗНАВСТВО ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА АВТОРСЬКОЇ “ШКОЛИ ЗДІБНОСТЕЙ” ПЕТРА ЛОСЮКА.....	169
Петрів Віра. КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	171
Петричук Марія. ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ ПОСІБНИКІВ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ ЗАДАЧ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	173

Пилипишак Андрій. СИСТЕМА ВИХОВАННЯ В СТАРОДАВНІЙ СПАРТІ.....	174
Пільчак Ірина. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	176
Татарська Ольга. ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ПОЛІ- ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ.....	178
Федорак Христина. ПОПЕРЕДЖЕННЯ СЛЕНГІЗМІВ У МОВЛЕННІ СТУ- ДЕНТІВ.....	180

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Ваташук Вікторія. УКРАЇНСЬКА ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ЕСТРА- ДА 80-х РОКІВ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЖАНРУ.....	183
Васильюк Тарас. ДОМІНУВАННЯ ІНТОНАЦІЙНО-ГОЛОСОВИХ КАНТИЛЕН У СТВОРЕННІ СЦЕНІЧНОЇ АТМОСФЕРИ (НА ПРИКЛАДІ ВИСТАВ ЗА ТВОРАМИ М.МАТІОС).....	185
Васірук Катерина. КЛАСИЧНИЙ ТАНЕЦЬ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-ХОРЕОГРАФА.....	187
Винників Оксана. РОЛЬ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ УЧНІВ.....	189
Гардаман Христина. ДЕКОНСТРУКТИВІЗМ.....	191
Гуменюк Наталія. ДІЯЛЬНІСТЬ ХУДОЖНЬО-ПРОМИСЛОВОЇ МАЙСТЕРНІ УІЛЬЯМА МОРРІСА В АНГЛІЇ.....	193
Дяків Іванна. ДО ІСТОРІЇ ДЗВОНІВ І ДЗВОНІНЬ ПАРАФІЇ с. РАДЧА ТИСМЕНИЦЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	195
Корчак Галина. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ХРАМОВІЙ АРХІТЕКТУРІ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI ст.	197
Кушнір Ліля. ДО ІСТОРІЇ ДЗВОНАРСТВА с. ОЗЕРЯНИ БУЧАЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	199
Мартюк Марія. ВОКАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В.ЄМЕЛЬЯНОВА В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ СПІВАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ.....	201
Мелевич Святослава. ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ ВОЛОДИМИРА СОКАЛЬ- СЬКОГО (1863–1919).....	202
Паньків Андрій. ЗНАЧЕННЯ ПЛАСТИЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ Й ХУДОЖНЬОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ПРОЦЕСІ ВТІЛЕННЯ АКТОРОМ РІЗНОЖАНРОВИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ.....	204
Петрович Катерина. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТИЛЬНИХ ВИРОБІВ ВОЛИНИ ІІ ПОЛ. ХІХ СТОЛІТТЯ І ДО СУЧАСНОСТІ.....	206
Романишин Наталія. ХУДОЖНІ ТЕХНІКИ ТА МАТЕРІАЛИ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	209
Рудик Галина. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВИХ ШКІЛ УКРАЇНИ.....	210
Сенич Христина. РІЗНОВИДИ МУЗИЧНОГО СЛУХУ ЯК ПЕРШООСНОВА МУЗИКАЛЬНОСТІ.....	212
Сидор Віталій. АНАЛІЗ ІСТОРІОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ САКРАЛЬНОЇ АРХІ- ТЕКТУРИ ДРОГОБИЧИННИ.....	214
Товарницький Юрій. ФЛЕЙТОВЕ МИСТЕЦТВО ЛЬВОВА ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ..	216
Шершень Іванна. БЕРЕЗІВСЬКИЙ ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД.....	218

ТУРИЗМ

Гундяк Роман. ГЕНЕЗА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УРИСТИЧНОГО БРЕНДА “УКРАЇНА”.....	221
---	-----

Дутка Ірина. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	222
Кальмук Юлія. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ НА ГУЦУЛЬЩИНІ.....	224
Князюк Тетяна. ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ НА ПРИКЛАДІ КУОРТУ ІЗКІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	226
Шестопалко Дмитро. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНВЕСТУВАННЯ В КУОРТ СХІДНИЦЯ.....	228
Шестопалко Ірина. ДИНАМІКА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	230

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Гавадзин Ірина. ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ХВОРИХ З ПАТОЛОГІЄЮ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В УМОВАХ САНАТОРІЮ “ЧЕРЧЕ”.....	233
Гермаківська Лілія. ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З УРАЖЕННЯМ НЕРВОВО-М’ЯЗОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО САНАТОРІЮ “ЧЕРЧЕ”.....	235
Гринішак Лідія. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ ПЕРЕДСТАРТОВИМИ СТАНАМИ СПОРТСМЕНІВ.....	236
Дидяк Василина. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ “ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ” НА ЗАСАДАХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	239
Климбус Ярослав. МОТИВИ ВИБОРУ МОЛОДДЮ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ВИДІВ СПОРТУ.....	241
Лемак Олександр. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ НОВИХ ВИДІВ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	242
Мельник Олександр. РОЛЬ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ПІДТРИМАННІ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ В ОСІБ ІЗ ПЕРЕНЕСЕНИМИ ТРАВМАМИ СУГЛОБІВ.....	244
Сайко Олена. ФРУСТРАЦІЯ Й ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СПОРТІ.....	246

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

Глушко Олеся. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ У СИСТЕМАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	249
Козак Надія. НАПІВГРУПИ РОЗПОДІЛІВ ТА ЇХНІЙ ЗВ’ЯЗОК З ОПЕРАЦІЙНИМ ЧИСЛЕННЯМ.....	251
Мельник Ігор. МЕТОДИ ЧАСТОТНО-ЧАСОВОГО АНАЛІЗУ.....	252
Петришин Михайло. НЕГАПОЗИЦІЙНІ СИСТЕМИ ЧИСЛЕННЯ.....	254
Регуш Олександр. ВЕЙВЛЕТ-АНАЛІЗ ЦИФРОВИХ СИГНАЛІВ.....	256
Струтинський Михайло. МЕТОД МОНТЕ-КАРЛО ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ФІНАНСОВІЙ МАТЕМАТИЦІ.....	258
Шевчук Оксана. ДИФЕРЕНЦІАЛЬНІ РІВНЯННЯ ФУНКЦІЙ, ПОРОДЖЕНИХ ЗРОСТАЮЧИМИ Й ЦЕНТРАЛЬНИМИ ФАКТОРІАЛЬНИМИ СТЕПЕНЯМИ... ..	259
Ізмайлов Артем, Волчок Тетяна, Костюк Анастасія, Орос Роман. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРНАРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У МЕТОДІ ДЕРЕВА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ.....	261
Сидорак Олена, Терешкун Ольга, Никорович Богдан, Хромьяк Олександр. ОСНОВИ АЛГОРИТМІЧНОЇ ТЕОРІЇ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ПФІ.....	263

ФІЗИКА, ХІМІЯ

Бандура Христина. ОТРИМАННЯ УЛЬТРАДИСПЕРСНОГО NiFe_2O_4 МЕТОДОМ ЗОЛЬ-ГЕЛЬ АВТОГОРІННЯ.....	266
Бардашевська Світлана. ОБЛАСТЬ ГОМОГЕННОСТІ Й ДЕФЕКТНА ПІДСИСТЕМА У КРИСТАЛАХ ЦИНК ТЕЛУРИДУ.....	268
Вінтоняк Тетяна. КРИСТАЛОХІМІЯ ТОЧКОВИХ ДЕФЕКТІВ І МЕХАНІЗМИ УТВОРЕННЯ ТВЕРДИХ РОЗЧИНІВ НА ОСНОВІ ЦИНК ТА КАДМІЙ ХАЛЬКОГЕНІДІВ.....	269
Гатала Ірина. ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНА МОДЕЛЬ Й ЕЛЕКТРИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПАРОФАЗНИХ КОНДЕНСАТІВ $\text{A}^{\text{IV}}\text{-B}^{\text{VI}}$	271
Лужний Іван. γ -РЕЗОНАНСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ АМОРФНОГО МЕТАЛІЧНОГО СПЛАВУ НА ОСНОВІ ЗАЛІЗА, ВІДПУЩЕНОГО ПРИ РІЗНИХ ТЕМПЕРАТУРАХ.....	273
Мохнацький Марко. ОПТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРИПОВЕРХНЕВИХ ШАРІВ ІОННО-ІМПЛАНТОВАНИХ МОНОКРИСТАЛІВ ГАДОЛІНІЙ-ГАЛІЄВОГО ГРАНАТУ.....	274
Николюк Мар'ян. АНАЛІЗ МАКРОСТРУКТУРИ $\text{Y}_3\text{Fe}_5\text{O}_{12}$ МЕТОДАМИ РАСТРОВОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ МІКРОСКОПІЇ ТА РЕНТГЕНІВСЬКОГО МАЛОКУТОВОГО АНАЛІЗУ.....	276
Пилипонюк Марія. ТОЧКОВІ ДЕФЕКТИ В КРИСТАЛАХ КАДМІЙ ТЕЛУРИДУ ЛЕГОВАНОГО БРОМОМ.....	277
Регуш Лілія. КАТОДНИЙ МАТЕРІАЛ НА ОСНОВІ ПЕНТАФЕРИТУ ЛІТІЮ LiFe_5O_8	279
Собко Оксана. КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ІНТЕГРАЛЬНИХ СХЕМ.....	280

ХІМІЯ

Гумінська Вікторія. ПОШУК ОПТИМАЛЬНОГО ВМІСТУ КАРБОНОВОГО ВОЛОКНА В ПОЛІМЕРНІЙ МАТРИЦІ КОМПОЗИЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ НА ОСНОВІ ПОЛІТЕТРАФТОРЕТИЛЕНУ.....	283
Ляковська Марія, Старко Ірина. СИНТЕЗ І ДОСЛІДЖЕННЯ КЕРАМІЧНИХ ПІГМЕНТІВ У СИСТЕМАХ $\text{MgO-NiO-Al}_2\text{O}_3$ ТА $\text{ZnO-CoO-Al}_2\text{O}_3$	284
Мислін Мар'яна. СИНТЕЗ ШПІНЕЛЕЙ У СИСТЕМІ $\text{MgO-Al}_2\text{O}_3\text{-Cr}_2\text{O}_3$	285

БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ

Легун Наталія. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КОМПЛЕКСОНІВ І ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ НА СТІЙКІСТЬ НИРКОВИХ КАМЕНІВ РІЗНОЇ ПРИРОДИ.....	287
Паневник Соломія. АНАТОМО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРУДНОЇ КЛІТКИ У ЛЮДЕЙ РІЗНОГО ВІКУ.....	288
Стельмах Ірина. ОЦІНКА ДОСВІДУ ШТУЧНОГО ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ В ПОЛЯНИЦЬКОМУ ЛІСНИЦТВІ ДП “БОЛЕХІВСЬКЕ ЛГ”.....	299
Тиха Марта. ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦІННИХ МАЛОПОШИРЕНИХ ДЕРЕВНИХ ВИДІВ У ЛІСОВОМУ ФОНДІ ДП “КРЕМЕНЕЦЬКЕ ЛГ”.....	290
Тур Олександра. ЕРОЗІЙНА ДЕГРАДАЦІЯ ЧОРНОЗЕМІВ ОПІДЗОЛЕНИХ ЗАХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ.....	291
Хромей Тетяна. ОСОБЛИВОСТІ БІОЛОГІЧНОГО РОЗМАЇТТЯ ТВЕРДОКРИЛИХ В ЕКОСИСТЕМАХ ПІСЛЯЛІСОВИХ ЛУК І ПЕРЕЛОГІВ БИСТРИЦЬКО-ЛУКВИНСЬКОЇ ТЕРАСОВОЇ ВИСОЧИНИ.....	293

Наукове видання

Еврика – XV

Збірник студентських наукових праць

Головний редактор	<i>В. М. Головчак</i>
Літературне редагування	<i>О. В. Ленів</i>
Комп'ютерна правка, верстка	<i>В. Д. Яремко</i>
Коректор	<i>О. М. Слободян</i>

Підп. до друку 22.09.2014. Формат 60x84/16.
Папір офсет. Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 17,5. Віддруковано на ризографі.
Тираж 300 пр. Зам. № 46.

Видавець і виготовлювач
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1
Тел. 71-56-22. E-mail: vdvcit@pu.if.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006